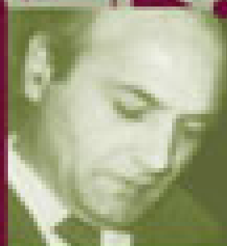
ALİ ŞERİATİ

03 BÜTÜN ESERLERİ

Ebuzer

FECR

Sizi rahatsız etmeye geldim!

Ali Şeriati

Fecr Yayınları 105
ALİ ŞERİATİ
Bütün Eserleri 03

Ebuzer

Eserin Orijinal Adı
Ebû Zer

Tercüme
Abdullah Yegin

Editörler
Doç. Dr. Hicabi Kırlangıç
Doç. Dr. Derya Örs

Tashih ve Redakte
Dr. Enver Arpa
Cahit Ezerbolatoğlu
Murat Demirkol

ISBN 978-975-6004-37-1

1. Baskı: Kasım 2007

Kapak ve İç Konsept: TN İletişim
Sayfa Düzeni: Cinas
Baskı: Kalkan Matbaacılık
Büyük Sanayi 1. Cadde 99/32
Tel: 0312. 3419234 İskitler/Ank.

FCR Yayın Reklam Bilgisayar
San. ve Tic. Ltd. Şti.
Rüzgarlı Cad. No: 2/5
Ulus / Ankara
Tel: 0312. 310 08 60
Faks: 0312. 311 47 89
www.fcr.com.tr
e-posta: fcr@fcr.com.tr

ALİ ŞERİATİ

Ebuzer

FECR

Ankara 2007

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ BÖLÜM

EKLER

ALİ ŞERİATİ

23 Kasım 1933'te Horasan eyaletine bağlı Sebzivar'ın Mezinan köyünde dünyaya geldi. 1950'de Meşhed'deki Öğretmen Koleji'ne girdi. 1952'de Meşhed yakınlarındaki Ahmedabad köyünde öğretmenliğe başlardı. 1955 yılında Mekteb-i Vâsıta'yı yazdı. Ebuzer-i Gıfarî'yi tercüme etti. 1956'da Meşhed Üniversitesi'ne girdi. Ulusal Direniş Hareketi'ne üye olduğundan, babası ve diğer üyelerle birlikte tutuklandı, altı ay tutuklu kaldı. 1959'da Alexis Carrel'den Dua'yı tercüme etti. Üniversiteden başarıyla mezun oldu. 1960'ta Fransa'ya gönderildi, orada sosyoloji ve dinler tarihi üzerine çalıştı. Cezayir Kurtuluş Hareketi'ne aktif olarak katıldı. Bu faaliyetlerinden dolayı Paris'te tutuklandı; bu arada birçok makale, konuşma ve çevirisi değişik dergilerde yayımlandı. Sosyoloji ve dinler tarihi alanında doktorasını tamamlayarak 1962'de İran'a dönerken sınırda tutuklandı; aylarca hapiste kaldı. Hapisten çıktından sonra öğretmenlik yapmaya başladı ve Meşhed Üniversiteleriyle diğer merkezlerde konferanslar verdi. Hüseyniye-i İrşad 1973 Eylül'ünde kapatıldı. Savak, Şeriati'yi aramaya başladı. Kendisini bulamayınca babasını tutukladı. Babası bir yıl kadar hapsedildi. Şeriatî teslim oldu ve on sekiz ay hücrede kaldı. 1975-77 arası Savak'ın takibinden sürekli kaçıp, başkalarının evlerinde kalarak çalışmalarına devam etti. Sabahlara kadar süren konuşmalar yaptı. 16 Mayıs 1977'de Avrupa'ya hicret etti. Otuz gün sonra İngiliz İstihbaratı'nın yardımıyla Savak tarafından şehit edildi.

YAYINCININ NOTU

Yayınevimiz, Şeriati düşüncesini külliyat olarak Türk okuruna sunmakla önemli bir hizmet vermektedir. Merhum Şeriati, dünyanın bugün yaşayan iki önemli medeniyeti olan, İslâm ve Batı medeniyetini yakından tanıma fırsatı bulmuş ender şahsiyetlerden biridir. Dahası, bir sosyolog gözüyle incelediği konuları, dahiyane bir düşünce işçiliği ile işlemiş ve Fars edebiyatının kendisine kazandırdığı akıcı üslupla ortaya koymuştur. Bilimsel liyakati, özgün bakış açısı, dindarlığı ve inandığı doğrular uğruna can verecek kadar yürekli kişiliği ile sadece İran gençliğini arkasından sürüklemekle kalmamış, dünya Müslümanlarının öze dönüş çabasına katkıda bulunarak bir döneme damgasını vurmuştur. Onun bu özgün ve özgürlükçü tutumu, sadece İslâm düşmanlarının tepkisini çekmekle ve onlar tarafından şehit edilmekle kalmamış, dost ve kardeş bildiği Müslümanlardan da çok büyük tepkiler almıştır. Çünkü onun düşünceleri, Batılı saldırı karşısında çok derin ve güçlü bir mukavemet oluştururken İslâm geleneğini kirleten ve çöküntüye sebep olan bidat ve hurafelere de ağır darbe indiriyordu. Tabiî bu da bilinçsiz kesimler nezdinde İslâm'ın kendisine yapılan bir saldırı olarak algılanıyordu.

Kendi tabiriyle içinde doğup büyüdüğü geleneksel Safevî Şiîliğine yönelttiği eleştiriler yüzünden İran'da dışlanırken, Şiî bakış açısı nedeniyle de Sünnî dünyadan önemli tepkiler almıştır. Ancak Şeriati, her ne kadar Ali Şiası ve Safevî Şiası ayrımı yapsa ve Safevî Şiîliğini eleştirse de eleştirdiği düşünceden bütünüyle kurtulamamış ve söz konusu etkilerle Sünnî dünyanın kabul

edemeyeceği kimi düşünceler serdedebilmiştir. Sahabiler hakkında kullandığı ifadeler hoşgörü sınırını zorlayan kusurlar olarak değerlendirilebilir. Ayrıca yaşadığı çağ ve çevrenin etkisiyle Fransız sosyalistlerinden etkilendiği ve kimi yorumlarında bu etkinin izlerinin görüldüğü de söylenebilir.

Ali Şeriati'nin de her insan gibi hata edebileceğini, hatalarının ve savaplarının sadece kendisini bağlayacağını okuyucunun takdir edebileceğine inanıyoruz. Fecr Yayınevi olarak, ölçümüzün yüce Kur'an-ı Kerim ve onun numune-i timsali olan Hz. Peygamber (as) olduğuna inanıyor, Şeriati de dahil bütün insanların bu ölçüler içinde değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Onun her görüşünü onaylamadığımız halde eserlerini yayınlıyor, ama katılmadığımız görüşlerine de müdahale etmeyi uygun görmüyoruz. Çünkü böyle bir müdahalenin düşüncelerin doğru anlaşılmasına engel olacağı, bunun da hem yazar, hem okur açısından bir hak ihlali sayılacağı kanaatindeyiz. Buna rağmen kimileri, tasvip etmedikleri düşüncelerden dolayı bilinçsiz okuyucuların olumsuz etkileneceği gerekçesiyle vebal alacağımızı düşünebilirler. Fakat biz, genelde Müslüman olmanın, özelde Şeriati okuru olmanın, okuduğu herşeyi kabullenen değil, eleştiren bir seviye gerektirdiğini düşünüyoruz.

Dolayısıyla bütün olumsuzluklarına ve kusurlarına rağmen Şeriati'nin o engin birikiminin Türk okuruna çok şey kazandırdığına ve kazandıracağına inanarak eserlerini külliyat olarak yayınlamaya karar vermiş bulunuyoruz. Buna paralel olarak hem Fars hem de Türk edebiyatına vukufiyetiyle temayüz etmiş mütercimlerden oluşan bir heyet oluşturarak eserlerin en az hata ile çevrilmesine de özen gösterdik. Bu nedenle tercümeler, sadece söz konusu eserleri dağınık vaziyette sunulmaktan kurtarmayacak, Şeriati okurunun liyakatsiz tercümelerden çektiği sıkıntıları da asgariye indirecektir.

Külliyattaki kitapların bazılarında yazara ait olmayan dipnotlar yer almaktadır. İran'daki Dr. Ali Şeriati Eserlerini Derleme Bürosu tarafından eklenen notların sonunda (Derleyen), yayınevimiz tarafından ilave edilen notların sonunda (Fecr), mütercim-

lerin ilave ettiği notların sonunda ise (Çev.) ifadeleri kullanılmıştır. Bunların dışındaki dipnotlar Ali Şeriati'ye aittir.

Bütün hassasiyet ve çabamıza rağmen, insan olmamız hasebiyle gözümüzden kaçan kusurlar olursa okurumuzdan özür diler, eleştirilerine müteşekkir kalırız. Bu vesileyle Şeriati'ye Allah'tan rahmet diler; başta değerli mütercimler olmak üzere, editörlere, tashih ve redakte heyetine ve eserlerin sizlere ulaşmasında emeği geçen bütün dostlara gönülden teşekkür ederiz.

FECR YAYINEVİ

ÜÇÜNCÜ BASKIYA ÖNSÖZ

İslâm tarihinde Ebuzer'in hayatı karanlıkta kalmıştır. Özellikle hayatının başlangıcına dair elimizde efsanevî hikâyelerden başka bir şey yoktur. Tarih, İslâmî hareket içinde eriştiği azametin ardından onunla çokça ilgilenmiş olsa da hayatıyla ilgili ayrıntıları irdelemekten çok, onu yüceltmeye çalışmıştır. Bu yüzden Ebuzer'in hayatıyla ilgili olaylar hakkında bugün elimizde bulunan rivayetler arasında, her birinin doğruluğunu ve yanlışlığını belirlemek tarihçiler için zor, bazen de imkânsız görünen pek çok farklılıklar bulunmaktadır.

Elinizdeki kitabın metni, çağdaş Mısırlı yazar Abdülhamid Cevdet es-Sehhâr'ın kalemine aittir. Ne var ki ben kitabın çevirisinde aslının dışına çıktım. Sahnelerin sunumunda yaptığım değişiklikler ve çeşitli kaynaklardan derlediğim başka tarihî rivayetler yüzünden kitap, Cevdet es-Sehhâr'ın eserine nispetle çok farklı bir hale büründü. Bu yüzden onu bir tür "çeviri-yazım" saymak gerekir.

Benim çabam, tarih her nerede Ebuzer'den söz etmişse onu bu kitaba almak yönünde olmuştur. Bu çaba, birkaç yerde birbiriyle çelişen rivayetlerin göze çarpmasına neden oldu. Kendi adıma, bunun, tarihin kendisinden açık seçik söz etmediği bir kahramanın "hayat hikayesini" yazarken bağışlanabilecek bir kusur olduğu güvencesini verebilirim. Üstelik bu kitap roman üslûbunda yazılmıştır; bunu tarih araştırmacıları affedilmez saysalar da bir roman okuru bu durumu affedebilir.

Kitabın ilk baskısına gösterilen yoğun ilgi, geçmişte umutsuzluk nedeniyle ahlâkî bir görev, fikrî ve toplumsal bir sorumlu-

luk gereğince yerine getirdiğim çabaları, bu karanlık günlerde aydın ve bağımsız düşünen, bu kara ve vahşi fırtınalar arasında hâlâ insanlığın ve özgürlüğün titrek alevini koruyan değerli insanlara dayanarak gelecekte de devam ettirme umudunu fazlasıyla arttırdı. Birkaç yıl önce "İslâmî Hakikatleri Yayma Merkezi" tarafından basılan birinci baskı çabucak tükenince, Tahran'daki adsız sansız, ileri görüşlü bir grup dost, kitabın ikinci baskısının masraflarını üstlendiler. Şimdi de üçüncü kez basılıyor. Mukaddes insanlık ülküsü yolunda, işkence altında, savaş meydanında can veren anne, baba ve oğulun, yani Sümeyye, Yâsir ve Ammâr'ın hayret verici, heyecan dolu hikâyesini de çok yakında İran'ın aydınlarına ve özgür kişilerine takdim etmeyi ümit ediyorum.

Ali Şeriati

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Bu kısa ve değerli hayat fırsatını, "azameti, isyanı ve tefekkürü", "saadete, huzura ve zevke" tercih ederken azıcık da olsa tereddüt edenleri bir an bile överek geçmekten hep korkarım.

Huzur ve zevkin, terli ve kaygan derilerinin altında topak ve yumuşak yağ biriktirdiği cüsselerini; eğlenceye, zevke ve lezzete bulanmış gözlerini, utanç yüzünden bakışlardan gizlemeye uğraşan tembel ve ağırlaşmış göz kapaklarını görmekten kaynaklanan mide bulantısını, hiçbir zaman hissetmek istememişimdir.

Ben, zarif kakmacılık ve çinicilik, ince ve nazik süslemeler yerine inatçı dağların vakarını, kışın gökyüzünün heybetini ve iktidarını kuşatan vahşi ve kararlı tufanları, sert ve haşin, engin çölleri sanatına sermaye edinenleri sevmişimdir. Ben her zaman, mağrur dağ kartallarından, ıssız çöllerin haşin yabani çiçeklerinden ilham alan bir şiiri, kafeste şakıyan güzel çizgili, benekli ve renkli bir kanaryayı ya da gül bahçesinde yetişmiş narin bir gülü öven şiirden daha fazla sanatsal bulmuş ve heyecan duymuşumdur.

Evet! Yüksek zindan duvarlarının dibinde, cellâtların vahşi bakışları altındaki mağrur bir şâirin işkence altında iftiharla ördüğü şiir öyle bir güzelliğe ve şerefe sahiptir ki tohumu, bir tiryak mangalının dibinde, bir bar masasının üstünde atılan bir şiir bu şereften daima mahrumdur. Nazizmin işlediği cinayetler beni her zaman sarsar. Ama Wilhelm'in saltanat döneminin şehvet dolu çirkin aristokrasisinin Hitler ordusunun ağır ve sert ayakları altında ezildiğini görünce kendimde bir övme hissi uyanmasına engel olamıyorum.

Onlar tarihin leziz ve hoş kokulu meyveleridir. Azametin zirvesine çıkmak için saadeti vadinin derinliklerine fırlatıp atmış kişilerdir. Onlar acıyı seven damaklardır. Sıkıntıdan tat ve zevk alan yüreklerdir. Düzgünlüğünü ve güzelliğini, kalın kararlılık kırışıklıklarının sildiği çehrelerdir. Yakıcı kayalıklarda çıplak koşmayı, yumuşak halılarda dans etmekten daha çok seven yiğit ayaklardır. *"Her dinin bir ruhbanlığı vardır. Benim dinimin ruhbanlığı cihattır."* [1] diyen, bir peygamberdir. Fırtınanın ortasında savaş sancağını oğluna verip: *"Dağlar sarsılsın ama sen sarsılma, dişlerini hınçla sık, başını Allah'a ısmarla, iki ayağını yere çivile, bakışlarını düşman ordusunun ötesine dik, tehlike noktalarını görmezden gel ve bil ki zafer Allah'ın elindedir"* diyen, bir insandır.[2] "Hayat, iman ve cihattır."[3] diyen kimsedir. İnlesin diye "kaderi" insanın ayakları altına seren güçlü ve intikam alıcı bir pençedir.[4] Beyaz bir elbise giyinip azamet uğruna kızgın alevler arasında saadeti yakan bir kadındır.[5] Korkunç gece yarılarında, suskun siperlerde tutsak bir milletin kurtuluşu için "unutulacak defterleri" yazan korkusuz ve kararlı kalemlerdir[6] ve nihayet kendi muhitlerinin müstahkem hisarlarını yıkmak için ölen kadınlar ve erkeklerdir.

Yüceliği yaratanlar işte bunlardır...

Benim kalemim gururla karışık bir kıvançla bu sayfalar üzerinde geziniyor. Çünkü bu hikâyede çizdiği kahraman, dans pistinde, izleyicilerini şehvetle coşturmaya çalışan bir dansöz değildir. Bir meyhanenin kokuşmuş havasında ya da bir mangalın yanı başında kalın duman kümelerini tavana doğru üfleyen bir

1 İslâm peygamberi Hz. Muhammed.

2 Ali, Cemel Savaşı'nda sancağı oğlu Muhammed bin Hanefiye'ye verir ve bu şekilde emreder. (Nehcü'l-Belâga, 11. Hutbe).

3 Hz. Hüseyin.

4 Beethoven'in "Beşinci Senfoni"si hakkında Emile Ludwig'in kullandığı bir tabirdir.

5 Fransız kadın kahraman Jan Dark.

6 Ülkeleri Almanların işgali altında olan isimsiz ve gizli Fransız yazarlar, "Denizin Sessizliği"nin yazarı "Verkur" ve kalem arkadaşları.

şâir değildir. Pierre Louis'nin kurguladığı oyuncak bebeklerden değildir.[7]

Paris'in kötü şöhretli semtlerinin bodrum katlarında, arka sokaklarında bulunan kabarelerin sadık dostlarından değildir. Hollywood'dan ilham alan kokuşmuş aşkların hikâyesi, her birinin altında bir şehvet foseptiğinin bağlı olduğu mideleri dünyanın her yanından kendisine davet eden Capri Adasının şuh ve cilveli güzellerinin macerası değildir.

Her sabah süt banyosunda dinlenen yumuşak tenli, mermer bedenli, kokulu kremlerin yüzüne yağlı bir ışıltı kattığı, göğüslerinin ve kalçalarının arzulu titreyişi yüzlerce yazara ekmek ve şöhret kazandırmış şuh ve cilveli bir yıldız değildir.

Bu hikâyenin kahramanı çölün cesur çocuğudur; elinin darlığına ve sıkıntısına rağmen her zaman ar sahibi olmuş, gökyüzünün bile üzerine merhamet gözyaşları döktüğü mağrur bir çöl çocuğu... Denizlerin kıyısına oturmuş, yüzyıllardır güneşin ateşi altında susuz kalmış, ama gururu yüzünden su içmek için denize baş eğmemiş bir çöl çocuğu...

Güneş yanığı, buğday renkli çehresine çölün sertliği işlemiştir. Kırışık derisi Arabistan güneşinin altında kavrulup kararmış bir deri parçası gibidir. Çölün sıkıntılarının ve zorluklarının biraz büktüğü ince uzun bir boyu vardır. Zayıf ve kemikli göğsünden yiğitlik ve kararlılık akmaktadır. Çölün yakıcı ateşinin kendisi için iki bakış var ettiği aslana benzeyen iki cesur göze sahiptir.

Bu hikâye, bir kabilenin içinden kopup ıssız bir çölde dinen fırtınanın serüvenidir... Gıfârlı bir adamın macerasıdır...

Ali Şeriati

[7] Pierre Louis, Eski Yunan'ın lezbiyen fahişe karakteri Bilitis'in merhamet ve yumuşaklığını "Les Chansons de Bilitis" (1894) adlı eserinde anlattığı için şöhret bulan Fransız yazar.

BİRİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Allah'ın adıyla

Muhammed (a.s) sıkıntı ve sürekli mücadele dolu on üç yıldan sonra Mekke'yi terk edip Medine'ye gittiği günden itibaren artık güçsüzlük ve gizlenme döneminin bittiğini, vefalı ve yiğit dostlarının yardımıyla, İslâm teşkilâtının azametli binasını kurması ve siyasî rejimini Allah'ın istediği şekilde temellendirmesi gerektiğini biliyordu.

Bu esnada Yarımadanın doğusunda İran Şehinşahlığının, binlerce cariye, köle ve hizmetçiyi teşrifat işleri için görevlendirdiği görkemli ve gösterişli bir sarayı vardı. Sefil ve emekçi halkın el emeği, bu sistemi idare etmek için harcanıyordu.

Arabistan'ın kuzeyinde de Heraklius, korkunç ve gösterişli imparatorluk sistemiyle kendisini gösteriyordu. Denilebilir ki bu iki büyük ülkede kendini gösteren şey, yöneticilere ait başı göğe yükselen bu saraylardı. Sanat, edebiyat, savaş işleri, vergi tahsili, zevk, yaratıcılık, bunların hepsi saltanat ve imparatorluk teşrifatının olabildiğince görkemli bir şekilde gerçekleşmesi için yapılıyordu.

Ama İslâm Peygamberi, Medine'ye gelir gelmez bir mescit yaptı. Kendi sıradan ve basit evini de onun yanı başına inşa etti. Kapısını da mescidin içinden açtırdı. İslâm yönetiminin baştan sona tüm Arabistan'a yerleştiği ömrünün sonuna kadar hayat tarzında bir değişiklik yapmadı.

Bir ülkenin mutlak yöneticisiydi ama arpa ekmeği yiyordu; fakirlerle birlikte onların sofralarına, hakir kölelerin yaptığı gibi

yere oturuyor, eğersiz bineğe biniyor ve çoğu zaman arkasına da birini oturtuyordu.

İslâm önderinin bu davranış tarzı, onun rejimiyle İran Şehinşahlığı ve Roma İmparatorluğu rejimleri arasındaki farkın ortaya çıkması, iki aristokrat sistem arasında ortaya çıkan yeni rejimde ve teşkilâtta, hâkim ve mahkûm, amir ve memur, efendi ve köle bulunmadığını, hepsinin Allah ve adalet huzurunda aynı safta bulunduğunu halkın kendi gözüyle görmesi içindi.

Bu rejimin kurucusu dünyadan göçtü. Ali'nin mahrumiyeti ve siyasî gruplaşmalarla hilafet duvarının ilk tuğlası eğri konulmuş oldu. Ebû Bekir de yerine Ömer'i seçti ve böylece İslâm rejimine ikinci darbe de indirilmiş oldu.

Ömer ve Ebû Bekir, bu bozulmanın sebebi olmalarına rağmen,[8] İslâm'ın siyasî teşkilâtı Peygamber'in attığı temel üzere kaldı. Sadelik, eşitlik, servetin adilce bölüşümü ve tekelleşmesinin engellenmesi hâlâ gözle görülebiliyordu.

Ömer de gitti ve Osman, bu yetersiz, ama mukaddes görünüşlü yaşlı adam yönetim işlerinin dizginini ele aldı. İslâm yönetiminin temellerindeki sarsıntı o kadar şiddetli oldu ki Muhammed'in yapısı tümüyle yıkıldı. Onun döneminde hilafet saltanata, İslâmî yöneticilerin kulübesi Şehinşahlık sarayına, sadelik Muaviye sarayının görkemli ve Osman sisteminin gösterişli teşrifatına dönüştü.

İslâm'ı kabul eden beşinci kişi olan ve kılıcı İslâmî hareketin ilerlemesinde çok etkili olmuş olan Ebuzer bu yozlaşmaları görüyordu. Takva ve hakikat örneği Ali köşeye çekilmişti, İslâm düşmanları hilafet sistemine yol bulmuş, kurtçuklar gibi İslâm'ı kemiriyorlardı.

Özgürlükçülerin ve hakikatten yana olanların her biri bir köşeye sürüldüler ve sustular. Ebû Bekir'in Ali'yi haksız bir şekilde siyaset sahnesinden dışlayıp hilafet makamına oturduğu gün

[8] Bu yargı Şiî tarih yorumunun yaklaşımıdır. Şia, Hz. Ali'nin imametinin ideal İslâmi yönetim olduğunu savunduğundan ilk iki halife, tüm olumluluklarına rağmen, bu bozulmanın sebebi olarak görülmüştür. (Fecr)

Ebuzer ıstıraba düştü, korkuya kapıldı; İslâm'ın geleceği gözüne karanlık ve ürkütücü göründü. Ama yine de her halükârda İslâm kervanının aşağı yukarı aslî yolunda ilerlediğini görüyordu. Gerçi büyük bir hak ayaklar altına alınmıştı, ama İslâm düzeni yine de parçalanmamıştı. Bu yüzden içi kan ağlayıp coşmasına rağmen ağzına sükût mührünü vurmuş ve susmuştu. Osman'ın rejimi İslâm'a musallat olunca, mahrumlar, emekçiler ve elden ayaktan düşmüş kitleler, Osman ve Muaviye'nin sarayına gidip gelen faizcilerin, köle tüccarlarının, servet sahiplerinin ve aristokratların ayakları altında ezildiler. Sınıfsal farklar ve zenginliğin tekelleşmesi yeniden boy gösterdi, İslâm'ı büyük bir tehlike tehdit etmeye başladı. Peygamber'in o halleri, Ebû Bekir ile Ömer'in sadeliği ve riyasızlığı –ki sıradan, hatta yoksul bir insan gibi yaşıyorlardı– değişime uğradı. İslâm hâkimi (Muaviye)'nin yeşil sarayının inşası için binlerce dinar harcandı ve Şehinşahlık saraylarına benzeyen bir teşkilât kuruldu.

Ebû Bekir, geçimini sağlamak için bir Yahudi'nin keçilerini sağıyordu; oysa Peygamber'in halifesiydi! Osman'ın karısının gerdanlığı, Afrika vergilerinin üçte birinin değerine sahipti.

Ömer, en büyük komutanlarından birinin oğlu, babasının gücünden faydalanıp zorla bir ata el koyunca her ikisini de yargılıyordu; ama Osman, Mervan b. Hakem'i –yani Peygamber'in sürgün ettiği kişiyi– kendine müşavir yapıyor, Hayber'in ve Kuzey Afrika'nın haracını bir kere de ona bağışlıyordu!

Ebuzer bu utanç verici sahneleri görüyordu. Artık bunlara dayanıp suskun kalamayacağı için kıyam etti; yiğitçe, hayret verici bir kıyam... İslâm topraklarını baştan sona Osman'a karşı harekete geçirecek bir kıyam... Şimdi bile coşkun dalgalarını insanlık camiası sahnesinde gördüğümüz bir kıyam...

Ebuzer İslâm'ın siyasî ve ekonomik katılımcılığının ilerlemesi için çalışıyordu. Osman'ın sistemiyse aristokrasiyi canlandırıyordu. Ebuzer, İslâm'ı, acze düşürülen, zulme uğrayan ve mahrum bırakılan insanların sığınağı olarak görüyordu. Osman ise onu sermayeciliğe alet etmiş, faizcilerin, servet sahiplerinin ve aristokratların menfaatlerine siper etmişti.

Ebuzer ile Osman arasında mücadele başladı ve Ebuzer sonunda canını bu uğurda verdi. Ebuzer şöyle haykırıyordu: *"Topladığınız bu sermaye, bu servet, bu altın ve gümüşler bütün Müslümanlar arasında eşit paylaşılmalıdır. Eşitlik, İslâm ekonomisi ve ahlak sistemi sayesinde herkes geçim imkânlarından faydalanmalıdır."* Ama Osman, İslâm'ı, zahirî merasim ve teşrifatın gerçekleşmesi, takvanın ve kutsallığın tezahürü olarak görüyordu. Ona göre din, çoğunluğun yoksulluğu ve azınlığın zenginliğine karışmıyordu. Ebuzer İslâmî katılımcılığın gelişmesi için başlattığı mücadelede rahat durmuyor, düşmanını da rahat bırakmıyordu.

Ebuzer'in mahrum ve çaresiz sınıf lehine o günün toplumunda yükselttiği çabuçak kesilen bu ses, bin yıl sonra yani 18. ve 19. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkan ve kıvılcımları bütün halkların eteğini saran muazzam bir yanardağın ilk kükremesiydi.

Bu yanardağ şimdilik biraz dinmişse de henüz sönmemiştir ve öyle çabucak da sönmeyecektir. Sonraları büyük Fransız Devrimi'nin ardından farklı ekonomik ekoller şeklinde tüm dünyaya yayılan bu büyük yanardağın ilk kıvılcımları Ebuzer'in yiğit boğazından çıktı. Ne var ki Osman'ın sistemi onu geniş Rebeze çölünde söndürmeyi başardı.

Aristokratlar ve sermayeciler, mahrumların önderi ve ezilenlerin savunucusu Ebuzer'in ölümüyle, bu sınıfın tehdit edici tehlikesinin sonsuza kadar ortadan kalktığını sanıyorlardı. Ancak son ekonomik devrimler Osman'ın rejiminin mi yoksa Ebuzer'in sosyalizminin mi kazandığını ispatladı.

Yeni sosyalistler diyorlar ki:
Dünya sosyalist olmalıdır
Ki yaşanmaya lâyık olsun
Yağmacılık, haydutluk, aristokratlık
Kaybolsun, mahvolsun, yok olsun!

Biz de bu düşünce tarzını Ebuzer'in bütün hayatında açıkça görüyoruz. Eğer sosyalizmin sloganı: "Herkesten yeteneğine göre ve herkese emeğine göre " ise, biz bunu on üç yüzyıl önce Ebu-

zer'in yiğitçe mücadelesinde daha görkemli bir şekilde müşahede ediyoruz.

Ben ne zaman Ebuzer'in hayret verici hayatı üzerinde düşünüp Allah'a kulluğunu görsem Pascal'ı hatırlarım: Pascal şöyle der: *"Gönlün, aklın ulaşamayacağı delilleri vardır. Allah'ın varlığına akıl değil gönül şâhitlik eder ve iman bu yolla elde edilir."*

Ebuzer de şöyle der: *"Ben bu sonsuz varlık âleminde beni Allah'a götürecek bir iz bulmuşum. Aklın tartışma ve tahlille ona ulaşması mümkün değildir. Çünkü o bunların hepsinden daha büyüktür ve onu kuşatmak imkânsızdır."*

Ebuzer, Pascal'ın inandığı gibi Allah'ı gönül yoluyla tanımış ve Peygamberle görüşmeden üç yıl önce Allah'a ibadet etmiştir.

Sermayedarlıktan ve altın biriktirmekten söz edip sefilleri şiddetle savunduğu, Şam'ın ve Medine'nin aristokratlarına ve saraylılarına saldırdığı zaman Proudhon gibi aşırı bir sosyalisti hatırlatır.[9] Ancak doğrusu şudur ki Ebuzer başkadır, Pascal ve Proudhon başka. Ebuzer Allah'ı tanıdı ve o günden sonra onun yolunda azıcık olsun durup dinlenmedi; bir an olsun düşüncesinde ve eyleminde gevşeklik göstermedi. Ne Proudhon Ebuzer'in saflığına, takvasına ve muvahhitliğine sahiptir, ne de Pascal ondaki faaliyete ve coşkuya. Ebuzer İslâm mektebinde "Kâmil bir insan" olmuştu ve bu tabir onun azameti için yeterlidir.

İslâm tarihini inceleyenlerin çoğunun aklına şu sorunun gelmesi mümkündür: *"Acaba bu hareketin elde ettiği parlak neticeler; fetihler, askerî hareketler ve büyük bir imparatorluğun –ki o da bir kaç yüzyıl sonra dağıldı– kurulmasından başka neydi? İslâmî hareketin tarihte benzer zaferler elde etmiş hatta daha fazla*

9 Proudhon, "Mülkiyet Nedir?" kitabının yazarıdır. Bu kitaptaki meşhur "Mülkiyet hırsızlıktır." sözü aşırı sosyalistlerin diline düşmüştür. O Avrupa işçi hareketinin önderliğini yaptığı sırada Marks henüz filozof meşrepli bir gençti. Ancak Marks olgunluğa ulaşınca Proudhon'u canlı mücadele sahnesinden üniversitelerin bir köşesine sürdü. Proudhon'un düşüncesi sosyalizm, anarşizm ve sendikalizmin bir sentezidir. Ancak burada ondan sadece sosyalist olarak bahsetmemiz sosyalizmin eleştirel temelleri konusundaki keskinliği bakımındandır.

fetihler gerçekleştirmiş öteki hareketlerden farkı nedir? " Özellikle görüyoruz ki İslâmî hareket daha ilk aşamada siyasî ihtilaflar yaşamış ve ana yolundan sapmıştır. Gerçek İslâm önderleri de bu durumu itiraf etmişlerdir.

Öyleyse İslâm ne yaptı? Peygamberin ve yiğit muvahhit dostlarının tüm o fedakârlık ve mücadelelerinden hangi sonuç alındı? Bazı fetihler gerçekleştirilmiş olsa da bunların bizim dine bakış açımıza göre bir önemi yoktur. Hele bu fetihlerin çoğu Abbasî ve Emevî sultanları ile onların emsalleri tarafından gerçekleştirilmiş ve İslâmî hakikatle gerçek ve doğrudan bir ilişkisi olmamışken...

Bu yargı şu açıdan bir dereceye kadar doğrudur: Ülke fetihlerini, askerî fetihlerin yayılmasını ve İslâm imparatorluğunun iktidarını ne İslâm'ın temel hedefi olarak tasavvur etmeliyiz ne de bu hareketin büyük sonuçlarından saymalıyız. Eğer dine bakmamız gereken bakışla İslâm'a bakarsak, bu sorun sadece çözülmekle kalmayacak, aynı zamanda İslâm'ın parlak sonuçları, ilerlemesi ve zaferleri konusunda da hayrette kalacağız demektir.

Din, insanı, yaratılışının gereği ileri götürüp, tekâmüle zorlayan tek etmendir. Bazı sebepler nasıl cansızın bitkiye, bitkinin hayvana ve hayvanın insana doğru yükselmesini ve tekâmül etmesini gerektirmişse, din de yaratılışın bu hayret verici hikâyesini takip eden bir sebeptir; insanı varması gereken menzile doğru çeker; onun ruhunu irfanın ve insanlığın yüksek zirvelerine doğru uçurur; hatta o vadiden de yükseğe çıkararak zamanı ve mekânı ayağının altında bırakır. Öyleyse dini, insanın tekâmül merdiveninde yol almasını sağlayan itici güç olarak tanımlayabiliriz. Bir başka deyişle din, içinde "gerçek insan" üretilen bir fabrikadır. Bizim de dinden, bundan başka bir şey beklememiz gerekir.

Şimdi şuna bakılmalıdır: Acaba İslâm bu yolda başarı elde edebilmiş ve ürettiği şeylerin bir örneğini insanlık pazarına sunabilmiş midir, sunamamış mıdır?

Bu konuda araştırma yapmak için, mutlak bir hayret içinde, tarihin eşliğinde isimsiz yığınlar, kullar, köleler, mazlumlar ve düşkünler arasından çıkmış bazı erkeklerin ve kadınların ardına düşülmelidir. Yani tarihin sürekli olarak adlarını kaydetmekten ar ettiği kişilerin peşine düşülmelidir. Tarih çoğunlukla sultanların görkemli sarayları karşısında, savaş meydanlarında, para ve güç sahipleri önünde diz çökmüştür. Ancak bu kez görüyoruz ki aynı aristokrat ve egoist tarih, Afrikalı kölelerin, Arabistan çöllerindeki isimsiz yalın ayaklıların, Gıfâr kabilesinden Ebuzer, İranlı avare Selman, ucuz köle Bilal gibi önemsiz fertlerin köhne çadırlarına ve viran kulübelerine gidiyor, hayatlarının her ayrıntısını büyük bir hırs ve iştahla kaydediyor ve büyük bir övgüyle insanlığın gelecek nesline sunuyor! İşte bunun gibi *"Kendini beğenmiş, saraylı tarihin neden ve ne zamandan beri böyle mütevazi olduğu"* da araştırılmalıdır.

Öyleyse İslâmî hareketin elde ettiği sonuçlara ulaşmak için, Asya, Afrika ve Avrupa'nın güneyindeki topraklarda gerçekleştirilen fetihlere bakılmamalı, bu hareketin, sınırlı sayıdaki takipçilerinin düşüncelerinin, beyinlerinin, yüreklerinin ve canlarının derinliklerinde ortaya çıkardıkları ilerlemeye dikkat edilmelidir.

İslâm'ın, bu topluluğun ruhlarındaki kıvrımlı derin vadilerinde ve zor geçitlerinde gerçekleştirdiği fetihler, hakikate ve insanlığa, iktidardan, askerî ve zahirî güçten daha fazla değer veren kimselerin nazarında daha geniş, daha şaşırtıcı ve daha önemli olarak tecelli etmektedir.

İslam fetihlerinin, Roma ve İran gibi ülkelerin tarihinde, Cengiz, Dara, Napolyon ve benzeri *"meşhur beyinsiz"* fatihlerin maceralarının geçmişte örnekleri vardır. Ancak Cündeb bin Cünâde gibi isimsiz, çölde yaşayan, yarı vahşî bir adamı Ebuzer-i Gıfârî yapmak, bütün ekollerde ve hareketlerde az rastlanır bir şeydir. Eğer İslâm'ın yarattığı sonuçlar Ebuzer, Selman, Ammar, Yasir, Bilal gibi dört beş "insan" yetiştirmekten başka bir şey olmasaydı, bunlar bile aklın, İslâm'ın elde ettiği zaferlere şaşırıp kalması için yeterliydi.

Ama ne yazık ki İslâm tarihinin iftiharı sayılan bu büyük adamların hakkı öylesine zayi edilmiştir ki onların düşünce ve kılıçlarıyla güçlenen bu dinin takipçileri onlara yabancı kalmış ve beşerî tekâmül zincirinde bu insanlık örneklerinin ulaştığı yüksek dereceleri görememişlerdir. Hatta ellerinde onların hayatını anlatan doğru dürüst özet bir bilgi bile yoktur.

Biz, bu hak önderlerinin, takva ve cesaret örneklerinin haklarını zayi ederken gösterdiğimiz gevşek ve kolaycı tutumla, hakikate ve insanlığa telafisi çok zor bir darbe indirdik. Bu kusurda tüm Müslümanlar ortaktır. Fakat büyük bir utanç ve teessüfle itiraf etmeliyiz ki Şiîlerin bu affedilmez suçtaki payı daha çoktur. Hakkı ve hakikati ayaklar altına almada kardeşlerinden daha ileri gitmişlerdir. Çünkü onlar, şu son zamanlarda, İslâm'ın bu kadri yüce önderlerinin hayat hikâyelerini ele alan telif kitaplarla geçmişi bir noktaya kadar telafi etmişlerdir, ama Şiîler hâlâ kendi gafletleri içinde oldukları yerde kalakalmışlardır.

Daha da şaşırtıcı olan şudur: İslâm devriminin önderlerinden sayılan bu insanların çoğu, yönetimin Ebu Bekir'e ve ardından halefine verilerek Şiîler'in önderi Ali'nin mahrum bırakılıp hakkının zayi edildiği günlerde, pervane gibi hakikatin çevresinde dolaşıp o sistemlerle mücadele ediyorlardı. Zaten sonunda Ali'nin ayaklarının dibinde kendi kollarını kanatlarını yaktılar. Kesinlikle denilebilir ki bu kendilerini yakışla İslâm gerçeğini tarihin eline emanet ettiler. İslâmî rejimin değişmesi karşısında yiğitçe mücadele ve direnişleriyle, makam düşkünlerine ve münafıklara rağmen insanlığı hakikat ve marifet çeşmesine ulaşmaktan mahrum bırakmadılar.

Ebuzer, bugün insanlığın arzu duyduğu bu birkaç önderden, özgürlük rehberinden ve kurtarıcıdan biriydi. Özellikle de makinanın ekonomik sahada şiddetli bir kriz yarattığı, ekonomik sorunları hayatın en temel sorunu, her şeyin kaynağı olarak yerleştirdiği bu zamanda, onun görüşleri daha bir önem kazanmıştır. Yine Şam'da ve Medine'de oluşturduğu, mahrumları ve muhtaçları çevresinde toplayıp onları faizcilere, paragözlere, altın biriktiren aristokratlara karşı kışkırttığı o sahne şimdi de ku-

rulmuş, dünya Müslümanları onun gönül açıcı sözlerine, isabetli teorilerine ve ateşli nutuklarına kulak veriyor ve sanki onu tarihin ötelerinde mazlumları ve zavallıları mescitte toplamış, onları şiddetle yeşil sarayda oturanlara ve Osman'ın çirkin sistemine karşı kışkırtıp şöyle haykırdığını görüyorlar:

"Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara elem verici bir azabı müjdele!" (9/Tevbe Suresi 34)

"Ey Muaviye! Eğer bu sarayı kendi paranla yapıyorsan israftır, yok eğer halkın parasıyla yapıyorsan ihanettir!"

"Ey Osman! Yoksulları sen yoksullaştırdın ve zenginleri sen zenginleştirdin!"

Ali Şeriati

BİRİNCİ BÖLÜM

Bir Nur Şimşeği

Ebuzer: "Allah Rasulüyle görüşmeden üç yıl önce namaz kılmaya başladım." dedi. "Kimin için?" diye sordum. "Allah için" dedi. "Yüzünü nereye çeviriyordun?" dedim. "Onun beni yönelttiği yere." dedi.

Gıfâr kabilesinin ileri gelenleri bir araya toplanmış meşveret ediyorlardı. Uzun zamandır yağmur yağmamış, iyilik onları unutmuş, çaresizlik ve yokluk üzerlerine çökmüş, sürülerini ve davarlarını çok güçsüz bırakmıştı. Herkes birbirine şunu soruyordu: Neden bunca yalvarmaya, tevessüle ve kurbanlara rağmen tanrıları Menat onları terk etmiş ve onlara düşman olmuştu? Yağmur mevsimi geçmiş olmasına rağmen, ne gökyüzünde bir bulut görülebiliyordu, ne de yağmurdan bir eser. Acaba sapıtmışlardı da Allah'ın gazabına mı uğramışlardı? Hayır! Allah'a yaklaşmak için kurbanlar kesilmiş, kanlar akıtılmış ve yakarışlarda bulunulmuştu. Ne sapkınlığa düşmüşlerdi, ne de tanrıları onlara öfkelenmişti; ancak göğün bu haline karşı ne yapılmalıydı?

Bu konuda Gıfâr'ın adamlarının elinden bir şey gelmiyordu. Güçlü ve büyük tanrıları Menat'tan başka hiç kimse yağmurun yağdırılıp ölü ve kurak toprakların yeniden diriltilmesini sağlayamazdı. Kadın erkek toplu halde huşu, tevazu ve yakarış içinde gidip Menat'ın rahmetine ve affına sığınmaktan başka çare yoktu. Ola ki tanrıları, yakarışlarına karşılık onlara acır da bulutları kendi toprakları üzerine getirecek rüzgârlar gönderirdi. Böylece feyzinin bulutlarından rahmet yağmurları gönderir, ölü toprakları diriltir ve çektikleri sıkıntıları huzura ve rahata çevirirdi.

Kabile Menat'ın olduğu yere gitmek için hazırlandı. Herkes develerinin yanına gitti. Üneys de kendi devesine binip hayvanı dehledi. Deve kalktı, kafileyle birlikte Mekke ile Medine arasındaki –Menat'ın dikili olduğu yer olan– sahile doğru hareket etti. Üneys etrafına bakındığında kardeşini göremeyince devesini çöktürdü ve hızla eve gidip seslendi: "Cündeb! Cündeb!"

Eve girdiğinde onun tam bir soğukkanlılık ve rahatlık içinde, hiçbir kastı ve kararı olmaksızın öylece yatağında uzandığını gördü.

– Yoksa habercinin yola koyulma emri senin kulağına çalınmadı mı?

– Evet, ama ben bu Menat'ı ziyaret etmeye karşı şiddetli bir isteksizlik ve tiksinti duyuyorum.

– Sus! Ondan bağışlanma dile. Bu sözlerini duyup sana bir belâ indirmesinden korkmuyor musun?

– Sen, onun bizi görüp söylediklerimizi işittiğine inanıyor musun?

– ... Bugün sana ne oluyor, cin mi çarptı? Hasta mı oldun? Aman ha! Tövbe et! Belki tövbeni kabul eder.

Ebuzer omuz silkip yatağında yuvarlandı ve hiçbir şey söylemedi.

Üneys: Kalk! Kalk! Kervan gitti, herkes bizden öne geçti, dedi.

Ardından Ebuzer'i kendisiyle götürmek için orada bekledi. Üneys çeviklikle bineğine atladı; Ebuzer ise tutuk ve sessiz bir halde devesine doğru gitti ve bindi.

Üneys yüzünü kardeşine çevirip: "İnancını açıklamaktan kork; çünkü hiç kuşkusuz halk seni yağmurun yağmamasının ve Allah'ın gazabının sebebi olarak bilecek ve sana çok eziyet edeceklerdir." dedi. Ardından da Araplar arasında Menat'ın faziletleriyle ilgili söylenenleri ve onun menkıbelerini anlatmaya koyuldu.[10]

Ebuzer bu sözleri ikrah içinde, mecburiyetten dinliyordu. Ama susmuş, pek derin düşüncelere dalmıştı. Birkaç gün sonra kervan, Menat'ın huzuruna vardı. Menat'a kavuşma şevkinin verdiği coşkuyla, develerini çökertip, kendileriyle getirdikleri kurbanlıklar eşliğinde alkışlarla dua okuyorlardı. Tevazuyla dolu

[10] Müşrikler Allah'ı reddetmiyorlar aksine Allah'a daha fazla yaklaştırsınlar diye Menat gibi putlara ibadet/hizmet ediyorlar, onları Allah ile aralarına aracı kılıyorlardı. Bkz. 39/Zümer Suresi, 3. (Fecr)

gönülleri ve imanla ısınmış canlarıyla rablerinin huzuruna koştular. Kurbanlıkları kesip Menat'ın yerlere dökülmesini çok sevdiği kıpkırmızı kanlarla toprağı kızıla boyadılar.

Ebuzer bu olaya ve diğerlerinin coşkusuna katılmadan sürekli olarak olup biteni izliyor, dikkatli gözlerle bir Menat'a, bir kabilesine bakıyordu. Gıfâr'ın bu saflığına ve cahilliğine hayret ediyordu. Bu önünde gerçekleşen olaylardan bile habersiz, kendisine tapanların yüreklerinin derinliğinden çıkan ateşi görmeyen taş parçası tanrıya hayretler içinde bakıyordu. Bütün bunlarla birlikte nasıl oluyor da bu tanrı, onların sorularına cevap verebiliyor ve onların bu yolda uzun yıllar boyunca kendisine samimiyetle bağlı inananlar olmasını sağlıyordu?!

Gece, kara çarşafını Menat'ın ve ona tapanların üstüne örttü. Gecenin kara giysisi, gökte parlayan yıldızlardan ve herkesin kendi yerini bulabilmesi amacıyla yaktığı, gittikçe zayıflayan ateşlerden başka her şeyi örtmüştü.

Yer yer kıssa okuyucuların meclisleri kuruldu. Ebuzer yaşlıların ve ileri gelenlerin topluluğuna katıldı. Kıssa, tanrılar ve onların azameti hakkındaydı. Birisi Menat'ı anlatırken, diğeri en yüce Tanrı olan el-İlah (Allah)'ın kızları Lat ve Uzza ile bu ikisinin onun katındaki şefaatlerinden bahsediyordu. Birisinin Sa'd'ın yüceliğinden bahsettiği esnada topluluk arasından biri söze karışarak:

– Sa'd'a küfreden adamın olayını duydunuz mu? dedi.

Hepsi bir ağızdan:

– Hayır, ne söylemiş?

– Adamın biri develerini Sa'd'a vakfetmek için onun huzuruna geliyor. Sa'd'a yaklaştığında develer ürküp çölde her biri bir yöne dağılıyor. Adam onları toplayamamanın sinirinden bir taş alıp Sa'd'a fırlatıyor ve diyor ki: "Senin aracılığınla Allah'tan bize bir hayır gelmez!" Sonra ondan yüz çevirip develerine doğru giderken, kendi kendine şöyle söylenir: "Bizi birleştirmesi için Sa'd'ın huzuruna geldik; ancak o bizi dağıttı. Artık Sa'd'ın takipçisi olmayacağız. Sa'd hiçbir iyiliğe ve kötülüğe çağırmayan, yerin bir

köşesine düşmüş bir taş parçasından başka nedir ki?"

Birisi yüksek sesle ve öfkeyle bağırdı:

– Vallahi bu adam kâfir olmuştur. Peki, sonra ne oldu?

– Sonra hiçbir şey olmadı!

Ebuzer dışında hepsi başlarını öne eğerek şüphe ve şaşkınlıkla karışık derin düşüncelere daldılar. Bu hikâye Ebuzer'in kalbini güven ve kararlılıkla doldurdu. Bu olayı duymaları onlara putlar hakkında düşünme ve bu tür hikâyeleri nakletme cesareti verdi. Onlardan biri şöyle dedi: "Fels'e ibadet etmekten ve putperestlikten vazgeçip Hıristiyan olan Adiyy bin Hâtem'in hikâyesini duydunuz mu?

– Hayır, neymiş? dediler.

– Fels'in hizmetkârı Seyfi, Mâlik bin Kulsum'un komşusu olan Benî Alîm kabilesinden birisinin dişi devesini Fels'e vakfetmek için alıp götürüyor. Devenin sahibi devesinin götürülmesini engellemesi için Mâlik'e yalvarıyor. Mâlik de mızrağını alıp çıplak bir ata binerek Seyfi'in peşine düşüyor. Hizmetçiyle deveyi Fels'in huzurunda bulan Mâlik sesleniyor:

– Komşumun devesini serbest bırak!

– Yoksa tanrını küçümsüyor musun?

Mâlik mızrağıyla ona saldırıyor. Hizmetkâr devenin yularını boynundan çözüyor. Mâlik de deveyi alıp geri götürüyor. Fels'e sığınan hizmetçi, onun yanında durup yüzünü Mâlik'e dönüyor, yalvararak ellerini havaya kaldırıyor ve Mâlik'i Fels'e göstererek:

– Rabbim! Malik bin Kulsum bugün senden güzel bir deveyi aldı ve ahdini bozdu. Ey Rabbim! Bugüne kadar kimse bana zulüm etmemişti." diyor.

Fels'i şiddetle Mâlik aleyhine tahrik ederek ondan Mâlik'i çetin bir belâya uğratmasını istiyor.

Adiyy bin Hâtem o esnada beraberinde bulunan başka bir adamla Fels'in yanına oturmuş, her ikisi de olayı görüyor ve o sözleri duyuyorlardı.

Adiyy diyor ki:

– "Görün bakın bugün Mâlik'in başına neler gelecek!"

Ancak günler geçmesine rağmen hiçbir şey olmayınca, Adiyy de ona ve diğer putlara tapmaktan vazgeçip Hıristiyan oluyor.

Hepsi bir kez daha başlarını önlerine eğip düşüncelere daldı. Yüzlerine kara bir bulut çökmüştü. Ebuzer ise ruhunu huzur kapladığını hissediyordu.

Bu hikâye, susuzluktan kavrulmuş bir yüreğe serpilen soğuk ve tatlı bir su gibi Ebuzer'in gönlünü etkiledi.

Topluluk dağıldı, herkes Menat'ın çevresinde yataklarına uzandı ve uyku hepsinin göz kapaklarını kapattı.

Her yandan horlama sesleri gelmeye başladı. Gece, hepsini sessiz ve yavaşça kanatlarının altına aldı. Ancak Ebuzer yüzünü göğe çevirerek yatağına uzanmış, gözlerini yıldızlara dikmiş, mecliste anlatılan hikâyeleri düşünüyordu. Kendisini, bu putların kabiliyetlerini ve tanrılıklarını inkâr eden birisi olarak görüyor ve şöyle mırıldanıyordu:

"Menat, hidayete ve dalalete çağırmayan bir taş parçasından başka nedir ki?"

Ansızın aklına bir fikir geldi. Yattığı yerden kalkarak yavaş yavaş Menat'a doğru ilerledi. Yanına varınca karşısında durdu. Onu ne bir şey hisseden, ne duyan, ne de gören hareketsiz bir heykel gibi gördü. Denemek için bir taş alıp ona fırlattı. Bir taşın bir başka taşa çarpmasıyla çıkan ses dışında hiçbir tepki görmedi... Menat aptalca ve şaşkınca bir görüntü içinde öylece duruyordu.

Ona kinlenerek şöyle dedi:

"Sen âcizsin, kâdir değil; yaratılmışsın yaratıcı değil. Ne bir gücün var ne de kudretin! Öyleyse neden sana tapsınlar, neden hayvanlarını senin için kurban edip peşkeş çeksinler. Benim kabilem apaçık bir sapıklık içinde bulunuyor."

Ebuzer yavaşça yatağına döndü. Sükûnet ve huzur içinde gözkapaklarını yumarak derin bir uykuya daldı.

Sabah gülümsedi; gökyüzü gelini gerdek odasından çıkıp latif eteğiyle uyuyanların başlarını ve yüzlerini okşayarak Menat'a tapanları coşkuyla uyandırdı. Menat da yine aynı aptallığına ve sessizliğine gömülmüş halde yerli yerinde duruyordu. Ne bir şey hissediyor, ne duyuyor, ne de görüyordu. Kadın erkek herkes bereket için onun etrafında dönüyordu. Ancak Ebuzer onlara katılmadı. Sırtını dönerek devesine bindi.

Ebuzer'in düşünceleri bu engin varlık âleminde uçuşuyordu. Başını gökyüzüne çevirmiş, onun yüceliğini ve azametini izliyordu. Kendi kendine: "Bu gök nasıl yükseltilmiş? Kim onu düzenlemiş?" dedi. Güneşe baktı, sanki yeni bir şey görüyormuşçasına onu sonsuz fezada yüzerken gördü. "Nasıl da otağından çıkmış parlıyor, konaklarında ilerleyerek göğün sinesine yükseliyor, oradan aşağı inerek ufukta kayboluyor." diye düşünüyordu.

Güneşten sonra gece nasıl geliyor, bu ışıltılı yıldızların ışığını dağıtarak onları birbirinden nasıl ayırıyor, diye düşünüyordu. Gerçeğin habercisi olan, şüpheyi, kuru çalılara düşen ateş gibi yakan düşüncelere dalmıştı.

Tavaf sona erdi. Herkes harekete hazırlandı. Üneys, Ebuzer'e doğru gelip karşısında durdu. Bir müddet hiçbir şey söylemeden öylece Ebuzer'in yüzüne baktı. Onun derin düşüncelere daldığını görünce, bir şey söylemeden kafileyle birlikte Gıfâr'a doğru yola koyuldu. Ebuzer de yine sessiz ve düşünceli bir şekilde yol alıyordu. Kervan bir vadiye inince, meraklı bakışlarını etraftaki dağlara dikti. Dağları kim, nasıl yükseltmişti? Ebuzer sanki dünyanın hayret verici şeyleriyle ilk kez karşılaşıyordu. Yere baktı. Bu yeryüzü nasıl böyle dümdüz olabiliyordu?

Düşünceler kafasında kaynıyor, hayat yüreğinde yeni bir coşku buluyordu. Kalbinin derinliklerinde parlayan, onu ısıtıp aydınlatan, uzun yıllar boyunca içinde yaşayan şüphe ve sapkınlıkların karanlığını yırtan hidayet nurunun bir hüzmesini seziyordu.

Ebuzer kervanla birlikte Gıfâr'a vardı. Herkes devesinden indi. Ebuzer de sessiz ve tek başına, ölümcül sessizliğin hâkim oldu-

ğu kabir gibi karanlık evine gitti. İçeri girip yolculuğun verdiği yorgunluk ve kırgınlığı üzerinden atmak umuduyla az da olsa uyumak için yatağına girdi. Fakat gözüne uyku girmiyordu. Hayal kuşu bir yerden diğerine uçuyordu. Bazen göğün derinliklerine kanat çırpıp kendi kendine bunu kimin yükselttiğini, bazen yeryüzüne bakıp yeri kimin genişlettiğini soruyordu. Bazen de bizzat kendine bakıp, onu yaratan, görmesi için göz, konuşması için dil, iyilikle kötülüğü, takvayla fesadı ayırabilmesi için fıtratı ona vereni düşünüyordu. Kendi kendine söyleniyordu: "Hiç şüphesiz göğü yaratan, gökten daha ulu; insanı yaratan, insandan daha büyüktür. Bu büyük ve hayret edilecek varlığın yaratıcısı kesinlikle Lat, Uzza, Menat, İsaf, Naile, Sa'd ve diğerlerinden daha çok tapılmaya layıktır. O, hem yoktan var edendir, hem de usta bir ressamdır. Bu putların ise ne bir gücü var, ne de yaratıcılıkları!"

Gitgide kalbinin bir sevinçle dolduğunu hissetti. Gerçeğin ışıltısı, şüphenin gözlerine çektiği koyu perdeleri dağıtıyordu. Şevk ateşi onu öyle bir alevlendirdi ki gözlerinden yaşlar boşalarak insanların yaratıcısına secde etti.

Ebuzer gerçeğe susamıştı. Şu anda elde ettiği bu çeşmenin peşindeydi hep. Bulunca da onun, hakikat zevkini tattıran soğuk ve lezzetli suyunu, susamış gönlüne kana kana içirdi.

Başını uzun süren secdesinden kaldırdı. Gözyaşlarıyla soğuk ter damlaları birbirine karışıp çehresini ve zayıf ellerini sırılsıklam etmiş bir halde yatağına döndü. Yüzünde melekutî bir ışıltı belirmiş, kendisinde Allah'ın ruhu ortaya çıkmış, gözlerini açık, gönlünü uyanık kılmıştı. Yaratıcısının dergâhında kapandığı bu ilk secde esnasındaki gözyaşlarıyla, uzun yıllar boyu gırtlağını sıkan ve göğsünü daraltan düğümlerden sıyrıldı. Bu şekilde Ebuzer o gece bütün gecelerden daha hafiflemiş ve huzurlu olarak uykuya daldı.

Sabah, Ebuzer'e bir ebediyet penceresi açmak için ağarıyor, latif parmak uçlarıyla her şeye dokunuyor, dünyanın kapısına, duvarına ellerini sürüyordu. Ebuzer yavaşça doğruldu. İki elini göğe doğru kaldırarak arzulu ve etkili bir sesle Allah'a yalvar-

maya başladı. Bu esnada içeri giren Üneys, kardeşini ayakta huşu içinde gördü. Onunla konuşmak istedi; ancak bu yeni ve hayret verici manzara Üneys'i şaşkınlık içinde bıraktı. Üneys, kendini unutup orada dikilerek hayretle kardeşine bakakaldı. Ebuzer birçok aramadan sonra tanıyabildiği ve uzun bir hicran döneminin ardından vuslata erdiği yeni dostuna niyaz ediyordu. Üneys'in geldiğini fark etmedi bile. Üneys de öylece kalakaldı. Sonra kendine geldi ve sordu: Ne yapıyorsun?

Ebuzer yüzünü çevirince kardeşini gördü.

– Namaz kılıyorum, dedi.

– Kimin için?

– Yaratıcı için.

– İlah için öyle mi! Namazı Nuhem veya Menat'ın huzuru dışında bir yerde kılmak caiz değildir.

– Ben ne Lat için namaz kılıyorum, ne de diğer putlar için.

– Peki kimin için namaz kılıyorsun?

– Ben doğada, bu sonsuz varlık âleminde öyle bir nişane buldum ki beni sizin ilahlarınız dışında bir Allah'a götürdü. O, büyük ve güçlüdür. Aklın onun künhüne ermesine imkân yoktur. Dersle, bahisle onu idrak edemezsin. O, bunların hepsinden daha büyük bir güçtür. Onu kuşatmak mümkün değildir.

– Görmediğin ve bilmediğin bir ilah için mi namaz kılıyorsun?

– Onu bulmuş değilim, ama izini buldum.

– Acayip bir şey! Gözünün önünde duran, istediğin zaman bulabileceğin tanrıları terk ediyorsun, senin bu sözlerin çok tuhaf Ebuzer.

– Bu tanrılar, hiçbir şeyi anlamayan, kimseye faydası ve zararı olmayan taşlardan başka bir şey değildir.

– Babalarımızın ve bizim aklımızı batıl mı sayıyorsun?

– Üneys! Babalarımızın kalpleri cahilliklerinden körelmişse bu benim suçum değil ki! Ey Üneys! Bizim dinimiz boş, örümcek ağları gibi gevşek. Düşünsene, bizlerden biri yolculuğa çıktığın-

da yolda dört taş buluyor, onlardan en güzelini kendine ilah yapıyor, diğer üç taşı da üstüne tencere koymak için ocak taşı olarak kullanıyor. Kendisinden hoşlandığımız için bir taşı ilah yapıyoruz, diğerlerini ise tencerenin altına koyuyoruz, zira göz alıcı değiller. Asıl tuhaf olan bu!

– Biz yolculuklarımızda hiçbir zaman böyle bir şey yapmıyoruz. Sadece Kâbe'de yapılan amellerin izinden gitmek için bu taşları seçiyoruz. Onların zatına tapmıyoruz, Kâbe'de dikili olan İsaf ve Naile yerine onlara ibadet ediyoruz.

– İsaf ve Naile iki zinakârdan başka bir şey değildir. Sen iki zinakâra mı tapmak istiyorsun?

– Bunlar ne biçim sözler Ebuzer?

– İsaf Yemen'de Naile'ye aşık olmuştu. İki ziyaretçi olarak Kâbe'ye geldiler. Halk oradan ayrılıp Kâbe tenhalaşınca birbirlerinden zevk alıp zina ettiler. Ertesi günün sabahı Kâbe'nin ziyaretçileri ikisini uygunsuz vaziyette gördüler. Halk ibret için ikisini de Kâbe'de hapsetti. Bu olay üzerinden uzun bir müddet geçtikten sonra tanrı olmaya ve tapılmaya lâyık oldular! Sizin tanrılarınız bunlardır![11]

– Peki onların gösterdikleri tüm bu mucizelere ne diyorsun?

– Onlardan hiçbir mucize görülmemiştir, hiçbir zaman da görülmeyecektir. Onların ne kudreti vardır ne de kuvveti. Her ne olmuşsa Allah'tandır ve yanlış bir şekilde onlara nispet edilmiştir. Daha dün Menat'ı ziyaret etmeye gittik. Bulutları toplayıp yağmur yağdıracağını umuyorduk. Ona yaklaşmak için hayvanlarımızı kurban ettik. Peki o ne yaptı? Hiçbir şey! Ne bizim günahlarımızdan dolayı bize öfkelendiği için, ne de yerine getirmemiz gereken şeyleri yapmadığımız için, hayır, sadece hiçbir şey yapmaya gücü yetmediği için...

– Yeter artık... Yeter... Neredeyse söylediklerini kabul edip tanrılarımızdan şüpheleneceğim.

[11] Araplar arasında putlarla ilgili yaygın hikâyelerdendir.

– Ben de bunu arzuluyorum. Ey Üneys! Ben ümit ediyorum ki sen de benim gibi bunlardan vazgeçersin de dua etmek istediğin zaman sadece yeryüzünü ve gökyüzünü yaratan tek ilaha yönelirsin.

– Ne yani, dinimizi, eski bir elbiseyi üstümüzden çıkarıp attığımız gibi kolaylıkla atabilir miyiz?

– Evet Üneys! Eğer dinimiz eski bir elbise gibiyse bu kolay bir iştir.

Anneleri Remle'nin[12] içeri girmesiyle ikisi de sustu. Anneleri onlara dönüp sordu: Çocuklarım ne düşünüyor?

Üneys: Hangi konuda?

Anneleri: Düçar olduğumuz şu vaziyet konusunda. Göğün kapıları yüzümüze kapanmış, yağmur yağmıyor. Topraklar kurudu. Zorluk ve şiddetli bir yoksullukla karşı karşıyayız.

Üneys: Sen ne diyorsan öyle yaparız.

Bence dayınızın yanına gidelim, o makam ve servet sahibidir.

Ebuzer: Tercih hakkı senindir. Allah her şeyi olacağına vardırır.

[12] Remle, Gıfârlı Vakîa'nın kızıdır.

Ebuzer'in Öfkesi

"Meryem oğlu İsa'nın zahitliğini görmek isteyen Ebuzer'in zahitliğine baksın."

Hz. Muhammed

Ebuzer ve Üneys anneleriyle birlikte dayılarına gitmek için Gıfâr'dan ayrıldılar. Ebuzer sürekli etrafına bakıyordu. Düşündüğü şey üzerinde dikkatlice duruyordu. Her neye baksa onda yaratanın büyüklüğünü görüyordu. Yakini gittikçe güçleniyordu. Derken uzaktan Mekke'nin duvarları göründü. Çektikleri sıkıntı ve zorlukların çabucak sona ereceğini düşünüyorlardı. Sıkıntılarının ve kara günlerinin son merhalesini de atlatıp saadete ve rahata kavuşmak için develeri dürterek hızlandırdılar.

Ebuzer, Üneys ve annesi dayılarının yanına vardılar. Mutluluğa ve huzura kavuştular. Dünya güzelleşmiş, hayat yüzlerine gülmüştü. Bir müddet orada rahat ve huzur içinde vakit geçirdiler. Dayıları misafirlerine çok saygılı davranıyor, çokça ikramlarda bulunuyor ve ziyadesiyle muhabbet gösteriyorlardı. Fakat dayılarının kabilesi, bunların dayılarıyla sevgi ve yakınlıklarının kendilerinin gözden düşmesine sebep olacağını yavaş yavaş düşünmeye başladı. Sonuçta hasetleri şiddetli bir kin ve husumete dönüştü. Bir araya gelip konuşarak bir plan yaptılar. Bu planı uygulaması için de bir adamı görevlendirdiler. Bu adam, Üneys ve Ebuzer'in dayısının evine geldi. Sessizce bir kenara oturdu. Esrarengiz bir görüntü vermek için başını önüne eğip herkesi şüphe ve meraka sokacak bir hale büründü.

Ebuzer'in dayısı sordu: Hayrola, ne oldu?

Adam sahte bir üzüntüyle cevapladı:

– Önemli bir konuyu konuşmak için geldim. Eğer seni sevmeyip sana karşı halis olmasaydık, hiçbir zaman kapına gelip sana bunu söylemez, seni haberdar etmezdik. Fakat gözlerine çekilen kalın perdeleri yırtalım da yokluğunda neler yapıldığını göresin diye samimiyet bizi sana doğru çekti. Üzülerek görüyoruz ki iyiliğe kötülükle, güzelliğe çirkinlikle karşılık veriliyor!

Ebuzer'in dayısı işin içinde iş olduğunu ve bu hikâyenin uzun olduğunu anladı. Afalladığını, kafasının karıştığını ve perişanlığını hissetti:

– Daha açık konuş, olay nedir? diye sordu.

– Üneys...

– Ne yapmış?

– Sen ne zaman evden ayrılsan, karılarınla birlikte oturuyor!

– Hayır, yalandır, iftiradır!

– Biz de bunun yalan ve iftira olmasını çok isterdik, ama ne yazık ki gerçek bu!

– Delilin nedir?

– Kime istiyorsan sor, tüm kabile onu görmüş ve olaydan haberdar. Benim dışımda başkalarının dilinden de duymak ister misin?

– Hayır, yeter!

Başını utanç ve üzüntüyle önüne eğdi, içinde yakıcı bir ağrı hissediyordu. Öfkeli bir engerek yılanı gibi evden süzülerek ayrıldı. Her ne kadar öfke ateşini dindirip kendini teselli etmek istediyse de başaramadı. Gece gündüz derin ve can yakıcı bir dert ve keder içindeydi. O andan itibaren Üneys ve Ebuzer'e her zamankinin aksine sessiz ve soğuk davranıyordu. Ne zaman birlikte otursalar, gizemli bir hava ortalığı kaplıyordu.

Ebuzer bir gün dayısının çehresinde bu şaşkın ve ızdıraplı hali gördü, içindeki sıkıntıyı fark edip sordu:

– Neyin var, neden böylesin, kaç gündür seni rahatsız görüyorum, sanki bizden nefret ediyorsun, az konuşuyor, çok düşüncelere dalıyorsun!

– Yok bir şey.

– Hayır, mutlaka bir şey var, ne? Söyle, belki sıkıntını hafifletir ve ıstırabına ortak olurum.

– Kabilem bana çok kötü bir konudan bahsetti!

– Ne dediler?

– Bana Üneys'in çirkin bir iş yaptığını söylediler.

– Ne yaptığını düşünüyorlar?

– Diyorlar ki ben ne zaman ailemden ayrılsam, Üneys benim yerime onlarla düşüp kalkıyor.

Ebuzer'in yüzü şiddetten parladı. Kan çanağına dönmüş gözlerinde öfke ateşi parlıyordu. Dedi ki:

– Yaptığın bütün iyilikleri heder ettin, bundan böyle hiçbir zaman bir araya gelmeyeceğiz.

Gün Doğdu

Üneys ve Ebuzer, Gıfâr'da, evlerinin önünde otururlarken yoldan bir adam çıkageldi. Selam vererek yanlarına oturdu. Ebuzer sordu:

– Nerelisin?

– Mekkeli.

– Ne haber?

– Adamın biri Peygamber olduğunu, kendisine semâdan haber geldiğini söylüyor.

– Ona nasıl davranıyorlar?

– Sözlerini kabul etmiyorlar, eziyet edip halkı ondan uzaklaştırıyorlar. Yanından geçen herkes onu tehdit ediyor.

– Neden sözlerini dinlemiyorlar?

– Kendilerini eleştiren, akidelerini batıl sayan, atalarını sapıklıkla itham eden ve tanrılarına hakaret eden birini nasıl dinlesinler ki?

– O, bunları yaptı mı?

– Evet, bütün tanrıları tek bir Allah'a indirgedi, bu çok tuhaf bir şey!

Ebuzer başını önüne eğdi ve "Tanrıları tek bir Allah'a indirgedi." cümlesini düşündü. Fakat buna hayret etmiyordu. Çünkü bu sözde bizzat kendi düşünce ve varlık âlemini incelerken ulaştığı şeyi buluyordu. Uzun bir süre başı önünde, düşüncelere dalmıştı. Adam Ebuzer'e bakıp onu suskun ve düşünceli görünce izin isteyip oradan ayrıldı.

Ebuzer Üneys'e dönüp:

– Bineğine binip bu yere git, Peygamber olduğunu ve kendisine gökten haber geldiğini düşünen bu adamın konuşmasını dinleyip geri gel, sözlerini doğru anla ve beni haberdar et.

Üneys kalktı, devesine binip Mekke'ye doğru yola koyuldu. Önce Kâbe'ye gidip orayı tavaf etti. Bu esnada orada halktan bir grup gördü. Karşısında duran adama sordu:

– Bu şehirde ne olup bitiyor?

– Mürted bir adam, halkı yeni bir dine çağırıyor.

Adam daha sözünü bitirmemişti ki Üneys halka hitap eden birini gördü:

– "Allah'a şükrediyorum, onu övüyor ve ondan yardım diliyorum. Ona iman ediyorum, ona dayanıyorum ve şehadet ediyorum ki ondan başka ilah yoktur. O tektir ve onun ortağı yoktur."

Orada bulunanlardan birisi: Yalan söylüyorsun, dedi.

Cevap verdi:

– "Öncü,[13] kabilesine yalan söylemez. Kendisinden başka ilah olmayana yemin ederim ki ben, Allah tarafından özelde size ve genelde tüm insanlara gönderildim. Allah sizi tıpkı uyuduğunuz gibi öldürür ve uyandığınız gibi diriltir. Yaptığınız her şeyi hesaplar. Ebedî cenneti ve cehennemi vardır."

Onlardan biri sordu:

– Kemiklerimiz çürüdükten sonra nasıl dirileceğiz?

O adam cevap verdi:

Dediler ki: "Biz bir kemik yığını haline gelmiş, ufalanmışken yepyeni bir yaratılışla dirilecek miymişiz?" De ki: "İster taş olun ister demir. İsterse canlanmasını aklınızın almadığı herhangi bir yaratık!" (yine de ölümden sonra diriltileceksiniz.) Bu defa da "Bizi tekrar hayata kim döndürecek?" diyecekler. "Sizi birinci defa yaratan" de. Sonunda onlar, sana alaylı bir tarzda başlarını sallayacak ve "Ne zamanmış o?!" diye soracaklar. "Pek yakın olabilir." de. (17/İsra Suresi 49-51)

Üneys durmuş dinliyor ve duyduklarını dikkatle belliyordu. Halk dağılıyordu. Onlardan biri:

– O kâhindir, dedi.

[13] Raid (öncü), kabile tarafından, yaşamları için uygun bir yer bulup onlara haber vermekle görevlendirilmiş kimse. Bu cümle Araplar arasında deyim halini almıştır.

– Hayır, belki de şâirdir.

– Hayır, sihirbazdır.

Üneys Peygamber'in ve diğerlerinin sözlerini dinlerken başını düşünceyle öne eğmiş içinden gelen şu sesi dinliyordu:

– "Allah'a and olsun ki onun sözlerinde bir tatlılık var. Vallahi o doğru sözlü, bunlarsa yalancı."

Ardından devesine binip geri döndü. Yol boyunca Muhammed'i düşünüyor, hayretler içinde kalıyordu. Gıfâr'a varana 'dek sessizlik içinde derin düşüncelere dalmıştı. Vardığında Ebuzer kardeşinin yanına koştu ve ızdırapla sordu:

– Ne haberler getirdin?

– Bir adamla görüştüm. Allah'ın kendisini, senin dinin üzere gönderdiğini düşünüyor. Gördüm ki iyiliğe çağırıp kötülükten alıkoyuyor.

– Halk onunla ilgili ne söylüyor?

– Onun şâir, sihirbaz ve kâhin olduğunu söylüyorlar. Oysa o şâir değil; çünkü ben bütün şiir türlerini biliyorum, onun sözlerini muhtelif şiir vezinleriyle karşılaştırdım, kıyas bile edilemez. Sihirbaz da değil, ben sihirbazları da efsun, sihir ve tılsımlarını da gördüm, kâhin de değil; çünkü kâhinleri de gördüm. Onun sözleri kesinlikle kâhinlerin terennüm, seci ve kafiyelerine benzemiyor.

– Ne söylüyor?

– Hayret verici sözler söylüyor.

– Söylediklerinden bir şey aklında yok mu?

– Vallahi sözlerinde bir tatlılık var, ancak onlardan bir şey hatırlamıyorum.

– Beni bu konuda tatmin etmedin. Sen burada kal, ben gidip ne olduğuna bakayım.

– Tamam. Ancak kavminden sakın. Çünkü onlar, onu adamakıllı düşman bellemişler, ona buğzediyor ve kin besliyorlar. Ebuzer duramadı, eski ve kurumuş tulumuna su doldurarak

devesine binip yola koyuldu. Şevkle idealine doğru gidiyor, acı verici arzular canını sıkıyor, gözünün önüne türlü türlü manzaralar geliyordu. Yeni din onu fazlasıyla meşgul etmiş, düşüncelere daldırmıştı: "Nereye gidiyordu? İnsanları güzel ahlaka çağıran bu adamı nasıl bulacaktı? Kim kendisini onun yanına götürecekti? Ardına düştüğü taktirde, onun düşmanlarının eziyetinden yana güvende olacak mıydı?..." Sonunda doğruca mescide gidip Peygamber'i aramaya karar verdi.

Ebuzer Mekke'ye ulaştı. Mescide gidip Peygamber'i aramaya koyuldu. Ancak onu göremediği gibi onunla ilgili bir şey de duymadı. Çaresiz güneş batana dek mescitte kaldı. Gece siyah örtüsünü örtüyor, eteğini sürükleyerek gelen karanlık, sessizliği ve huzuru da beraberinde getiriyordu. Herkes uyudu. Çok az insan dışında kimse Kâbe'yi tavaf etmiyordu. Bu arada Ali tavaf için içeri girdi. Mescidin köşesinde zayıf bedenli, uzun boylu, başına siyah bir sarık takmış, yırtık pırtık bir abaya bürünmüş bir adamın sessizce oturduğunu görünce yanına gelip sordu:

Sanırım yabancısın?

– Evet.

– Gel benimle!

Ali ve Ebuzer yola koyuldular. Ebuzer ona bir şey sormadı. Ali de eve varıncaya dek ona bir şey söylemedi. Ebuzer geceyi orada geçirdi. Sabahleyin Peygamber'i aramak üzere çarşı pazardan, sokaklardan geçerek mescide kadar geldi. Ne kimse ondan bir şey soruyor, ne de o kimseden bir şey duyabiliyordu. Araması uzadıkça uzadı. O gün de öylece sona erdi. Beraberinde yiyecek getirmediği gibi ekmek alacak parası da yoktu. Gece oldu. Açlığı ona acı çektiriyordu. Garibanca eski yerine gidip uzandı. Abasını üstüne örtmüş, uyumayı beklerken belirsiz kaderini düşünüyordu. Ali yine önünden geçti. Onu görünce durdu ve:

– Hâlâ kendi evini tanımanın zamanı gelmedi mi? Benimle gel, gidelim, dedi.

Ali onu yerden kaldırdı, birlikte önceki gece olduğu gibi sessiz ve suskun eve gittiler.

Ali misafirini üçüncü gece de eve götürdü. Ebuzer yine sessizdi. Sonunda Ali sordu:

– Ne iş yaptığını ve seni bu şehre getirenin ne olduğunu bana söylemeyecek misin?

– Eğer kimseye söylemez ve bana yol göstereceğine söz verirsen söylerim.

– Peki tamam.

– Burada bir adamın peygamberlik iddiasında bulunduğunu duydum. Kardeşimi onunla konuşması için gönderdim; ancak döndüğünde işime yarayacak bir haber getirmedi. Kendim onunla görüşme kararı aldım. Fakat ne onu tanıyorum, ne de onu sormaya cesaret edebiliyorum.

Ali'nin gözünde, yüzünü aydınlatan bir sevinç ışıltısı parladı. Dudaklarında hafif bir tebessümle bir müddet Ebuzer'e baktı. Ardından sordu:

– Kimsin, nereden geliyorsun?

– Adım Cünade oğlu Cündeb[14], künyem Ebuzer'dir. Gıfâr kabilesindenim.

– Kurtuluşa erdin! Yemin ederim ki o peygamberdir ve ona ne geldiyse haktır. Ben şimdi onun yanına gidiyorum[15]. Sen de peşim sıra gel. Nereye girersem sen de gir. Eğer yolda seni görmesi tehlikeli olan birisini görürsem, duvara yaslanıp ayakkabılarımı düzeltiyormuş gibi yaparım, sen de yanımdan geçersin.

Ali ve Ebuzer gece karanlığında yola düştüler. Ebuzer, farklı bir sevincin ve ferahlığın tepeden tırnağa canına işlediğini hissetti.

Onu Allah Rasulü'nün seçkin dostlarından, İslâm'ın öncülerin-

[14] Ebuzer'in isim ve nesebinde ihtilaf vardır. Künyesini Ebu'z-Zer olarak söyleyenler de vardır; ancak Ebuzer daha meşhurdur.

[15] Bazıları Ali'nin "Yarın sabah Peygamber'in yanına gidelim" dediğini söylüyorlar.

den ve İslâm'ın ilerlemesinin ve yücelmesinin etkin unsurlarından biri kılan şey bizzat bu çabasıydı.

Ali, Safa yakınlarında bir evin kapısının önünde durdu ve önceden kararlaştırılan özel bir tarzla kapıyı çaldı. Birisi kapının arkasından dışarı baktı. Ali'yi tanıyarak kapıyı açtı. Ali ve Ebuzer içeri girdiler. Ebuzer şevkten uçuyordu. Kalbi göğsünde öyle bir çarpıyordu ki sesini duyuyordu. İşte, sevgilisinden sadece birkaç adım uzaktaydı. Kadim arzusuna kavuşmuş, Peygamber'in simasını, konuşma tarzını, karşılaşma anını ve onunla arasında geçecek konuşmayı zihninde canlandırıyor, kendini bu tehlikeli duruma karşı hazırlıyordu. Vuslat anı yaklaşıyordu. Ali odaya girdi. Ebuzer de Ali'nin ardından girdi ve gözü Muhammed'e ilişti.

– Selâmun aleykum[16].

– Aleyke's-selâm ve rahmetullahi ve berekâtuhu... Nerelisin?

Ebuzer utangaç ve hafif bir sesle cevap verdi: Gıfârlıyım. Ardından Peygamberle Ebuzer arasında çeşitli konuşmalar geçti. Sonunda Ebuzer güven dolu bir sesle:

– Bana İslâm'ı anlat, dedi.

– İslâm, Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in onun elçisi olduğuna şehadet etmen ve namaz kılmandır.

– Ben şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed onun elçisidir.

– Ebuzer! Bu konuyu gizli tut ve memleketine geri dönüp kavmine tebliğde bulun. Çünkü ben bunların sana zarar vermesinden korkuyorum. Ne zaman ortaya çıktığımızı haber alırsan, o zaman gel.

Peygamber bu sözü kavminin Ebuzer'e eziyet etmesinden korktuğu için söylemişti. Ancak Ebuzer bunu kabul edecek miydi? Ebuzer gibi birisi imanını saklayıp içinin derinliklerine süzülen inanç ateşini gizli tutabilir miydi? Hayır, vallahi, o ne pahasına

[16] Ebuzer: "Benim bu selamım İslâm'da söylenmiş ilk selamdır".

olursa olsun inancını ilan edecekti. Ebuzer, dinine güvenmenin ve Allah'a yaslanmanın verdiği güçlü bir ses tonuyla:

Seni hak üzere gönderene yemin ederim ki bunu herkesin önünde haykıracağım, dedi.

Ebuzer susuzluğunun geçtiğini ve kalbinin karanlıklarında iman güneşinden bir şafağın söktüğünü hissetti. Peygamber'in azametine ve cazibesine kapılmıştı. Kendisini dalaletten kurtaran ve susuzluğunu gideren bu nur ve hayat çeşmesinin nasıl bir varlık olduğunu bilmek istiyordu? Nurdan mıdır? Cisim midir? Gökyüzünden, melekûtî âlemden gelmiş bir varlık mı yoksa normal bir beşer midir? Elini yavaşça Muhammed'in omzuna koydu. Ansızın bir nur hüzmesinin vücudunda dolaştığını, saadetin, sebatın ve kurtuluşun bütün vücudunu kapladığını hissetti.

Ebuzer kalkıp mescide doğru yola koyuldu. İman dolu bir göğüs, kararlılık dolu bir yürekle zorlukları düşünmüyor, kimseye karşı korkuya kapılmıyordu. Mescitte bir grup Kureyşli'yi görünce birdenbire haykırdı:

"Ey Kureyşliler ben şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve yine şehadet ederim ki Muhammed onun kulu ve elçisidir!"

Ebuzer İslâm'ın zor ve sıkıntılı dönemlerinde Müslüman olmuş beşinci kişiydi. O tehlikeli şartlarda Peygamber'e dostluk elini uzatmıştı. Yeni ve genç İslâm hareketi, halkı böylesine tahrik edici haykırışlar ve keskin sloganlarla tanıştıracak kuvvete henüz erişmemişti. Bu yüzden Ebuzer'in bu yiğitçe haykırışı onları öyle bir öfkelendirdi ki onu öldürmek kastıyla başına üşüştüler. Büyük bir şiddetle bu tehlikeli muhalifi öldürerek bu haykırışı sonsuza kadar kesmek istiyorlardı. Ebuzer bayılarak yere yığılmıştı. İnsanlar hâlâ başına, göğsüne ve böğürlerine tekmeler indiriyordu. Derken Peygamber'in amcası Abbas geldi. Kalabalığın içinden güçlükle ona doğru ilerleyip kendisini Ebuzer'in üstüne atarak şöyle bağırdı:

– Vay sizin halinize! Bu adamı öldürecek misiniz? Bilmiyor mu-

sunuz ki bu adam Gıfâr'dandır[17] ve siz ticaret için Şam'a giderken oradan geçiyorsunuz?

Halk Ebuzer'in etrafından dağıldı. Ebuzer kana bulanmış bir heykel gibi sırtını güçlükle doğrultup yavaş yavaş yola koyuldu. Zemzem kuyusuna varınca bedenindeki kanları temizleyip biraz su içtikten sonra Allah'ın evine gitmek için yola koyuldu.

Ebuzer Peygamber'in yanına gidince Ebû Bekir'i onun yanında gördü.

– Ne zamandan beri buradasın?

– Üç gündür.

– Kim sana yemek veriyordu?

– Zemzem suyundan başka azığını yoktu.

– Ey Allah'ın Rasulü! İzin ver bu gece ona ben yemek vereyim.

Üç kişi birlikte yola koyulup Ebû Bekir'in evine vardılar. Ebû Bekir kapıyı açtı, içeri girdiler. Ebû Bekir misafirlerinin önüne bir kaç avuç Taif kuru üzümü bıraktı. Bu, Ebuzer'in Mekke'de yediği ilk yiyecekti.

Sabah oldu. Ebuzer kalbinde İslâm'ını açıklamak için büyük bir şevk duyduğunu hissetti. Küçük kalbi, zayıf ve kemikli göğsü o parlak iman ateşini gizleyemiyordu. Halkın ona yaptıkları iradesini sağlamlaştırıp kararlılığını artırmaktan başka bir etkide bulunmamıştı. Mescide gidip bir kez daha avazı çıkana kadar bağırdı:

Ey Kureyş kavmi! Ey Kureyş kavmi!

Halk ona dönünce Ebuzer içinin derinliklerinden gelen bir sesle haykırdı:

– Ben şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve yine şehadet ederim ki Muhammed onun elçisidir!

[17] Gıfârlılar kervan yollarını kesip ticaret yollarını yağmalıyorlardı ve Gıfâr kabilesinden Cündeb bin Cünade (Ebuzer)'yi de bu yağmalarda defalarca elinde kılıçla görmüşlerdi.

Kalabalık içinde bir velvele koptu. Ebuzer'in başına üşüştüler, kendinden geçip yere yığılıncaya kadar kıyasıya dövdüler. Bu defa da Abbas yardımına koşup halkı dağıttı. Ebuzer'i okşadı. Ebuzer acısının şiddetinden bir ah çekti, ama ruhunda bir genişlik ve dinginlik hissediyor, güçsüz bedenindeki elem ve işkenceleri kendisine unutturacak bir huzuru tadıyordu. Yerinden doğruldu, Mekke'deki tek ümidi olan sevgili Peygamber'ine doğru gitti.

Ebuzer olayı Peygamber'e anlattı. Peygamber:

– Ben hurma ağaçları olan bir yere gideceğim. Bunun Yesrib[18] dışında bir yer olacağını sanmıyorum. Sen kendi kabilende benim tebliğcim olur musun? Belki Yüce Allah seninle onları iyiliğe kavuşturur, seni de onların vesilesiyle ödüllendirir.

– Evet olurum.

Ebuzer Allah'a ve Onun Rasulü Muhammed'e iman dolu bir kalple Gıfâr'a doğru yola koyuldu. Yol boyunca, yaşadığı olayları, açlığı, işkenceleri, Peygamber'i görmesini, bu yolculuk boyunca gördüklerini düşünüyor, büyük ama belirsiz geleceğini gözünde canlandırıyordu. Yüzünde bir mutluluk dolaşıyor, dudaklarında hoşnutluk ve gönül rahatlığının sağladığı bir gülümseme beliriyordu. Temiz ve samimî insanların yöneldiği mantıklı, akla yatkın bir dine girdiği için Allah'a şükrediyordu. Bu dine göre, atalarının inançlarının boş olduğunu görüyor, onların fikirlerini değersiz buluyor, kendisini özgür hissediyor ve ferahlık duyuyordu. Uzaktan Gıfâr'ın manzarası belirince içi, kardeşini ve annesini görme coşkusuyla doldu. Bir an önce onlara kavuşmak, onları İslâm'dan ve İslâm'ın getirdiklerinden haberdar etmek istiyordu.

Devesini hızlandırdı, Gıfâr'a ulaştığında devesinden indi, yularından tutup bir müddet yürüdü. Derken Üneys'e ulaştı ve bağırdı:

– Teslim oldum ve kabul ettim.

[18]Yesrib, Medine'nin eski adıdır.

– Teslim oldun ve kabul mu ettin?

– Evet Üneys, Onun dini hak üzeredir. Seni de bu dine davet ediyorum.

Ebuzer macerasını anlatmaya başladı. Ondan ayrıldığı andan geri dönene kadar başından geçenleri bir bir anlattı.

Üneys bir an başını öne eğdi, Peygamber'den duyduğu tatlı konuşma kulaklarında çınlıyordu. Mekke'ye gidip onu gördüğü günün hatırası zihninde canlandı. Yüreğinde hoş bir neşe hissetti. Başını kaldırıp:

– Ben senin dinine muhalif değilim. Ben de teslim oldum ve kabul ettim, dedi.

– Gel annemizin yanına gidip ona da haber verelim.

Ebuzer ve Üneys annelerinin yanına gittiler. Anneleri Ebuzer'i görür görmez sordu:

– Ne gördün?

– Öyle bir adam gördüm ki kavmi içinde yiğitliği en önde, huyu en iyi, dostluğu en yüce, konuşmada en mükemmel, dürüstlükte en büyük, çirkinlik ve kötülükten en uzak kişiydi. Hiçbir zaman ondan küfür işitilmemiş, hiç kimse onu inatlaşırken veya cedelleşirken görmemiş, bu yüzden ona "Emin" adını vermişler. Halkı iyiliğe çağırıp kötülükten ve çirkinlikten men ediyor. Ben Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in Onun kulu ve elçisi olduğuna şehadet ettim ve Müslüman oldum. Kardeşim Üneys de Müslüman oldu.

– Ben de sizin dininize muhalif değilim. Teslim oldum ve tasdik ettim.

Ebuzer, ailesinin Müslüman olmasından ötürü çok mutluydu, ancak bununla yetinecek miydi? Acaba gidip evinin bir köşesinde Allah'a ibadetle meşgul olsa, Allah'ı hoşnut kılar mıydı? O böyle bir iş yapmayacaktır. Gidip kabilesini bir olan Allah'a çağırmalıydı.

Ebuzer evden dışarı çıktı. Halkın, kabilenin reisi Haffaf bin İyma bin Rahse Gıfâri'nin etrafında oturup havadan sudan konuş-

tuklarını görünce, o da onlara katıldı. Selâm verip bir kenara oturdu. Onlarla konuşup eğlenmek için değil, onları yeni bir sabahın doğuşundan haberdar etmek için. Öyle bir sabah ki onları çabucak karanlıklardan nur de yasına doğru çekecek, yoksulluk ve zilletten kurtaracak, efendiliğin, özgürlüğün ve zenginliğin yüksek zirvelerine taşıyacaktı.

Aralarındaki sohbet bir akşamüstü esintisi gibi sakin ve yumuşak devam ediyorken, Ebuzer birdenbire kendi hikâyesini anlatmaya başladı. Bir tufandır koptu. Şiddetli bir rüzgâr çılgınca esti, her tarafı karıştırdı. Her yandan itirazlar ve sert sözler duyuluyordu. Bu tufan yavaş yavaş sakinleşti; bâtılın karanlığı hakkın nuruyla dağıldı, hak zafer kazandı. Ebuzer:

– Mekke'de, insanları bu açık gökleri ve geniş yeri yaratıp yıldızları ışıtan ilaha çağıran bir Peygamber çıktı ve...

Biri konuşmasını yarıda keserek sordu:

– Sen bu varlık âleminde Lat, Uzza, Hubel, Menat ve Nuhem'den başka bir ilahın olduğuna mı inanıyorsun?

– O halkı bu kaskatı taşlara tapmaktan mutlak özgürlüğe çağırıyor.

Bir başkası dedi ki:

– Kaskatı taşlar mı? Sen de onun sözlerini mi söylüyorsun?

– Evet, bunlar kendilerine bile faydaları olmayan, zarardan ziyandan koruyamayan kaskatı taş parçalarıdır.

– Sen de mi ona inandın?

– O, insanları vicdanları huzura kavuşturan, akla yatkın bir dine davet ediyor. İnsanlar arasında kardeşliği ve eşitliği tebliğ ediyor. Allah'ın katında efendi ile köle arasında inanç ve amelleri dışında hiçbir fark yoktur. O yaratanla yaratılan arasındaki yolu açtı; Allah'a ulaşmak için tüm vasıtaları aradan kaldırdı. Kullar aracı ve şefaatçi olmaksızın Allah'a yaklaşabilirler. O diyor ki Allah kullarına yakındır, istek ve şikâyetlerini duyar, vicdanlarda gizli olan şeyleri bile bilir, Muhammed hak dine davet ediyor, ben nasıl onu kabul etmem ki?

– Ebuzer sapıttı!

Ebuzer:

– Allah'a yemin ederim ki Ebuzer doğru yolu buldu. Sapık olan sizlersiniz.

Bir başkası sertçe ve öfkeyle:

– Ebuzer bu mürted adamla karşılaştıktan sonra kandırılmış, onun gibi mürted olmuş, atalarının inançlarını batıl saymaya başlamış.

Ebuzer:

– Dur, izin ver! Ben daha Allah Rasulünü tanımadan önce de Lat, Uzza, Menat, Hubel, Nuhem'e ve bütün öteki putlara inanmıyordum. Bunların doğruluğa da sapkınlığa da çağıramayacak taşlar olduklarını kendim anladım.

Her taraftan bir ses çıktı. Gıfârlılar tanrılarına yapılan bu eleştiriler karşısında yüksek sesle bağrışıyorlardı.

Ebuzer, metîn ve sakin bir ses tonuyla:

– Sükûnet içinde araştırmalıyız. Delile sadece delille karşılık vermeliyiz. Ben size yol göstermekten başka bir şeyi arzulamıyorum. İzin verirseniz, bu putların hiçbir gücünün olmadığını nasıl anladığımı size de anlatayım.

İçlerinden biri:

– Hayır, çok uzun sürer, dedi.

Herkes yeniden bağrışmaya başladı. Reisleri Haffaf müdahale etti:

– Bırakın konuşsun, hak açık ve ortadadır. Aklınızı sizden almış değiller.

Ebuzer:

– Bir gün Nuhem'e süt sunmaya geldim. Süt tulumunu ona takdim edip onun öfkesini yatıştırarak rızasını kazanmak için tam bir huşû ve tevazu içinde onu kaldırdım. Sütü önüne bıraktım. Tam dönüyordum ki ansızın mabudum gözüme ilişti. Öyle bir

manzarayla karşılaştım ki ondan daha korkunç bir olay görmüş değildim. Baktım ki bir köpek hiç umursamadan tanrının (!) önüne koyduğum sütü içiyor. O ise ne bir şey görüyor, ne de bu kutsal sütü korumak için bir şey yapıyordu. Ne olup biteceğini görmek için biraz daha bekledim. Bir öncekinden daha korkunç ve tatsız bir manzarayla karşılaştım. Köpek bu aciz tanrının sütünü içmekle yetinmedi, ayağını kaldırarak Nuhem'in üstüne işedi! Nuhem'in kuvvet ve izzeti, celalet ve azameti, iktidar ve üstünlüğü işte budur!

Herkes başını önüne eğdi. Üzerlerine ölümcül bir sessizlik çökmüştü.

Ebuzer:

Evet! Gönülleriniz bu değersiz ve zavallı tanrıya iman etmekten sakınıyor ve içine düşmüş olduğumuz sapkınlığı gözlerinizin önüne seriyor, dedi.

İçlerinden biri:

– Senin bahsettiğin Peygamber'in doğru mu, yalan mı konuştuğunu bize kim söyledi?

Ebuzer:

– Allah Rasulünü görmeden önce ben de kendime bu soruyu sordum. Ama onu görünce yüzünde yalancılıktan bir eser bulamadım.

Bir önceki dedi ki:

– Ne zaman kendisi gelirse, davetiyle ilgili kararı da o zaman veririz.

Ebuzer:

– O sizi iyiliğe ve güzel ahlaka davet ediyor. Birbirinize şefkat ve merhamete çağırıyor. Kız çocuklarınızı diri diri toprağa gömmenizi yasaklıyor. Küçük, masum bir kız çocuğunun günahı nedir ki toprağa gömülüyor? O sizin dünya ve ahiret mutluluğunuz için gelmiştir.

Ebuzer, kabilenin reisi Haffaf bin Rahsa Müslüman olana kadar

daveti bırakmadı. O Müslüman olunca, halkın çoğu da reislerini takip edip İslâm'ı kabul ettiler. Ebuzer bu işi tamamlamayı ve geri kalanların da Müslüman olmalarını istiyordu. Şöyle dedi:

– Siz neden Allah'ı kabul edip elçisine iman etmekten sakınıyorsunuz?

Bu kez ona sert bir cevap vermediler, yalanlamadılar da... Nasıl yalanlayabilirlerdi ki? Zira batıl can çekişiyor, Hak ise konumunu güçlendirip doğruluk ve sapkınlığı ortaya çıkarıyordu. Bu yüzden tereddütle karışık bir sükûnetle cevap verdiler:

– Biz, Peygamber geldiği zaman Müslüman olacağız.

Topluluk dağıldı. Gıfâr o gece yeni dinin gölgesinde, huzurlu, güvenli, mutlu ve rahat uyudu.

Akrabanın Yaptığını Akrep Yapmaz

Haffaf bin İyme, kabilesiyle birlikte namaza durmuştu. Namaz bitince halk her yana dağıldı. Ebuzer'le Haffaf yalnız kalmış, sohbet ediyorlardı. Ebuzer:

– Muhammed ve dostlarından bir haber almayalı çok oldu. Sence başlarına ne gelmiş olabilir?

– Ona iman eden herkese işkence ediyorlar, hapse atıyorlar. Bu şekilde onları inançlarından uzaklaştırmaya çalışıyorlar. Bazıları Habeşistan'a göç etmişler.

– Bu Şam'a giden kervandan duymuş olduğumuz haber. Bundan sonra ne oldu? Ben onlarla ilgili bir haber duymayı o kadar istiyorum ki... Küffarın onlara işkence etmesinden çok korkuyorum.

– Acaba kâfirler Müslümanlara işkence etmekle onları inançlarından çevirebileceklerini ve putlara ibadet ettirebileceklerini mi düşünüyorlar?

– Halka baskı uygulayıp işkence etmek ne zaman etkili olmuş ki? İman kalplerine yerleşince Allah asla onları hidayetten sonra sapıklığa düşürmez.

Çeşitli hilelerle Müslümanları kendi taraflarına çekmek istiyor ve fazlasıyla ayak diretiyorlardı. Ancak başları öne eğildi, yenildiler. Sadaklarındaki son oku da attılar. Müslümanları zindanlara atıp işkence ve eziyet ettiler. Ancak okları kısa zamanda kendi gırtlaklarına saplanacak ve kâfirlere rağmen İslâm yayılacaktır.

Allah, "La ilahe illallah" kelimesini söyleyen, iyiliği emredip kötülükten sakındıran kimseleri asla zelil kılmaz. Kısa zamanda Allah dinlerini açıklayacak ve seslerini yükseltecektir.

Bu esnada adamın biri gelip selam verdi, Ebuzer hemen sordu:

– Nereden geliyorsun?

– Mekke'den.

– Muhammed ve ashabının durumu nasıl?

– Türlü işkencelere uğruyorlar, sözleşme olayını duymadınız mı?

– Hayır.

– Müslümanlar Habeşistan'a göç etmişler. Orada güven içinde, özgürce ilahlarına ibadet ediyorlar. Ne işkence görüyorlar, ne de kötü bir söz işitiyorlar. Kureyş Amr b. Âs'ı sayısız hediyelerle Habeş Kralı Necaşi'nin sarayına gönderdi. Bu dinden dönmüşleri kendilerine teslim etmesini istedi; ancak Necaşi, Cafer ve dostlarını dinledikten sonra onları teslim etmekten imtina etti.

– Necaşi böyle bir şey mi yapmış? O büyük bir padişahtır.

Adam dedi ki: Bundan daha fazlasını da yapmış. Sığınmacılara ikramlarda bulunup onları yüceltmiş.

Ebuzer:

– Peki Kureyşliler ne yaptı?

Adam: Kureyşliler Necaşi'nin Cafer ve arkadaşlarına karşı bu davranışını öğrenince bu yenilgi onların çok ağırına gitti. Allah Rasulü'ne ve dostlarına karşı öfkeye kapılarak bir sözleşme yazdılar. Buna göre hiç kimse Haşimoğullarından biriyle evlenmeyecek, alışverişte ve ilişkide bulunmayacak. Bu sözleşmeyi Kâbe'nin içine astılar.

Bunun ardından Haşimoğullarını Ebu Talib vadisinde kuşatma altına aldılar. Abdulmuttalib bin Abdumenaf'ın çocukları da o vadide onlara katıldılar.

Ebu Leheb Kureyş'i Haşimoğulları ve Abdulmuttaliboğulları aleyhine birleştirdi. Öyle ki yiyecek ve içeceklerini bile kestiler. Üç yıl boyunca o vadide hapsedildiler. Sadece yılda bir kez, o da hac için oradan çıkabiliyorlardı. Bıçak kemiğe dayandı. Çocukların feryat ve iniltileri işitiliyordu. Manzara yürekleri dağlıyordu! Kureyş'ten bir grup bu işkencelerden zevk alırken, diğer bir grup rahatsızlık duyuyordu. Bu esnada Allah, Peygamber'e sözleşmenin durumuyla ilgili haber verdi. Güveler sözleşmenin zulüm içeren ambargoların yazılı olduğu satırlarını yemiş ve sadece Allah yazan kısmı sağlam kalmıştı.

Peygamber bu haberi Ebu Talib'e söyledi. Ebu Talib şaşkınlık içinde sordu:

– Yeğenim! Bu söylediğin gerçek mi?

Peygamber: Evet. Vallahi!

Ebu Talib bu konuyu kardeşlerine iletti. Dediler ki:

– Senin bu konudaki düşüncen ne?

– Vallahi hiçbir zaman bana yalan söylememiştir.

– Senin bu konudaki inancın nedir? diye sordular.

– Bence en güzel giysilerinizi giyinin ve kıvançla Kureyş'e giderek, onlar durumu öğrenmeden siz onları haberdar edin.

Ardından hepsi mescide gitmek üzere çıktılar. Kureyş'in ileri gelenlerinin oturduğu tarafa yöneldiler. Kureyş'in büyükleri onları büyük bir saygıyla meclisin başköşesine oturttular. Tam ne söyleyeceklerini bekliyorlardı ki Ebu Talib söze başladı:

"Yeğenim bana bir haber verdi –o asla bana yalan söylemez– ki Allah bir güveyi sizin sözleşmenize musallat etmiş, güve orada zulüm içeren ve ilişkilerin koparılmasından bahseden tüm satırları yemiş ve sadece Allah'ın adını bırakmış. Eğer yeğenim doğru söylemişse, onunla ilgili bu kötü düşüncelerinizden ve kinlerinizden vazgeçin, yok eğer yalan söylemişse, ben onu size teslim edeceğim, ister öldürürsünüz, ister sağ bırakırsınız.

Orada bulunanlar: "Doğru dürüst bir söz söyledin." dediler.

Sonra üç kişiyi gönderip sözleşmeyi açtırdıklarında orada Allah adından başka bir şey göremediler.

Ebuzer: Peki sonra ne yaptılar?

– Utançlarından başlarını öne eğdiler, rezil rüsva oldular. Bundan sonra Ebu Talib onlara dönerek:

"Konu aydınlığa kavuşmuş olduğu halde neden bizi hapsedip güçlük çıkarıyorsunuz?" dedi.

Ardından o ve dostları Kâbe'nin perdeleri arasında durup şöyle dediler:

"Allahım! Bizi, bize zulmeden, bizden ayrılan ve bize karşı en kötü işleri reva görenlere karşı muzaffer kıl!"

Daha sonra vadiye geri döndüler. Kureyşlilerin bir kısmı diğer bir kısmına, Haşimoğullarına karşı davranışlarından dolayı serzenişte bulundular, ardından da silahlarını kuşanıp Haşimoğullarıyla Abdulmuttaliboğullarının bulunduğu yere giderek onları oradan çıkardılar. Böylece bu mahkûmlar üç yıl sonra vadiden dışarı çıkmış oldular.

Haffaf: "Kureyş'in geri kalanı ne yaptı?" dedi.

Adam: "Bu yenilginin acısını tattılar ve sustular." dedi.

Haffaf çok etkilenmiş bir halde: "Ben buna şaşıyorum. Nasıl oluyor da, Allah Rasulü tüm bu işkence ve baskıları bizzat kendi kavminden görüyor?" dedi.

Ebuzer: Şaşılacak bir şey yok. "Akrabanın yaptığını akrep yapmaz." [19]

[19] Orijinal metindeki kelime tercümesi "Kabilenin neyzeni eğlenceye gelmez." şeklindedir. Fakat bu tabir Türk okuyucusuna bir anlam ifade etmemektedir. Cümlenin gelişinden yukarıdaki anlamı tercih ettik. (Fecr)

Yesrib Müslüman Oluyor

Yesrib'in Müslüman olduğu haberi Gıfâr kabilesi arasında odunu sarmış ateş gibi yayıldı. Halkın çehresine sevinç ve mutluluk dalgaları yayıldı. Müslümanlar Evs ve Hazrec'in İslâm'a girmesinden dolayı birbirlerini tebrik ediyorlardı. İnsanlar arasında sözü ve kılıcı en iyi kullanan bu iki kabilenin Müslüman olmasıyla, Allah dinini açığa çıkarıp Peygamber'i muzaffer kılmak ve vadini yerine getirmek istiyordu.

Üneys sevinçle Ebuzer'in yanına geldi. Ona bir müjde getirmişti.

Üneys: İslâmi hareket Yesrib'de alenîleşti, Evs ve Hazrec kabileleri Müslüman oldu.

Ebuzer: Çok geçmeden Peygamber oraya gidecek.

Üneys şaşakaldı. Bu şaşkınlıkla kardeşine bakarak:

– Sana benim duyduğumdan başka yeni bir haber mi ulaştı?

– Hayır, Yesrib'in Müslüman olduğu haberini de senden duyuyorum.

– O halde Peygamber'in Yesrib'e gideceğini sana kim söyledi?

– Onu gördüğüm gün bana: "Ben hurma ağaçlarının olacağı bir yere gideceğim ve bunun Yesrib dışında bir yer olacağını sanmıyorum." demişti. Allah Rasulü doğru söyledi.

– Kavmi, onun Yesrib'e gidip Müslümanları kendileri aleyhine ayaklandırmasına izin verecek mi dersin?

– Bıraksalar da bırakmasalar da gidecek. Ancak ne zaman ve nasıl olacağı Allah'ın elindedir, biz bilemeyiz.

Ebuzer yola çıkma kararı alınca, kardeşi sordu:

– Nereye gidiyorsun?

İslâm'a girişlerini öğrenmek, bilgi almak ve sevgili peygamberle ilgili haberleri duymak için Yesrib'e gitmeyi düşünüyorum.

Ebuzer bu amaçla devesine atlayıp yola koyuldu. Yesrib'e ulaşınca "Benî Zureyk" mescidine girdi. Birden mescitte gönül alıcı bir şekilde, özgürce Kur'an tilavet edildiğini duydu. İçeride

kimi görse, Peygamber'i soruyordu. Ona Malik bin Zerki'yi gösterdiler. Ebuzer ona doğru yaklaşarak:

– Selamun aleykum ve rahmetullahi ve berekatuhu.

– Aleykum selam ve rahmetullah.

Ebuzer'in böylesine özgürce selam vermesi, İslâm'ın özgürlüğünün ve galibiyetinin göstergesiydi ve ruhuna heyecan veriyordu. Ebuzer, onun yanına oturdu:

– Ben senin İslâm kardeşin Ebuzer Gıfâri'yim.

– Hoş geldin, senin için yapabileceğim bir şey var mı?

– Senin Müslüman olduğunu, Evs ve Hazrec'in de İslâm'a girdiğini duydum. Ruhum sevgili Muhammed'den haber alabilmek için kanatlandı. Buraya, belki sizin yanınızda göğsümdeki ateşi biraz hafifletecek bir şey bulurum, diye geldim.

– Biz Peygamber'i görüp ona iman ettik. Bu şehirde Allah Rasulü'nün yoldaşının olmadığı bir ev bile yok.

– Onu gördünüz mü? Nerede gördünüz? Nasıldı?

– Ben ve Yesrib'den beş kişi Mina'daydık. Peygamber yanımızdan geçerken, durup:

– "Yahudilerin müttefiklerinden misiniz?" diye sordu.

– Evet, dedik.

Ardından bizi İslâm'a davet etti. İslâm'ı bize açıklayıp Kur'an okudu, biz de Müslüman olduk. Sonra Peygamber bize şöyle buyurdu:

"Allah'ın emri ulaşıncaya dek arkamda mısınız?"

Biz de şöyle dedik: "Ey Allah'ın Elçisi! Biz Allah ve Rasulü yolunda gayretliyiz. Ancak şu anda birbirimize düşmanız, eğer sen gelirsen hep birlikte sana bağlanamayacağız. Müsaade et, kabilelerimize geri dönelim, belki aramızda barış olur. Önümüzdeki yıl Hac zamanı birbirimizi göreceğiz.

Zamanı gelince Hazrec kabilesinden on, Evs'ten bir kişi Mekke'ye gidip Allah Rasulüyle görüşerek Müslüman olduk. Allah'a

şirk koşmayacağımıza, hırsızlık ve zina yapmayacağımıza, çocuklarımızı öldürmeyeceğimize, birbirimiz hakkında yalan ve iftirada bulunmayacağımıza ve günahtan uzak duracağımıza dair söz verdik."

Peygamber dedi ki: "Eğer sözünüzde durursanız, cenneti hak edersiniz. Kim ki sözünden dönerse, kaderi Allah'ın elindedir. İsterse bağışlar, isterse azap eder."

Ardından Medine'ye döndük ve Allah İslâm'ı yaydı.

– Peki ondan sonra yine Allah Rasulü'nü gördünüz mü?

– Evet, Hac zamanı geldiğinde birbirimizi Hac ziyaretine ve Allah Rasulü'nü görmeye davet ettik. Evs'ten yedi, Hazreç'ten beş yüz kişiyle Peygamber'in yanına gittik. Huzuruna varınca şöyle buyurdu:

"Ortalık sessizleşince Mina'dan inip dağın arkasında sağ taraftaki mağaraya benim yanıma gelin." Ardından şu emri verdi: "Uykuda olanı uyandırmadan, hazır olmayanı beklemeden çıkıp gelin."

Yavaş yavaş birer ikişer yola koyulduk. Peygamber Abbas bin Abdulmuttalib ile birlikte bizden önce oraya gitmişti. Hepimiz toplanınca Abbas topluluğa hitap etti:

"Ey Hazrecliler! Sizler Muhammed'i davet ettiniz. O, kabilesi arasında en değerli insanlardan biri olarak kabul edilir. Hatta onun inançlarını kabul etmeyenler bile onu destekliyorlar. Çünkü o, büyük bir soya ve şerefe sahiptir. Ancak sizin dışınızda herkes ona sırtını çevirmiş bulunuyor. Eğer güç ve üstünlüğe sahipseniz, eğer savaşta yeterli basirete ve ululuğa sahipseniz, iyice düşünüp birbirinize danışın. Tüm Araplar "Sizi tek yayla vuracaklardır." Birbirinizden habersiz bir işe kalkışmayın, her zaman birlik ve uyum içinde olun. Ben sözlerimi şimdiden söylüyorum, zira en güzel söz, en doğru olan sözdür."

Onun ardından "Mağrur" şöyle konuştu:

– Söylediklerini duyduk. Allah'a and olsun ki söylediklerimiz dışında içimizde bir şey olsaydı söylerdik. Ancak bizim vefadan

ve doğruluktan başka görüşümüz, kanlarımızı Allah Rasulü uğruna akıtmaktan başka isteğimiz yoktur.

Ardından Peygamber bize Kur'an okuyup Allah'a davet etti, İslâm'a rağbet ettirdi. Berâ b. Mağrur, onun davetini kabul ederek Müslüman oldu ve şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasulü, sana biat ettik, biz zırh adamlarıyız, bu zırhı atalarımızdan miras aldık."

Ebu'l-Heysem de şunları söyledi: "Servetimiz yok olup gitse de büyüklerimiz yok olsa da İslâm'ı kabul ediyoruz,"

Her taraftan haykırışlar duyuldu, herkes yüksek sesle Peygamber'in davetini kabul etti. Coşku doruğa tırmanmıştı. Abbas:

"Sessiz olun! Casuslar bizi takip ediyorlar. Hepiniz birden bağıra çağıra konuşmayın. Bırakın bizimle büyükleriniz ve aksakallılarınız konuşsunlar da sözlerimizi sessizce size iletsinler. Zira kabilemizin size düşmanlık etmesinden korkuyoruz. Biat edip yurtlarınıza dönün."

Sonra Abbas Peygamber'e dönüp: "Ey Allah'ın Rasulü, elini öne uzat!" dedi. O zaman hepimiz onun elini sıkarak biat ettik.

Ebuzer: Bu sırada Allah Rasulü'nün durumu nasıldı?

Rafi: Mutlu ve sevinçliydi. Allah ona yardım etmek üzere cesur dostlar, cengâver savunmacılar ve himmet sahibi güçler göndermişti.

– Kureyş'in ona karşı kin ve düşmanlığında hâlâ bir hafifleme olmamış mı?

– Hayır Ebuzer! Bana ulaşan bir habere göre bizimle görüştükten sonra müşrikler Peygamber'in dostlarına baskı uyguluyor, daha önce görülmemiş işkenceler yapmaktan sakınmıyor, hepsine eziyet ediyorlarmış.

Ebuzer:

– Bu işkence ve eziyetlerin sonucu olarak Müslümanlar çok yakında Mekke'yi terk edip Yesrib'e hicret edecekler.

Rafi: Peygamber de onlarla gelecek mi?

Ebuzer: Evet, çok yakında gelecek, ne mutlu Yesrib'e ve Yesriblilere.

Allah'ın Mağfireti Gıfâr'ın Üzerine Olsun

Gıfâr bir sevinç ve mutluluk elbisesi giymiş, neşeye dalmıştı. Muhammed'in, dostu Ebû Bekir'le birlikte onlara doğru geldiği haberini almışlardı.

Ebuzer susadığı saadet çeşmesinin içinde coştuğunu, vuslatın yaklaştığını, saadet ve arzu ankasının ona doğru kanat çırptığını hissediyordu. Bütün halk evlerinden dışarı çıkmış, Peygamber'i görme umuduyla geliş yolu üstünde Ebuzer'in etrafında toplanmışlardı. Ebuzer özlem dolu bakışlarını en uzak noktaya dikmiş, sevgilisinin gelişini bekliyordu. Halk, istek ve sabırsızlıkla bekliyor, Peygamber'le tanışmış tek kişi olan Ebuzer'den sürekli onu soruyorlardı: "O nasıl birisi? Nasıl bir görünüşü var?" Ebuzer gözlerini yoldan ayırmadan cevap veriyordu: "Şimdi yeryüzünün en iyi, en üstün insanını göreceksiniz."

Zaman çok yavaş ilerliyordu. Ebuzer Peygamber'i görüp dinlemek arzusunda olan ve onun gecikmesinden dolayı perişan olan kabilesine Peygamber'in geldiğini müjdelemek için gözlerini yola dikmiş, onu görmeyi bekliyordu.

Zaman geçmek bilmiyor, Gıfâr'ın fertleri üzüntü ve korku içinde bekliyorlardı. Ebuzer'in gözleri birden kendilerine doğru gelen bir deveye ilişti. İyice baktı. Bütün halk, gözlerini Ebuzer'in baktığı yöne dikmişti. Ebuzer birdenbire sevinçten kanatlanmış bir halde bağırdı: "Vallahi bu Peygamber'dir!" Topluluk hep birlikte coşkuyla haykırdı: "Peygamber geldi!"

Ebuzer ileri koşup Peygamber'i selamladı. Peygamber sordu: "Ebu Nemle misin?" "Hayır, Ebuzer." deyip Peygamber'in devesinin yularını tuttu. Halk Peygamber'in etrafında halkalanmış, coşku ve heyecan içinde bağrışıyorlardı: "Allahu Ekber!" Kadınlar, cariyeler ve çocuklar şevkle haykırıyorlardı: "Bu gelen Allah'ın Rasulüdür!" Allah Rasulü devesinden indi. Müslümanlar onu selamladılar. Peygamber oturdu. Ebû Bekir ayakta halkla konuşuyordu. Ardından Peygamber Kur'an okuyup halkı İslâm'a davet etti. Halk ona biat etmek için hücum etti. Ebuzer iz-

dihamın ortasında kıvanç ve mutlulukla Peygamber'in yanında durmuş, zevkle bu manzarayı izliyordu.

Halk hayranlıkla ona bakakalmıştı. İyi bir yaratılış, güzel bir sima ve aydın bir çehreye sahip olduğunu gördü. Ne kendisini rahatsız edecek kadar şişman, ne de hafif görünecek kadar zayıftı. Güzel yüz, cezbedici ve hoş bakışlar, uzun siyah kirpikler, tok bir ses, siyah gözler, bitişik ve ince kaşlar, siyah saçlar, uzun bir boyun, çenesinde gür sakal... Suskunken üzerini vakar ve metanet kaplıyor, konuşurken yücelik ve azamet yağıyordu. Sözleri tatlı ve çekiciydi. Ağzından eğri ve beyhude kelime çıkmıyordu. Uzaktan bakıldığında herkesten çekici, yakından bakıldığında tatlı görünüyordu. Orta boyluydu; ne çirkin görünecek kadar uzun, ne de görenin hafifseyeceği kadar kısaydı.

Gıfârlı Haffaf bin Rahsa, Peygamber'den kabilesi için bir mektup yazmasını istedi. Peygamber de şöyle bir anlaşma yazdı:

"Müslüman Gıfâr kabilesi yenilgide ve zaferde, zorlukta ve asayişte diğer Müslümanlarla ortaktır. Canlarının ve mallarının korunması Allah'ın ve Rasulü'nün teminatı altındadır. Peygamber, zulme uğramaları halinde onlara yardım edeceğine söz vermektedir. Ne zaman da Peygamber onlardan yardım isterse cevap vermek ve Peygamber'e yardım etmek hepsine farzdır. Bu anlaşma bir günah işlenmedikçe değişmeyecektir."

Gıfâr kabilesinin tamamı İslâm'ı kabul etti. Ebuzer kavminin bölük bölük Müslüman olduğunu görünce içinde bir ferahlama hissetti. Ellerini göğe kaldırıp şöyle fısıldadı:

"Bizi buna (İslam'a) hidayet eden Allah'a hamd olsun; Allah bizi doğru yola iletmeseydi, biz doğru yolu bulamazdık." (7/A'raf Suresi 43)

Sonra Peygamber yüzünde bu zaferin ve lütfun sağladığı sevgi dolu bir gülümsemeyle Ebuzer'e dönüp şöyle dedi: Allah'ın mağfireti Gıfâr'ın üzerine olsun.

Yesrib'e Doğru

Zaman geçiyordu. Ebuzer sessiz ve üzüntülü olduğu bir gün ikindi namazını kılmak için zayıf ve güçsüz bir şekilde mescide gitti. Namaz bitince, gam ve keder yüzünü kapladığı halde mescidin bir köşesine gidip hüzünlü sesiyle Kur'an okuyan adamın yanına oturup kulak kesildi. Derin düşüncelere dalmış, bu huzur verici semavî nidaya kapılmıştı:

"Ey iman edenler! Sizi elem veren bir azaptan kurtaracak bir ticareti göstereyim mi? Allah'a ve Rasulüne iman edersiniz, Allah yolunda mallarınızla ve canlarınızla cihad edersiniz. Bilirseniz bu sizin için çok hayırlıdır. O sizin günahlarınızı bağışlar, sizi altından ırmaklar akan Adn cennetleri içindeki güzel meskenlere koyar, İşte büyük kurtuluş budur." (61/Saff Suresi 10-12)

Ebuzer bu ayetleri can kulağıyla dinliyor, heyecan dolu ruhu Allah'a ve cennete doğru kanatlanıyordu. Kaderini düşünüyordu. Kendisini, Yesrib'e gitmekten, Peygamber'e yardım etmekten ve Allah yolunda cihattan alıkoyan şeyleri düşündü. Bedir, Uhud ve Hendek savaşları meydana gelmiş, Ebuzer onlara katılmaktan mahrum kalmıştı.

Ah! Peygamber'in dostları cihat meydanlarında can verip Peygamber'e yardımcı olsunlar da Ebuzer evinde rahatına baksın! Peygamber kendi elleriyle hendek kazarken, Ebuzer yatağında uyusun, öyle mi? Müslümanlar her lahza binlerce kanlı ve ölümcül olaylarla karşılaşırken, Ebuzer sadece Müslüman olduğu ve Allah'a ibadetle meşgul olduğu için hoşnut olsun!

Neydi, onu Gıfâr'da kalmak zorunda bırakan şey? Hangi gerekçe onu mücahit kardeşlerinden, Allah'ın dostlarından ve İslâm'ın yardımcılarından ayırmıştı? Hiçbir şey! Öyleyse gitmeli ve düşmanla savaşmalıydı. Ya zafer kazanıp onurlanacak ya da ölüm ve şehadeti kucaklayacaktı. Azim ve kararlılığının izi, buğdaysı zayıf çehresine işlemişti. Birden kalkıp eve gitti. Kardeşi Üneys'e kesin ve kararlı bir sesle: "Ben yarın Yesrib'e gideceğim" dedi.

– Orada çok kalacak mısın? Ne zaman döneceksin?

– Artık dönmeyeceğim.

– Orada ne yapmayı düşünüyorsun?

– Allah Rasulüne katılacak ve bir daha hiçbir zaman ondan ayrılmayacağım.

– Kimin yanında kalacaksın?

– Mescitte... Mescitten başka kalacak yeri olmayan Peygamber ashabıyla birlikte kalacağım.

– Sen Müslüman olup Allah'ın dinini kabul ettin, sana bu yeter. Burada kabilenin yanında kal, evini ve yaşamını terk etme, ailenin sana her şeyden çok ihtiyacı var ve bu önceliklidir.

– Peygamber Müslümanlar için canlarından da önceliklidir. Ey Üneys, bugüne kadar zayi ettiklerim bana yeter. Peygamber Bedir savaşına katıldı, bense Gıfâr'daydım. Uhud Savaşı meydana geldi, Peygamber'in dostlarından bir bölüğü şehit olup yüksek makamlara nail oldular. Bense kirpi gibi evimin bir köşesinde kabuğuma çekilmiştim. Hendek olayı gerçekleşti, ben geri kaldım. Ey Üneys! Bu kadar kıvancı kaçırdığım yeter.

– Öyleyse sen evinde yaşamını sürdür, ne zaman seni cihada çağırırlarsa gidersin.

– Hayır, Allah kimsenin göğsüne iki kalp yerleştirmemiştir. Canımı Allah'a adadım. Artık bu dünya döküntüsüne tamah etmem. İnsana en çok yakışan şey, Allah'ın ve Rasulü'nün hoşnutluğudur. Beni burada kalmaya çağıran şey nedir? Allah'a and olsun ki kesinlikle Yesrib'e gideceğim. Allah bana yol gösterecektir.

Ebuzer yola koyuldu; ancak yanına yol azığı almadı.

Üneys: "Yolda sana lazım olacak azık almayacak mısın?

– Bu yolda bana bir parça ekmek yeter.

Ebuzer Yesrib'e gidip Muhammed'e kavuştu. Onun bilgi kaynağından kana kana içiyor, sözlerini ve davranışlarını kendisine örnek alıyor; onun iyilik, şefkat ve yüceliğini anlatıyordu.

Ehl-i Suffa

Ebuzer gece gündüz Peygamber'in mescidinde kalıyordu. Tümüyle duaya dalmıştı. Allah'tan başka bir şey düşünmüyordu. Bu dünyanın süslerine ve güzelliklerine, insanların meşgul olduğu zevklere ve servetlere gözlerini kapamış, ibadet ediyor; Peygamber'in, geceleri de gidecek evleri olmayan diğer dostları gibi mescidin sofasında uyuyordu.

Bunlar Muhammed'e hizmete hazır askerlerdi. Ne zaman İslâm'ın yardıma ihtiyacı olsa, herkesten önce gönüllerini dünyadan koparıp kılıç kuşanıyorlardı.

Akşam olunca Peygamber onları sahabeleri arasında bölüştürüyor, bir kısmını da kendi evine götürüp yemek veriyordu. Ebuzer bu ikinci gruptandı.

Allah onu saadet ve mutluluğa boğmuştu. Kalbindeki düğümleri çözmüş, onu aşk, doğruluk ve yakinle doldurmuştu. Dilini doğru sözlü, vicdanını pak, huyunu güzel, kulağını işitir, gözünü görür kılmıştı. Peygamber'in sözlerini dinliyor, öğrenip başkalarına da aktarıyordu. Savaş zamanı yiğitçe kılıç kullanıyor, barış zamanı ise ilim ve irfan öğreniyordu. İlimde o kadar ilerlemişti ki İslâm'ın en büyük muhaddislerinden ve râvilerinden biri olmuştu. Temizlikte ve zahitlikte Peygamber'i andırıyordu, öyle ki zahitlerin en ünlülerinden birisi olmuştu.

Ömer bir gün mescide girdiğinde Ebuzer'i siyah bir abaya bürünmüş, tek başına bir köşede otururken görünce ona: "Neden yalnız oturuyorsun?" diye sordu.[20]

– Otur!.. İyi arkadaş yalnızlıktan, yalnızlık kötü arkadaştan iyidir. Bir malı emanet vermen mühürleyip saklamandan, mühürleyip saklaman da birisini itham etmenden iyidir.

Ebuzer ve Ömer sohbete başladılar. Halk bölük bölük akşam namazı için mescide geliyordu. Bilal akşam ezanını okuyunca Peygamber de namaz kılmak için evinden çıktı. Namazın ardın-

[20] Mustedrek'te bu soruyu Sadaka bin Ebi Umran'ın sorduğu ve Ebuzer'in cevaben Peygamber'in sözünü naklettiği belirtilmektedir ki bu daha doğru görünüyor.

dan insanlar Peygamber'in çevresine halkalanmış, sözlerine kulak veriyorlardı. Ebuzer de oturmuş, gözlerini Peygamber'in ağzına dikmiş, tam bir istekle onu dinliyordu. Yatsı namazından sonra insanlar mescitten dağıldılar. Sadece geceyi orada geçirmek üzere Suffa ehli kaldı. Peygamber de evine gitti ve sahabeler uyudular. Gecenin üçte biri geçmişti ki Peygamber evinden mescide geldi. Ebu Hureyre'ye: "Ashabımı çağır, yanıma gelsinler" dedi. Ebu Hureyre tek tek hepsinin başına gelip onları uyandırdı. Ebuzer'i de uyandırdı. Hepsi Peygamber'in evinin önüne geldiler. İzin isteyip içeri girdiler.

Bu topluluk yaklaşık otuz kişiydi. Peygamber arpayla hazırladığı yemeği önlerine koydu; elini yemek kabının üstüne koyup: "Allah'ın adıyla başlayın. Muhammed'in canını elinde bulundurana and olsun ki Muhammed'in ailesi bu geceyi şu gördüğünüz yemek dışında hiçbir şeyle geçirmemiştir."

Yemekten sonra uyumak üzere mescide döndüler. Daha tam olarak yatağa uzanmamışlardı ki gözleri kapandı ve derin, rahat bir uykuya daldılar. Bir sessizlik örtüsü üzerlerini örtmüştü.

Ebuzer de tam gözlerini yummuştu ki bir elbise hışırtısı duydu. Gözlerini açınca Allah Rasulü'nün evinden mescide doğru geldiğini gördü. Yerinden kıpırdamadan meraklı bakışlarla Peygamber'in geliş sebebini anlamaya çalıştı. Peygamber'in mihraba doğru gidip namaza durduğunu gördü.

Kulaklarını o yana dikti, Peygamber'in yalvararak şu ayeti okuduğunu duydu:

"Şayet onları azaba çarptırırsan şüphesiz onlar senin kullarındır ve eğer onları bağışlarsan, şüphesiz yalnız sensin kudret sahibi, hikmet sahibi!" (5/Maide Suresi 118)

Ebuzer, toprağa uzanmış vaziyette iken merakı sürdü ve Hz. Peygamber'in rükuya ve secdeye gittiğinde de aynı ayeti okuduğunu gördü. Ebuzer bakışlarını öylece Peygamber'e dikmişti. Bu rüku ve secdeler sabaha dek sürdü. Ebuzer şaşkınlık içindeydi. İşin sırrını öğrenmek istiyordu. Gece sona ererken Peygamber namazı bitirdi. Ebuzer geldi, Peygamber'in karşısına ge-

çip: "Ey Allah'ın Rasulü! Neden bu ayeti sabaha kadar rüku ve secdelerde okudun?" diye sordu.

– Allah'tan şefaat istedim, o da bana bunu bağışladı. O dilerse Yüce Allah'a şirk koşmayan herkes bundan faydalanacaktır.

Tavsiye

"Bizim başka bir evimiz daha var. Güzel eşyalarımızı önceden oraya gönderiyoruz."

Ebuzer

Zaman arabası ilerliyordu. Ebuzer Hendek'ten sonraki tüm savaşlara Peygamber'le birlikte katıldı. Yiğitti, tek başına yola koyulur, acımasızca düşmana saldırırdı. Benî Lihyân ve Zîkard savaşlarında Peygamber'le beraber kılıç salladı. Hicretin 6. yılında, Peygamber Benî Mustalik savaşına giderken, Ebuzer'i Medine'de kendine vekil olarak tayin etti. Bu bizzat onun şahsiyetine ve temizliğine duyulan güvenin tam bir göstergesiydi. Ebuzer, Peygamber nezdinde seçkin bir konuma sahip olmuştu. Orada olduğu zamanlar onunla konuşuyor, orada bulunmadığında onu soruyordu. Bir gün Ebuzer Peygamber'in huzuruna geldi. Peygamber üstüne beyaz bir örtü atmış uyuyordu. Ebuzer gelip onu uyandırdı. Peygamber'in gözleri ona ilişince şöyle dedi: "La ilahe illallah diyen ve bu hal üzere ölüp cennete girmeyen hiç kimse yoktur."

– Zina ve hırsızlık yapmış olsa da mı?

– Zina ve hırsızlık yapmış olsa da...

– Eğer zina ve hırsızlık yapmış olsa da öyle mi?!

Peygamber tekit ederek tekrar söyledi: "Eğer zina ve hırsızlık yapmış olsa da..."

Ebuzer şaşkınlıkla karışık bir inanmamışlık içinde tekrar sordu:

– Eğer zina ve hırsızlık yapmış olsa da mı?

– Evet Ebuzer, zina ve hırsızlık yapmış olsa da!

Ebuzer düşünceye daldı. Sonra ikisi birlikte mescide gittiler. İçeri girdiklerinde Peygamber ona:

– Ebuzer! Başını yukarı kaldır, dedi.

Ebuzer başını yukarı kaldırınca değerli elbiseler giymiş bir adam gördü. Ondan birkaç adım uzaklaştıklarında Peygamber

tekrar: "Başını yukarı kaldır!" dedi. Ebuzer başını kaldırınca bu kez karşısında eski elbiseler giyinmiş bir adam gördü. Bunun üzerine Peygamber şöyle dedi:

– Ey Ebuzer! Bu gördüğün adam, Allah katında kendisine benzeyen bir sürü adamdan daha değerlidir, dedi.

* * *

Ebuzer, Ümmü Zer'i eş olarak alıncaya dek mescitte yaşadı. Ümmü Zer de Peygamber'in büyük sahabelerindendir. Bütün sıkıntı ve zorluklarda fedakâr kocasına ortaktı. Ebuzer'in elde ettiği tüm iftiharlarda da payı vardı.

Ebuzer, Ümmü Zer ile evlendikten sonra Ashab-ı Suffa ile yaşamayı bıraktı ve oturmak için Medine'nin dışında bir tepeye küçük bir çadır kurdu. Artık hayatının yeni bir sahnesi başlıyordu. Ebuzer tabiatı gereği çölü seviyordu. Onun büyük ve yüce ruhu, sınırlı ve karışık şehir hayatının surlarına sığmıyordu. Her zaman bakışlarını uzak ufuklara dikmeyi, önünde düz ve geniş çöller olmasını istiyordu. O, yalnızlığa alışmıştı. Çoğunlukla tepenin üstündeki çadırının önünde oturuyor, geniş, sürekli, sessiz ve esrarengiz bir huzura sahip, görkemli yarınlara gebe çöle bakıyor, belirsiz düşüncelere dalıyordu. Hüzün verici günbatımı, mutluluk verici gün doğumu ve güneşin gülümsemesi ilginç ve görülmeye değerdi onun açısından. Düşünce kuşu gökyüzünün derinliklerinde uçuşuyordu. Acı ve karanlık geçmişini, kendisinin, ailesinin ve kabilesinin yaşadıklarını, günden güne bu geniş çöle ve tüm Arabistan'a yayılan, yoksulluk, vahşilik ve kindarlığın pis sularında yaşayan Arap kabilelerini kuşatan yeni ve kurtarıcı hareketi düşünüyordu. Tepenin üzerinden Medine'ye baktığında Müslümanların yorulmak bilmeden Muhammed'i takip ettiklerini görüyordu. Çölün efsanevî sessizliğine daldığında kölelik zincirlerinin kırılma sesini işitiyordu. Arapların İslâm'ın gücüyle, İran'ın ve Bizans'ın boyunduruğu altından kurtulup bağımsızlık ve özgürlük şarkıları söylediklerini duyuyordu.

Bu uzun sessizliğin ortasındaki her esinti, Ebuzer'e halkının özgürlük heyecanının, birlik ve beraberlik cümbüşünün ve İslâm'ın, kibirli ve tantanalı İran kisrası ile güçlü Bizans imparatoruyla savaşlarının haberlerini getiriyordu. Arabistan'ın başkenti Mekke de teslim oldu. Ebuzer İslâm'ın tüm Yarımadaya yayıldığını ve Allah'ın dininin güçlendiğini düşündü. Muhammed'in akıllıca tedbirleri, tefrika ve kindarlıkla birlikte yoksulluk ve perişanlık şeytanını da Yarımadadan sürmüş, büyük sınıfsal ihtilaflar, efendilik ve kölelik, yerini kardeşliğe ve samimi bir eşitliğe bırakmıştı. Bu zaferler Ebuzer'in gönlünü şevkle dolduruyordu. Kölelerin, dilencilerin, yoksul ve mahrum kabilelerin gözlerindeki istek ve ümit şimşeğini, bu solmuş gözlerin zillet, fakirlik ve cehaletten dolayı kederli ve kararmış çehrelerinin yeni bir parlaklığa kavuştuğunu, yaşama ve geleceğe dair umudun onlara coşku verdiğini kendi gözleriyle görüyordu. Ebuzer büyük bir gururla yoksulların ve evsiz barksız kimselerin kendilerine bir hayat kurduklarını, ev sahibi olduklarını ve hayatın nimetlerinden faydalandıklarını görüyordu. Ancak Ebuzer bu hareketten, onun zaferlerini ve ilerleyişini izlemekten başka kendisi adına bir pay çıkarmıyordu. O, lider ve öncülerinden olduğu bu rejimden, şehir dışındaki bir tepeye kurduğu çadırdan başka hiçbir şey almadı.

Bir gün Ebuzer'in dostlarından birisi onun yanına gelir. Her ne kadar etrafına bakınsa da çadırda bir şey göremez. Sonra hayretle Ebuzer'e dönüp: "Ebuzer! Evinin eşyaları nerede?" der.

– Biz başka bir eve daha sahibiz, güzel eşyalarımızı oraya gönderiyoruz.

– Burada olduğun sürece eşyaların olmalıdır!

– Bu evin sahibi burada çok kalmamıza müsaade etmez.

Ebuzer ardından misafirine dönüp:

– Allah'a and olsun ki eğer siz benim bildiklerimi bilseydiniz, kadınlarınızla birlikte olmaz, işlerinizle ilgilenmezdiniz. Allah'a and olsun ki Allah'ın beni, meyveleri yenilen, sonra da kesilerek kaldırılan bir ağaç olarak yaratmasını isterdim.

– Bu durum senin dünyadan faydalanmanı engelliyor mu?

– Allah Rasulü şöyle buyurdu: "Ebedî dünyaya iman ettiği halde, şu aldatıcı dünya için çalışan kişiye şaşıyorum."

Adam oradan ayrıldı. Ebuzer mescide doğru yola koyuldu. Mescide vardığında Peygamber'in yalnız oturduğunu görünce yanına oturdu. Peygamber yüzünü Ebuzer'e çevirip: "Ey Ebuzer, mescidin de bir selamı vardır ve onun selamı iki rekat namaz kılmandır. Kalk ve namaz kıl!" dedi. Ebuzer namaz kıldı, gelip Peygamber'in yanına oturdu. Peygamber'in yalnız olması fırsatını ganimet bilip ona sorular sordu:

– Ey Allah'ın Rasulü! Sen beni namaza çağırıyorsun, namaz nedir?

– En iyi kanundur. İster az kılınsın, ister çok.

– Ey Allah'ın Rasulü, en iyi amel hangisidir?

– Yüce Allah'a iman ve onun yolunda cihattır.

– Hangi mü'minin imanı daha kâmildir?

– Onlardan en iyi huylu olanın.

– Ey Allah'ın Rasulü! Mü'minlerden hangisi daha Müslüman'dır?

– Halkın elinden ve dilinden güvende olduğu kişidir.

– Ey Allah'ın Rasulü, hangi namaz daha iyidir?

– Kunut duası uzun olan namaz.

– Ey Allah'ın Rasulü, hangi hicret daha iyidir?

– Günahlardan hicret etmek.

– Ey Allah'ın Rasulü, oruç nedir?

– Allah huzurunda birkaç kat daha fazla mükâfatı olan vazifedir.

– Ey Allah'ın Rasulü, en iyi cihat hangisidir?

– Atına binip kanını akıtan kimsenin cihadı.

– Ey Allah'ın Rasulü, hangi köleyi azat etmek daha iyidir?

– Efendisinin nezdinde daha değerli ve sevimli olanı.

– Ey Allah'ın Rasulü, hangi bağış daha iyidir?

– Zengin olmayan birisinin elinin kazandığıyla fakirlere yardım etmesi.

– Allah'ın sana gönderdiği ayetlerden hangisi daha büyüktür?

– Ayet-el Kürsi...[21] Ey Ebuzer, yedi kat gök, Kürsü'nün karşısında vadiye düşmüş bir yüzüğe benzer.

– Allah kaç kitap göndermiştir?

– 104 kitap, Şit'e 50 sahife, İdris'e 30 sahife, İbrahim'e 10, Tevrat'tan önce Musa'ya 10 sahife, sonra da Tevrat, İncil, Zebur ve Kur'an'ı göndermiştir.

– Ey Allah'ın Rasulü! İbrahim'in sahifelerinde ne vardı?

– Hepsi öğüt ve hikmet doluydu: "Ey Mağrur, kendini düşünen ve halkın omuzlarına binmiş yönetici! Ben seni mazlumların hakkını vermen için gönderdim." İşte bu türden örnekler vardı: "Akıllı kişinin saatleri vardır. Bir saatte yaratıcısına dua eder, bir saatte yaratıcısının huzurundaki hesabına bakar ve bir saatte de ihtiyaç duyduğu yiyecek ve içeceği için çalışır. Akıllı kişi şu üç şey dışında bir şey yapmaz: Ahiret azığını hazırlamak, hayat için çabalamak ve helâl şeylerden lezzet almak. Akıllı insan zamanının değerini bilir, işleriyle ilgilenir, diline sahip çıkar, söyledikleriyle yaptıkları birdir, gerekmedikçe konuşmaz."

– Ey Allah'ın Rasulü, Musa'nın sahifelerinde ne vardı?

– Baştanbaşa ibret doluydu: "Ölüme inandığı halde mutlu olabilene şaşarım, ateşe inandığı halde gülebilene şaşarım, kadere inandığı halde acı çekene şaşarım, dünyayı ve onun kendi ehline yaptıklarını gördüğü halde hâlâ ona güvenene şaşarım, yarın hesap vereceğine inandığı halde amel etmeyene şaşarım."

– Ey Allah'ın Rasulü bana nasihat et!

– Sana takvayı nasihat ederim. O, her şeyin en yücesidir.

[21] Kürsi ve Arş'ın anlamı için merhum Kâşif el-Gıtâ'nın Firdevsu'l-A'lâ kitabındaki âlimane görüşlerine müracaat ediniz.

– Ey Allah'ın Rasulü benim ilmimi artır.

– Kur'an oku. Kur'an okumak seni yeryüzünde nurlandırır ve gökyüzünde yâd ettirir.

Kendini, kalbini öldüren ve çehrendeki aydınlığı yok eden fazla gülmekten alıkoy.

Hayır dışında konuşma. Çünkü sükût şeytanı senden uzaklaştırır ve dininde sana yardımcı olur.

Çaresizleri ve mahrumları sev, onlarla birlikte ol. Elinin altında olan kişiye bak, üstünde olana değil. Zira Allah'ın sana verdiği nimeti küçümsememen gerekir. Senden uzaklaşmış olsalar bile akrabalarınla yakınlaş. Allah yolunda kimsenin kınamasından korkma. Acı da olsa hakkı söyle. Kendinde de olduğunu bildiğin bir şeyden dolayı diğerlerini ayıplama! Kendinin de yaptığı işlerden dolayı başkalarını eleştirme. Çünkü kendindeki ayıbı görmeyip başkalarındakini görmen ya da kendi yaptıklarını başkalarında görmen sana ayıp olarak yeter.

Ardından elleriyle Ebuzer'in göğsüne vurup şöyle buyurdu:

– Ey Ebuzer! Tedbir gibi bir akıllılık, sakınma gibi bir züht ve güzel ahlak gibi bir iyi huyluluk yoktur.

Mekke'ye Doğru

"Hak geldi, batıl yok oldu, zaten batıl yok olmaya mahkumdur." (7/İsra Suresi 81)

Muhammed birkaç kişiyle mescitte oturmuş, sessizliğe dalmıştı. Herkes kendisine vahiy geldiğini düşünerek onu kendi haline bırakmıştı. Zaman gizemli mutlak bir sessizlik içinde geçiyor, zihinlerde harekete geçen çeşitli düşünceler dışında hiçbir hareketlilik görülmüyordu. Herkes sakince bu sessizliğin sona ermesini bekliyordu. Sanki başlarına bir kuş konmuştu da konuşmaları ya da hareket etmeleri halinde uçup gideceğinden korkar gibiydiler. Bu sessizliğin düzeni Ebuzer'in gelmesiyle dağıldı. Ebuzer zorlukla topluluğun arasından geçip Peygamber'in karşısına oturdu. Peygamber yüzünü ona dönüp sordu: "Ebuzer, bugün namaz kıldın mı?"

– Hayır.

– Kalk ve namaz kıl.

Ebuzer kalkıp namaza durdu. Dört rekat öğle namazı kıldı. Sonra Peygamber ona dönüp: Ebuzer, cinlerin ve insanların şeytanlarından Allah'a sığın!

– Ey Peygamber, insanlardan da şeytan var mıdır?

– Evet, cin ve insan şeytanları, birbirlerine güzel ve aldatıcı sözler söylerler.

Peygamber de Ebuzer de sustular. Muhammed'in (a.s) bu sözleri zihinlerde sönmüş yüzlerce hatırayı canlandırdı. Peygamber tekrar konuşmaya başladı:

– Ey Ebuzer, sana cennet hazinelerindeki kelimeleri öğretmemi istemez misin?

– Canım sana feda olsun, isterim.

– De ki: "Allah'tan başka hiçbir güç ve kuvvet yoktur."

Sessizlik yeniden her yeri kapladı.

Ansızın Ömer bin Sâlim üstü başı dağınık ve perişan bir halde

mescide girip Peygamber'e doğru geldi. Önünde durup şöyle dedi:

– Ey Allah'ın Rasulü, Kureyş Hudeybiye anlaşmasını bozdu.

Topluluk birdenbire her köşeden hayretler içinde haykırdı:

Nasıl?! Nasıl?!

– Benim kabilem sizinle, Bekr kabilesi de Kureyş ile anlaşmalıydı. Bildiğiniz gibi bizimle Benî Bekr kabilesi arasında derin ayrılık ve düşmanlıklar vardı. Hudeybiye anlaşmasından sonra ortalık huzura kavuşmuştu. Ancak sizler Mute savaşında Bizanslılardan intikam alamayınca Kureyş bu savaştan sonra artık sizin belinizi tekrar doğrultamayacağınızı ve güç toplayamayacağınızı düşündü. Bu yüzden de Benî Bekr'i aleyhimize tahrik ettiler. Kendimize ait olan suyun başında olduğumuz gün, ansızın bize saldırıp bazılarımızı öldürdüler. Ey Allah'ın Rasulü, ben de saldırganlara karşı savaşımızda bize yardım etmen için sana koştum.

Peygamber kesin bir ses tonuyla buyurdu: "Yardım göreceksin Ey Ömer b. Sâlim!"

Peygamber uzun bir düşünceye daldı. Meydana gelen bu tehlikeli durumun tüm yönlerini dikkatle değerlendirince bu anlaşmanın bozulmasının karşılığını göstermek için Mekke'yi fethetmekten başka çare olmadığını gördü. Ardından Yarımadanın her yerine haberciler göndererek ikinci emrine kadar hazır olmalarını istedi. Peygamber kendini bu büyük fetih için hazırlıyor, Mekke'nin kan dökülmeden nasıl fethedileceğini ve ne türlü tedbirler alınabileceğini düşünüyordu. Bunun üzerine şu karara vardı: Halkı nereye gideceklerini söylemeden savaşa hazırlayacak, böylece Mekkeliler onun kararından haberdar olmayacak, karşılık vermek için hazırlık yapmayacak ve böylece teslim olacaklardı.

Halk nereye gideceklerini bilmedikleri halde savaşa hazırlandı. Peygamber ordunun hareketinden sonra halka, hedeflerinin Allah'ın evini ele geçirmek üzere Mekke'ye gitmek olduğunu söylemek için Ebuzer'le birlikte dışarı çıktı. Yol esnasında bir ağa-

ca yöneldi. Ağacın iki dalını tutup sallayarak yapraklarını döktü. Sonra şöyle buyurdu: Ebuzer!

– Buyur, Ey Allah'ın Elçisi!

– "Müslüman kul, Allah'ı hoşnut kılmak için namaz kılar ve günahları şu ağacın yaprakları gibi dökülür!"

Sonra ikisi birlikte orduya yetişmek için yola koyuldular. Peygamber orduya şehir merkezinin fethi için hareket etmeleri emrini verdi. Casusların Kureyş'e haber vermesini engellemesi için Allah'a dua etti. Orduya bu zor yolda yeterince çaba ve ciddiyet göstermeleri gerektiğini söyledi. Ordu, Medine'den Mekke'ye doğru harekete geçti. Medine böylesine büyük ve azametli bir orduyu daha önce görmemişti. Ebuzer yol boyunca Peygamber'in yanından ayrılmayıp ona hizmet etti.

İslâm ordusu Merru'z-Zahran'a ulaştı. Bu esnada Mekke şehrini belirsiz bir korku ve ızdırap kaplamıştı. Halk sersemlemiş, Ebu Süfyan, Budeyl ve Hakim'i bir haber alabilmek için Mekke'nin dışına göndermişti.

Abbas, Peygamber'in atının önünde oturmuş yola bakıyordu. Bazı konuşmalar işitince durup dinledi. Ebu Süfyan ve Budeyl birbirleriyle konuşuyorlardı:

Budeyl: Bunlar, savaş için toplanmış Huzâa halkıdır.

Ebu Süfyan: Huzâa kabilesi bu ateşi yakacak ve böyle bir ordu toplayacak kadar kalabalık değildir.

Abbas Ebu Süfyan'ın sesini tanıyıp ona seslendi:

– "Ebu Hanzala!"[22]

Ebu Süfyan da Abbas'ı tanıyıp karşılık verdi:

– Ebu'l-Fazl![23] Neler oluyor?

– İşte bu Allah'ın Rasulü'dür. Eğer zorla Mekke'ye girerse vay halkın haline!

Ebu Süfyan titredi ve korkuyla:

[22] Ebu Süfyan.

[23] Peygamber'in amcası Abbas.

– Çare nedir? Anam babam sana feda olsun.

Abbas onu Peygamber'in atına, kendi arkasına bindirip yola koyuldu. Peygamber'in beyaz atını gören halk, yolu açıyor ve ikisi, bu on bin kişilik ordunun Mekkelileri korkutmak için yaktığı ateşlerin arasından geçiyorlardı. Ömer'in ateşinin yanından geçtiklerinde Ömer, Ebu Süfyan'ı gördü ve Abbas'ın onu himayesi altına almak istediğini anladı. Bu yüzden hızla Peygamber'in çadırına koşarak ondan Ebu Süfyan'ın kellesini uçurmak için izin vermesini rica etti. Abbas: "Ey Allah'ın Elçisi! Ben onu himayeme aldım. Abbas'la Ömer arasında sert bir çekişme yaşandı. Sonra Muhammed, Abbas'a şöyle buyurdu:

– Abbas! Onu beraberinde götür ve yarın sabah benim yanıma getir.

Sabah Ensar ve Muhacirin büyükleri Ebu Süfyan'ı Peygamber'in huzuruna getirdiler. Peygamber:

– Yazıklar olsun sana Ebu Süfyan, hâlâ Allah'tan başka ilah olmadığını anlama zamanın gelmedi mi?

– Anam babam sana feda olsun, ne kadar büyüksün ve akrabalarına nasıl merhametli davranıyorsun. Allah'a and olsun, ben öyle inanıyorum ki eğer bir olan Allah'tan başka ilah olsaydı, şimdiye kadar bir şeyler yapmıştı.

– Yazıklar olsun sana Ebu Süfyan! Hâlâ benim Allah'ın elçisi olduğumu bilmenin zamanı gelmedi mi?

– Anam babam sana feda olsun, ne kadar büyüksün ve akrabalarına nasıl merhametli davranıyorsun, Allah'a and olsun, kendi kendime öyle düşünüyorum ki sen boşuna gönderilmedin.

Abbas, Ebu Süfyan'a dönüp kafası kesilmeden İslâm'a girmesini istedi. Ebu Süfyan en ufak bir direnme göstermeden Müslüman oldu.

Ordu Mekke'ye doğru hareket etti. Muhammed, muhacirlerden bir grupla birlikte diğer tarafında Mekke olan Zituvâ tepesine ulaşınca, gurbette geçen tehlikelerle dolu yedi yıl aradan sonra Mekke'yi gördü. O tepeden yüzünü nereye çevirse gözünde bir

hatıra canlanıyordu. Uzun ve derin bakışlarla Hira dağına bakıyordu. Orada sessiz ve yalnız başına tefekküre daldığı uzun geceleri hatırladı. Zihninde kendisine ilk vahiy gelen gece canlandı. Çöllere bakıyor, çobanlık ve tüccarlık günlerini yâd ediyordu. Şehri izleyip gördüğü o işkence ve sıkıntıları hatırlıyordu. Şefkatli dert ortağı Hatice'nin evini, yüce Allah'ın Kâbe'sini müşahade ediyordu. Her yandan acı tatlı hatıralar zihninde canlanıyordu. Muhammed dikilmiş, gözlerini özlemle etraftaki dağlar ve Mekke evlerinin dağıldığı vadi arasında gezdiriyordu. Sessiz ortamda hatıralar gözünde canlanıyordu. Ansızın iri gözyaşı tanelerinin yanaklarına dökülmesiyle sessizlik bozuldu, Muhammed secdeye vardı.

Peygamber'e, Hatice ve Ebu Talib'in kabirlerinin yanında özel bir dinlenme yeri yapmışlardı. Sordular: Acaba dinlenmek için kendi evine gidecek miydi? Muhammed cevap verdi: "Hayır, Mekke'de benim için bir ev bırakmadılar!"

Hatice ve Ebu Talib'in kabirlerinin yanındaki yerinde dinlendikten sonra devesine binip tepeden aşağı indi. Ebuzer içine ve etrafına hamur parçaları yapıştırdığı su kabını doldurup getirdi ve bir bez parçasını Muhammed'in önüne tuttu. Böylece Peygamber yıkandı. Muhammed de aynısını yaptı ve Ebuzer de yıkandı. Ardından sevinç ve heyecanla Kâbe'yi ziyarete gittiler. Peygamber devesinin üzerinde yedi kez Kâbe'yi tavaf etti ve sonra da onu açtı. Tarihin en hassas anları gelip çatmıştı. Biraz sonra putperestliğin sonu ve tevhidin başlangıcı ilan edilecekti. Putlar kudret ve izzetlerinin son anlarını yaşıyorlardı. Muhammed Kâbe'nin kapısında durup halka döndü. Kureyşliler hayatlarını onun iki dudağı arasında görüyorlardı. Gözlerini ona dikmiş, Muhammed'in dilinin bu işi bitirmesini ve mağlup Mekke'nin kaderini tayin etmesini bekliyorlardı. Tehlike ve intikam, büyük olaylara gebe bir sessizlik içinde dalgalanıyordu.

Peygamber birdenbire konuşmaya başladı:

"Ey İnsanlar! Biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık. Birbirinizi bilip tanıyasınız diye sizi kavimler ve kabileler haline getir-

dik. Şüphesiz, Allah katında en üstün olanınız, ondan en fazla sakınanızdır." (49/Hucurat Suresi 13)

Kureyş'in içine düştüğü korku hâlâ geçmemiş, "Acaba intikam alacak mı, acaba katliam yapacak mı?" diye korku dolu geleceklerini bekliyorlardı. Derken Peygamber sordu:

– Ey Kureyşliler! Size nasıl davranacağımı düşünüyorsunuz?

– İyilik yapacaksın, sen yüce kardeşimiz ve yüce kardeşimizin oğlusun.

– Gidiniz. Özgürsünüz.

Muhammed güçlü olduğu zaman affetmeyi seviyordu. Kâbe'ye girdi. Eline aldığı bir sopayla etrafını sarmış putları işaret ediyor, kalbi Allah'a şükür ve teslimiyetle dopdolu olarak şöyle diyordu: "Hak geldi batıl yok oldu, zaten batıl yok olucudur." Putlar her taraftan yere çakılıyordu. Bu sloganı herkes sevinç ve heyecanla tekrar ediyordu. Ebuzer de putları kırma çabasındaydı. Şevk tufanı kalbinde coşmuş bir şekilde ağlıyor, tâ ciğerden diğerleriyle birlikte tekrar ediyordu:

"Hak geldi, bâtıl yok oldu, zaten bâtıl yok olmaya mahkumdur." (27/İsra Suresi 81)

Melekler Âleminde

"Ey Muhammed! Seni peygamber olarak seçene and olsun ki Ebuzer gökyüzünde melekler âleminde, yeryüzünde olduğundan daha ünlüdür."

Cebrail

Arap kabileleri Muhammed'e yöneliyor, bölük bölük Allah'ın dinine giriyorlardı. İslâm sancağı tüm Yarımadada dalgalanıyordu. Peygamber bazı kişileri vergi ve zekât almak için etrafa gönderiyordu. Müslümanlar arasında zenginliğin etkileri görülmeye başlamıştı. Açlar doymuş, meşru mallar edinmiş, yoksulluk ve fakirlikten kurtulmuşlardı.

Ya Ebuzer? Ebuzer züht hayatını terk etmemişti. Arpadan yaptığı yemekten başka hiçbir şeyi yoktu. Bir gün Ebuzer Rebeze'ye gidip bir müddet orada kaldı. Medine'ye dönünce hemen sevgili Peygamber'e gitti ve yanına oturdu. En ufak bir söz söylemeden sessizce duruyordu.

Peygamber: "Ebuzer!"

Ebuzer öylece başını öne eğmiş, sessizce bekliyordu, cevap vermedi.

Muhammed: "Ebuzer! Anan yasını tutsun!"

Ebuzer (utancından, hafif bir sesle): "Temiz değilim."

Peygamber bir hizmetçi çağırıp su getirmesini istedi. Ebuzer suyu alıp devesinin arkasına gitti. Orada gusül ettikten sonra döndü, selam verip oturdu. Peygamber: "Eğer yirmi yıl bile su bulamazsan, toprak yeterlidir. Suyu bulduğunda bedenini yıkarsın."

Peygamber Ebuzer'e öğüt veriyordu. Ebuzer de can kulağıyla onun tatlı ve cana can katan sözlerini dinliyordu. Tam bu esnada vergi memurlarından birisi olan İbn Leytiye çıkıp geldi. Getirdiklerini ikiye böldü ve şöyle dedi: "Şu kısım sizin malınızdır, bunu da bana hediye ettiler." Peygamber'in yüzü öfke ateşiyle parladı. Bu sahneyi gören Ebuzer adama dönüp öfke ve şaşkınlık içinde sordu: "Nasıl sana hediye ettiler?"

Peygamber ızdıraplı ve kızgın bir çehreyle ayağa kalkıp oradakilere hitaben bir konuşma yaptı. Allah'a dua ve şükürden sonra şöyle buyurdu:

"Ben Allah'ın bana yüklediği vazifeyi yapmanız için bazılarınızı memur tayin ettim. Sizlerden biri gelip şu kısım sizindir ve diğer kısmını da bana peşkeş çektiler diyor. Canımı elinde bulundurana and olsun ki kim halkın servetinden bir şey alırsa, kıyamet günü halktan aldığı deve, koyun ya da öküzü boynuna bindirmiş, o hayvanlar böylece feryat ederken onu mahşer alanına rezil rüsva bir şekilde götürürler."

İbni Leytiye bütün getirdiklerini verdi, hiçbir şey almadı. Ebuzer ona dönüp: "Bu daha iyidir." dedi. Adam: "Ben bilmiyordum." dedi.

Başını önüne eğmiş, pişmanlık ve utançtan yüzü kızarmış bir halde kederli bir suskunluğa dalmıştı. İçinde fırtınalar kopuyordu.

Ebuzer: "Üzülme! Bil ki dünya, evi olmayanın evidir. Servet, serveti olmayana aittir; dünya için çalışan, onun hakkında kesin bilgisi olmayandır. Git, Peygamber'den özür dile!"

İbni Leytiye Peygamber'in yanına gitti. Özür dileyip kendisini affetmesini istedi. Peygamber şöyle buyurdu: Allah buyuruyor ki:

"Ey Kullarım! Ben birisini kurtarmadıkça, hepiniz günahkârsınız. Öyleyse benden bağışlanma dileyin ki sizi affedeyim. Benim bağışlayacağımı bilip bağışlanma dileyeni bağışlarım, perva etmem. Yine kendisine yol gösterdiğim dışında hepiniz yolunuzu kaybetmişsiniz. Benim zenginleştirdiğim dışında hepiniz fakirsiniz. Öyleyse bana dua edin ki sizi zengin kılayım." (Müslim, Birr, 55)

Peygamber kalkıp gitti. İnsanlar arasında her konuda konuşmalar oluyordu. Ebuzer de Allah'a dua ediyor, fani ve aşağılık dünyaya meyledenleri tahkir ediyor, fakir ve mahrumlarla yardımlaşıp servetini Allah yolunda harcayan, paradan ve altından uzak duranları ebedî cennetle müjdeliyor ve herkesi eşitliğe ça-

ğırıyordu. İnsanlar dağıldı ve Ebuzer de eve gitmek üzere oradan çıktı.

Yolda Peygamber'le karşılaştı. Cebrail de bir insan şeklinde onun yanındaydı. Ebuzer selam vermeden yanlarından geçti.

Cebrail: "Bu Ebuzer'dir, selam verseydi selamını alırdım." dedi.

Muhammed: "Sen onu tanıyor musun, Cebrail?" dedi.

Cebrail: "Seni hak olarak peygamberliğe seçene and olsun ki o, gökyüzündeki melekut âleminde, yeryüzünde olduğundan daha meşhurdur." dedi.

Muhammed: "Bu makama neyle ulaşmış?" diye sordu.

Cebrail: "Zühdü ve bu fani dünyadan sakınmasıyla." dedi.

Ebuzer Olmalı

Peygamber'e, büyük bir topluluğun Şam'da bir araya geldiği, Bizans İmparatoru Heraklius'un askerlerini silahlandırdığı, Lahm, Cuzam, Âmile ve Gassân kabilelerinin de onunla anlaştıkları haberi geldi. Heraklius Müslümanlar'ın Mute savaşında vurdukları darbenin izlerini silmek için Arabistan'ın kuzeyinde savaşa niyetleniyordu. O sırada iç güvenlik ve istikrarı sağlamakla meşgul olan Muhammed, bu güçlü ve tehlikeli düşmana karşı durabilmek için hazırlanmak zorunda kaldı. Arabistan havası, yazın sonları, özellikle de sonbaharın başlarında çok sıcak oluyordu. Muhammed'in, gökyüzünden ateş yağdıran güneşin yakıcı ışınları sanki yeryüzüyle arasında fazla mesafe yokmuş gibi çölü kurutup yakan bir havada hareket etmesi gerekiyordu. Öte yandan İslâm ordusunun Bizanslılarla savaşmak için ülkeden çıkıp Şam'a gitmeleri, bu uzun ve tehlikeli yolu, beyinleri kafatasında kaynatan, damarlardaki kanı kurutan öldürücü sıcaklarda geçmesi gerekiyordu. Bazı zayıf imanlıların iradesi gevşedi. Peygamberi bu seferden alıkoymak ve Müslümanların ona itaat etmesini engellemek için çaba sarf ettiler. Entrikalar çevirip propagandaya ve tahriklere giriştiler. O hassas dönemde bu grup büyük bir tehlikeydi. Muhammed bunların toplanıp planlar yaptıkları mescidi yakarak tehlikeyi bertaraf etti. O her savaşa gittiğinde düşmanı gafil avlamak için orduyu farklı bir yoldan götürürdü; fakat bu kez daha ilk adımda olayı anlatmıştı. Zira yol zor ve korkunçtu. Ordu kendi iradesiyle olaya tahammül etme isteğinde olmalıydı. Kabileler Medine'ye geldiler. Zenginler de ordunun teçhizatı için malî yardımdan kaçınmadılar. Bu ordu çok fazla meşakkate katlandığı için "zorluk ordusu" olarak adlandırıldı.

Ebuzer, Peygamber'in İmparatorla savaşmak için Tebük'e gitmeye niyetli olduğunu gördü. Yola çıkma kararı aldı. Devesinin yanına gittiğinde, onun güçsüz olduğunu, Medine ile Tebük arasındaki bu uzun ve zor yola güç yetiremeyeceğini gördü. Biraz düşündü, içinden "Birkaç gün otunu verirsem, güçlenir, ardından Peygamber'le birlikte giderim." diye söylendi.

Yolculuk uzun, sıcaklar öldürücü ve kavurucuydu. İmanı zayıf olanlar şehirde kalmak için bahane arıyorlardı. Yoksul ve sefer için bineği olmayan; ancak kalplerinde Allah yolunda savaş şevkinin ateşi ve iman şuleleri dolu olanlar ağlayıp yalvararak Peygamber'den bu büyük saadetten mahrum kalmamaları için kendilerini de birlikte götürmesini istediler. Peygamber de mümkün olduğu ölçüde onlardan bir kısmının harekete geçmesi için gereken araçları temin etti, geri kalanlardan özür dileyip şöyle dedi:

"Sizi bindirecek bir binek yok." Onlarsa üzüntüyle, hasret ve keder düğümleri boğazlarına takılmış halde gözyaşları içinde mücahitleri izliyorlardı.[24] Muhammed'in bitip tükenmek bilmez çabaları sonucunda otuz bin kişilik bir ordu Bizanslılarla savaşmak için teçhizatlandırılabildi. Ordu Medine'nin dışında namaz kıldıktan sonra hareket etti. Her taraftan toz toprak yükseldi. Kısa bir süre sonra çölün derinliklerinde, damlarda duran kadın ve çocukların gözlerinden kayboldular. Ağlayıcılar da ümitsizce ağlayarak kederler içinde geri döndüler.

Zorluk ordusu, her bir deveye iki üç kişi binmiş olarak Allah yolunda cihat etmek, onun rızasını kazanmak için gidiyordu. Münafıkları şehirde yüzsüzlüğe ve Allah'ın gazabına gark olmuş halde bıraktılar. Ordu çölün kalbini yarıyor, güneş de göğün ortasından üstlerine ateş yağdırıyordu. İmanı zayıf olanlar hepsinden daha çok zorlanıyorlardı. İleri gittikçe geri dönme istekleri güçleniyordu. Ansızın Ka'b b. Mâlik geri dönerek Medine'ye doğru yola koyuldu. Sahabeler, Peygamber'e seslendiler: Ey Allah'ın Rasulü Ka'b b. Mâlik geri döndü.

– Boş verin. Eğer onda bir hayır varsa Allah kısa sürede onu size çevirecektir, eğer yoksa Allah sizi onun şerrinden korumuştur.

Ordu yoluna devam etti. Sahabeler ansızın tekrar bağırdılar: Ey Allah'ın Rasulü Murare bin Rebi geri döndü.

– Boş verin. Eğer onda bir hayır varsa Allah kısa sürede onu size çevirecektir, eğer yoksa Allah sizi onun şerrinden korumuştur.

[24] Bunlara bu yüzden "Ağlayıcılar" denilmiştir.

Ordu devam etti. Bir yere varınca sahabeler yeniden bağırdılar: Ey Allah'ın Rasulü Hilâl bin Umeyye geri döndü.[25]

Peygamber yine aynı cevabı vererek yoluna devam etti. Şiddet ve zorluk gittikçe artıyordu. Ansızın Peygamber bu kez şunu duydu: "Ey Allah'ın Rasulü! Ebuzer geri döndü!"

– Boş verin. Eğer onda bir hayır varsa Allah kısa sürede onu size çevirecektir, eğer yoksa Allah sizi onun şerrinden korumuştur.

Eyvah! Ebuzer savaştan kaçıyor mu? Peygamber'e itaatsizlik mi ediyor? Medine'ye geri mi dönecek? Hayır, Ebuzer nasıl sevgili Peygamberine itaatsizlikte bulunur da onu bu zor ve tehlikeli halde çölde terk edip şehre geri döner! Ebuzer nasıl olur da Medine'ye dönüp münafıklarla bir olur! Ebuzer zillet utancına düştüğünü hissetti. Kendisini sevgili Peygamber'e ulaştırır diye var gücüyle devesine vuruyor, hareket ettirmeye çalışıyordu. Fakat fayda etmedi. Zayıf devesi son gücünü de tüketmişti. Bir adım bile atamıyordu. Başka çare yoktu. Utancına sebep olan bu deveyi terk edip eşyalarını sırtlanarak Muhammed'in peşine yaya olarak düşmeliydi. Ya ölmeliydi ya da yiğit savaşçı kardeşlerine kavuşmalıydı.

Devesinden indi. Eşyalarını omuzlayıp devesini kendi haline terk etti. Uzun çöl yoluna düştü. Gökten ateş yağıyor, taşlar hararetin şiddetinden adeta eriyordu. Ebuzer'i zorluk ve susuzluk sarmıştı. Çöl engin ve kuru, yol uzun, hava sıcak ve kavurucuydu. Her adımda ölümü yanı başında hissediyordu. Ancak güven ve sebatla sağlam adımlar atıyor, içten içe Allah'a sığınıyordu. Onun lütfuyla ümitlendi, kemerini sımsıkı bağladı, vicdanı ona kara gecenin sonunun aydınlık olduğunu, her zorlukta bir huzur, her çabadan sonra bir aydınlık ve ferahlık bulunduğunu ilham etti.

İradesi güçlendi, zorluklara sabrediyor, ne gevşeklik tanıyan, ne

[25] *Bu üç kişi acayip bir zillete ve yüz karalığına düştüler. Elli gün boyunca ne kimse onlarla konuştu ne de iş yaptı. Öyle ki hayatları zehir oldu. Tövbe ettiler, Allah da günahlarını affetti.* (9/Tevbe Suresi, 118)

de hedefine varmak dışında hiçbir şeyin hoşnut edemediği bir azimle yola devam ediyordu. Şiddetli susuzluk ve çölün yakıcı sıcaklığı ona sevgili Peygamberini düşündürdü. O ne yapıyor? Başına ne geldi? Bu sıcaklık ve zorluğa nasıl dayanıyor? Kesinlikle susamıştır. Bu sınırsız ve yakıcı çölde su bulamamıştır. Bu şekilde giderken göğün bir köşesinde bulutlar gördü, orada yağmur yağdığını anladı. Ebuzer o tarafa yöneldi. Bir taşın yanına vardı. Orada biraz yağmur suyu birikmişti.[26] Tulumunu doldurdu. Susuzluk ciğerini yakmıştı. Biraz su içti. Ansızın aklına bir şey geldi ve onu suyun hepsini içmekten alıkoydu. Tulumu omuzlarına attı, yine öylece susamış, fakat daha güçlü bir iradeyle yoluna devam etti.

Muhammed'in ordusu da zorluk içindeydi. Güneşin yakıcı ışıkları onları kavuruyordu. Birlikte getirdikleri suyu da bitirmişlerdi. Sonunda sıcaklık ve zorluk, onları elden ayaktan düşürdü. Bir yerde mola verdiler. Her taraftan çölde su aramaya koyuldular, ancak bulamadılar. Müslümanlar hayatlarının ölümün pençesine takıldığını, susuzluğun onları yok edeceğini düşünüyorlardı; ancak ansızın gökte bir bulut belirdi ve biraz yağmur yağdı. Müslümanlar böylece susuzluklarını giderdiler.

Ebuzer dere tepe demeden yürüyordu. Her an oradan oraya savrulan hareketli kum tepecikleri Ebuzer'in hayatıyla oynuyordu. Bu esnada ansızın İslâm ordusunu gördü. Ölmek üzere olan istekleri canlandı ve kalbi şevkinin şiddetinden titredi. Allah'ın ona iki kanat vermesini ve sevgilisi Muhammed'e doğru uçmayı istiyordu. Artık Peygamber'in onun hakkında yanlış düşünmesine, onu da münafık ve ihtilaf çıkaranlardan saymasına daha fazla takati kalmamıştı. Ebuzer özlem dolu bakışlarını Muhammed'in ordusundan ayırmadan hızlandı. Bu arada askerlerden biri çölün uzaklıklarından bir karartının kendilerine doğru yaklaştığını gördü. Bir müddet durdu, sonra seslendi:

– Ey Allah'ın Rasulü! Bir adam bu çölde tek başına geliyor!

Peygamber: "Ebuzer olmalı!"

[26] Sehhâr, Ebuzer'in yolda su bulmadığını düşünür.

Askerler bekleşiyor, gelenin kim olduğunu anlamak için dikkatlice bakıyorlardı. Ansızın aralarından biri haykırdı: "Ey Allah'ın Rasulü! Vallahi bu Ebuzer'dir!"

Muhammed: "*Allah Ebuzer'i* bağışlasın, o yalnız yaşar, yalnız ölecek ve yalnız haşrolunacaktır." Ebuzer'e doğru koştu. Böyle vefalı bir dostunun olmasının sevinci tüm bedenini sarmıştı. Elini Ebuzer'in boynuna atıp şöyle buyurdu: *"Ey Ebuzer! Allah, bana doğru attığın her adımda senin bir günahını affetti."* Ardından Allah Rasulü, Ebuzer'in eşyalarını sırtından alıp yere koydu. Ebuzer şiddetli susuzluk ve sıkıntı yüzünden güçsüz düşüp yere yığıldı.

Peygamber: "Çok susamış. Ebuzer'e su verin."

Ebuzer: "Benim yanımda şu var."

Muhammed: "Yanında su var ve susamışsın öyle mi?"

Ebuzer: "Evet, anam babam sana feda olsun. Yolda yağmur suyunun biriktiği bir kaya parçası buldum. Biraz içince soğuk ve lezzetli olduğunu gördüm. Kendi kendime bunu içmeyip dostum Muhammed'e içireceğim dedim."

Muhammed: *"Allah seni bağışlasın Ebuzer! Yalnız yaşarsın, yalnız ölecek ve yalnız haşrolunacaksın."*

Müjde

Ebuzer hacdan sonra Peygamber'le birlikte geri döndü. Peygamber'in son hac yolculuğudur. Başını öne eğmiş, bu yolculuğu düşünüyordu. Peygamber hac ibadetlerini bitirdi, yaptığı konuşmada yeni ve önemli şeyler söyledi.

Bu yolculuk farklıydı. Düşünceler oradan oraya uçuşuyordu. Peygamber'in şu ayeti okuyan sesi kulaklarını tehlike uğultularıyla doldurdu:

"Bugün dininizi sizin için kemale erdirdim, nimetlerimin tamamını size bahşettim ve bana teslimiyeti sizin dininiz olarak belirledim." (5/Maide Suresi 3)

Ruhunu büyük bir sıkıntı kapladı. Kesin olarak biliyordu ki sevgili Peygamber görevini tamamlamıştı ve çok geçmeden bu dünyayı terk edip semavî sevgilisine gidecekti. Ebuzer bu kara ve can sıkıcı düşüncelere dalmıştı. Sevgili Muhammed'den ayrılma düşüncesine katlanamıyordu. Yıllardır bir an bile yanından ayrılmadığı önderinden ve sevgilisinden nasıl ayrılacaktı? Belki de o, Allah Rasulü'nden önce ölecekti; ancak Allah neyi isterse o olacaktır. Ebuzer ayrılığı hissetti, tepeden tırnağa bedenini bir ateş kapladı ve Muhammed'i görme arzusu hissetti. Kalkıp evden çıktı. Peygamber mescitte ashabıyla konuşuyor, onlar da can kulağıyla onu dinliyorlardı. Bu esnada Ensar'dan iki kişi gelip ashabın Peygamber'in etrafında halkalandığını gördüler. Onlardan biri diğerine dönüp: "Şu dostlara bak! Her zaman birlikteler. Onlardan birisinin orada olmadığı zamanlar çok azdır."

– Bunlar onun yakın ve samimi dostlarıdırlar.

– Görmüyor musun bugün birisi eksik!

– Sence o kim olabilir?

– Ebuzer'i aralarında görmüyorum.

– Belki bir işi çıkmıştır.

– Peygamber'in ona ne kadar değer verdiğini ve yakınlık gösterdiğini görmedin mi?

– Evet, ne zaman yanında olsa onunla sohbet ediyor ve olmadığı zamanlar onu soruyor.

– Gerçekten de o böyle bir dostluğa layıktır, Ebuzer temiz bir insandır.

– Allah Rasulü onu zühdü ve dürüstlüğünden dolayı seviyor.

Bu esnada Peygamber'in müezzini Bilal, yüzü öfkeden alevlenmiş bir şekilde gelip selam verdi ve titrek bir sesle:

– Ey Allah'ın Rasulü! Ebuzer'le benim aramda tartışma çıktı ve bana "A anası karaderili." dedi.

Tam bu esnada Ebuzer geldi ve Peygamber onu azarlayarak: "Ebuzer! Bana dediler ki sen bugün kardeşini annesiyle aşağılamışsın!"

Ebuzer: "Evet!"

Muhammed: "Ebuzer! Sende hâlâ cahiliyyeden izler var, başını kaldır da bak, bil ki sen amellerinin iyiliği dışında hiçbir şekilde siyah ve karaderililerden üstün değilsin! Ebuzer başını öne eğdi, utanç ve pişmanlık içinde oturdu. Bilal'e karşı davranışından dolayı Peygamber'in ona öfkelenmesinin bedenini sarstığını hissetti. Ansızın yüzüstü yere kapanıp şöyle dedi: "Ey Bilal! Gel ve ayaklarınla yüzüme bas! Bilal Ebuzer'e doğru koştu, onu selamlayıp affetti. Ebuzer sessizce oturdu ve başını şiddetli bir pişmanlıkla öne eğdi.

Muhammed: "Ebuzer, neden dostuna kötü laf söyledin?"

Ebuzer: "Beni sinirlendirdi."

– Sinirlendiğin zaman, eğer ayaktaysan otur, eğer oturuyorsan yaslan.

İnsanlar arasında sohbet başlamıştı. Peygamber yüzünü tekrar Ebuzer'e dönüp: "Sana, yapması kolay fakat ödülü bol bir amel öğretmemi istemez misin?"

– İsterim Ey Allah'ın Rasulü!

– Susmak, güzel huy ve sana faydası olmayan şeyi terk etmek.

İnsanlar yavaş yavaş dağıldı. Peygamber Ebuzer'le birlikte yola

düşüp pazara gitti. İnsanları, kendi dertlerinde ticaretle uğraşırken gördüler. Peygamber Ebuzer'e dönüp: "Ebuzer! Ben öyle bir ayet biliyorum ki eğer insanlar onunla amel etseler, bu onlara yeter:

"Allah, kendisinden sakınan kimseye bir çıkış yolu gösterir ve onu beklemediği yerden rızıklandırır." (65/Talak Suresi 2-3)

Ebuzer suskundu. Peygamber de sustu. Öylece gidiyorlarken Peygamber tekrar Ebuzer'e dönüp: "Ebuzer sen dürüst bir adamsın. Çok geçmeden bir belaya düçar olacaksın."

Ebuzer: "Allah yolunda mı?"

Muhammed: "Allah yolunda!"

Ebuzer Allah yolunda başına gelecek bu beladan dolayı gurur duydu. Kendinden emin ve kuvvetli bir sesle: "Onun istediği her şeyden hoşnutum!"

Ayrılık

Peygamber çok hastaydı. Kendine geldiği bir gün müminlerin annesi Aişe'den mescitteki dostlarını çağırmasını istedi. Aişe birisini onların yanına gönderdi. Dostları Peygamber'in huzuruna geldiler. Ebuzer de onlarla birlikteydi. Selam verip önüne oturdular. Peygamber hasta gözlerle derin bakışlarını bu vefakâr ve yiğit dostlarına dikmiş bir halde konuşmaya başladı:

Sizi tebrik ediyorum, Allah'ın selamı üzerinize olsun, Allah sizi bağışlasın, Allah sizi korusun, Allah size hayır versin, Allah size güç versin, Allah sizi korusun. Size takvayı ve dindarlığı öğütlerim. Allah size nasihat vermiştir; ben de sizi ona ısmarlıyorum, sizi onunla uyarıyorum. Sizi Allah'a karşı, Allah'ın kullarına ve İslâm topraklarına ihanetle övünmemeniz konusunda uyarıyorum. Allah bana şöyle buyurdu: *"İşte ahiret yurdu! Biz onu yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğu arzulamayan kimselere veririz. (En güzel) âkıbet, takvâ sahiplerinindir."* (28/Kasas Suresi 83)

Peygamber sustu, diğerleri de sessizdiler. Peygamber yeniden konuşmaya başladı: *"Acaba cehennemde âsilere bir yer yok mudur?"* (39/Zümer Suresi 32,60) Sonra sustu, sessizlik tüm odayı kaplamıştı. Ashab ağlamaklı gözlerle ona bakıyordu. O tekrar devam etti:

– Ayrılık zamanı yaklaştı, Allah'a dönme zamanı yaklaştı, Cennetü'l-Me'vâ'ya, Sidretü'l-Müntehâ'ya, Refik-i A'la'ya (Yüce Dost'a) ulaşma, lezzetli ve sefa dolu kadehten içme zamanı geldi. İçlerinden biri sordu:

– Ey Allah'ın Rasulü seni kim yıkasın?

– Kendi ailemden bana en yakın olan erkek.

Bir diğeri: "Seni hangi bezle kefenleyelim?"

– İsterseniz bu üzerimdeki elbiseyle ya da Mısır veya Yemen kumaşıyla.

Bir başkası:

– Ey Allah'ın Rasulü, namazını kim kıldırsın?

Ebuzer'in kalbi kederden parçalandı, gözlerine yaşlar doldu. Sakin olmak ve tahammül etmek için kendini zorladı; ancak başaramadı. Ansızın boğazını sıkan, gittikçe büyüyen düğüm, ölüm kokan bu sözlerle çözüldü. Ebuzer yüksek sesle ağlamaya başladı. Gözlerini hasretle sevgili peygamberinin yüzüne dikmiş, gözyaşları yanaklarına süzülüyor, sesli sesli ağlıyordu. Ashab da hep birlikte ağlamaya başladılar. Peygamber de ağlıyordu. Eve çöreklenen keder ve hasret her tarafa ölümcül bir sessizlik yaydı. Ebuzer'in içini bir ateş sarmıştı. Artık ayrılık vakti gelip çatmıştı. Hâlâ ağlamak istiyordu; ancak göz pınarları kurumuş, boğazı düğümlenmişti. Başını öne eğdi ve evden çıktı.

İnsanlar mescitte Ebü Bekir'le namaz kılıyorlardı. Ansızın Peygamber başını bir bezle bağlamış bir şekilde mescide girdi. Halkı bir ferahlık dalgası sardı. Onu gördükleri için kalpleri arzuyla titredi. Ebuzer'in gözleri Peygamber'e ilişince tepeden tırnağa tüm bedeni mutluluktan titredi. Çehresinde mutluluk parıltısı, gözlerinde umut ışığı görülüyordu. Namaz bitince Peygamber'e koşan halk, onu özlem ve mutlulukla selamladı. Ebuzer onu duymak için koştu. Peygamber eve döndü. Mutluluktan yerinde duramayan halk, etrafını sarıp onunla birlikte evine kadar gittiler. Peygamber içeri girdi, halk geri döndü.

Ebuzer sakinleşmiş, Peygamber'i sağlıklı görünce içinde bir ümit ışıltısı parıldamıştı. Huzurlu bir şekilde evine doğru yöneldi. Ebuzer bunun son görüşme olduğunu, bir daha onu göremeyeceğini bilmiyordu, eve döndü. Peygamber'in bir ömür boyu emek ve zahmetten sonra kendilerine yüce ahlakî sermayeyle büyük bir gelecek hazırladığı insanlarla vedalaşmak ve üzerinde kimin bir hakkı varsa, vererek Rabbiyle görüşmeye hazır olmak için mescide geldiğini bilmiyordu. Ebuzer huzur içinde evine döndü. Bilmiyordu ki yegâne ümidi ve sığınağı Muhammed'den sonra başına ne belalar gelecek. Sevgili önderinin "Acı da olsa gerçeği söyle ve Allah yolunda kimsenin kınamasından çekinme!" buyruğunu yerine getirmek için ne sıkıntı ve zorluklar göreceğini bilmiyordu. Ferah bir gönülle yola koyuldu. Kaderin ona ne hileler hazırladığını, ne uğursuz planlar yaptığını

bilmiyordu. Rabbinin onu, imtihan etmek için ne zorlu kasırgalara, ne korkunç dalgalara düşüreceğini nereden bilebilirdi? Ebuzer yoldayken yakınlarından biriyle karşılaşınca ona sordu:

– Nereye gidiyorsun?

– Seni bulmaya.

– Niçin?

– Bir kızın oldu.

Ebuzer sustu. Adam şöyle dedi: *"Ne zaman birine bir kız çocuğu olduğu müjdesi verilirse hemen yüzü kararır, içi öfkeyle dolar."* (16/Nahl Suresi 58)

– Hayır, vallahi, ölmek için doğar, yıkmak için yaparlar... Şu ikisi ne kadar da yakındırlar: Ölüm ve fakirlik!

Peygamberin evinden yürek parçalayan çığlıklar yükseldi. Halk sarsıntı ve dehşet içinde Peygamber'in evine doğru koşuyor, birbirlerine soruyorlardı: "Allah'ın Rasulü öldü mü!? Allah'ın Rasulü öldü mü!?"

Fatıma'nın iniltileri yükseldi. Peş peşe çığlık atıyor, feryat ediyordu:

Babacığım ey babacığım!.........babacığım

Duan kabul edildi......ey babacığım

Cebrail'in başı sağ olsun........ey babacığım

Firdevs cennetinin başı sağ olsun......ey babacığım

Rabbine ne kadar da yakınsın......ey babacığım.

Halkın mescitteki feryat ve çığlıkları göğe ulaşıyordu. Ebuzer'in gözlerinden yağmur gibi yaşlar boşalıyor, feryat ediyordu. Bu can yakıcı habere inanmak istemiyor, düşüncesinden bile dehşete kapılıyordu. Bazı sahabeler bu konuda birbirleriyle konuşuyor, fakat halk onları dinlemiyordu. Ağlıyorlardı, yüreklerini yakan bu ateş sakinleşmelerine ve söz dinlemelerine müsaade etmiyordu. Ömer, Peygamber'in yatağının başına gitti. Yüzünü açınca onu huzur içinde buldu. Peygamber'in gaybet ettiğini düşündü. Aceleyle mescide gelip şöyle söyledi: "Bazı garazkâr-

lar Muhammed'in öldüğünü zannediyorlar. Vallahi o ölmemiştir. Musa ve İsa gibi yaratıcısının yanına gitmiştir." Ebuzer'in kanlı yüreğinde az da olsa bir ümit ışığı parıldamıştı. Ömer'in söylediklerinin doğru olmasını, Muhammed'in münafıkları yok etmek üzere geri gelmesini o kadar istiyordu ki ancak Ebü Bekir'in gelmesiyle bu ışık da söndü. Ebü Bekir: "Sabret Ey Ömer! Ey İnsanlar susun! Her kim Muhammed'e tapıyorsa, Muhammed öldü ve her kim Allah'a tapıyorsa, o diridir ve ölmez!"

Ömer Allah Rasulü'nün öldüğünü anladı ve ağlamaya başladı. Ebuzer can yakıcı iniltilerle feryat ediyordu: "Vay dostum! Allah'ın Rasulü öldü, iyiliksever ve şefkatli kardeş öldü, büyük cömert öldü, Allah'ın emin elçisi öldü." Ebuzer içindeki alevi azıcık dindirecek bir su arıyordu, teselli verici bir merhem peşindeydi. Kur'an'dan başka teselli edecek bir şey bulamadı. Okumaya başladı:

"Onun ebedî zatından başka her şey, herkes, yok olmaya mahkûmdur; hüküm bütünüyle onun elindedir ve sonunda ona döndürüleceksiniz." (28/Kasas Suresi 88)

"Her can ölümü tadacaktır; böylece kıyamet günü yapıp ettiklerinizin karşılığı size tam olarak ödenecektir." (3/Âli İmran Suresi 185)

Ümitsiz ve kederli bir halde yola düştü. İçinden şu cümleyi tekrar ediyordu: "Canımı elinde bulundurana and olsun ki Allah Rasulü öldü. Allah'ın rahmeti üzerine olsun ey Allah'ın Rasulü!"

Peygamber mescidine bir üzüntü havası hâkim olmuştu. Olaylarla dolu korkunç bir gelecek kendini gösteriyordu. Ömer, Ebu Ubeyde, Ebuzer ve öteki Müslümanlar oradaydılar. Hepsinin yüzünde üzüntü emareleri görülüyordu. Adamın biri gelip Ömer'e: Ensar halifelik için Sa'd b. Ubâde'ye biat etmek üzere Sakife'de toplandı! Ebuzer hayret etti, bu insanlar Ali b. Ebu Talib dışında birisine nasıl biat ederler? Hayretler içinde kendi kendine mırıldanıyordu: "Ali, insanlar içinde bu işe en lâyık kişidir, o Peygamber'e iman eden ilk kişidir, Peygamber'in amcasının oğlu ve damadıdır. İnsanlar nasıl olur da ondan başkasına biat etmeyi düşünüyorlar?" Ebü Bekir dışarı çıktı. Ömer ona:

"Bilmiyor musun ki Ensar, Benî Sâide'nin Sakife'sinde toplanmış, bu işi Sa'd b. Ubâde'ye vermek istiyorlarmış."

Ebû Bekir, Ömer ve Ebu Ubeyde aceleyle Sakife'ye doğru gittiler. Ebuzer de arkalarından yola koyuldu.

Ali, Abbas ve Haşimoğullarından bazıları Peygamber'in kefen ve defin işiyle meşguldüler. Abbas perde arkasında bazı olayların cereyan ettiğini; halkın, Peygamber'in yerine geçecek kişiyi düşündüklerini hissetti. Yüzünü Ali'ye çevirip: "Elini uzat, sana biat edeyim. Çünkü halk Peygamber'in amcasının, Peygamber'in amcası oğluna biat ettiğini söyleyecek ve diğer iki kişi de sana muhalefet etmeyecektir.

Ali: "Yoksa bu işe niyetlenen başka biri de mi var?"

Abbas: "Yakında göreceksin."

Bu esnada birinin hızla kapıyı çaldığını duydu. Ali gidip sordu: Kim o?

– Ebuzer.

– Ne haber?

– İnsanlar Ebû Bekir'e biat ettiler!

Ali kapıyı açtı ve Ebuzer içeri girdi.

Ali: "Nasıl?"

Ebuzer: "Ensar, Sa'd b. Ubâde'ye biat etmek üzere Benî Sâide Sakife'sinde toplandı. Ebû Bekir, Ömer ve Ebu Ubeyde de oraya gittiler. Ebû Bekir bir konuşma yaptı. Ensar ona cevaben: "Bizden bir emir ve sizden de bir Emir!" Ebû Bekir: "Araplar bu görüşü tanımazlar. Emir sadece Kureyş kabilesinden olmalıdır. Bununla birlikte Emir bizden ve vezir sizden olsun. Sonra Ömer sözü aldı: "Vallahi Araplar, Peygamber sizden olmadığı için onları yönetmenizi kabul etmezler. Bizler Araplar için açık bir kanıtız. Halifelik işinde her kim Muhammed'in kabilesinden olan bizimle çekişirse, yoldan çıkmış, günaha girmiş ve helâke düşmüştür." Ardından da şöyle seslendi: "Ebû Bekir elini uzat!" Ömer Ebû Bekir'in elini tuttu ve şöyle dedi: "Ey Ebû Bekir! Peygamber senin Müslümanlara namaz kıldırmanı emretmedi mi?

Sen Allah Rasulünün halifesisin. Öyleyse biz sana, Peygamber'in herkesten çok sevdiği kişiye biat ediyoruz." Ebu Ubeyde de biat edip şöyle dedi: "Sen muhacirin en faziletlisi, Peygamber'in mağara arkadaşı ve Allah Rasulü'nün halifesisin. Öyleyse kim bu işte senden önce gelebilir?"

Ebuzer sustu ve başını düşünceli düşünceli önüne eğdi.

Abbas yüzünü ona çevirip: "Ben size söylemedim mi? Beni dinlemediniz!"

Ali: "Çare nedir?"

Ebuzer: "Mikdad, Selman, Ubade b. Samit, Ebu Heysem, Huzeyfe ve Ammar'ı da çağırmalıyız. Onlar da gelsinler bakalım, ne yapmak gerekiyor?"

Gece oldu. Her zaman olduğu gibi karanlık her yeri kapladı. Ancak bu gece diğer gecelere göre daha esrarlı ve azametliydi. İslâmî hükümetin ilk temelleri atılıyordu. Ensar mescidin önünde toplandı. Ebuzer onlara dönüp: "Hiç şüphesiz Ali hilafete en layık kişidir. Biz bu durumu muhacirine havale etmeliyiz ki onlar bu konuda meşveret edip Sakifle anlaşmasını iptal etsinler."

İçlerinden biri sordu: "Nasıl?"

Ebuzer: "Onlar Muhammed'in kendilerinden olduğunu, bu işte Ensar'dan öncelikli olduklarını söylediler. Bu yüzden de Ensar liderliğini onlara (Muhacirine) bıraktı. Öyleyse biz de muhacirlere aynı delili sunacağız. Peygamber'in hayatında ve ölümünde ona en yakın kişi Ali'dir!"

Hepsi düşünmeye başladı ve meşveret edip bu durumu muhacirler arasındaki meşverete bırakma kararına vardılar.

Ertesi gün güneş doğdu. Ebuzer evinden çıkıp Allah Rasulü'nün kızı Fatıma'nın evine, Ali'nin yanına gitti. Ammar, Zübeyr, Mikdad ve Selman'ı orada görerek onlara katıldı. Bu esnada Halid bin Said çıkageldi. Yüzünü Ali'ye çevirip: "Allah'a and olsun ki Peygamber'in makamı için insanların hiçbirisi senden öncelikli değildir."

Ebü Bekir ve Ömer, bunların Fatıma'nın evinde toplandığından haberdar oldular. Ömer oraya gidip Ali ve dostlarından evden dışarı çıkıp herkes gibi biat etmelerini istedi. Ancak kimse onun davetini kabul etmedi. Bu esnada Ebu Süfyan çıkagelip şöyle söyledi: "Vallahi öyle bir devrim görüyorum ki kandan başka bir şey onu sakinleştirmeyecektir! (Sonra Ali ve Abbas'a hitaben): Ey gevşekler! Ey zeliller, (Ali'ye hitaben): Elini uzat, sana biat edeyim. Eğer istersen Medine'yi Ebü Bekir'e karşı piyade ve süvarilerle doldururum. Ali geri çekildi, dudağında anlamlı ve öfkeli bir gülümseme olduğu halde şu iki beyitle cevap verdi:

"İki zelil ve aşağılıktan başka kimse sitem kabul etmez; biri kabilenin eşeği diğeri çivi.

Biri zelilce halata bağlanır, diğeri ise başına vurulmasına rağmen kimse ona ağıt yakmaz."

Ebuzer öfkeli bakışlarla Ebu Süfyan'ı süzüyordu. Biliyordu ki o, bu sözleri Ali'yi sevdiği için söylemiyordu. Sadece Müslümanları perişanlığa ve tefrikaya sürüklemek istiyordu. Bu hassas dönemde fırsatı ganimet biliyordu. Ali'nin dudakları konuşmak üzere kıpırdadı. Ebuzer istekle gözünü ona dikmişti. Duyduğu kelimeler kalbini ferahlattı. Ali şöyle diyordu: "İslâm'a duyduğun kin ne kadar da uzadı Ey Ebu Süfyan! Senin piyade ve süvarilerine ihtiyaç yok."[27]

[27] Ali ve Ebu Süfyan arasındaki konuşma, İbn Esir'in Kamil'inde kitaptaki metinden farklıdır. İbn Esir, şiiri Ebu Süfyan'ın okuduğunu söylüyor. Kitabın metnindeki –olay ve Ali'nin nihaî cevabı– belki İbn Esir'in rivayetinin teyididir. Ali'nin cevabı Nehcü'l-Belaga'da yer almaktadır. İbni Esir'in rivayeti şöyledir: Denilmiştir ki... Ebu Süfyan gelip şöyle dedi: Öyle bir toz toprak görüyorum ki kandan başkası onu dindirmez. Ey Abdumenafoğulları (Kureyş) Ebû Bekir'in aranızdaki değeri nedir? Ardından Ali'ye şöyle dedi: Elini ver, sana biat edeyim. Vallahi eğer istersen ben ona (Ebû Bekir) ordumu musallat ederim. Ali aleyhisselam reddetti. O an Ebu Süfyan şu iki beyti okudu: "İki zelil ve aşağılıktan başka kimse sitem kabul etmez; biri kabilenin eşeği diğeri çivi. Biri zelilce halata bağlanır, diğeri ise başına vurulmasına rağmen kimse ona ağıt yakmaz." Ali ona bağırıp şöyle buyurdu: "Vallahi bu sözlerinle fitneden başka bir şey istemiyorsun. İslâm'a karşı fitne, kötülük ve ayaklanmaların yeter artık. Senin nasihatine ihtiyacımız yok." Ayrıca bakınız: İmam-ı Ali Nehcül Belağa 5. Hutbe.

Ebû Bekir

Ebuzer, başını ellerinin arasına almış, gözyaşları yavaş yavaş yanaklarına akıyor, derin düşüncelere dalıyordu. Kaybettiği dostu Muhammed'i düşünüyordu. Peygamber'in başı bağlı, bedeni ateşler içinde, şiddetli hastalık günlerinden birinde mescide gelip insanlara şöyle söylediğini hatırladı: "Ey insanlar, Usame'nin ordusuna katılın. Siz Usame'nin komutanlığına itiraz ediyorsunuz, daha önce babasının komutanlığını da eleştirmiştiniz." Bu konu üzerinde düşünüyor ve kendi kendine soruyordu: "Acaba Ebû Bekir, Usame'nin ordusunu savaşa gönderecek mi? Yoksa Usame'nin çok genç olduğu için görevinden azledilmesi gerektiğini düşünen sahabenin sözlerini mi dinleyecek? Usame daha yirmi yaşına bile ulaşmış değil; tecrübeli bir komutanın ordunun başında olması gerekiyor. Ancak İslâm'da yaş ne zaman bir iş yapmaya engel olmuştur? İslâm Peygamberi Ali'yi seçip kendine halife tayin etmedi mi? O zaman Ali ondört yaşından büyük değildi. Peygamber İslâm'ın iki Ömer'den biriyle izzete kavuşacağını söylememiş miydi? Oysa Ömer daha yirmi altı yaşındaydı. Sa'd bin Vakkas, Peygamber'i koruyup düşmanla savaşırken bir günde bin ok atmıştı. O esnada daha on yedi yaşında değil miydi? İslâm gençlerin elleriyle güçlendi ve onların omuzlarının üstünde yükseldi. Öyleyse, Peygamber dostuna kavuşmadan önce onu seçmiş olduğu halde insanlar nasıl olur da Usame'nin komutanlığına itiraz ederlerdi. Ebû Bekir çaresiz Allah'ın emrine uyacak ve Usame'nin ordusunu yola koyacaktı. Ebû Bekir'den bundan başkası beklenemezdi."

Ebuzer doğruldu. Ardından düşüncesi yine Peygamber'e doğru kanatlandı. Onun yanında oturduğu ve Onun kendisine nasihatler verip kendisini eğittiği günlerden birini hatırladı. O an kalkıp Ebû Bekir'in yanına gitti. Birçok Müslüman Ebû Bekir'in huzurunda toplanmış, ondan Usame'nin ordusunun hareketini durdurmasını istiyorlardı. Onlar Muhammed'in ölümünden sonra durumun değiştiğini, Peygamber'in ölüm haberinin kabilelere ulaşması halinde neler olacağını kimsenin bilemeyeceğini ileri sürüyorlardı. Ebuzer halifeyle konuşmayı düşünüyor, Al-

lah Rasulü'nün "Acı da olsa doğruyu söyle ve Allah yolunda kimsenin kınamasından korkma." nasihatine göre amel etmeye, halifenin, Usame'nin ordusuyla ilgili Peygamber emrini uygulamaması halinde ona şiddetle karşı çıkmaya hazırlanıyordu. Ancak Ebü Bekir tam da Ebuzer'in diliyle konuştu, böylece Ebuzer huzur ve mutluluk içinde geri döndü.

Ebü Bekir: "Ebü Bekir'in canını elinde bulunduran Allah'a and olsun ki eğer yırtıcı hayvanların beni parçalayacağını bilsem, yine de Peygamber'in emrettiği gibi Usame'yi göndereceğim ve eğer benden başka hiç kimsenin kalmayacağını da bilsem, bunu icra edeceğim." dedi.

Bu sözler Ebuzer'in kalbini ferahlattı, bir mutluluk ışıltısı vücudunu kapladı. Ömer'in geldiğini görünce, Ebuzer birden endişeye kapıldı. Çünkü Ömer'in Usame'nin komutanlığının en sert muhaliflerinden olduğunu biliyordu. Diğer taraftan Ebü Bekir'in yanında yüksek bir makama sahipti. Bu yüzden onu kararından vazgeçirmesi mümkündü. Ebuzer ne olacağını görmek üzere bekledi. Ömer Usame'nin ordusunun dağıtılmasını istedi. Ebû Bekir dedi ki: "Köpekler ve kurtlar beni parçalasalar da yine Allah Rasulü'nün emrini icra edeceğim."

Ebuzer, içi rahat bir şekilde oradan ayrıldı. Yolda, Ömer'in girişiminin neticesini bekleyen bir grup Müslümanla karşılaştı. Yanlarında bekledi. Ömer dönünce Ebû Bekir'in orduyu yola koymakta kararlı olduğunu anladılar. Ondan bir kez daha Usame'nin azledilmesi teklifini Ebü Bekir'e sunmasını istediler. Çünkü bu gencin Peygamber'in en iyi sahabelerinin, hatta Ömer'in kendisinin bile sade bir asker olduğu orduya komutanlık etmesi doğru değildi.

Ömer yeniden Ebü Bekir'in yanına dönerek komutanın değiştirilmesini teklif etti. Ebü Bekir bu teklifi duyunca öfkeyle Ömer'e dönüp bağırdı:

– Anan yasını tutsun da yokluğunu görsün, Ey Hattab'ın oğlu! Onu Allah'ın Rasulü tayin etti. Sen benden onu azletmemi mi istiyorsun?

Ömer oradan ayrıldı. Hayretler içindeydi. Sakin ve yumuşak huylu Ebû Bekir nasıl böyle öfkelenmişti? Perişan bir halde insanların yanına geldi. Hattab'ın oğlunun çehresindeki ızdırap ve utancı hepsi müşahade etti.

İnsanlar Ömer'e doğru koşup ne yaptığını sordular. Ömer bağırdı: "Gidin! Analarınız yasınızı tutsun, sizin yüzünüzden Allah Rasulü'nün halifesinden nasıl muamele gördüm!"

Ebuzer yola koyuldu ve Allah'a şükretti. Usame'nin ordusuyla yola çıkmak üzere hazırlıklara başladı. Borazan çalınca ordu hareket etti. Ebuzer de Ebû Bekir'in siyasetine güven içinde Allah yolunda savaşmak için yola düştü.

Ebuzer, Ebü Bekir'in hilafeti boyunca diğer İslâm cengâverleriyle birlikte savaşlara katılıyor, cihat ediyor, büyük İslâm medeniyetinin tesis edilmesinde ve fetihlerde büyük fedakârlıklar gösteriyordu. Zühdü ve ibadeti bırakmadı. Ebû Bekir de âbit ve zâhitti. Bu yüzden de hiçbir zaman Ebuzer'in kınamasıyla ve itirazıyla karşılaşmadı. İslâm'ın gücü gittikçe artıyordu. Ebuzer ise son derece yoksul ve sade yaşıyordu. Allah yolunda kılıç sallıyor, inanç ve cihatla sağlamlaşmış capcanlı İslâm toplumundaki halk izzetini, devlet sadeliğini, iman ruhunu ve devrim heyecanını görüyor, Müslümanların eşitlik ve kardeşliğinden zevk alıyordu.

Fitne Kilidi

Ebü Bekir hastalandı ve dünyayı terk etmeden önce hilafeti Ömer'e bıraktı.[28] Ebuzer Ebü Bekir'in ölüm haberini duyunca üzüldü. Birkaç gün Medine'de kaldıktan sonra, hanımını ve kızını alıp Şam'a gitti. Şam'da bir gün mescitte oturmuş, halk da etrafına toplanmış, sohbet ediyorlardı. İçlerinden biri: "Ey Ebuzer! Sen de Bahreyn emiri olan Ebu Hureyre gibi bir makama gelmeyecek misin?" dedi.

Ebuzer: "Emir olup da ne yapacağım? Bana her gün biraz su ya da süt ve haftada bir ölçek buğday yeter." dedi.

Bir başkası: "Müminlerin emiri Ömer'in Ebu Hureyre'ye ne yaptığından haberiniz var mı?" dedi.

Diğerleri: "Hayır!" dediler.

– Ömer onun servetini hesaplayıp ona: "Seni Bahreyn'e göreve gönderdiğimde bir çift terliğin yoktu, şimdi bana ulaşan haberlere göre 1600 dinara atlar almışsın!" dedi.

Ebu Hureyre de ona cevaben şöyle dedi: "Sahibi olduğum atlar doğum yaptılar, bazıları da hediye geldi."

Ömer: "Ben sana gereken günlüğü ve geçim harcını hesapladım. Bunlar fazlalıktır, geri ver!" dedi. Ebu Hureyre: "Vermem!" deyince Ömer: "Vallahi belini kırarım." dedi ve sırtını öyle bir kırbaçladı ki kan aktı. Sonra şöyle dedi: "Al getir onları!" Ebu Hureyre: "Allah yolunda verdim!" dedi. Ömer: "Eğer helal yoldan kazanıp kendin verseydin öyleydi, sen Bahreyn'in tâ ucundan gelmişsin, vergileri Müslümanlar için değil, kendin için topluyorsun. Annen sana eşek otlatmaktan başka bir iş vermezdi!"

Ebuzer: "Ömer, Allah ve Rasulü'nün hoşnut olacağı şeyi yapmıştır. Çünkü sorumlu halkın yararına çalışmalıdır, kendi yararına değil." dedi.

İnsanlar kendi aralarında konuşmaya başladılar. Bu esnada Şam hâkimi Hudeybe bin Mesleme'nin elçisi mescide gelmiş, Ebu-

[28] Hangi hakla ve hangi ölçüye göre?!

zer'i arıyordu. Onu bulunca şöyle dedi: "Efendim, ihtiyaçlarını gidermen için sana vermek üzere 300 dinar gönderdi." Ebuzer: "Parayı ona geri götür. Allah katında benden daha aciz birisini bulamadı mı? Bizim sığınacağımız bir tavan arası, birkaç koyun ve maaşımızdan bize sağlanan bir hizmetçiden başka bir şeye ihtiyacımız yoktur." dedi.

Ebuzer maaşını alıp Abdullah b. Samit ve bir hizmetçiyle birlilte evden çıkarak pazara gitti. Hizmetçi Ebuzer'e bir şeyler alıyordu. Sonunda biraz bozuk para kalınca, onu da Ebuzer'e geri verdi. Ebuzer hepsini fakirlere dağıttı. Abdullah b. Samit:

– Evin masrafları var. Misafirlerin geliyor. Parayı saklasan daha iyi olurdu.

Ebuzer: "Dostum bana dedi ki biriktirilen her altın ve gümüş, sahibi için yakıcı bir ateşe döner. Ancak onu Allah yolunda dağıtması müstesna.

* * *

Ömer, halkın durumunu öğrenmek için Şam'a geldi. Halk onu görmekten mutluluk duyup etrafında toplandı. Ömer, Ebuzer'i görünce sıcak bir şekilde elini tutup sıktı.

Ebuzer: (Şakayla) "Elimi bırak ey fitne kilidi!" dedi.

Ömer: "Ebuzer! Fitne kilidi de nedir?" diye sordu.

Ebuzer: "Bir gün biz Peygamber'in huzurundayken sen çıkageldin. Topluluk kalabalık olduğu için sen halkın arasından geçip yanımıza gelmek istemediğinden arkalarda oturdun. O esnada Peygamber seni işaret edip şöyle buyurdu: "Bu adam sizin aranızda olduğu müddetçe aranıza fitne girmez."

Ebuzer sürekli Ömer'le birlikteydi. Bir gün Ömer'i başı önünde dalgın görünce sordu: "Seni üzgün ve kederli görüyorum!"

Ömer: "Bişr'i, Havazin'in vergileri için tayin ettim; ama o kabul etmedi. Onu görünce dedim ki: "Neden kabul etmedin? Yoksa bizim emirlerimizi umursamıyor musun?" O ise şöyle cevap verdi: "Tabii ki emirlerini önemsiyorum. Ancak Allah Rasulü'nün şöyle buyurduğunu duydum: Müslümanların işlerinden

birisinin sorumluluğunu üstlenen kişi, kıyamet günü Ccehennem köprüsünün üstünde durdurulur, eğer hizmet etmişse kurtulur, yok ihanet etmişse, köprü yıkılır ve o kişi 70 yıllık bir süre içinde cehenneme düşer!"

Ebuzer: "Bunu sen de Allah Rasulü'nden duymadın mı?"

Ömer: "Hayır!"

Ebuzer: "Ben Allah Rasulü'nün şöyle dediğini duydum. İnsanlardan bir kişinin bile yönetimini üstlenen kişi, kıyamet günü cehennem köprüsü üstünde durdurulur. Eğer hizmet etmişse kurtulur ve eğer ihanet etmişse köprü yıkılır ve o 70 yıl orada kalacaktır." Şimdi bu iki hadisten hangisi daha endişe vericidir?

Ömer: "İkisi de kalbimi acıttı. Onu (hilafeti) her şeyiyle benden alacak birisi var mı?"

Ebuzer: "Evet! Allah'ın burnunu kesip yüzünü toprağa sürttüğü kişi.[29] Ancak şu anda iyilikten başka bir şey görmüyorum. Eğer hilafeti, adaleti uygulayan birisine verirsen, hilafetin vebalinden kurtulabilir."

Ömer halkın işiyle, yöneticilerin ve memurların durumuyla ilgileniyor, eşitlik ve kardeşliğin sağlanması için çaba sarfediyordu. Halk Ömer'den Bilal'in ezan okuması için emir vermesini istedi. Allah Rasulü'nün müezzini Bilal, Peygamber'in vefatından sonra ağzını kapatmış, Müslümanların yüreklerinin derinliklerine nüfuz eden etkili, cana can katan sesini duyurmaz olmuştu. Müslümanlar, sevgili peygamberlerinin yaşadığı günlerin hatırasını canlandırmak için bir kez daha Bilal'in ezanını dinlemek istiyorlardı. Ömer Bilal'e dönüp: "Bilal, ezan oku!" dedi. Bilal ayağa kalkıp yıllarca Medine'yi titreten, Müslümanların alışkın olduğu hüzünlü bir ses tonuyla ezan okudu. Bu ses Ebuzer'in içini yaktı, düşünce kuşlarını Medine'ye doğru kanatlandırdı. Peygamber'in mescitte oturduğunu, sahabenin onun etrafında halka olduğunu hayal etti. Hatıralar gözünde canlanıyordu.

[29] Bir milletin yönetimini üstlenen kişinin bedbaht ve çaresizliğini anlatan bir kinaye.

Eşhedu enne Muhammeden rasulullah...

Eşhedu enne Muhammeden rasulullah...

Bilal artık devam edemiyordu.

Ebuzer ağlamaya başladı. Gözyaşları yağmur gibi yanaklarına dökülüyordu. Ezan yarım kaldı, Bilal sustu. Ebuzer de hüzünlü bir sessizliğe dalmış, sevgili Muhammed'ini düşünüyordu.

Muhaddis Ebuzer

Sefiller ve mahrum insanlar Ebuzer'in çevresinde toplanıyorlardı. Her zaman onunla birlikteydiler. Onun temizliğine ve takvasına âşık olmuş, gece gündüz yanında oturup Peygamber'in sözlerini Ebuzer'in dilinden dinliyorlardı. Ebuzer İslâm'ın seçkin hadis rivayetçilerinden biri, örnek ve kâmil bir Müslüman olarak görülüyordu. Bu açıdan tüm Müslümanların mercii olmuştu. Bir gün her zamanki gibi mescitte konuşurken, halk arasından biri hasret dolu bir sesle şöyle dedi: "Keşke Peygamber'i görmüş olsaydım."

Ebuzer: "Peygamber şöyle buyurdu: Benim nezdimde en sevgili dostlarım, içlerinden birinin beni görmek için ailesini ve servetini vermeye razı olduğu topluluktur." dedi. Ebuzer konuşmasını baştan aldı. Peygamber'in dilinden "Miraç" olayını anlatıyordu. Bu esnada yabancı bir adam gördü:

– Kimsin?

– Nâfi b. Tâhi.

– Hangi taifedensin?

– Iraklıyım.

– Abdullah bin Âmir'i tanıyor musun?

– Evet.

– O benimle birlikte Kur'an okumakla meşgul olurdu, sürekli birlikteydik. Ancak hükümet işine heves etti. Basra'ya dönünce, onu görmeye git. O sana "İşin nedir?" diyecek. De ki: Beni sana Ebuzer gönderdi. Sana selamı var ve şöyle diyor: "Hurma yiyeceğimiz, su içeceğimizdir; sen nasıl yaşıyorsan biz de öyle yaşıyoruz."

Bu arada Ebuzer'in dostlarından biri gelip selam vererek Ebuzer'in yanına oturdu.

Ebuzer: Medine'den ne zaman döndün?

– Bugün.

– Oradan ne haber?

– Ömer, Ebu Süfyan'ın, oğlu Muaviye'nin (Şam hakimi) yanın-

dan döndüğünü duyunca, Muaviye'nin babasına bir çok mal verdiğini düşündü. Ebu Süfyan gelince, Ömer şöyle dedi: "Payımızı ver ey Ebu Süfyan!" Ebu Süfyan da: "Bize bir şey ulaşmadı ki sana verelim." dedi. Ömer, Ebu Süfyan'ın elini çekip parmağındaki yüzüğü çıkararak bir aracıyla karısı Hind'e gönderdi. Aracıya kocası Ebu Süfyan'ın şöyle dediğini söylemesini istedi: Getirdiğim heybeyi bu yüzüğü getiren kişiyle gönder." Fazla geçmeden aracı heybeyle geri döndü. Heybede on bin dirhem para vardı. Ömer parayı alıp Beytülmal'e verdi.

Ebuzer: "Allah'a and olsun ki Allah Rasulü'nün şu sözünü duyduğu halde dünyaya tutkun olup altına ve gümüşe değer veren sahabeye şaşarım. Allah Rasulü şöyle buyurdu: "Ben ve dünya! Benimle dünyanın hikâyesi, sıcak bir yaz gününde yolculuk yapan ve bir ağacın gölgesinde biraz dinlenip orayı terk edenin hikâyesi gibidir."

Oradakilerden biri şöyle dedi: *"Servet ve evlat bu dünya yaşamının ziynetidir."* (18/Kehf Suresi 46)

Ebuzer: Şaşarım, şaşarım o kişiye ki ebedî dünyaya iman ettiği halde bu aldatıcı dünya için çaba sarfeder. Yüce Allah şöyle buyurdu: *"Kalıcı olan iyi işler ise Rabbinin nezdinde hem sevapça daha hayırlı hem de ümit bağlamaya daha lâyıktır."* (18/Kehf Suresi 46)

* * *

Nâfi b. Tâhi Basra'ya ulaşınca, şehrin hâkimi Abdullah b. Âmir'in evine gitti. Huzuruna çıkıp selam verdi. Abdullah ona ihtiyacını sordu. Nâfi: "Ben Şam'daydım, Ebuzer'le görüştüm, beni sana o gönderdi." dedi.

Abdullah, Ebuzer'in adını duyunca, Muhammed'in bu pak ve zahit sahabesiyle birlikte yaşadığı sade, zahidane ve maneviyat dolu günleri hatırladı. Nâfi sözlerine devam etti: O sana selam gönderdi ve şöyle söyledi: "Hurma yiyeceğimiz, su içeceğimizdir; sen nasıl yaşıyorsan biz de öyle yaşıyoruz."

Abdullah bu sözleri duyunca tepeden tırnağa şiddetli bir kedere büründü. Gömleğinin önünü açtı, başını öne eğdi ve o kadar ağladı ki gömleği gözyaşlarından sırılsıklam oldu.

Devrimci

Şam şehrine, Küfe'den Medine'ye götürülen kölelerden olan İranlı Ebu Lu'lu adlı kölenin, namaz için tekbir getirdiği esnada Ömer'i öldürdüğü, Ömer'in hilafeti Ali, Osman, Abdurahman bin Avf, Sa'd b. Ebi Vakkas, Zübeyr ve Talha'dan oluşan şûraya bıraktığı haberi geldi. Ebuzer kendi kendine: "Hilafet Ali'nindir, vallahi kimse hilafete ondan daha layık değildir." dedi.

Sevgili Peygamberinin yanında yaşadığı gibi, dostu Ali'nin yanında da yaşamak üzere Medine'ye gitmeye karar verdi.

Hanımını ve kızını da alarak Medine'ye giden bir kafileyle yola çıktı. Yol boyunca Ali'yi düşünüyor, Ali'nin yetenekli elleriyle kurulacak aydınlık geleceği ve Müslümanlar arasında tesis edilecek adaleti ve eşitliği gözünde canlandırıyordu. İslâm'ın aydınlık geleceğine dair umudu, yüreğine güven ve huzur vermişti. Böylece yol alıyor, Müslümanların yiğit ve âdil yeni yöneticisini düşünüyordu. Yolda Medine'den Şam'a giden bir kafileyle karşılaşması bütün arzularının ve tatlı hayallerinin alt üst olmasına neden oldu. Kalbini dehşetli ve ağır bir üzüntü kapladı. Osman b. Affan Müslümanların halifesi olarak seçilmişti. Başını düşünceli düşünceli öne eğerek kederli bir sessizliğe daldı. Kendi kendine söyleniyordu: Osman! Hiç şüphesiz Osman mukaddes birisidir; ancak bu yaşlı adamda Ömer'in yerini dolduracak liyakat, irade ve uzak görüşlülük yoktur; o Ömer'in yerini nasıl doldurabilir ki?

Kervan Medine'ye ulaşır ulaşmaz Ebuzer Ali'nin yanına gitti. Selam verip oturdu. Onunla konuşunca Ebuzer, Osman'ın nasıl seçildiğini ve Ali'nin hakkını almak için neden direnmediğini öğrendi. Sonra Ali'ye dönüp:

"Allah böyle istemiştir ve kimse onun isteğine itiraz edemez." dedi.

Ebuzer Medine'de kaldı. Osman'ın Benî Ümeyye'ye olan aşırı rağbetine ve bunların İslâmî devlet üzerindeki güçlü nüfuzuna şâhit oluyordu. Hilafet rejiminin saltanat rejimine dönüştüğünü, padişahlık debdebesinin ve protokollerinin İslâm hüküme-

tinde uygulandığını, şehvetperestliğin ve dünya düşkünlüğünün İslâm'ın siyasî sistemindeki zühde ve takvaya galebe çaldığını görüyordu. Peygamber'in dostlarının çoğunun da değiştiğini görüyordu. Zübeyr, Talha ve Abdurrahman b. Avf (Şûrada Osman'a oy verenler) birçok mal mülk edinmişler, Sa'd bin Ebi Vakkas "Akik"te çok güzel, geniş salonları, kocaman bahçesi olan büyük bir ev yaptırmıştı.[30]

Ebuzer bu sapmalar karşısında mücadele etmekten başka bir yol bulamıyordu. Kıyam etti. Dönemin yöneticilerinden korkmadan halkı takvaya ve eşitliğe davet ediyor, Osman'ın çirkin davranışlarını şiddetle eleştiriyordu.

Bir gün, Osman'ın, Hayber kalesinin tümünü ve Afrika'dan gelen verginin beşte birini amcası Mervan b. Hakem'e (Peygamberin, kendisini ve babasını sürgüne gönderdiği kişiye) bağışladığını, Haris b. Ebu'l-Âs'a üç yüz bin ve Zeyd b. Sabit'e de yüz bin dirhem verdiğini duydu.[31]

Ebuzer bunun üzerine mescitte şu ayeti okudu:

"Altın ve gümüşü toplayıp Allah yolunda harcamayanlar var ya, onlara çok çetin bir azabı müjdele!" (9/Tevbe Suresi 34)

Mervan, Ebuzer'in kendisine ve Osman'a şiddetle saldırdığını duydu. Konuyu Osman'a iletti. Osman hizmetçisi Nâil'i gönderip Ebuzer'i çağırdı. Ebuzer geldi. Osman bakışlarını daha Ebuzer'e çevirmeden: Ey Ebuzer! Seninle ilgili duyduğum şeyden vazgeç!

– Benim hakkımda ne duydun?

– Senin, halkı benim aleyhime tahrik ettiğini duydum!

– Nasıl?

– Duydum ki sen mescitte 'altın ve gümüşü biriktirenler' dışında bir ayet okumuyormuşsun!

– Ey Allah Rasulü'nün halifesi Osman, sen beni Allah'ın kitabı-

[30] Bkz. Ek-1, İslâm'ın Muhafazakarlaştırılması ve Sağa Kayması

[31] Bkz. Ek-1, 3. Halife Osman bin. Affan Dönemi Servet Dağılımı

nı okumaktan ve onun emirlerini terk edenlere karşı mücadele etmekten men mi ediyorsun? Allah'a and olsun ki Osman'ı öfkelendirmekle Allah'ın hoşnutluğunu kazanmayı, Osman'ın hoşnutluğuyla Allah'ı öfkelendirmeye tercih ederim.

Osman'ın çehresini şiddetli bir öfke kapladı. Cevap vermedi, suskun kaldı. Suskunluğu, Ebuzer'in daha sağlam bir azim ve daha kesin bir kararlılıkla oradan ayrılmasına kadar devam etti.

Ebuzer ve Ali birbirleriyle sık sık görüşüyor, Ebuzer'in, Osman'a ve onun düzenine yönelik keskin saldırıları her an daha da keskinleşiyordu.[32] Osman onu sürgüne göndererek işleri bozan bu adamdan kurtulmak ve gittikçe yükselen tehlikeyi bertaraf etmek için bahane arıyordu. Ebuzer bir gün Osman'ın yanına geldi. Ka'bu'l-Ahbâr –Ömer'in zamanına kadar Müslüman olmayan Yahudi din adamı– Osman'ın veziri ve danışmanıydı; Osman'ın yanına oturmuş, sohbet ediyorlardı. Osman Ka'b'a dönüp sordu: "Yöneticinin beytülmalden bir malı alıp ne zaman gücü yeterse geri ödemesi caiz midir?"

Ebuzer: "Hayır, caiz değildir!"

Ka'bu'l-Ahbâr: "Bunda bir sorun yok."

Ebuzer (Ka'b'a hitaben): "Yahudizade! Bizim dinimizi bize mi öğretiyorsun?" Ka'b şikâyetçi gözlerle Osman'a baktı. Osman:

– Bana eziyetlerin ve dilinin dostlarımı yaralaması ne kadar da artmış!

Osman ve Ebuzer arasında şiddetli bir tartışma başladı. Osman öfkeden titreyen ses tonuyla Ebuzer'e: "Şam'a git!" dedi.

[32] Burada yazar (Sehhâr) belki de Ebuzer'i, Ali'nin teşvik ettiğini söylemek istiyor.

Sosyalist

Ebuzer Şam'a ulaştı. Muaviye binlerce işçiyi çalıştırarak yeşil bir saray yaptırıyordu. Ebuzer oradan geçerken manzarayı görünce büyük bir kibir ve mutlulukla sarayını seyreden Muaviye'ye dönüp:

– Muaviye! Eğer bu sarayı halkın parasıyla yapıyorsan, ihanettir; yok, eğer kendi paranla yapıyorsan· israf! Muaviye'nin, utançtan yüzü kızardı, cevap vermedi. Ebuzer yoluna devam etti. Mescide gidip oturdu. Yanına gelen Müslümanlar Muaviye'yi ona şikâyet ettiler, ne zamandır maaşlarını alamadıklarını söylediler. Ebuzer başını biraz öne eğdi, ardından birden doğrularak halkın karşısına dikilerek şöyle dedi: "Öyle olaylar yaşandı ki ben hâlâ bir şey anlamış değilim. Allah'a and olsun ki bu amellerin ne Allah'ın kitabında ne de Peygamber'in davranışlarında hiçbir yeri yoktur. Vallahi görüyorum ki hak ortadan kalkmış, batıl canlanmıştır. Yalanlıcılık doğruluğa yeğ tutulmuş, düzensizlik ortaya çıkmıştır.

Ey servet sahipleri! Fakirlerle eşit olun!

"Siz ey imana erişenler! Bilin ki hahamların, rahiplerin çoğu, insanların mallarını haksızca yiyip yutuyor ve (onları) Allah'ın yolundan alıkoyuyorlar. Fakat bütün o altın ve gümüşü toplayıp Allah yolunda harcamayanlar var ya, (işte) onlara (sonraki hayat için) çok çetin azabı müjdele. Bu (toplanıp saklanan altının, gümüşün) cehennem ateşinde kızdırılıp onların alınlarının, böğürlerinin ve sırtlarının damgalanacağı gün, (bu günahkârlara:) 'İşte, kendiniz için topladığınız hazineler!' denecek, şimdi tadın bakalım, sarılıp sakladığınız hazinelerin (başınıza açtığı belanın) tadını!" (9/Tevbe Suresi 34-35)

Ey servet sahibi! Şunu bil ki her servetin üç ortağı vardır: Birincisi malını yok etmek için senden izin almayacak olan kaderin, ikincisi malını kapmak için başını ölüm yastığına koymanı bekleyen vârisin; böylece Allah'ın huzurunda borçlu kalırsın, üçüncüsü de kendinsin. Yapabiliyorsan, diğer iki ortağından daha zayıf olma! Yüce Allah şöyle buyuruyor: *"(Ey müminler,) kendiniz*

için özenle ayırdığınız şeylerden başkaları için harcamadıkça gerçek erdeme ulaşmış olamazsınız ve her ne harcarsanız kuşkusuz, Allah ondan tamamiyle haberdardır." (3/Âli İmran Suresi 92)

Ey servet sahibi! Yoksa sen, bir insan öldüğünde, ardında halkın sürekli göreceği ölümsüz bir eser veya herkesin faydalanacağı bir ilim ya da kendisini yâd edecek hayırlı bir evlat bırakmamışsa, artık hiçbir şey yapamayacağını bilmiyor musun? Peygamber şöyle buyurdu: "Rabbim bana dedi ki eğer istersen senin için Mekke çölünü altına çevireyim. Dedim ki, hayır Rabbim, ben bir gün tok bir gün aç kalayım istiyorum, aç olduğum gün sana dua edeyim, tok olduğum gün şükür." Siz ipek kumaşlar ve diba perdeler seçiyorsunuz. Nazik yetişmiş bedenleriniz sert kumaşlardan inciniyor. Oysa Allah Rasulü hasır üstünde uyuyordu. Siz çeşit çeşit yemekler yiyorsunuz. Oysa Allah Rasulü doyasıya arpa ekmeği bile yememişti.

Ey servet sahibi! Sen her gün iki meleğin yeryüzüne indiğini, onlardan birinin: "Ey Rabbim, infak edenleri ödüllendir!" diğerinin de: "Ey Rabbim, servet biriktirenleri öldür!" dediğini bilmiyor musun?

İnsanlar onun konuşmasını dinlediler, mahrumlar bu sözlere hayran kaldılar; ancak servet sahipleri korkudan titrediler. Cündeb bin Mesleme-i Fehrî birçok insanın Ebuzer'in etrafında toplandığını görünce kendi kendine: "Bu büyük bir fitnedir!" dedi. Ardından Muaviye'ye gidip şöyle söyledi: "Ebuzer, Şam Müslümanlarını sana karşı ayaklandırıyor. Şam'ı istiyorsan halkı kazan!"

Muaviye başını öne eğip düşünmeye başladı: Acaba ona baskı mı uygulasa? Hayır, çünkü bu, fitne ateşini daha da alevlendirecekti. Onu Osman'a mı şikâyet etse? Osman ne der? Osman, Muaviye'ye, yönetimindeki adamlardan birisiyle baş edemiyorsun demez mi? En iyisi onu savaşa göndererek Şam'dan uzak tutmaktı. Çünkü o, Allah yolunda savaşı çok seviyordu. Muaviye bunu yapmaya karar vererek onu çağırdı. Ebuzer geldi. Ebu Derdâ, Şeddâd b. Evs ve Ubâde b. Sâmit, Muaviye'nin yanındaydılar. Ebuzer de yanlarına oturunca Muaviye söze başladı:

– Ben, Allah'ın rahmeti üzerine olsun, Ömer'e Kıbrıs'ı fethetmek için mektup yazdım. Dedim ki insanlar Hums topraklarından birinden Kıbrıs'ın köpeklerinin ulumalarını ve horozlarının seslerini duyar.[33] Bu şekilde Ömer'e oranın fethinin kolay olduğunu göstermek istedim. Ancak, Allah'ın rahmeti üzerine olsun, Ömer, Amr b. Âs'a mektup yazarak ondan deniz ve gemiler hakkında bilgi istedi.

Amr ona şöyle cevap verdi: Deniz, içinde çok küçük yaratıkların yol aldığı çok büyük bir yaratıktır. Orada su ve gökyüzünden başka hiçbir şey görülmez. Sular sakin olduğunda gönüller korku doludur.[34] Sular kabardığında ise akıllar perişan olur. Orada ümitler çok azalır ve korku artar. Denizde yolculuk eden kişi bir çubuğun üstündeki kurtçuk gibidir. Çubuk eğilirse, boğulur ve eğer tufandan kurtulursa şaşakalır." Ömer ona cevaben şöyle yazdı: Muhammed'i hak üzere gönderene yemin ederim ki bir tek Müslüman'ı bile asla böyle bir yere göndermeyeceğim." Ancak şimdi teklifimi yineledim ve Osman'a Kıbrıs'ın fethi için ısrar ettim. Osman işi halkın seçimine bıraktı. Şimdi bu konuda istediğiniz şekilde karar alın.

Ebuzer: "Allah yolunda bir gün yaşamak, diğer yollarda bin gün yaşamaktan iyidir. Biz Allah yolunda cihada çağrılıyoruz. Onu kabul etmekten başka bir şey bize yakışmaz. Orada bulunan diğer bazı sahabeler de bu yönde görüş belirttiler. Muaviye, Benî Fezâre kabilesinden Abdullah b. Kays'ı komutan tayin etti. Gemiler hazırlandı ve ordu komutanı hareket emri verdi.

Kürekler çekildi, İslâm deniz kuvvetleri savaş için harekete geçti. Gemiler dalgaları yararak, denizin ortasına kadar ilerlediler. Kıyısız deniz, su ve gökyüzü, mutlak ve korkutucu sessizlik, gökyüzünün denizle birleştiği yer... Yelkenli gemiler böylece yollarına devam ederken ansızın büyük bir fırtına denizin derinliklerinden ıslık çalarak ayaklanıp kükredi. Dalgalar alkış tutup ayaklarıyla yeri dövermişçesine, sarhoşça, dudaklarındaki

[33] Müslümanların topraklarına çok yakın olmasından.

[34] Çünkü deniz sakin olduğunda yelkenli gemiler hareket etmezler.

köpüklerle dans ediyor, birbirlerine doğru adeta kanatlanıp uçuyorlardı. Sanki delirtici bir bade içmişler gibi yaklaşıp uzaklaşıyorlardı. Ordunun gözünde ölüm canlanmış, helâk onları yutmak için ağzını açmıştı.

Tufan yavaş yavaş yoruluyor, deniz sakinleşiyordu. Deli dalgalar indi, fırtına bitti. Ebuzer şu ayeti okudu: *"Denizde bir tehlikeyle karşılaştığınız zaman, O'ndan başka bütün o yalvarıp yakardığınız şeyler sizi yüzüstü bırakır; ama ne zaman ki sizi sağ salim karaya çıkarır, hemen yüz çevirip (unutuverirsiniz O'nu); çünkü insanoğlu gerçekten çok nankördür!"* (17/İsra Suresi 67)

Allah, Müslümanların tehlikeden kurtularak Kıbrıs'a varmalarını istedi. Mücahitlerle Kıbrıslılar arasında savaş başladı. Kılıçlar öfkeyle çarpışıyor, Müslümanlar arslanlar gibi yiğitçe düşman saflarını yararak adada ilerliyorlardı. Sonunda kılıç sesleri kesildi ve Kıbrıslılar savaşı bırakarak teslim oldular.

Ortak dış düşman yenilince Ebuzer'in Kıbrıs'ta kalması için bir gerekçe de kalmadı. Yeniden içteki mücadelesini başlatarak Muaviye'yi korkutmak ve servet sahiplerini perişan etmek için Şam'a döndü. Abdullah b. Sebe[35] Ebuzer'in Şam'a döndüğünü öğrendi. O, Peygamber ailesinin ve Ali'nin taraftarıydı ve halkı Osman aleyhine kışkırtıyordu. Ebuzer'in yanına gidip ona şöyle dedi:

– Ey Ebuzer! Gerçekten de bu Muaviye'ye hayret etmiyor musun? Diyor ki her şey Allah'ın malıdır, her şey ondan değil midir? Öyle görünüyor ki halkın servetini kendisine alarak Müslümanların şanını lekelemek istiyor.

[35] Denilmektedir ki Abdullah b. Sebe Yemenli, Müslüman olmuş eski bir Yahudiydi. Hilafet sürekli onun devrimci faaliyetlerinden çekiniyordu. Osman'a karşı ayaklananların liderlerindendi. Ali'ye olan aşkı Yahudi inançlarının da etkisiyle Ali'yi tanrılaştırmaya götürdü ve Ali bu suçtan ötürü onu sürgüne gönderdi, diğer Aliperestleri de ateşte yaktı (Şehristani'nin Milel ve Nihal'i). O şüpheli bir şahıstır ve çağdaş İslâm tarihçileri Taha Hüseyin ve Askeri'ye göre bu, Emevî sarayının yalancısı Seyf b. Ömer'in düzmecesidir. (bkz. Taha Hüseyn'in "Fitnetu'l-Kubra" ve Allame Askerî'nin "Abdullah b. Sebe Masalı" adlı eserleri)

Ebuzer: "O, bu sözleri kesin söylemiş mi?"

İbn Sebe: "Evet, bu sözü tüm konuşmalarında söylüyor."

Ebuzer: "Vallahi ona itiraz edeceğim."

Ebuzer hemen kalktı ve hızla Muaviye'nin sarayına gitti. İzin alıp içeri girdi. Muaviye onu güler yüzle ve sıcak karşıladı; ancak Ebuzer bunlara iltifat etmeden öfkeyle konuşmaya başladı:

– Ey Muaviye! Sen Müslümanların malının Allah'ın malı olduğunu söylemekle ne kastediyorsun?

Muaviye (tebessümle): Allah sana rahmet etsin Ebuzer! Biz Allah'ın kulu değil miyiz ve mal onun değil mi?

Ebuzer: Sen böyle söyleme, Müslümanların malı de.[36]

Muaviye: Pekâla, bundan sonra Müslümanların malı derim.

Ebuzer gitmek isterken Muaviye: "Ey Ebuzer, seni bize karşı ayaklandıran şey nedir?"

Ebuzer: "Ganimet, Müslümanların hakkıdır. Sen onlardan bir şeyi kendin için alamazsın. Ancak sen Peygamber, Ebû Bekir ve Ömer'in yaptıklarının tersine ganimeti kendin ve Ümeyye oğulları için topluyorsun."

Muaviye: "Ebuzer! Senin inandığının tersine ben kendime mal toplamadım. Genel giderleri karşılamak üzere topladım. Ben halkı servetten yoksun bırakmadım ve infak edilmesi gereken yerde infak ettim."

Ebuzer: "Sen bu bağışlarınla Allah rızasını gözetmiyorsun. Sa-

[36] Âlemde, bir yanda Allah vardır, bir yanda onun dışındaki her şey. Toplumda ise bir yanda Allah ve halk vardır, karşılarında ise halk karşıtları ve tekelciler. Bu alanlarda her zaman Allah yerine halk konulabilir; çünkü halk anlamına da gelir: Hüküm Allah'ındır, arz Allah'ındır, mülk Allah'ındır, Allah yolunda olmalıdır... Yani hükümet, toprak ve servet halkındır, fertlerin değil (yoksa Allah'ın değil anlamında kullanılmıyor) Muaviyeler diyorlar ki her şey Allah'ındır, halkın değil. Dolayısıyla da her şey Allah'ın temsilcilerinin, yani onlarındır. Ebuzer diyor ki: "Allah'ın temsilcisi halktır. Kur'an bu konularda her zaman Allah'ın adını halkın adı yerine kullanır: *"Eğer Allah'a güzelce borç verirseniz..."* (64/Tegâbun Suresi 17)

dece halkın seni cömert olarak anmasını istiyorsun, nitekim öyle de anıyorlar. Ey Muaviye, zengini sen zenginleştirdin, fakiri de sen fakirleştirdin!"

Muaviye: "Ey Ebuzer! Bu işleri bırak, sen halkı devrim için kışkırtıyorsun. Öyle bir devrim ki sonucunu Allah'tan başkası bilemez."

Ebuzer: "Canımı elinde bulundurana and olsun ki servet sahipleri mallarını halkla paylaşmadıkça bu işi bırakmam." Ardından öfkeyle dönüp gitti.

Muaviye başını düşünceyle öne eğdi. Bu dik kafalı ve inatçı ihtiyarla ne yapacaktı? Kalktı, düşünceli bir şekilde odada yürümeye başladı. Ardından içinde üç yüz dinar para bulunan bir kese getirilmesini emretti. Hizmetçilerinden birini çağırıp şöyle dedi: "Ebuzer'e yetiş ve bu keseyi ona ver". Hizmetçi Ebuzer'in ardından koşup ona yolda yetişti: "Muaviye bunu sana gönderdi."

Ebuzer adamın para kesesini tuttuğu eline bakarak: Eğer bu emsallerim gibi beni de mahrum ettikleri maaşımsa, alırım; ancak bağışsa ona ihtiyacım yok.

Hizmetçi kese elinde öylece durmuş, belki kabul eder diye Ebuzer'e bakıyordu.

Ebuzer yüksek sesle: Bunu ona geri götür! Benim buna ihtiyacım yok. Ardından tepeden tırnağa öfke ateşiyle kavrulduğu halde mescide gitti. Halk, özellikle de Muaviye'nin şiddetli zulüm ve baskılarından Ebuzer'e sığınan mahrumlar, yüzlerini ona çevirdiler.

Ebuzer yüksek sesle haykırdı: Ey servet sahipleri! Allah'ın size verdiklerinden infak edin! Bu dünya hayatı sizi yanıltmasın. Sizin mallarınızda mahrumların hakkı vardır. Allah Rasulü şöyle buyurdu: "İnsanoğlu der ki benim malım, benim malım. Senin yedikten sonra yok olan, giydikten sonra eskiyen ve sadece bağışladığının sana kaldığı malından başka bir şeyin var mı?" Ey zenginler, yüce Allah sermayedarlığı men etmiştir. Allah Rasulü şöyle buyurdu: "Kahrolsun altın! Kahrolsun gümüş!" Bu sözler

size nasıl ağır geldiyse, Peygamber'in dostlarına da zor geldi ve birbirlerine sordular: "Peki ne toplayalım?"

Ömer, onlara: "Ben, Peygamber'in düşüncesini size bildireceğim" dedi. Peygamber'in yanına gidip: "Bu sözler, dostlarına ağır geldi. Diyorlar ki peki ne tür bir malı elimizde tutalım?". Sevgili Peygamber cevap verdi: "Dua edici bir dil, şükredici bir gönül ve imanda size yardımcı olacak bir eş." Mallar halkın hakkıdır. Fakat Muaviye bütün malı düzenin görkemi, sarayının muhafızları ve kendi hizmetçileri için kullanıyor. Muaviye, (biri yazlık, biri kışlık) iki elbise ve Allah'ın evini ziyaret edip ailesini geçindirecek kadar paradan daha fazlasının kendisine caiz olmadığını unutmuş görünüyor. O da herhangi bir Kureyşli gibi yaşamak durumundadır. Ne onların en zengini olmalıdır; ne de en fakiri. Ömer böyle davranıyordu. Öyleyse Muaviye neden buna uymuyor? Peygamber, Ebû Bekir ve Ömer zamanında olduğu gibi, gelirler, halk arasında eşit dağıtılmalıdır. Birçok mülk ediniyor ve törenler için binlerce dinar harcayarak Müslümanlardan uzaklaşıyor. Ömer hacca gittiğinde tüm masrafları on altı dinar tutmuştu. Buna rağmen oğluna: "Bu yolculukta israf ettik!" diyordu. Müslümanların önderi Ömer, hac yolculuğunda harcadığı on altı dinarı çok görüyor, ama Muaviye binlerce dinarı Ümeyyeoğullarına bağışlıyor, yine de bunu az görüyordu!

Bu esnada, Ebuzer ateşli konuşmasının en hararetli yerindeyken orada bu sözleri dinlemekten bile korkanlardan biri yavaşça Ebuzer'in kulağına eğilerek: "Muaviye'ye çok saldırdın, dikkat et!" dedi.

Ebuzer adama dönerek:

"Dostum Muhammed bana 'Acı da olsa hakkı söylememi ve kimsenin kınamasından korkmamamı' nasihat etti. Ben onun her zaman yaptığı duayı yapıyorum."

"Ey Rabbim, korkaklıktan sana sığınırım, hayatın en aşağılık dönemlerinden sana sığınırım. Yaşamın hilelerinden ve ölümün işkencesinden sana sığınırım." Adam sustu kaldı. Ebuzer, bu

güvenliğine düşkün Müslümanlardan sıkılmıştı. Yeniden konuşmasına döndü:

– Bunlar yemeklerini eğlence ve törenle hazırlarlar. O kadar bol çeşitli yemekler yerler ki bunları hazmedebilmek için ilaç kullanmak zorunda kalırlar. Oysa Peygamber dünyadan göçene kadar bir gün bile iki çeşit yemekle karnını doyurmadı. Hurma bulduğu gün, ekmek bulamıyordu. Peygamber'in ailesi hiçbir zaman üç gün üst üste sabah ve akşam arpa ekmeğiyle bile doymadı. Bazen aylarca Peygamber'in evinde yemek pişirmek için ateş yanmıyordu!

Oradakilerden biri şaşkınlıkla sordu: Peki neyle yaşıyorlardı?

Ebuzer: "Hurma ve suyla!" Allah Rasulü şöyle buyurdu: "İnsanoğlu midesinden daha kötü bir kap doldurmamıştır. İnsana elindeki yemek yeter." Yine şöyle buyurdu: "Çok yemekten kaçının. Çünkü namazda sizi tembelleştirir, vücudunuzu mahveder ve kötü hastalıklara düçar eder. Yemekte ölçülü olun; çünkü bu hem israfı engeller, hem bedeninize faydalıdır, hem de Allah'a ibadet ederken sizi güçlü kılar." Sanmayın ki Allah Rasulü'nün dostları harcayacak paraları olmadığı için zahit davranıyorlardı. Hayır, sadece Allah'ı hoşnut kılmak ve Allah'ın onlara vadettiklerine kavuşmak için böyle sakınıyorlardı. Hafsa[37] diğer geniş topraklardan Medine'ye servet aktıktan ve İslâm devleti zenginleştikten sonra Ömer'e şöyle dedi: "Babacığım! Keşke üstündekinden daha yumuşak elbiseler giysen ve yediklerinden daha güzel yemekler yesen. Allah bizi feraha kavuşturdu. Ömer: "Ben seni hakem tayin edeyim. Allah Rasulü'nün hayatı boyunca ne sıkıntılar çektiğini, bunun gibi Ebû Bekir'in nasıl yaşadığını unuttun mu?" Ömer onların yaşamından bazı örnekleri hatırlatınca Hafsa ağlamaya başladı ve şöyle dedi: "Asla! Vallahi ben de geçim sıkıntısında onlar gibi davranacağım. Böylece belki onların saadet dolu yaşamlarını ben de tadarım. Allah Rasulü ganimetin beşte birini alıyordu. Ondan bir şeyi de biriktirmiyordu. Ne bulursa dağıtıyor, kendi yiyeceği için bile yanın-

[37] Peygamber'in eşi ve Ömer'in kızı.

da bir şey kalmıyordu. Aişe bir gün onu aç görünce, etkilenerek ağladı ve Peygambere: "Ey Allah'ın Rasulü! Allah'tan sana yemek vermesi için dua edemez misin?" Peygamber:

Ey Aişe! Canımı elinde bulundurana yemin ederim ki eğer ben Allah'tan dünyanın dağlarını altına çevirmesini ve nereye gidersem benimle hareket etmelerini isteseydim, Allah kabul ederdi. Fakat ben dünyanın açlığını tokluğuna, fakirliğini zenginliğine ve üzüntüsünü mutluluğuna tercih ederim. Ey Aişe, dünya Muhammed'e ve ailesine layık değildir. Allah, büyük peygamberlerinin ancak dünyanın kötülük ve güzelliklerine sabretmesinden hoşnut kalır. Beni de onlar gibi bundan sorumlu tutmuş ve şöyle demiştir: "Diğer peygamberlerin sabrettikleri gibi sen de sabret!" Vallahi onun emrine uymaktan başka çarem yoktur; vallahi onlar gibi ben de gücüm yettiğince sabredeceğim. Allah'tan başka güç sahibi yoktur.

Kansareyn hâkimi Culâm b. Cündeb, bir gün Muaviye'nin yanına giderken, uzun boylu, beli hafiften bükülmüş, yanakları sarkmış, kemikli ve buğday tenli çehresi olan bir adamın Muaviye'nin sarayı önünde öfkeyle haykırdığını gördü:

"Sizin için ateş yükleri geldi. Allah'ım münkeri (kötülüğü) nehyetmeyi terk edenlere lanet et! Allah'ım marufu (iyiliği) emretmeyi terk edenlere lanet et!" Muaviye'nin rengi değişti, dehşetten titredi. Culâm'a dönüp dertli dertli sordu: "Bu bağıran adamı tanıyor musun?"

Culâm: "Hayır!"

Muaviye (çaresizlik içinde): "Kim beni, Cündeb b. Cünâde'nin elinden kurtaracak? Her gün buraya gelip şu duyduklarını yüksek sesle söylüyor?" Ardından etrafındakilere dönüp, "Onu buraya getirin!" dedi. Ebuzer'i sarayın dışından çeke çeke Muaviye'nin önüne getirip ayakta tuttular!

Muaviye: "Ey Allah ve Peygamber düşmanı! Her gün buraya gelip bu işi tekrarlıyorsun! Eğer Osman'dan izin almadan Peygamber ashabından birini öldürseydim bu sen olurdun. Ancak seni öldürmek için Osman'dan izin almam gerekiyor."

Ebuzer: "Ben Allah ve Peygamber'in düşmanı değilim. Sen ve baban Allah ve Rasulü'nün düşmanı idiniz. Görünürde Müslüman oldunuz; ama gerçekte hâlâ kâfirsiniz."[38]

[38]Tabakat, İbni Sa'd.

Sürgün

> "Ne mavi gökyüzü Ebuzer'den daha doğru sözlü birinin üstüne gölge salmış, ne de kara toprak böyle bir adamı kucaklamıştır."
>
> Hz. Muhammed

Ebuzer, mücadelesine devam ediyor ve sermayedarlara olan saldırısını gittikçe şiddetlendiriyordu. Sermayedarlıktan men ediyor, zenginleri fakirlerle eşit olmaya, Peygamber, Ebû Bekir ve Ömer zamanında olduğu gibi serveti tüm halk arasında bölüştürmeye davet ediyordu. Ebuzer'in uyandırıcı ve devrimci propagandaları Yeşil Saray'ı titretmiş, yoksulların ve mahrumların yüreğinde her an Ümeyyeoğullarının saltanatını ve zulüm sistemlerini yakabilecek kin ateşini tutuşturmuştu. Yoksullar, ellerinden alınan haklarını istiyor, zengin, sermayedar ve köle tacirlerine karşı mücadele ediyorlardı. Zenginler bir devrimin gittikçe yaklaştığını hissedince Muaviye'ye gittiler. Peygamber'in yiğit ve zahit sahabesi Ebuzer'in propagandaları sonucu meydana çıkan tehlikenin korkusundan Muaviye'ye sığındılar. Ebuzer'i şikâyet ettiler. Muaviye Ebuzer'i çağırttı. Bu işi bitirmeye, Şam'da yükselen, eski seçkin, yeni zenginlerin eteklerini tutuşturan ateşi söndürmeye, saltanat otağını devirip ruhaniyyet karargâhını titreten ve arzularını berbat eden bu devrimi sonlandırmaya karar vermişti.

Uzun boylu, çelimsiz Ebuzer, sararmış fakat kararlı çehresiyle içeri girdi. Muaviye yerinden kalkarak ona doğru gitti, büyük bir saygıyla yanına oturttu. Ardından hizmetçilere yemek getirmelerini emretti. Şahane bir sofra kuruldu, Ebuzer'in daha önce görmediği çeşitli yemekler getirildi. Muaviye Ebuzer'i yemeğe davet etti. Ebuzer kabul etmedi ve şöyle dedi: "Peygamber zamanındaki yiyeceğim yaklaşık bir kilo arpaydı. Allah'a and olsun ki, Peygamber'e kavuşuncaya kadar da böyle olacak."

Ardından Muaviye'ye dönüp konuştu: "Değişmişsiniz! Şimdi arpalarınız elekten geçiriliyor, oysa geçmişte böyle değildi. Ekmeğiniz çifte ateşte pişiyor ve iki katıkla yiyorsunuz. Yemekleriniz

çeşitlenmiş. Sabah ve akşam ayrı elbiseler giyiyorsunuz. Oysa Peygamber zamanında böyle değildiniz."

Muaviye: "O günler geçti. Biz şu anda yabancı ülkelerdeyiz. Eğer onlara karşı ihtişamlı davranmazsak bizi hafife alırlar."[39]

Ebuzer: "Asla! Ben durumumu değiştirmeyeceğim. Öte dünyada Allah Rasulüne sizden daha çok yakınım. Peygamber'in şöyle dediğini duydum: "Kıyamet gününde bana en yakın olan kişi, benim dünyayı terk ettiğim gibi dünyadan ayrılandır." Allah'a and olsun ki benden başka hiçbiriniz öyle değilsiniz."

Muaviye: "Ey Ebuzer, servet sahipleri senden şikâyetçiler. Diyorlar ki sen sefilleri onlar aleyhine kışkırtıyorsun."

Ebuzer:" Ben onları sermayedarlıktan men ediyorum."

Muaviye: "Neden?"

Ebuzer: Çünkü Allah şöyle buyuruyor: *"Ey İnananlar! Hahamlar ve rahiplerin çoğu, insanların mallarını haksızlıkla yerler. Allah yolundan alıkoyarlar. Altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda infak etmeyenlere can yakıcı bir azabı müjdele."*(9/Tevbe Suresi 34)[40] Ben de bu para babalarını elim bir azapla müjdeliyorum."

Muaviye: "Bu ayet, Ehl-i Kitab[41] hakkında inmiştir."

[39] Muaviye aynı gerekçeyi şevket ve görkemin gereğini Ömer'e açıklarken de sunmuş ve Ömer sessiz kalmıştır. İbni Haldun konuyu aşağıdaki şekilde nakletmiş ve kendi yöntemine –ki otoriteyi savunur– uygulayarak olayı onaylamıştır. Aynı zamanda temeldeki bozulmaların Ömer zamanında bile mevcut olduğunu net olarak göstermiştir: "Muaviye Şam'dan döndüğünde görkemli padişah giysisi ve birçok askerle birlikte Ömer'le görüşmeye geldi. Ömer bu durumu uygun görmedi ve şöyle dedi: Ey Muaviye, kisralara mı özeniyorsun? Muaviye: Ey müminlerin emiri, ben sınır topraklarındayım, düşmanlarla karşı karşıyayım. Biz savaş ve cihad için tüm araçları kullanmalıyız. Ömer sustu ve yaptığında hata görmedi. Çünkü onu hak ve dinin amacına giden bir yol olarak gördü. İbn Esir, Kâmil, c. 2, s. 13-14. Eğer padişahlığın terk edilmesi temel kural olsaydı, böyle bir cevapla ikna olmaz ve onu bu davranışından alıkoyardı. İbni Haldun, Mukaddime, c. 1, s. 400-401.

[40] İnfak (nefek) çukurun doldurulması demektir. Burada kasıt, toplumsal çukur, yani sınıfsal mesafelerdir.

[41] Yahudilik, Hıristiyanlık, Zerdüştlük gibi, Kur'an'dan önceki ilahî kitap takipçileri.

Ebuzer: "Hayır, hem bizim için, hem de onlar için inmiştir."

Muaviye: "Ben sana bu işleri bırakmanı emrediyorum."

Ebuzer: "Yemin ederim ki yine halkı takvaya ve mal biriktirmekten sakınmaya davet edeceğim ve zenginleri elim bir azapla müjdeleyeceğim."

Muaviye: "Bu işe bir son vermen senin yararınadır."

Ebuzer: "And olsun ki servet halk arasında eşit olarak paylaşılmadıkça mücadelem sürecektir."

Muaviye tehdit dolu bir sesle: "Ey Ebuzer! Bu iş seninle benim aramı açacak, dikkat et!"

Ebuzer (soğukkanlılıkla): *"De ki: Bizim başımıza, asla Allah'ın bizim için yazdığından başka bir şey gelmez!* "(9/Tevbe Suresi 51)

Muaviye Ebuzer'i saraydan kovdu ve kimsenin onunla oturmaması için emir verdi. Ebuzer doğruca mescide gitti. Abdest alıp yeniden Kur'an okumaya başladı. Bu esnada küçük kızı kaba elbiseler içinde, elinde bir sepetle, yanakları sararmış halde gelip Ebuzer'in karşısına dikildi: "Babacığım! Mülk sahibi zenginler diyorlar ki şunun içindeki bozukluklar senin gelirinden fazladır."

– Kızım, onu bırak, senin baban, Allah'ın lütfuyla şu birkaç bozukluktan başka bir şeye sahip değildir.

Ebuzer'in kızı geri döndü. Muaviye etrafında birçok hizmetçi olduğu halde mescide girdi.

Müezzin insanları Cuma namazına çağırdı. Muaviye minbere çıkarak halka hitap etti: Mal, bizim malımızdır, ganimet bizim ganimetimiz. İstediğimize bağışlarız ve istediğimizi mahrum bırakırız.

Oradakilerden biri ayağa kalktı ve yüksek sesle, yiğitçe şöyle dedi: "Asla! Mal bizim malımızdır ve ganimet bizim ganimetimiz. Her kim bizi ondan mahrum ederse, Allah huzurunda onu kılıçlarımızla yargılarız."

Muaviye başını öne eğdi. Bu davranışta Ebuzer'in sözlerinin kokusunu sezinledi. Kesin olarak biliyordu ki bu adamı tahrik

eden Ebuzer'den başkası değildi. Acaba bu küstah adama zorluk mu çıkarsaydı? Diğerlerine ibret olsun diye onu dövse miydi? Ona zulüm ve baskı uygulaması bu devrimi daha da yaygınlaştırmayacak mıydı? Bu akıllı ve zeki siyasetçi, en iyi yolun parlak fikirlerle halkı kandırmak olduğunu biliyordu.

Namaz bittikten sonra birisini bu Ebuzer gibi Müslüman olan o adamın ardından gönderip halka şöyle dedi: "Bu adam bana hayat verdi, Allah da ona hayat versin. Allah Rasulü şöyle buyurmuştu: "Benden sonra bazı yöneticiler gelecek ki kimse onlara muhalefet edemeyecektir. Bunlar maymun gibi hızla kendilerini ateşe atarlar!"

Cuma namazı bitince Muaviye sarayına döndü. Öfkeden deliye dönmüştü. Bazı yakınları odasına girip Muaviye'yi bu halde görünce hayretler içinde kaldılar. İçlerinden biri sordu:

– Neler oluyor?

– Ebuzer beni çaresiz bıraktı. Yemin olsun eğer boş verirsem halkı bize karşı ayaklandıracaktır.

– Vallahi ben seni onun elinden kurtaracağım.

– Güç kullanmak ona hiç etki etmiyor.

– Belli mi olur?

Adam hızla Ebuzer'in evine gidip kapıyı şiddetle çaldı. Kapı açıldı. Ebuzer adama bir baktı. Onu tanıyamadı, ancak çehresindeki kötülüğü gördü:

– Hayrola?

– Hayır Ebuzer! Hayır değil, şer var. Eğer Muaviye ile mücadele etmekten ve halkı ona karşı kışkırtmaktan vazgeçmezsen, bir daha yeryüzünde bir adım bile atamayacaksın.

– Ben ölümden korkmuyorum!

– Ebuzer! Bu işleri bırak ve Muaviye'yi kızdırma. Bu senin için daha iyi olur!

– Muaviye'yi kızdırmak Allah'ı kızdırmaktan daha iyidir.

– Kendini tehlikeye atma. Halkı bizim aleyhimize tahrik etme. Bu işleri bırak!

– And olsun ki servet Müslüman kitleler arasında paylaşılmadıkça bu işten vazgeçmeyeceğim.

– Yemin olsun ki biz senin kim adına çalıştığını iyi biliyoruz. Vallahi eğer vazgeçmezsen öfke kırbaçlarımızı sana yönelteceğiz.

– Allah'a and olsun ki Allah'ın kitabına dönmediğiniz müddetçe mücadeleden vazgeçmeyeceğim.

Adam başını çaresizce öne eğip sustu. Bu Ebuzer'e ne yapsındı? Tehditler bu adama en küçük bir etkide bulunmuyordu. Onu tamaha düşürmek işe yarayabilirdi. Belki de tehditlere kulak asmayan Ebuzer, bu şekilde yola gelirdi:

– Anan yasını tutsun ey Ebuzer, Ali ne sana bir fayda sağlayabilir, ne de sana zarar gelmesini engelleyebilir. Muaviye'nin serveti deniz kadardır ve senin emrindedir.

– Sizin servetinize muhtaç değilim. Ben Rabbimin rızasından başka hiçbir şey istemiyorum.

– Ben sana söyledim. Sen kendi ayaklarınla ölüme gidiyorsun.

– Benim için ölüm, bu hayattan daha iyidir.

Şiddet ve bela her taraftan Ebuzer'i sarmış, Ümeyye oğullarının işkenceleri arttıkça artmıştı. Maaşını kesmişlerdi. Şiddet ve baskı yönlerini günden güne geliştiriyorlardı. Ancak Ebuzer bir an olsun mücadelesini gevşetmedi, acizlik göstermedi ve olaylar fırtınasında sarsılmadı. Servet sahiplerine karşı yürüttüğü mücadeleyi şiddetlendiriyor, açıkça Muaviye'ye saldırıyor ve Osman'ın hükümetinin elinden din silahını alarak yüzlerindeki kutsallık perdesini yırtıyordu.

Bir gün halkın karşısında dikilerek konuşmaya başladı:

– Ümeyyeoğulları beni yoksulluk ve ölümle tehdit ediyorlar. Oysa ben fakirliği zenginlikten daha çok seviyor, yerin altını üstünden daha çok istiyorum. Ey zengin sınıf! Allah'ın servetini kullarına geri verin ve sakın ola ki "Allah eli kapalı ve fakirdir, biz ise zenginiz" demeyin. *"Sizin malınız mülkünüz ve çocuklarınız, sadece bir sınama ve bir ayartma aracıdır, halbuki Allah katında muhteşem bir ödül vardır. O halde, elinizden geldiği*

kadar Allaha karşı sorumluluğunuzun bilincinde olun, onu dinleyin ve itaat edin ve kendi iyiliğiniz için karşılıksız harcamada bulunun: Kim aç gözlülüklerinden kurtulursa mutluluğa ulaşacak olanlar işte onlardır. Eğer Allah'a güzel bir borç verirseniz, o bunu fazlasıyla size geri ödeyecek ve günahlarınızı bağışlayacaktır: Çünkü Allah, şükrün karşılığını her zaman verendir, halîmdir; yaratılmışların kavrayış alanının ötesindeki şeyleri de insanların duygu ve akıllarıyla görüp gözleyebildiklerini de bilir; kudretlidir, hikmet sahibidir." (64/Tegâbun Suresi 14-18)

Ebuzer o gün de servet sahipleri aleyhine saldırılarını sürdürdü ve onları servetlerini halk yığınları arasında eşitçe bölüştürmeye davet etti. Gece olunca evine doğru yola koyuldu. Yolda, evde bıraktığı, hastalığı gittikçe artan kızını hatırladı. Sabahtan beri tebliğ ve mücadele ediyordu. Bu sırada evdeki küçük kızını unutmuştu. Ansızın içinin derinliklerinden bir sesin ona şu ayeti haykırdığını hissetti:

"Muhakkak ki mallarınız ve çocuklarınız sizler için bir imtihandır... Muhakkak ki mallarınız ve çocuklarınız sizler için bir imtihandır..."

Bu sakin nida gittikçe yükselmeye başladı. Sonunda bu ayetler Ebuzer'in dilinden dökülmeye, uğultusu kulaklarına gelmeye başladı. Ebuzer bu şekilde başını öne eğmiş halde eve vardı. Aceleyle içeri girdi. Kızı yatakta uzanmıştı, üstünde sadece onu boydan boya örten bir kumaş parçası vardı. Annesi kenarında sessizce oturuyordu. Yüzünde yürek yakıcı bir acı ve elem ifadesi vardı. Gözleri dolmuştu. Kocasını görünce boğazını sıkan hüzün düğümleri çözüldü. Feryat ederek ağlamaya başladı. Gözyaşları yağmur gibi boşalıyordu. Ebuzer başını öne eğdi. Gözlerini zorlukla yumdu ve dudaklarından yavaşça şu sözler döküldü: *"Allah'tan geldik ve O'na döneceğiz."*

Ardından bir köşeye oturup başını öne eğdi. Hüzünlü bir sessizlik tüm evi kaplamıştı. Birden gözünde eski bir hatıra canlandı. Kureyş daha Müslüman olmadan önce Ebuzer Peygamber'le Medine'deydi. Kureyşlilerin Medine'ye saldırarak Ebuzer'in oğlunu da öldürdükten sonra kaçtıkları kanlı gecenin sabahında

sevgili peygamberi onu teselli etmiş, ardından şöyle mırıldanmıştı: *"Allah'tan başka kudret sahibi yoktur. Ölmek için doğarlar ve yıkmak için yaparlar."*

Ebuzer mücadelesine yeniden başladı. Servet sahiplerini elim bir azapla müjdeliyor, Muaviye iktidarını titretiyordu. Muaviye ondan nasıl kurtulacağını, bu tehlikeli ve kural tanımaz adamı nasıl ortadan kaldırabileceğini düşünüyordu. Sonunda servet sahipleri ve altın biriktirenlere şiddetle saldıran bu adamı lekelemeye karar verdi. Bunu yapabilirse halkı, Ebuzer'in de altın biriktirdiğine ikna edecekti. Çünkü mücahidin tek silahı takva, münafığın tek silahı ise iftiradır. Bu işi nasıl gerçekleştirecekti? Muaviye bir yol bulmak için düşündü durdu. Ümeyyeoğulları sistemine karşı önemli bir durum ortaya çıkmış, büyük bir tehlike hâkim sınıfı tehdit ediyordu. Muaviye, Ebuzer'in propagandasıyla kararttığı muhitini aydınlatmak için düşünce çakmağına çekiç sallayarak bir kıvılcım çıkarmaya çalışıyordu. Sonunda iyi bir yol buldu. Böylece hedefine hemen ulaşacağını düşünüyordu. Hizmetçilerinden birine bin dinar vererek, onu geceleyin Ebuzer'e gönderdi. Sabah olunca Muaviye namaz kıldıktan hemen sonra tekrar aynı hizmetçiyi çağırıp şöyle dedi: "Ebuzer'e git ve de ki Muaviye bedenim yara içinde kalıncaya dek beni dövdü. O parayı başkasına göndermişti. Ben yanlışlıkla paraları sana getirdim."

Hizmetçi gidip Ebuzer'e Muaviye'nin söylediklerini tekrarladı. Ebuzer: "Evladım! Ona de ki vallahi senin gönderdiğin paralardan bir dinar bile sabaha kadar bende kalmadı. Üç gün zaman versin, parayı toplayayım." Muaviye, Ebuzer'in bin dinarı aldıktan sonra fakirler arasında paylaştırdığını ve bir gece bile yanında tutmadığını anladı. Bu adamın söylemi neyse eylemi de oydu. Muaviye yanlış hedefe ok atmıştı.

Muaviye Ebuzer'e yumuşak davrandı, olmadı; sert davrandı, olmadı. Parayla satın almak istedi, başaramadı. Onu Şam'dan uzaklaştırmaktan başka çare yoktu. Osman'a bir mektup yazdı: Ebuzer'in etrafında toplanmalar var. Beni dara sokup işimi zorlaştırıyor. Etrafındakileri sana karşı ayaklandırmasından korku-

yorum. Eğer Şam halkına ihtiyacın varsa Ebuzer'i buradan al."

Osman cevap verdi: "Devrim dişlerini göstermiştir. Neredeyse alev alacak. Sen bu yaranın üstünü açma. Ebuzer'i en huysuz bineklere bindirip ona sert davranacak birisiyle buraya gönder. Halkın önünü al. Sen de olabildiğince soğukkanlı davran. Eğer halkla bir alıp veremediğin olmazsa halkın da seninle bir alıp veremediği olmaz."

Müminlerin emiri (!) Osman'ın mektubu Muaviye'ye ulaştı. İnsanlar Ebuzer'in sürgün haberini aldılar. Sefiller ve mahrumlar, sevgili ve vefalı destekçilerinden ayrılmanın üzüntüsünü yaşıyorlardı. Yaşlı gözlerle etrafına toplandılar. Bunlar Muaviye düzeninin korkusundan bu sağlam sığınağa ve yiğit savunmacıya sığınmışlardı. Ancak şimdi o da gidiyor ve hepsini Yeşil Saray'da oturanların esaretine bırakıyordu. Gitmesine engel olmak istediler. Ebuzer sevgi ve vefa dolu gözlerle çehrelerini süzdü ve konuşmaya başladı:

– Ey İnsanlar! Ben sizin yararınıza olacak şeyi tavsiye ediyorum. Ben fitne ve nifak peşinde değilim. Ey İnsanlar! Allah'a şükredin (topluluk huşu içinde: Allah'a şükürler olsun) Eşhedu en la ilahe illallah ve enne Muhammeden Abduhu ve Rasulühü (Topluluk ona eşlik etti). Ey İnsanlar! Ben şâhitlik ederim ki kıyamet haktır, cennet haktır, cehennem haktır. Allah'tan ne gelmişse kabul ediyorum, hepiniz şâhit olun. (Topluluk: Şahidiz!)[42]. Bu inançla ölen kişiye –eğer günahkârlarla ve zalimlerle dostluk kurmamışsa– Allah'ın ve peygamberinin bağışlamasını müjdelerim. Ey İnsanlar! Onlar ne zaman ihanet ederlerse, tıpkı namaz kılıp oruç tuttuğunuz gibi öfkelenin! Allah'ı gazaplandırıp yöneticilerinizi ve hâkim sınıfı hoşnut etmeyin. İhanet ederlerse onlardan uzaklaşın. İşkence ve sürgünle karşılaşsanız bile. Böylece Allah'ı hoşnut kılın. Allah daha yüce, daha büyük ve övgüye daha layıktır. Kulu hoşnut kılarak Allah'ı öfkelendirmek yakışmaz."

Ebuzer'i sert ağaçtan semeri olan bir deveye bindirdiler. Beş Ru-

[42] Bu sözler düzenin Ebuzer aleyhine yaptığı propagandaları gösterir.

mî vahşi köleyi onu götürmek üzere görevlendirdiler. Bunlar Muaviye'nin emriyle Ebuzer'i hızla götürüyor, Şam ve Medine arasında bir kez bile dinlenmesine fırsat vermiyorlardı. Öyle ki bacaklarının derisi soyuluyor ve canı çıkmak istercesine göğsünü sıkıştırıyordu. Büyük bir sıkıntıya düşmüştü. Bu beyaz adamların kötü davranışları, yol sıkıntısı ve hepsinden önemlisi İslâm toplumunda fesat dalgalarının yükselmesi ve Muhammed'in oluşturduğu sınıfsal eşitlik ve halkın kardeşliği gibi sağlam temellerin kökünün kazınması... Bütün bunlar el ele vermiş, Ebuzer'i üzüntü ve ümitsizliğe sürüklüyordu. Bindiği deve tıpkı bir gemi gibi çölü hızla yarıyordu. Ebuzer suskun ve düşünceliydi. Yüzünde şiddetli bir üzüntü ve sıkıntının izleri okunuyordu. Bütün bu zorlukları Allah'ın kitabına uyduğu ve halkı iyiliğe çağırdığı için çektiğini düşünüyordu. Zihninde Medine'de Peygamber'le birlikte yürüdükleri gün canlandı. Peygamber ona şöyle demişti: Benden sonra başına bir bela gelecek. Ebuzer sormuştu: "Allah yolunda mı?" "Evet Allah yolunda." Ebuzer: "Allah'ın rızasına razıyım." dedi. Kalbi güven ve sebatla doldu. Çehresini kaplayan hüzün bulutları dağıldı, kalbi huzur doldu. Birden göze aldığı yoldaki sıkıntı ve zorluklara daha fazla tahammül gücü bulduğunu hissetti.

Ebuzer'i bir dakika bile dinlendirmeden hızla götürüyorlardı. O da uğradığı tüm eziyet ve işkenceleri güçlü ruhunda yok ediyordu. Yüreğini Allah'a dayamıştı. Osman'ın seçkinler düzenine ve Muaviye'nin Yeşil Sarayı'na karşı başlattığı mücadeleyi düşünüyordu. Sermaye biriktiren sınıfı, hayatın tüm imkânlarından mahrum bırakılan sınıfı, İslâm'ın ürkütücü geleceğini, Muhammed ailesinin mahrumiyetini, Ali'nin hakkının yenmesini ve kendi acı kaderini düşünüyordu. Dostu Muhammed'in sevimli yüzünün ufukta hüzünlü bulutlar arasında kendisine memnuniyetle tebessüm ettiğini görüyordu. Bu düşünceler Ebuzer'i o kadar meşgul etti ki ne bu vahşilerin zorbalıklarını, ne de Osman ve Muaviye'nin bozuk düzenini hissetmiyordu bile. Muhammed'in anısının, bu sevgili dostu ve rehberiyle yaşadığı hatıraların gözünde canlanması, güçsüz bedenindeki acı ve elemleri yok etmişti.

Akşamüstü Medine uzaktan göründü. Akşam ezanının ferahlatıcı, cana can katan sesi Ebuzer'i kendine getirdi. Bir grup insanın Sel' Dağı'nın eteklerinde oturduğunu görünce defalarca haykırdı:

"Medine halkını büyük bir karmaşa ve tarihî bir savaşımla müjdeleyin!"

Dağın eteğine yaklaştı.

Osman, Ali ve birkaç kişi daha...

Osman: Allah hiçbir göze seni görmesi için ışık vermesin Ey Cüneydeb![43]

Ebuzer: Ben Cüneydebim; ancak Allah Rasulü beni "Abdullah" (Allah'ın kulu) olarak adlandırdı ve ben Allah Rasulü'nün bana verdiği ismi kendi ismime tercih ederim.

Osman: Neden Şam halkı iğneli dilinden bu kadar şikâyet ediyor?

Ebuzer: Mal biriktiriyorlardı. Ben de onları ateşle dağlanmakla müjdeledim.

Osman: Sen, bizim "Allah'ın eli kapalıdır ve o fakirdir, biz zenginiz" dediğimizi mi sanıyorsun?

Ebuzer: Eğer böyle düşünmüyorsan, o zaman Allah'ın malını kulları arasında paylaştır. Sana nasihat ettim, beni hain ilan ettin, dostuna nasihat ettim, o da beni hain ilan etti.

Osman: Yalan söylüyorsun. Sen ayaklanma istiyorsun ve onu arzuluyorsun. Şam'ı bize karşı ayaklandırdın.

Ebuzer: İki arkadaşının kurduğu sistemi devam ettir. Böyle yaparsan kimsenin seninle alıp veremediği olmaz.

Osman: Anasız! Sana ne bundan!

Ebuzer: Vallahi iyiliği emretmekten ve kötülükten sakındırmaktan başka benim hiçbir gerekçem olamaz.

Osman'ın çehresi öfkeyle kaplandı ve bağırmaya başladı:

[43] Cündeb isminin hakaret maksadıyla küçümsenmesi. Cüneydeb: Cündebcik.

– Siz bana söyleyin, ben bu yaşlı ve yalancı adama ne yapayım? Döveyim mi? Öldüreyim mi? O Müslüman topluluğunu birbirinden ayırmıştır. İslâm topraklarından sürgün mü edeyim?

Ali: Ben Firavun ailesinden iman etmiş olanların söylediklerini sana söylerim: *"Eğer yalancı ise yalanı kendisine dönecektir. Eğer doğru sözlüyse sizin için öngördüğü şey başınıza gelecektir."* (40/Mü'min Suresi 28)

Osman, Ali'ye sertçe cevap verdi ve Ebuzer'i Ali ile işbirliği yapmakla suçladı. Ali daha vurucu ve daha sert sözlerle Osman'a karşılık verdi ve tartışma tırmandı. Halk araya girip ikisini de sakinleştirdi. Osman sonunda şöyle dedi: Ben Ebuzer ile oturmayı ve konuşmayı yasaklıyorum. Ebuzer Osman'ın yanından gitti. Osman'ın emrinin tersine insanlar sanki o güne kadar Ebuzer'i hiç görmemiş gibi etrafına toplandılar. Aşkla onun konuşmalarını dinliyorlardı. Osman Ebuzer'e fetva sorulmasını yasaklamıştı; ancak Ebuzer'in fetvaları peş peşe geliyordu.

Mescitte oturduğu bir gün adamın biri gelip ona şunu sordu: "Osman'ın vergi memurları vergileri çok ağırlaştırdılar. Acaba fazla vergi vermemek için mallarımızın bir kısmını gizleyelim mi?"

– Hayır, malını tut. Onlara, hakkınız olanı alın, fazlasını bırakın, de. Eğer hakkını yerlerse kıyamette hesabın alınacaktır. Bu esnada Kureyş'ten bir genç: "Ey Ebuzer! Müminlerin emiri senin fetva vermeni yasaklamadı mı?" dedi.

– Sen casus musun? Canımı elinde bulundurana and olsun ki eğer kılıcı şurama (boğazını göstererek) dayasalar, ben Muhammed'den duyduğum bir sözü söyleyebileceğime inansam, başım kesilmeden önce onu söyleyeceğim. Ebuzer mücadelesine yeniden başladı. Zenginlere ve köle sahiplerine yönelik saldırılarını arttırdı. İnsanları eşitliğe, sınıf farklarının kaldırılmasına ve servetin halk arasında bölüştürülmesine çağırıyordu. Osman, fakirleri zenginlere karşı kışkırtacak ayet ve hadisleri okumaktan sakınmasını istedi. Ancak Ebuzer dinlemedi ve yine kölelerin özgürlüğü, eşitlik ve servet paylaşımı için Osman'ın düzenine

saldırdı. Osman bir gün büyük bir topluluğun Ebuzer'in çevresinde toplandığını ve onun topluluğu tahrik ettiğini duydu. Peşine adam gönderdi. Ebuzer geldiğinde orada Ka'bu'l-Ahbâr ve başka birkaç kişi daha bulunuyordu. Osman:

– Ey Ebuzer! Bu işleri ne zaman bırakacaksın?

Ebuzer: Sefillerin hakları sermayedarlardan alındığı vakit!

Osman (oradakilere dönerek): Sizce bir insan malının zekâtını verdikten sonra artık onda kimsenin hakkı var mıdır?

Ka'bu'l-Ahbâr: "Hayır Müminlerin Emiri! Birisi malının zekâtını verdikten sonra, isterse bir kerpiç altından bir kerpiç gümüşten ev bile yapabilir. Ebuzer elindeki asayla sertçe Ka'b'ın göğsüne vurup:

– "Yalancı Yahudizade!" dedi. Ardından da şu ayeti okudu:

"Yüzlerinizi doğuya ve batıya çevirmeniz erdemlilik değildir. Asıl erdemli kişi Allah'a, âhiret gününe, meleklere, kitaba ve peygamberlere iman eden; sevdiği maldan yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, yardım isteyenlere ve özgürlüğünü kaybetmiş olanlara harcayan; namazı kılıp zekâtı verendir. Böyleleri anlaşma yaptıklarında sözlerini tutarlar; darlıkta, hastalıkta ve savaş zamanında sabrederler. İşte onlardır sadakatlerini gösteren ve Allah'a karşı sorumluluklarının bilincinde olanlar." (2/Bakara Suresi 177)

Görmüyor musun Allah zekât vermekle, yakınlara, yetimlere, sefillere ve kölelere bağışta bulunmayı ayırmış ve bunları zekâta göre öncelemiştir. Mal biriktirmeyi men ettiğini ve hayır yolunda infakta bulunmayı emrettiğini görmüyor musun?

Osman: Ama Ebuzer! Halkı zorla muttakî edemeyiz ki! Benim görevim ilahi hükümleri uygulamak ve halkı orta yola iletmektir.

Ebuzer: Biz, iyilikte bulunup komşularına ve kardeşlerine yardım etmedikçe ve akraba ziyaretlerini gerçekleştirmedikleri sürece zenginlerle anlaşamayız.

Ka'b: Kişi zekâtını verdikten sonra artık bir şey yapmak zorunda değildir.

Ebuzer yine asasını kaldırıp Ka'b'ın göğsüne vurdu ve sertçe: "Eğer birisi halkın malına sahip olup haklarını ellerinden almışsa, halktan aldığı malın zekâtını verince, sen onu görevini yerine getirmiş Müslüman mı sayıyorsun?" Bunu söyleyip öfkeyle oradan ayrıldı.

Osman, Ebuzer'in kalbini kazanmak için hizmetçisiyle ona iki yüz dinar gönderdi ve şunu söyledi: Ebuzer'e söyle, bu iki yüz dinarı alıp yakınlarına versin.

Ebuzer: Osman bütün Müslümanlara bu parayı verdi mi?

Hizmetçi: Hayır!

Ebuzer: Ben de Müslümanlardan bir ferdim. Bana ulaşan, onlara da ulaşır.

Hizmetçi: Osman dedi ki bu benim kendi paramdır ve yemin ederim ki içine haram para karışmamıştır. Ben sana helal paradan başka bir şey göndermiyorum.

Ebuzer: İhtiyacım yok! Ben bugün en zengin insanlardan biriyim.

Hizmetçi: Allah iyiliğini versin. Senin evinde bir şey göremiyorum!?

Ebuzer: Bu sepetin içinde bir parça bayat arpa ekmeği var. Öyleyse ben bu paraları ne yapayım? Onları geri götür!

Osman kaç kez bunu denediyse de fayda etmedi. Bir gün yine bir hizmetçisine yüz dinar verip Ebuzer'e gönderdi.

Hizmetçiye: "Eğer Ebuzer bu parayı alırsa sen özgürsün!"

Hizmetçi parayı getirdi, ancak Ebuzer kabul etmedi.

Hizmetçi: Allah seni bağışlasın. Bu parayı al. Benim özgürlüğüm senin bu parayı almandadır.

Ebuzer: Benim de köleliğim bu parayı almaktadır.

* * *

Bir gün Abdurrahman b. Avf'ın mirasını getirip Osman'ın önüne yığdılar. Bu mallar o kadar çoktu ki Osman'la orada dikilen adam arasında engel oluşturmuştu.

Osman: Ümit ederim Allah, Abdurrahman'a hayır versin. Zira o sadaka verip misafir ağırlıyordu. Şimdi gördükleriniz de malından geriye kalanlardır.

Ka'b: Doğru söylüyorsunuz Ey Müminlerin Emiri! Helal kazandı, helal harcadı ve ardındakileri helal bıraktı. Allah ona dünya ve ahirette iyilik bağışlamıştır.

Ebuzer bu olayı duyunca öfkeyle evinden çıkıp sokaklarda Ka'b'ı aramaya koyuldu. Bir aslan gibi hiddetlenmişti. Yolda bulduğu bir deve kemiğini eline geçirip Ka'b'ı aramaya devam etti. Müthiş bir öfke içindeydi. Ka'b, Ebuzer'in kendisini aradığını haber alınca, korkudan Osman'a koştu. Ebuzer de hemen peşinden içeri girdi. Ka'b, Ebuzer'i görür görmez, Osman'ın arkasına saklandı. Ebuzer elindeki deve kemiğini kaldırıp Ka'b'ın kafasına öyle bir indirdi ki kafası yarıldı ve kan aktı. Ebuzer ardından bağırmaya başladı:

– Ey Yahudizade! Sen ardında bu kadar mal bırakıp ölen birisi için, Allah ona dünya ve ahiret hayrı vermiştir mi diyorsun? Sen Allah'a sorumluluk mu yüklüyorsun?

Bir gün Peygamber'le birlikte Uhud'a doğru gidiyorduk. "Ey Ebuzer!" dedi. "Buyur Ey Allah'ın Rasulü!" dedim.

"Sermaye sahipleri öteki dünyada sefildirler." Ardından yine seslendi: "Ey Ebuzer!"

"Anam babam sana feda olsun, buyur Ey Allah'ın Rasulü!" dedim. Dedi ki: "Allah yolunda Uhud dağı kadar servet dağıtsam, öldüğümde ondan iki kırat kalmasını istemem."

– Ey Allah Rasulü iki kantar mı?

– Hayır iki kırat! Ardından şöyle dedi:

– Ey Ebuzer! Sen fazla olanı istiyorsun, ben az olanı...

Allah Rasulü bunu istiyor. Ey Yahudizade, sen, Abdurrahman b. Avf'ın bıraktıklarına helal diyorsun, öyle mi? Söyle bakalım, Abdurrahman bu malı nereden getirdi? Allah ona gökten mi gönderdi? Yoksa halkın hakkından ve milletin elinin emeğin-

den mi topladı? Yemin ederim ki bu malların sahibi kıyamet günü, keşke bu mallar akrep olup beni soksalardı diyecek.

Peygamber şöyle buyurdu: "Altın ya da gümüş, bütün mallar cimrilik edilirse, sahibini yakan bir ateştir. Ta ki onu Allah yolunda harcayıncaya kadar..." Sen, Abdurrahman, bu paralardan sorumlu değil mi diyorsun? Ka'b! Vallahi yalan söylüyorsun ve seninle aynı fikirde olan herkes yalan söylemiştir.

Osman, Ka'b'dan Ebuzer'in bu davranışını görmezden gelmesini rica etti. Ardından Ebuzer'e dönüp öfkeyle: Beni azarlaman ne kadar da arttı, yüzünü benden çevir. Vallahi ben ve sen bir yerde kalamayız, çık dışarı!

Ebuzer: Yavaş ol Osman! Sen Peygamber, Ebû Bekir ve Ömer'i görmedin mi? Sen onlar gibi davranıyor musun? Bana bir zalim gibi sert davranıyorsun.

Osman (ısrar ve öfkeyle): Çık dışarı! Ülkemizden ve komşuluğumuzdan uzaklaş!

Ebuzer: Oooh! Senin komşuluğundan ne kadar da nefret ediyorum, pekâla nereye gideyim?

Osman: Nereye istiyorsan git!

Ebuzer: Mekke'ye gideceğim.

Osman: Hayır vallahi, olmaz!

Ebuzer: Sen Allah'ın evine gidip ölene kadar ibadet etmemi engelliyor musun?

Osman: Evet vallahi.

Ebuzer: Öyleyse fethedilen topraklardan Şam'a gideyim.

Osman: Hayır vallahi. Sen Şam'ı viran ettin. Seni oradan bu yüzden getirdim. Şimdi tekrar seni Şam'a mı göndereyim?

Ebuzer: Irak'a gideyim.

Osman: Hayır, olmaz. Irak'a gidemezsin. Irak halkı her yerden daha fazla halifeye ve memurlarına karşı küstahtırlar.

Ebuzer: Mısır'a gideyim.

Osman: Hayır vallahi, bu söylediklerin dışında bir şehir seç![44]

Ebuzer (takati kalmamış bir halde): Yemin ederim hayır, saydığım yerlerden başka hiçbir yere gitmem. Eğer bana kalsaydı, buradan, Medine'den ayrılıp hiçbir yere gitmezdim. Şimdi canın nereye istiyorsa beni sürgün et!

Osman: Seni çöle sürgün ediyorum.

Ebuzer: Yani şehirlilikten sonra çöl Arabı mı olayım?

Osman: Evet!

Ebuzer: Pekâla, öyleyse Nahd çölüne gideyim.

Osman: Hayır, doğuda olabildiğince uzak bir noktaya gitmelisin. Git! Hemen bugün hareket edeceksin, seni Rebeze'ye gönderiyorum. (Saraydakilere dönüp) Ebuzer'i buradan dışarı çıkarın! Onu örtüsüz tahta semeri olan bir deveye bindirip tam bir sertlikle Rebeze'ye kadar götürün. Orada hiç kimse ona dost olmamalı.

Mervan ve diğer saraylı dalkavuklar Ebuzer'i sopayla Osman'ın sarayından attılar.

[41] Ebuzer'in teklif ettiği ve Osman'ın kabul etmediği yerler anlamlıdır. Ebuzer mücadele bölgelerini sayıyor ve Osman bu bölgelerin hassas durumunu bildiğinden kabul etmiyor. Şam'da Muaviye hakimdir, Basra'da Osman'ın dayısının oğlu Abdullah b. Amir ve Mısır'da süt kardeşi Abdullah b. Sad b. Ebi Sarh hakimdir.

Rebeze'de

"O yalnız yaşar, yalnız ölecek ve yalnız haşrolunacaktır."
Hz. Muhammed

Osman Ebuzer'i Rebeze'ye götürmesi için Mervan'ı görevlendirdi ve kimsenin onu uğurlamaması veya onunla birlikte gitmemesi emrini verdi.

Ebuzer ve Mervan yola çıktı. Halk, Osman'ın emri gereği ondan uzak durdu. Ebuzer derin bakışlarla etrafı süzüp veda ediyor, şehrin her köşesinde bidatleri, rejim değişikliğini ve Peygamber zamanından farklılaşmayı görüyordu. Hatıralar zihnine hücum ediyordu. Başını öne eğip derin ve acı düşüncelere daldı. Bir gün dostu Muhammed'le aralarında geçen bir konuşma kulaklarında çınlıyordu: "Ben'den sonra yakın bir zaman içinde bir belaya uğrayacaksın!"

– Allah yolunda mı?

– Allah yolunda!

– Allah'ın rızasına razıyım!

Ebuzer başını kaldırmış, çöl yolunu aşıyordu. Kızıl ufuk, bir kez daha bu yaşlı adamın memurlar nezaretinde sürgün yerine götürüldüğünü görüyordu. Güneş altınsı eteğini dağlardan ve çöllerden çekince, ufuk kızıl kirpiklerini yumuverdi.

Ali, Ebuzer'in sürgün edildiğinden haberdar olunca şiddetle ağlamaya başladı ve hasretle söylendi: Peygamber'in vefalı dostuna neler de yapıyorlar? O an Ali, Hasan, Hüseyin, kardeşi Akil, Abdullah b. Cafer ve Ammâr b. Yâsir ile birlikte Ebuzer'in peşinden harekete geçtiler. Şehirden çıkarak aceleyle ona yetiştiler. Ali, Ebuzer'le konuşmak için yanına yaklaştı. Mervan araya girip Ali'nin önünü kesti: "Ey Ali, müminlerin emiri Ebuzer'e kılavuzluk ya da yol arkadaşlığı yapmayı yasaklamıştır. Bilmiyorsan, bilmiş ol!" dedi.

Ali aldırış etmeden Ebuzer'in yanına gitti. Mervan tekrar Ali'nin yoluna çıkınca, Ali kamçısıyla Mervan'ın devesinin başına vurdu: "Çekil kenara! Allah seni ateşe atsın" dedi.

Ali'yi öfkeli ve kararlı gören Mervan, devesinin dizginlerini çevirip Ebuzer'i onların yanında bırakarak adalet istemek için şehre döndü. Ali ve yanındakiler Ebuzer'le birlikte yola koyulup Rebeze'ye vardılar. Bineklerinden inip sohbete daldılar. Ayrılık vakti gelip çatınca Ali kalktı. Ebuzer gam düğümünün boğazını sıktığını, neredeyse kalbinin parçalanacağını hissediyordu. Ali'nin omuzlarından tuttu. Hasret dolu bakışlarını çehresinden ayırmadan Ali'yi bağrına bastı. Ali, Peygamber ailesinin vefalı dostu ve mahrumların sığınağı olan Ebuzer'in gözyaşlarının sıcaklığını yanaklarında hissetti ve ondan ayrıldı.

Ebuzer'in iki gözünden yağmur gibi gözyaşları boşalıyor, susuz ve hasret yüklü bakışlarını Ali, Hasan ve Hüseyin'i görmekle doyuracakmışçasına onlara dikiyordu. Hüzünlü ve ağlamaklı bir sesle: "Ey rahmet ailesi! Allah size rahmet etsin. Ey Ali! Ne zaman seni ve iki oğlunu görsem Peygamber'i hatırlıyorum. Medine'de sizden başka bir gönül avuntum yoktu. Ben Medine ve Şam'da Osman ile Muaviye'nin sırtında bir yüktüm. Osman, oraları başlarına yıkmayayım diye kendisinin ve dayısının oğlu Muaviye'nin yanında olmamı istemedi. Beni, Allah'tan başka yar ve yardımcımın olmadığı bir yere gönderdi." dedi.

Ali bu yaşlı ve vefalı dostunu, bu çölde tek başına uğursuz kaderine terk etmesi gerektiği için çok üzgündü. *"Ey Ebuzer! Allah için öfkelendin. Öyleyse uğruna öfkelendiğin kimseden ümitli ol. Bunlar dünyaları için senden korktular, sen ise dinin için onlardan korktun. Onları, kendisi için senden korktukları şeyle başbaşa bırak ve sen kendisi için onlardan korktuğun şeye dön. Onları engellemeye çalıştığın şeye ne kadar da muhtaçtırlar ve onların seni engellemeye çalıştıkları şey senin için ne kadar da gereksizdir! Yarın kim kazançlı çıkacak, kim kıskanılacak çok yakında göreceksin. Yerin ve göğün tüm kapıları bir adama kapansa bile, o adam Allah'tan korkuyorsa, Allah ona bir çıkış yolu gösterecektir. Ebuzer! Allah'tan başkasına dayanma ve batıldan başkasından korkma. Eğer sen onların dünyasını*

kabul etseydin seni severlerdi ve bir şey elde etmek isteseydin, seninle sorunları olmazdı."[45] dedi.

Ardından Hasan'la Hüseyin'e dönüp: "Çocuklarım amcanıza veda edin. Akil, sen de kardeşine veda et" dedi. Ortalığı sessizlik ve kapkara bir hüzün kaplamıştı. Ebuzer'le vedalaşıp geri döndüler.

Ebuzer, çölde gözlerden kaybolana dek derin ve hasret dolu bakışlarla onları izledi.

Mervan Ali'nin davranışını Osman'a şikâyet etti. Osman öfkeyle kalkıp: "Ey Müslümanlar, biriniz Ali'ye karşı ne yapmam gerektiğini bana söylesin. Benim memuruma vazife esnasında hakaret etmiş, onu dövmüş ve benim emrime karşı gelmiştir. Vallahi hakkını eline vereceğim." dedi.

Ali Medine'ye dönünce, insanlar yanına koşup: "Ebuzer'e gittiğin için müminlerin emiri sana kızdı!" dediler.

Ali (alaycı bir gülümsemeyle): "Atın öfkesi dizginindedir!" dedi.

Akşam olunca Ali mescide gitti. Osman ona: "Mervan'a böyle davranmanı gerektiren şey nedir? Seni bana karşı küstahlaştıran şey nedir? Neden memuruma ve emrime karşı geldin?" dedi.

Ali: Önce Mervan bana karşı çıktı. Ben de önüme çıkmasını engelledim. Senin emrine ise karşı gelmiş değilim.

Osman: Ebuzer'i uğurlamayı yasakladığımı bilmiyor muydun?

Ali: Allah'a itaate ve hakka aykırı olsa da bize verdiğin her emre uymaya mecbur muyuz? Hayır, vallahi hiçbir zaman böyle bir şey yapmayacağız.

Osman: Mervan'ın bedelini ver.

Ali: Ne bedeli?

Osman: Onun devesinin kulaklarının ortasına kamçıyla vurmuşsun!

[45]Ali b. Ebî Talib, Nehcü'l-Belağa, s.182-183. (Fecr)

Ali: İşte benim devem. Eğer istiyorsa gelsin benim vurduğum gibi o da deveme vursun. Ancak Allah'a and olsun ki eğer o kötü söz söylerse, yalan söylememiş olmak için ben de sana kötü söz söylerim. Ben hakikatten başka bir şey söylemem.

Osman: Neden sen ona kötü söz söyleyesin de o sana söylemesin? Vallahi benim nazarımda sen Mervan'dan daha iyi değilsin.[46]

Ali (öfkelenerek): Bunu bana sen mi söylüyorsun? Beni Mervan ile bir mi tutuyorsun? Vallahi ben senden üstünüm, babam babandan, anam anandan üstündür!

Osman'ın yüzünü bir öfke sardı. Kalkıp evine gitti. Ali de kendi evine geri döndü. Ensardan ve muhacirlerden bir grup Ali'nin çevresinde toplanıp onu sakinleştirmeye çalıştılar. İkinci günün sabahı, insanlar Osman'ın yanına gidince: "Ali, sürekli olarak beni eleştiriyor, beni eleştiren kimselere de destek veriyor." diye onlara Ali'den yakındı.

Halk ikisini barıştırmak için çaba sarfetti. Sonunda barıştılar. Ali sakince Osman'a dönüp: "Ebuzer'e yol arkadaşlığı etmemin Allah rızasından başka hiçbir nedeni yoktu." dedi.

* * *

Ebuzer'in sürgün edilmesi gönülleri kötü etkiledi. Ebu'd-Derdâ, Ebuzer'in sürgün haberini alınca şöyle dedi: "Vallahi Ebuzer elimi ya da başka bir uzvumu kesseydi, yine de onu incitmezdim. Çünkü ben, Peygamber'in "Ne mavi gökyüzü, ne de kara toprak Ebuzer'den daha doğru sözlü birini görmemiştir." dediğini duydum.

Peygamber'in büyük sahabesi Abdullah b. Mesud, Kûfe'de Ebuzer'in sürgün edildiğini duyunca şöyle dedi: "Ey insanlar, siz şu ayeti duydunuz mu: *"Yine sizlersiniz birbirinizi katleden ve kendi halkınızdan bir kısmını yurtlarından süren."* (2/Bakara Suresi 85)

Kûfe hâkimi Velid, bu durumu Osman'a bildirince, Osman onu başkente göndermelerini emretti. Abdullah b. Mesud, Medi-

[46] Mervan, Peygamber'in sürgüne gönderdiği ve hakkında şöyle dediği kişidir: Timsah oğlu timsah ve mel'un oğlu mel'un.

ne'ye getirilince mescide gitti. Osman zenci kölesine, bu adamı mescitten dışarı çıkar, dedi. Köle, İbni Mesud'u tuttuğu gibi mescidin dışına yere fırlattı. Onu kendi evine hapsedip ölene kadar bir şey vermedi!

Muaviye, Osman'ın Ebuzer'i Rebeze'ye sürgüne gönderdiğini duyunca, karısını da onun yanına sürgün etmeye karar verdi. Ümmü Zer (Ebuzer'in karısı), elinde bir para kesesiyle dışarı çıktı. Muaviye çevresindekilere dönüp keseyi gösterdi ve Ebuzer'i ima ederek: "Dünyada zahitlik taslayan şu adamın neyi var, baksanıza?" dedi.

Ümmü Zer: "Vallahi bunlar ne dirhemdir, ne de dinar! Bunlar maaşımız verildiğinde masraflarımızı karşılamak için bozdurduğu bir kaç paradır" dedi.

Ümmü Zer, Rebeze'ye vardığında kocasını çölde mescit inşa ederken gördü.

Bir gün Naim-i Riyâhî, Rebeze'ye gelip Ümmü Zer'e sordu:

– Ebuzer nerede?

– Orada, tarlasında.

Naim, Ebuzer'in gelmesini bekledi. Boyunlarına tulum astığı iki deveyle çıkageldi. Tulumları yere indirince Naim yanına gidip konuşmaya başladı: Ey Ebuzer! Halk arasında seni görünce benim kadar hem sevinip hem üzülen hiç kimse yoktur!

Ebuzer: Allah babana rahmet etsin, bu ikisi nasıl bir arada oluyor?

Naim: Ben cahiliyye döneminde kız çocuğumu diri diri gömdüm. Seni görünce, eğer varsa bana bir tövbe ve bir çare yolu göstermeni umuyordum ve yine tövben kabul edilmez demenden korkuyordum.

Ebuzer: Cahiliyye zamanında mıydı?

Naim: Evet!

Ebuzer: Allah geçmişte olanları bağışlamıştır.

* * *

Hac mevsimi gelip çattı. Hac zamanı Rebeze'den geçen insan sayısı artmıştı. Rebeze'den gelip geçen hacılar Ebuzer'in mescidinde namaz kılıyor, ardından Peygamber'in bu büyük sahabesiyle sohbet etmek için oturuyorlardı. Bir gün bir grup hacı Rebeze'ye geldi. Ebuzer'in namaza durduğunu görünce bitirmesini beklediler. Ebuzer namazı bitirince yüzünü onlara çevirip: İyiliksever ve şefkatli kardeşinize koşun, dedi. Ardından ağlamaya başladı ve şöyle dedi: Beni, kendisine ulaşamayacağım arzularım öldürdü!

– Kendisine ulaşamadığın şey nedir Ey Ebuzer?

– Uzun emeller.

Halk etrafına oturdu. Bazıları onu hoşnut etmek için Osman hakkında kötü sözler söylediler. Fakat Ebuzer onları bunu yapmaktan men etti. Kalkıp hizmetçisiyle birlikte oradan ayrıldı. Mağrûr b. Suveyd, Ebuzer'in hizmetçisiyle aynı elbiseyi giydiğini görünce, hayret edip sebebini sordu.

Ebuzer:

– Allah Rasulü şöyle buyurdu: "Hizmetçileriniz Allah'ın elinizin altına verdiği kardeşlerinizdir. Kardeşi elinin altında olan kişi, kendi yediğini ona yedirmeli ve giydiğini giydirmelidir. Kendisi yapamadığı işleri ondan da istememelidir. Zor işlerde ona yardım etmelidir." dedi. Ebuzer, çadırının önüne gidip oradaki bir çuvala oturdu. Karısının kararmış, pejmürde ve tozlu çehresini gören birisi, Ebuzer'in yanına gelerek ona acıdığını hissettiren bir tonla şöyle dedi: "Sen erkeksin; ancak geride hiçbir oğlun kalmamış."[47]

– Allah'a şükür, onları bu fani dünyadan alıp, daimi kalıcılık sarayında rızıklandırdı.

– Ey Ebuzer! Bundan başka bir kadın da alsaydın, daha iyi olurdu.

– Beni alçakgönüllü yapacak biriyle evlenmem, mağrur kılacak biriyle evlenmemden daha hayırlıdır.

[47]Bu, Ebuzer'in hayatıyla ilgili ihtilaflı ve karanlıkta kalan noktalardan biridir.

– Bundan daha renkli bir sofra seçsen daha iyi olmaz mıydı?

– Allah'ım sen onu bağışla! Önüne ne konulduysa onu al!

Hacılar gitti. Ebuzer ile karısı Rebeze'de kaldı. Geçen zaman, bu olayı, sonrakilere aktarmak için kendisiyle götürüyordu. Ebuzer gecesini gündüzünü Allah'a ibadetle geçiriyordu. Bu engin ve ıssız çölde, Allah'ın kendisine yakınlığını daha çok hissediyordu. Allah'ın evini ziyaret için Osman'dan izin alıp Mekke'ye gitti. Kâbe'ye varınca karşısında durup haykırdı:

– Ey İnsanlar! Ben Gıfârlı Cündeb'im. İyiliksever ve şefkatli kardeşinize koşun.

İnsanlar etrafına toplanınca konuşmaya başladı. Sizce içinizden biri yolculuğa çıkarsa yolda ona lazım olacak erzağı almaz mı?

– Tabii ki alır.

– Kıyamet yolunun yolculuğu düşündüğünüzden daha uzundur. O yolda işinize yarayacak olanı alın.

– İşimize yarayacak olan nedir?

– Önemli işlerinizi yapmak için Allah'ın evini ziyarete gelin. Hesap günü için sıcak yakıcı günlerde oruç tutun. Karanlık gecelerdeki kabir korkusu için iki rekat namaz kılın. Büyük gün için hak sözü söyleyin, batıl sözden kaçının. O günün zorluklarından kurtulmak ümidiyle mallarınızdan bağışta bulunun. Dünyayı ikiye ayırın, ilk yarısını helal rızık aramaya, diğer yarısını öteki dünyaya ayırın. Üçüncüsü size zarar verir, fayda vermez; onu bırakın. Servetinizi ikiye ayırın. İlk yarısını ailenizin geçimine harcayın, ikinci yarısını öte dünyanız için gönderin. Üçüncüsü size fayda vermez, zarar verir; onu bırakın.

Ebuzer haccı tamamlayıp Mina'ya geçti. Ona, Osman'ın yolculuk esnasında da dört rekat namaz kıldığını haber verdiler. Çehresinde bir öfke belirdi. Son derece çarpıcı bir üslupla Osman'ı kınayıp şöyle dedi: "Ben Allah Rasulüyle yolculukta namaz kıldım. O iki rekat kılıyordu. Ebû Bekir ve Ömer'le de bu şekilde namaz kıldım. Osman nasıl onu tam kılar?"

Ardından namaza durup kendisi de dört rekat kıldı. Oradakilerden bazıları bu manzarayı görünce şaşırdılar. Ebuzer namazı bitirince de ona dediler ki: "Sen müminlerin emirinin bunu yapmasını eleştirdiğin halde neden kendin de aynısını yaptın?"

– Nifak daha kötüdür!

Ebuzer Rebeze'ye döndü. Bundan sonra yaşamındaki keder sahnesi başlamakta, geçim sıkıntısı onu zorlamaktadır; karısı, kızı ve oğlu[48] açlıktan bitap düşmüşlerdir. Ebuzer'in bütün bu işkence ve sıkıntılara karşı bir tesellisi vardı. Kesin olarak biliyordu ki tüm bu perişanlıklara Allah yolunda, mahrumların ve sefillerin özgürlüğü için katlanıyordu. Canını tüm bela ve musibetlere siper etmiş, kendini tüm meşakkatlere tahammül edecek şekilde hazırlamıştı. Yaşamak için sütlerine bağımlı oldukları birkaç baş koyun da peşpeşe telef oldu. Yoksulluk ve açlık onları sıkıştırıyor, hayatı daha da zorlaştırıyordu. Sonunda kızı, yaşlı babasının gözleri önünde açlıktan can verdi. Ancak açlık ve yoksulluk kurdu bununla da doymayıp bu sefer oğluna saldırdı. Ebuzer, oğlu da bu çölde açlıktan ölürse sorumlu olacağından korktu. Kalkıp Medine yollarına düştü. Doğrudan Rasulullah'ın halifesi Osman'ın sarayına gitti.

Uzun boyu, bükülmüş beli, eski ve yırtık pırtık elbiseleri, üzüntü ve acı olayların okunduğu buğdaysı çehresi, ağarmış saçları, sebat ve inancın izlerinin göründüğü etkili gözleriyle, Osman ile yanındaki dalkavukların ve altın biriktiricilerin karşısına dikildi. Korku, şefkat ve saygıyla karışık bakışlar her yandan ona çevrildi. Kapı kenarında Osman'ın karşısına dikilip derin ve anlamlı bakışlarını ona yönelterek tutuk ve sert bir sesle konuşmaya başladı:

– Osman! Sen beni evimden barkımdan edip hiçbir yiyeceğin ve bitkinin olmadığı bir yere gönderdin. Daha süt verme çağına gelmemiş birkaç koyundan başka bir şeyim yok. Karımdan baş-

[48] Bu bilgi, Ebuzer'in oğlunun bundan önceki tarihlerde savaşta öldüğü bilgisiyle çelişiyor. Belki de bu, onun başka bir oğludur. Tarihteki büyük şahsiyetler hakkındaki farklı haberler onların büyüklüğünün ispatından başka bir şey değildir.

ka gam ortağım ve hizmetkârım da yok. Orada, o çölün ortasında tek gölgeliğim bir ağaçtan ibaret. Osman! Yaşayabilmem için bana bir hizmetçi ile birkaç koyun ver.

Osman, sanki Ebuzer'in sözlerini hiç duymamış gibi başını başka tarafa çevirdi. Ebuzer bu sefer o tarafa gidip yine Osman'ın karşısına geçerek sözlerini yüzüne karşı tekrarladı.

Osman'ın saraylılarından olan Habib b. Mesleme, Ebuzer'in haline acıyarak ona seslendi: Benim yanımda senin bin dirhem paran, beş yüz koyunun ve bir de hizmetçin var!

– Paranı, koyununu ve hizmetçini benden daha muhtaç birine ver. Ben, Kur'an'ın bana verdiği hakkı istiyorum.

Bu esnada Ali içeri girdi.

Osman (Ali'ye hitaben): Bu budalayı başımızdan almayacak mısın?

Ali: Hangi budala?

Osman: Ebuzer!

Ali: O budala değildir. Vallahi ben Peygamber'in şöyle dediğini duydum: "Ebuzer'in hayâsı, takvası ve tevazuu Meryem oğlu İsa'nınki gibidir."

Ebuzer, Osman'ın sözlerini duyunca öfkeyle orayı terk etti. Ne kadar ardından seslendilerse de cevap vermedi; evine, Rebeze çölüne geri döndü. Çadırının yanına vardığında, zavallı karısını, açlıktan henüz can vermiş olan oğlunun cenazesinin yanında oturmuş ağlarken buldu. Ebuzer açlığın oğlunu da ölümün ağzına attığını anladı.

Bir an için gözlerini yumdu ve bu yürek yakan acıyı unutmak için Allah'a dayandı. Onun rızasını kendisine ve bu yakıcı ateşe karşı bir teselli olarak buldu. Birden cesaretini topladı; gözlerini açtı, yanaklarına süzülen yaşları silerek kararlılıkla oğlunun cesedini kaldırdı. Alevler gönlünü yaktığı, bağrını yiyip bitirdiği halde oğlunu kefenleyip toprağa verdi.

Ebuzer ne kadar çok sıkıntı çekse, kendini Allah'a o kadar yakın hissediyordu. Şu lahzada her zamandan daha çok Allah'ı kendinde, kendini Allah'ta bulduğunu hissetti.

Bir müddet oğlunun mezarı başında durdu ve baba şefkatiyle toprağını elleriyle okşayıp güçlükle şu cümleleri söyledi:

– Yavrucuğum! Allah seni bağışlasın. İyi huyluydun. Yaşlı annene ve babana şefkat gösterdin. Sevgili evladım, senin ölümün yüzünden kendimde bir zillet ve alçaklık hissine kapılmıyorum. Allah'tan başkasına ihtiyacım yok. Senin için gösterdiğim çabalar ölümüne üzülmemi engelledi. Evladım! Eğer ölümün ilk gününden korkmasaydım, senin yerine ölmeyi çok isterdim. Oğlum! Keşke bu ilk muhakemede senin ne dediğini ve sana ne söylendiğini bilseydim. Ey Rabbim! Onun üzerine kendi hakkını vacip kıldın. Onun boynuna benden yana da bir hak koydun. Allah'ım! Ben kendi hakkımı bağışlıyorum, sen de ondaki hakkını bağışla! Sen bağışlamaya benden daha layıksın!

Oğlunun kabrinin yanından kalktı. Açlık henüz onlardan el çekecek gibi değildi. Peygamber'in bu vefalı iki dostu, Ebuzer ve Ümmü Zer, bu kahraman kadın ve eşi, birkaç gün açlık içinde kaldılar ve içtenlikle ölümü bekleyerek yaşadılar.

Çöl ıssız ve sessizdi. Rebeze'de yer gök sanki bu karagünlü iki kahramanı izliyordu. Zorba cinayetkârların elleri ne can yakıcı sahneler yaşatıyordu!? Ölüm yaklaşmıştı. Ebuzer karısına dönüp: "Kalk, şu tepeye çıkalım. Belki yiyecek bir ot buluruz da açlığımızı gideririz." dedi.

Çadırdan çıktılar. Rüzgâr sanki bu manzaraya öfkelenmiş gibi sertçe esiyor, peşpeşe ıslık çalıyor, adeta doğayı bu ürkütücü olaydan haberdar etmek istiyordu.

Karı koca bir müddet aradılarsa da yiyecek bir şey bulamadılar. Ebuzer zayıf ve baygın düştü. Alnında ölüm terleri birikmişti. Geri döndüler. Fırtına uğuldayarak esiyor, çölün ortasında hurma ağacıyla ayakta tuttukları parça parça olmuş çadırlarını o yandan bu yana sallıyordu.

Ebuzer'in dizleri tutmuyordu. Başı göğsünün üzerine düşmüştü. İki kanadı kırılmış bir şahin gibiydi. Karısı, Ebuzer'in yüzünde ölümün izlerini gördü. Ebuzer, vefakârlığından duyduğu memnuniyeti gösteren yorgun ve hasret dolu bakışlarla karısının çehresini süzdü:

– Ayrılık yakındır.

– Sana bugün neler oluyor?

– Allah'a and olsun ki bir an önce bu aldanış dünyasından ayrılıp ebedî saraya gitmeliyim.

Baygın düştü. Karısı artık tahammül edemiyordu. Bütün sabrı tükenmişti. Ağlamaya başladı. Gözyaşları yağmur gibi boşalıyordu. Ebuzer gözünü açıp karısının öyle ağladığını görünce "Neden ağlıyorsun?" diye sordu.

– Neden ağlamayayım? Senin bu çölün ortasında öldüğünü görüyorum, hiçbir şey yapamıyorum. Ne sende ne bende seni kefenlemeye yetecek kadar bile bez yok.

Ebuzer'in yüreği zavallı karısı için yandı. Onu teselli ederek:

– Ağlama, müjdeler olsun sana. Allah Rasulü'nün şöyle dediğini duydum: "Müslüman kadın ve erkek iki ya da üç çocuğu öldüğü halde buna tahammül eder de bunu Allah yolunda sayarlarsa, onlara asla ateş dokunmaz. Üç oğlumuzun ölümüne sabredip bunları Allah yolunda feda etmedik mi?" dedi.

Yine sustu. Karısı yeniden ağlamaya başladı. Ebuzer bu haldeyken bile daha çok dostu Muhammed'i düşünüyor, kendisi ve karısı için bir teselli arıyordu:

– Benim de içinde bulunduğum birkaç kişiye Peygamber şöyle dedi: "İçinizden biri çölde ölecek ve ölümü esnasında yanında bir grup Müslüman hazır olacak." O grup içinde benim dışımda herkes şehirde öldü. Çölde ölecek kişi benim. Allah'a and olsun ki ne ben yalan söylüyorum, ne de bana yalan söylendi. Kalk, yola bir bak!

– Nereye bakayım? Hacılar gitmişler, yol da kapanmış.

– Bak! Eğer kimseyi görmezsen bu abayı üzerime ört ve beni yolun kenarına bırak. Buradan geçecek ilk kafileye de ki: Bu Peygamber'in dostu Ebuzer'dir. Burada öldü. Gelin, onun kefenlenmesinde ve defnedilmesinde bana yardım edin.

Kadın arada bir tepeye çıkıyor, çölün en uzak noktalarına bakıyor; ancak ıssız çölde kimseyi göremeyip geri geliyordu. Ebuzer

kendisini defnedecek birilerinin orada hazır olacağından emin bir şekilde karısından gidip bakmasını istiyordu. Karısı sadece onu memnun etmek için, bu çölde kimsenin olabileceğinden hiç umutlu olmasa da bakıp bakıp geliyordu. Ansızın gözüne çölün ortasında akbabalar gibi hızla ilerleyen karartılar ilişti. Ümmü Zer elbisesini sallayınca adamlar ona doğru koştular.[49]

– Burada ne arıyorsun ey Allah'ın kulu?

– Bir Müslüman burada ölmek üzere. Onu kefenleyin ve ücretinizi Allah'tan alın.

– Kim?

– Ebuzer.

– Peygamber'in dostu Ebuzer mi?

– Evet!

– Anamız babamız sana feda olsun ey Ebuzer!

Hızla çadıra doğru koştular. Ebuzer hâlâ yaşıyordu. Selam verdiler. Ebuzer sakin ve hüzünlü bir sesle:

– Eğer benim veya karımın kefen için yetecek bir parça bezimiz olsaydı, onu kullanırdık. Allah adına yemin edin. İçinizden kim devletin habercisi, yöneticisi, komutanı veya casusuysa beni kefenlemesin.

Hepsi hayretler içinde birbirlerine baktılar. Çünkü sadece Ensar'dan bir genç dışında hepsi bu saydıkları işlerden birini yapıyordu. Ensar'dan olan genç:

– Amca! Ben seni ya bu üstümdeki elbiseyle ya da annemin ördüğü kumaşla kefenleyeyim.

– Beni sen kefenle.

Ebuzer kefenden ve definden yana içi rahatlayınca, gözlerini huzur ve güvenle yumup üzücü ama onurlu hayat hikâyesini sona erdirdi. Onu yıkayıp kefenlediler. Namazını kılıp bir taşın kenarında çölün yumuşak kumları altında toprağa verdiler.

[49] Bunlar Abdullah b. Mesud, Hicr b. Adiy, Malik b. Eşter ve Ensardan bir gençti.

Ensarlı genç, kabrinin kenarında durup:

– *Ey Rabbim! Bu Peygamber'in dostu ve senin itaatkâr kulun Ebuzer'dir. Senin yolunda müşriklerle savaştı. Allahım! Ebuzer inancında ve imanında değişiklik yapmadı. Gördüğü kötülüklere karşı diliyle ve kalbiyle mücadele etti. Bu yüzden ona işkence edip sürgüne gönderdiler. Onu kimsesiz bıraktılar. Tek başına gurbette öldü. Ey Rabbim! Ebuzer'i mahrum kılıp evinden ve Peygamber'inin hareminden uzaklaştıranı yok et.*[50]

Bu esnada yoldan geçenler çölün o noktasında ellerini göğe kaldırıp hararet ve huşu içerisinde âmin dediler.

Abdullah b. Mesud gözyaşları içinde şöyle dedi:

Allah Rasulü doğru söyledi:

O yalnız yaşar

yalnız ölecek

ve yalnız haşrolunacaktır!

[50] Ebuzer, H. 32'de vefat etti. Üç yıl sonra Medine'de Osman'ın hayretengiz bir şekilde karısı ve çocuklarının önünde katledilmesiyle sonuçlanan ayaklanma çıktı.

İKİNCİ BÖLÜM

Bir Kez Daha Ebuzer

Zulüm gecesinin koyu karanlığında seher bambaşka bir güneşin doğuşuna hazırlanıyordu. Dünya, fırtına öncesi sessizlikte, tarih, yeryüzü tanrılarına, onların gölgelerine ve ayetlerine karşı büyük bir ayaklanma endişesindeydi. Gökyüzü tanrıları: Şirk!

Üzerine "ilahî irade" gölgesi düşen vicdanların ve varlığın namusuyla akraba olan fıtratların derinliklerinde tasviri mümkün olmayan, hayret verici değişimler meydana geliyordu. Yalnız kalmış ruhlar, tufanı önceden hisseden ve gecikmeden topraklarından hicret eden yırtıcı kuşlardaki koku alma özelliği ya da depremden hemen önce ayaklanıp dizginlerini kopararak eğersiz ve bineksiz, sahibinin evini terk edip çöllere düşen uyanık atlardaki esrarengiz içgüdüye sahiplermiş gibi bir şeyler olduğunu hissediyorlardı, büyük bir şeyler!

Bazen bir can, bir cihandır ve bazen bir fert, tek başına bir toplum![51]

Ve Cündeb, Cünâde'nin oğlu, bedevî Arap, Gıfârlı, fakir, Mekke ile Medine arasındaki çölde, Rebeze'de, Kureyş ticaret kervanlarının ve Kâbe ziyaretçilerinin yolunun üstündeki kabileye mensup; küstah, gelenek, kanun ve kurallara karşı korkusuz adamlarla birlikte ve nihayet bu düzenin gölgesinde yaşayıp onun nimet ve emniyetinden faydalananların gözünde kötü şöhretli, laubali, kötü ahlaklı, bozguncu! Ahlak burada geleneklere tabi olmak ve kanunlara uymaktır ve bütün bunlar tekele ve imtiyaza dönüşen duvarlardır: Hak ve hukuk! Düzen ve emniyet! Ve bütün bunlar, şu adam, yoksul toplumun ortasında, çeşit çeşit yemeklerle dolu sofrasında güzelce "yiyebilsin" diyedir!

Gıfâr, kötü şöhretli kabile, yol kesici! Altın ve köle ticaret kervanlarının yol kesicisi. Haram aylara saygı göstermeyecek kadar laubali. Bu dört ayda Arabistan'a hâkim olan emniyeti bile bozarlar, bu ziyaret aylarında dinin himayesinde Bizans, Mekke ve

[51] Belki de Kur'an'ın hayret verici şu tabirinin anlamlarından biri de budur: İbrahim tek başına bir toplumdur (ümmettir)!

İran arasında hareket ederken tehlikeli Rebeze'den geçen ticaret kervanları[52] yine de tuzak kurdukları yerden onlara saldıran Gıfâr'ın kılıçlarıyla karşılaşırlar.

Gıfârlılar, ticaret kervanlarının yolu üstündeki bu günahkâr yoksullar, dilencilik yapmak yerine efendilere kılıç çekerler!

Cünade'nin oğlu bunlardan birisidir ki o daha sonraları, "Evinde ekmeği olmayan yoksulun eline kılıcı alıp bütün halka karşı ayaklanmamasına şaşıran!"[53] "Ebuzer" olacaktır.

Cünade'nin oğlu Cündeb, bütün Gıfârlılar gibi bilir ki zulüm sistemindeki tüm kanunlar, kararlar, gelenek, ahlak, düzen ve emniyet zulmün bekçisidir ve onlara uymak cehalettir. Ama o bir adımı, son adımı, hepsinden önce attı. Anladı ki burada hâkim din de aynı rolü oynuyor ve ona itaat, küfürdür!

Ve put! Nedir bu? Kabilenin Menat'ı –Gıfâr'ın putu– ziyarete gittiği ve Gıfâr'ı ölümle tehdit eden kuraklıktan kurtulmak amacıyla heyecan, sevinç, coşku, dua, ibadet, adak ve ricayla yağmur istedikleri gece o, içinin derinliklerinde kutsal bir şüphe ışıltısı hissediyordu ve bu ışıltı derin düşüncelerini daha da alevlendiriyordu. Sonunda kabilesi uykuya daldıktan sonra çölü ve gökyüzünü kaplayan esrarengiz sessizlik içinde yavaşça kalktı, bir taş alıp şüpheyle inanç arasında tereddütle, titreye titreye Menat'ın yanına geldi. Bir an zamanının ilahının gözleri-

[52] "Ticaret" ve "ziyaret" tarih boyunca bir bedende iki simadır: İktisadî beden. Kureyş'in Kâbe'ye dinî bağlılığı, Kâbe'deki putların önemi, dinî, sınıfsal ve ırkçı şirki koruyan budur ve tevhid devriminin etkisinin anlaşılacağı yer de burasıdır.

[53] Ayaklanabilir demiyor, hatta ayaklanmalıdır da demiyor. Ayaklanmamasına şaşıyorum diyor. Bundan da önemlisi, yöneticiye, sömüren sınıfa demiyor. Halka karşı diyor! Yani eğer sen açsan, bundan bütün toplum sorumludur. Bu sözde derin iki nokta vardır: Birisi şudur: Ebuzer (mahrumlar silahla ayaklanabilirler ya da ayaklanmalıdırlar demiyor, neden silahla ayaklanmadıklarına şaşıyorum) diyor. İkinci nokta da şudur: Hakim sistem veya sınıfa ya da sömürücüye, sermayeciye karşı değil, tüm halka karşı diyor! Çünkü eğer ben evimde ekmek bulamıyorsam, tüm halk sorumludur, üstelik ölüme mahkumdur! Dostoyevski şöyle der: Bir cinayet işlenirse, sessiz kalanlar da cinayete ortaktırlar. Ama bu iki sözün değer farkı ortadadır."

nin içine hayretle baktı. Bakışsız iki göz dışında bir şey bulamadı. Bütün öfkesi ve nefretiyle elindeki taşı, cehaletin ve zulmün yonttuğu bu ilaha fırlattı.

Taşın taşa çarpmasından çıkan bir ses ve... başka hiçbir şey!

Döndü. Mutlak olana doğru kurtuluş... Adeta yüzyıllardan beri kendisini bağlayan zincirlerden özgürleşme... Ansızın sanki yaratılıştan beridir tek başına, bilinmezlik içinde hapsolonduğu derin bir kuyudan, dar ve karanlık bir mağaradan çıkmış gibi oldu. Çöle baktı, sonsuz bir genişlik, uzak ve engin ufuklar ve gökyüzü! Heybetli, güzel, derin ve esrarengiz!.. Sanki bütün bunları ilk kez görüyor ve görebiliyordu.

İman ve yakîn sayesinde kurtuluşa ermişti ve şimdi yavaş yavaş imanın ve yakînin yeni bir sınırına varıyordu. Apaçık, büyük, derin, bilinçli ve kendi seçtiği bir şeydi bu!

Anbean artan düşünce yağmurları altında, içindeki karanlık, kurak ve yakıcı çölde çeşmelerin akıverdiğini hissediyordu ve şimdi "Suyun ayak sesleri!" Her an arttıkça artıyor, yükseldikçe yükseliyor ve tüm benliğini kaplıyordu. Onunla doluyordu. Bir doğumun sancı ve şevkinde yeryüzünde yalnız, çöldeki tek gölge, geceleyin gökyüzünün altında çölün konuşması! Tüm vücudu "O"na sesleniyor! Ansızın toprağa eğildi, secdeye vardı ve eski karanlık inançların aydınlanma sesi... Ağlayış!

Ve bu Ebuzer'in ilk namazıydı:

"Ben Allah Rasulü'nü görmeden üç yıl önce namaz kılmaya başladım."

– Hangi tarafa yöneliyordun?

– Allah'ın beni çevirdiği yöne!

Üç yıl sonra Mekke'de bir adamın ortaya çıktığını, bu adamın halkın dinini küçümsediğini, kavminin kutsallarını yok saydığını, Kâbe'deki tüm putları zavallı ve budala taşlar olarak adlandırdığını ve sadece bir olan Allah'a çağırdığını duydu!

Gıfâr'dan geçen yolcular, bu haberi Arapların dini ve ahlakı için bir facia olarak telakki ediyor, ondan alaylı ve nefret dolu söz-

lerle bahsediyorlardı. Ancak Cündeb bu sözler arasında kendi kaybettiklerini buluyordu ve biliyordu ki bu taşa tapanların –ki şirk dolu cahilî hurafeler kendini put kırıcı İbrahim'e dayandırıyordu– mahkûm ettikleri, küfür saydıkları ve toplumsal ayrılıkların, akidevi gevşekliklerin, gençlerdeki fikrî bozulmaların, aşağı halk tabakasındaki küstahlaşmanın, ahlakî ve imanî temellerdeki sarsılmaların, çocuklarla anne-babaları arasındaki ayrılıkların sebebi olarak gördükleri; büyük din şahsiyetlerinin aşağılanması, eskilere saygının ortadan kalkması, efsanelerin ve ecdadın geleneklerinin yok olması... Tüm bunlar kurtarıcı bir devrimin apaçık işaretleri ve ilahî hakikatin sağlam belirtileridir. Dar sosyal gelenek kalıplarına sığmayan, hareket ve değişim kabiliyeti, ilerleme ve seçme yeteneğine sahip ruhlardan olan Cündeb, "bir şeyler olduğunu", ümmî ruhunun ve özgür düşüncesinin çölün derin yalnızlıklarında aradığının da bizzat bu şey olduğunu hissediyordu.

Bu "haber"e karşı tarafsız kalmadı. Sorumluluk, onu araştırmaya, inancını ve kararlarını, kindar seçkinlerin üretip alt tabakadaki avama sundukları şayialar, propagandalar ve mütevatir yalan, töhmet ve hilelerden yola çıkarak oluşturmamaya yöneltti. Kendisi araştıracaktı. Çünkü herkesin kararı, şahsiyetinin en bariz göstergesidir. Bir kişi, düşünce, eser, hareket ve gerçek aleyhindeki yargılarını "nakledilen şey" üzerinden yapan, bütün fikirlerinin kaynağını "derler ki" adı verilen bir efendiden alan, bir gerçeği bilgisizce, adaletsizce mahkûm etmekten öte kendilerini otoritenin, hurafeci efendilerin, açık ve gizli propaganda düzenlerinin kölelik fikrine mahkum etmişler ve göstermişlerdir ki "düşmanın sipariş ettiği, münafığın kurduğu, demagogun yaydığı ve avamın kabul ettiği şayia, töhmet ve yalanlar karşısında âciz kalmış geviş getiricilerdir! Ama Cünade'nin oğlu, kardeşi Üneys'i, yalancılık, cinlilik, sihirbazlık, şâirlik ve küfürle itham edilen ve aynı zamanda "Beytullah'ın" saygısını yok etmek, toplumun birliğini bozmak ve aile içindeki farklılıkları düşmanlığa çevirmek için geldiğini söyledikleri bu adamı yakından görmesi, sözlerini dinlemesi ve mesajını anlayarak kendisine iletmesi için Mekke'ye gönderdi.

Üneys Mekke'ye geldi. Adamı bulamadı. Kimse bu yabancıya ondan bir iz göstermedi. Ümitsizce Mekke'de dolaşıyor, bu adam hakkında küfür, kin ve nefret dolu sözler dışında bir şey duymuyordu. Mescit, pazar her yer, herkes, özellikle de saygın adamlar, muteber şahsiyetler, dinî ve dünyevî büyükler, mümin ve mutaassıp dindarlar –İbrahimî sünnete inananlar ve İbrahim'in evi!– onun hakkında benzer şeyler söylüyorlardı. Şayialar "tevatür" derecesine ulaşmıştı.

"O delidir, efsunlanmıştır, sözlerinin cazibesi vahyî cazibe değil, sihirdir. Gerçeğin güzelliği değil, şiirdir. Söylediklerini Cebrail'den öğrenmiyor, kendisine ait şeyler de değil. Yabancı bir bilgin ona öğretiyor. Hıristiyan bir rahipten, İranlı bir bilginden alıyor sözlerini. O, İbrahim ümmetine gelen bir beladır. Mescidin hürmetini, Allah'ın evinin kutsiyetini, hac geleneğini, tanrılara tapmayı, ahlakın asaletini, ailelerin şerefini ve geçmiştekilerin tüm değerlerini yok etmek istiyor!"

Derken birdenbire Mekke'nin dar sokaklarında, bir köşede toplanmış kalabalık bir topluluk gördü. Hemen oraya yöneldi. Aydınlık siması, insanın içinin derinliklerine işleyen bakışları, geniş alnı, orta boyu, saldırgan ama aynı zamanda ilham verici, mülayim, şefkatli yapısı, tutkulu, mert, kat'i, kendinden emin ama aynı zamanda tatlı ve latif sesi, derin, tatlı, şiirden güzel, korku ve ümit dolu konuşmasıyla eşsiz bir adam...

Üneys karşısında dikildi. Sözlerini mi dinleseydi? Söylediklerinin cazibesine mi kapılsaydı? Yoksa yapısı, bakışı, davranışı ve nutkundaki güzellik ve letafeti mi seyretseydi?

Henüz adamı görmekten kaynaklanan perişanlığı geçmemişti ki bir grup çıkageldi. Yaygara kopardılar. Sözlerini dinleyip cevap verme ihtiyacı duymadan adama küfürler, önceden hazırlanmış ithamlar savurdular. Bu "aydınlatıcı mesaj" ve "Risalet Devrimi"nin, ellerinden alacağı hiçbir şeyleri olmayan mahrum halk tabakası da onlarla birlikteydi. "Cehalet", kendileri de hâkim düzenin mahkûmları ve mevcut durumun kurbanları olan bu insanları, "zulüm" sistemini kuran ve zindanlarının bekçileri olan "kindarlar"ın onlardan istediğ üzere vahşice, çirkefçe bağı-

rıp "Yalnız Peygamber"i kovmalarını ya da küfür ederek ondan uzaklaşmalarını sağlıyordu. Oysa "O" gökyüzünün sükûneti gibi bir sükûnete, dağ gibi bir sabra ve vakara sahipti. (Çünkü Hira dağından gelmiş ve gökten mesaj getirmişti). Düşmanca darbeler, kapkara cahiliyet, onun nazik ve şefkatli simasına hiçbir etkide bulunmuyor, oradan oraya gidip mesajını tekrarlıyordu. Yine durup dinlemeden anlamadan küfür, itham... Yine ihanet ve aşağılama, yine başka bir köşede konuşmaya başlama... şehrin her köşesine gidiyordu. Sokak, pazar, meclis ve mescit... Her yerde halkın karşısına çıkıyordu, her yerde halkın yolunun üstüne dikiliyordu. Verdikleri cevaplara aldırmadan, onları korkutuyor ve ümitlendiriyordu. Tehlikeyi haber veriyor, kurtuluş yolunu gösteriyordu. Mesajı olduğunu, risaleti olduğunu söylüyordu. "Dik kafalıları değil, başı dik olanları seven" Allah ona seslenmişti: *"Ey bireysel yaşam örtüsüne bürünen! Ey benlik elbisesini örtünen! Ey kendi benliğinin daracık "olmak" ve "yaşamak" surlarında mahsur kalan! Ayağa kalk, cahiliyenin huzurunda, zulmün güveninde uykuya dalan, kurdun çobanlığında yoksulluk ve zillet otlanan halkı uyar! Ey Çoban Peygamber! Çöldeki koyunları özgürleştir ki Allah'ın şehrinde insanları koyunlaştırmışlar! İbrahim'in Rabbinin, tüm melekleri huzurunda secde ettirdiği insanı, şimdi İbrahim'in evinde şeytan taşlarının ayakları önünde –ki kabilelerin ve sınıfların koruyucusudurlar– toprağa secde ettiriyorlar!*

Pis eşrafın, şerefsizler ve şuursuzlarla el ele verip onu susturmak, söyletmemek için kopardıkları töhmet, hakaret ve tehdit fırtınasında o söylüyordu. Çünkü ezilenlerin Rabbi, 'Söyle' demişti! "*De ki: Yeryüzünün çaresiz bırakılmışlarını önderler ve varisler kılmak istedik!*"

Üneys adamı görüyor, takip ediyor ve sözlerini dinliyordu. Hayret verici varlığını düşünüyordu. Adamın bedenindeki hayret vericilik, varlığının ağırlığı, davranışlarındaki cazibe ve güzellik onu o kadar etkilemişti ki dinlemekten çok izledi. Bütün sıkıntı, nezaket, ve sağlamlıkta, güzellik ve dayanılmazlıkta, sükûnet ve karmaşada, sadelik ve isyanda, kulluk ve eziyette, şevk

ve zayıflıkta, güç ve cesarette, hayâ ve heyecanda, huzur ve kararlılıkta, sabır ve heybette, huşû, değerlilik, mantık, uyanıklık, ciddiyet, yiğitlik ve akılda, aşk, ilham, şefkat, zerafet, güzellik, his ve yürek, nihayet semavîlik ve yeryüzülülük, büsbütün Allahperestlik ve tüm bu halkı düşünmek... Daha ne söyleyeyim? Tüm bu ataklık ve kendine güven... ve yapayalnız!

Üneys gördüklerinden öyle bir hale gelmişti ki adamın söylediklerini ya duydu ya duymadı. Ancak sözlerindeki hayret vericilik ve sesindeki mucize, onun anlayışını –ki ilk kez Allah kelâmı duyuyordu– öyle bir etkiledi ki anlamını kavrayacak hali kalmadı. Çölden gelen bir genç olan Cündeb'in kardeşi Üneys, adamın ne dediğini "anlamadı". Ama bir bedevî ruhunun keskin içgüdüleri ve henüz mantığın vicdanın yerini almadığı arı duru bir fıtratla, bu adamın bir "olay" olduğunu anladı. Bu sözlerin başka bir âlemden geldiğinin kokusunu aldı. Hakikati anlamadı, sözlerin manasını kavrayamadı, adamı tanıyamadı; ama vahyin kokusu, hakikatin tadını ve imanın vasfedilemez sıcaklığını hissetti.

Ve Ebuzer çölde, halsiz ve gözleri Mekke yolunda...

– Üneys! Kardeşim! Onu gördün mü? Söylediklerini duydun mu? Ne söylüyordu? Kimdi?

– Yalnız bir adamdı. Kavmi ona karşı öfkeli ve kindar, o ise sabırlı ve şefkatliydi. Bir topluluk onu kovunca ya da küfür ve hakaretle terk edince, başka bir topluluğa yöneliyor ve yeniden konuşmaya başlıyordu.

– Söyle Üneys! Ne diyordu? Neye davet ediyordu?

– Vallahi ne yaptımsa, söylediklerini anlayamadım; ancak sözleri tüm benliğimi kuşatacak tatlılıktaydı.

Ebuzer'in mesajı aramaktaki gayesi bilgince bir meraktan ya da aydınca bir çabadan kaynaklanmıyordu. Halsiz ve susamıştı. Üneys o çeşmeden kendisine bir damla bile getirmemişti. Ebuzer hemen kalktı, yol için hiçbir hesap ve hazırlık yapmadan Gıfâr'dan Mekke'ye giden uzun yola düştü. Yol boyunca yolcu, yolculuk, yol ve son durak, hepsi "o"ydu.

O gidiyordu ve iman geliyordu! Evet, iman böyle gelir. Mekke'ye vardı. "Gıfâr" kabilesinden bir adam, kervan sahibi ve zengin Kureyşliler arasında! Bu şehirde adının söylenmesinin bile suç olduğu bir adamı arıyordu. Bütün gün Mekke'nin vadilerinde, pazarında ve Mescid-i Haram'da dolaştı. Bulamadı. Gece Mescid-i Haram'a geldi. Yalnız ve aç. Her gece eve gitmeden önce mescide gelip tavaf eden Ali, onu toprak üstünde yatarken buldu.

– Sanırım yabancı biri!

Onu evine götürdü ve hiç konuşmadan orada uyudu!

Kader ne planlar kuruyor! Bu, Peygamber'in evidir. Ali o esnada daha çocuktur ve Muhammed'in evinde yaşamaktadır. Ebuzer'in kaderini tayin eden ve onu ilk kez çölden İslâm'a getiren bu yolculuktaki ilk karşılaşmalar böyledir. Mekke'de onunla ilk kez konuşan kişi Ali'dir, uyuduğu ilk yer Muhammed'in evidir ve onu şehirdeki gurbet ve yalnızlıktan Peygamber'in evine götüren yine Ali'dir. Bu ilk karşılaşma ve olaylar, Ebuzer'in tüm yaşamını şekillendirir ve ölümüne kadar tüm varlığıyla onda kalır.

Sabah Muhammed'i aramak için Muhammed'in evinden çıkar, akşama kadar dolaşır, akşam Ali yine tavafa gelir ve yine onu eve götürür ve yine bir sonraki sabah ve yine bir sonraki akşam. Bu kez –üçüncü gece– Ali ona kısa bir soru sorar: "O adamın adını ve bu şehre geliş sebebini söyleme zamanı gelmedi mi?" Ebuzer dikkatle sırrını Ali'ye açar: "Duyduğuma göre bu şehirde bir adam çıkmış ve..." şevk ve mutluluk dolu bir tebessüm ışıltısı Ali'nin genç çehresini aydınlatır. Dostça ve samimi bir şekilde onunla Muhammed hakkında konuşur ve şöyle der: "Bu gece seni onun gizlendiği yere götüreceğim. Ben önden gideceğim, belli bir mesafeyle beni takip et. Eğer bir casus görürsem, duvarın kenarına gidip ayakkabı bağlarımı bağlar gibi yaparım, böylece sen olayı anlarsın. Sen beni tanımıyormuş gibi yoluna devam edersin, ben de sana yetişirim."

Peygamber'in zor günleridir. Şehir tümüyle tehlike ve korku ve düşmanlar tek cephe fakat dost? Sadece üç kişi! Ve bu gece İslâm, dördüncü nefere kavuşacak!

Muhammed, Safa Tepesinin eteklerinde Erkam b. Ebî Erkam'ın evindedir.

Gecenin ürkütücü karanlığında, Ebu Talib'in genç oğlu önde, Gıfârlı Cünade'nin oğlu arkada, Safa'ya çıkıyorlar, Muhammed'e doğru! Bu manzara sanki çok yakında başlayacak kaderlerinin güzel bir sahnesidir.

Ebuzer, anbean yaklaşmaktadır. Anbean iman ve yakin onu fethetmiştir. O, peygamberlik iddiasında bulunan adamı görmeye, tanıyıp sınamaya gitmiyor, kalbinin aşkıyla, imanının muradıyla görüşmesi var. Şimdi Erkam'ın evine birkaç adım var. Ne zor anlar! Görüşmenin ilk anına tahammül zordur. Aşk Ebuzer'i avlamıştır. Cünade'nin oğlu onunla doludur. Artık onda Muhammed, kendisinden çoktur. Cündeb'in zihninde Cünade'nin oğlundan uzak ve unutulmuş hatıralardan başka bir şey yoktur. Gönlü güçlü bir anlam dünyasındadır. Tanıdık bir koku, her lahza keskinleşiyor, Muhammed'in varlığının ağırlığını şu anda tüm varlığında hissediyor. Muhammed'in varlığı Safa Tepesini doldurmuştur. Cündeb, Muhammed'in kim olduğunu ve ne söylediğini biliyor, ama... O nasıl biri? Siması? Endamı? Konuşması? Vücudu? Ona nasıl baksın? Onunla nasıl konuşabilsin? Ona ne desin? Ne bulacak? Ne olacak?

– Selamun aleykum!

– Ve aleyke selam ve rahmetullah.

Ve bu İslâm'da verilen ilk selamdı.

Bu görüşmenin ne kadar sürdüğünü bilmiyoruz. Tarih söyleseydi bile bilemezdik. Böyle durumlarda zaman işlemez. Bildiğimiz şey, Cünade'nin oğlu, Erkam'ın evine girdi ve orada kayboldu. O andan sonra asla izine rastlanmadı. Erkam'ın evinden çıkmadı. Cündeb b. Cünade gitti ve ansızın Kâbe'nin kenarında, Safa Tepesinde vahiy sığınağından doğan İslâm ufku, parlak bir çehre doğdu. Bir an duraksadı. Yangınını çölün ateşinden aldığı iki gözünü aceleyle Mekke vadisini kuşatan dağlarda gezdirip Kâbe'deki putlara dikti. Şeytanî tekelcilerin "hizmetçi yontucular" için düzenledikleri budala heykeller! Ebuzer ilk kez

böyle görüyor, hayret ve öfkeyle kendi kendine soruyordu: Bu üç yüz otuz bilmem kaç şirk putu İbrahim'in tevhid evinde ne arıyor?

Aceleyle Safa'dan aşağı indi. Tek, yanıp erimiş, kararlı ve muhacir... Sanki ilk gece vahyin aleviyle yanmış, mağaradan çıkıp Hira'dan inen Muhammed gibiydi. Adeta dağdan yuvarlanıp Mekke vadisine şirk, nifak, zillet ve uykunun üstüne düşen kaya gibiydi.

İslâm henüz Erkam'ın evinde gizlidir. İslâm'ın tüm dünyası bu evdir ve ümmet Ebuzer'in gelmesiyle dörde ulaşmıştır. Mücadeleye takiyye şartları hâkimdir. Ona, geç kalmadan Mekke'yi terk edip Gıfâr'a dönmesi ve gelecek emirleri beklemesi söylenmiştir. Ancak bu çöl çocuğunun sinesinin bu ateşi içinde saklayacak gücü yoktur. Uzun ve ince endamı, iman mabedinin minaresi olan, bir feryatlık gırtlaktan başka bir şey olmayan ve adeta yanık kalbindeki isyancı bir coşkuyla Ebuzer olmuştur. Ebuzer takiyye ehli değildir, isyancı bir ruha sahiptir. Yapmasını istedikleri şey güç isterdi; ama o bu güce sahip değildi ve *"Allah hiçbir nefse kaldıramayacağı bir yük yüklemezdi."* (2/Bakara Suresi 286)

Kâbe'nin karşısında, büyük putların önünde, "Dâru'n-Nedve"nin –Kureyş senatosu– yanında dikilerek tevhidi haykırır, Muhammed'in peygamberliğine imanını ilan eder ve putların kendi elleriyle yaptıkları budala taşlar olduğunu açıklar.

Bu, İslâm'ın ilk haykırışı, bir Müslüman'ın şirke ilk saldırısıydı! Şirkin cevabı açıktı: Ölüm! Diğerlerine ibret olacak bir ölüm! İlk haykırışı gerçekleştiren bu gırtlak kesilmeliydi. Hemen başına üşüştüler. Başına, yüzüne, göğsüne ve karnına o kadar vurdular ki küfür dolu haykırışını kestiler. Abbas yetişti. Peygamber'in amcası Abbas tefeciydi ve Kureyş'in eşrafı ve şirkin zenginleriyle aynı sınıftandı. Onları uyardı. Bu adam Gıfârlıdır! Eğer onu öldürürseniz Gıfâr'ın kılıçları kervanlarınızdan intikam alacaktır! Din ve dünyaları arasında seçim yapmak zorundaydılar. İlah mı, yoksa altın mı? Aşk kıblesi mi, para kafilesi mi? Hangisi?

Kervanları daha önemliydi. Hemen geri çekildiler. Ebuzer, ellerindeki esire korkuyla bakan topluluğun oluşturduğu dairenin ortasında kandan bir heykel gibiydi. Zorlukla doğrulmaya çalıştı. Etrafındaki dairenin çapı daha da genişledi. Ayağa kalktı. İki ayağı üstüne dikildi. Topluluk birbirine yaklaştı. Sanki birbirlerine sığınıyorlardı. Zorbalığın imandan çekindiği yer burasıdır. O bir çehredir ve bunlar çehresiz. "Şahsiyetsiz", hepsi tek renk, tüm tonlar siyah ve hepsi hüviyetsiz, kelle sayısından ibaret bir çokluk ve karşılarında bir insan, bir "şahıs", imanın kendisine anlam, mahiyet, amaç, yön, hücum, hayret edilecek güç ve yenilmek bilmez bir harikuladelik verdiği kişi.

Yola koyulup zemzem suyunun önüne geldi. Yaralarını yıkayıp kanını temizledi. Sonraki gün yine geldi, yine ölüme yaklaştı, yine Abbas yetişip onun Gıfârlı olduğunu söyledi ve sonraki gün tekrar...

Sonunda Peygamber, Ebuzer'in canından endişe duyduğu için bu yerinde durmaz isyancıyı şehirden ve tehlikeden uzaklaştırıp Gıfâr'a davetle görevlendirdi.

Ebuzer, ailesini ve yavaş yavaş tüm kabilesini İslâm'a getirdi. Ebuzer Gıfâr'dayken Müslümanlar Mekke'de mücadelenin zorlu dönemlerini yaşadılar, hicret ettiler, fert yetiştirme merhalesinden sosyal düzen oluşturma merhalesine geçtiler ve neticede savaşlar başladı.

Bu noktada Ebuzer sahnede olması gerektiğini hisseder. Medine'ye gelir. İşi ve yeri olmadığı için Peygamber mescidinde –ki o günlerde halkın evi olmuştur– kalır ve "Ashab-ı Suffa"dan olur. Yaşamayı fedakârlık olarak algılar. Hareketin hizmetinde barış zamanı düşünce, ilim ve ibadet, savaş zamanı da savaş!

İslâm, Peygamber'in önderliğinde Ebuzer'in bütün insanî ihtiyaçlarını ve sosyal arzularını doyurur. İslâm "tevhid" esasına göre mücadeleyi başlatmıştır ki Allah ve eşitlik, din ve ekmek, aşk ve güç bir safta; tağut ve ayrıcalık, küfür ve açlık, zayıflık ve zillete ihtiyaç duyan bir din öteki saftadır. İslâm ilk kez, "Ya Tanrı ya hurma" sloganını halkın imanı haline getirerek Tanrı'yı

halka, hurmayı kendilerine ayırıp yoksulluğu ilahî bir kutsallık olarak gösteren yağmacı zalimlerin efsanesine son verdi. Bu insanlık karşıtı ortamda dosdoğru bir devrim gerçekleştirdi ve şöyle dedi: Yoksulluk küfürdür. Geçimi olmayanın ahireti yoktur, Allah'ın fazlı yüksek ganimet, iyilik ve hayır, maddi yaşamdır ve "Ekmek Allah'a tapmanın temelidir." Bir toplumda fakirlik, zillet ve zayıflığın tüm bu din, maneviyat ve takvâyla birlikte olması yalandır! Bu yüzdendir ki Ebuzer'in Peygamber'i "Silahlı Peygamber"dir. Çünkü onun tevhidi zihnî, ruhî ve ferdî bir felsefe değildir. Ayrım kabul etmez. Irkların ve sınıfların vahdetinin senedidir ve tevhidin zorunlu bir parçası olan "adalet" (herkese hakkına göre) sadece sözle gerçekleşmez, onun mesajı, kılıçla da tamamlanmalıdır.

Bu yüzdendir ki Ebuzer de ferdî ve maddî yaşamı bırakır, ekonomik eşitliği sağlamak ve halkı yaşatmak için "İslâm'ın zühdü" ve "Ali'nin zühdü" –İsa'nın ve Buda'nın sufice zühdü değil– olan "devrimci zühdü" seçer. Gerçi diğerlerinin açlığıyla savaşanın kendi açlığını göze alması ve toplumu özgürleştirebilecek kişinin kendi özgürlüğünden vazgeçmesi gerekir. Bu yüzdendir ki bu devrimci din "hem Tanrı hem ekmek" diniydi. Din, zayıflık, ruhbanlık, mahrumiyet, çaresizlik ve insanın tabiattaki ahiretzedeliği değil, insanın tabiatta ilahileştirilmesidir. İnsanın maddî dünyada Allah'ın halifesi olması... Önderleri, hepsinin başında da Peygamberler'i, hep birlikte mescitte –Allah'ın/halkın evinde– yaşıyorlardı: Muhammed, Ali, Ashab-ı Suffa, Selmanlar ve Ebuzerler!

Ebuzer kendini mescidin bir köşesindeki sedirde buluyordu. Peygamber'in en samimi dostlarından biri olmuştu. "Ne zaman bir toplulukta görünmese onu soruyordu, orada olduğunda yüzünü ona çevirip konuşuyordu". Zorluk ordusunun peygamberin komutasında kuzeyin yakıcı çölünü geçip Bizans sınırına ulaşması gereken Tebuk Savaşında Ebuzer arkada kaldı. Zayıf devesi yürüyemiyordu. Deveyi ateş yağmuru altında bıraktı ve tek başına yola düştü! Bir köşede su buldu. Suyu, çölün sıcağında susuzluktan zorlanan sevgili dostuna ulaştırmak için aldı.

Peygamber ve mücahitler yakıcı çölün derinliklerinden belirsiz bir noktanın yaklaştığını gördüler. Yavaş yavaş bir insan olduğunu anladılar. Kim olabilir? Böyle çölde tek başına? Peygamber arzu dolu bir şevkle haykırdı: "Keşke Ebuzer olsa!" Bir müddet geçti, Ebuzer'di. Mücahitlere yetişince susuzluk ve yorgunluktan düşüverdi:

– "Ebuzer, yanında suyun var; ama sen susuzsun, öyle mi?"

– Düşündüm ki böyle bir çölde ve böyle bir güneşte siz...

– Allah Ebuzer'i bağışlasın, yalnız yaşar, yalnız ölür ve yalnız haşrolunur!

Bu günler geçti ve Peygamber göçtü! Ansızın set çekilmiş rüzgarlar her yerden esmeye başladı ve bu devrimin mütecessim ruhu olan Ali, yine adaletin dinden ayrılmasının, halkın sahneden çekilmesinin, dinin yine seçkinlerin, ruhaniyetin, aristokratların ve hâkimlerin tekeline girmesinin nişanesi olarak evine çekildi. Bu yüzdendir ki Ali ve takipçileri, bir çöl adamı olan Ebuzer, işsiz, kimsesiz, Habeşli bir köle olan Bilal, eski bir azatlı köle olan İranlı Selman, Yunanistan'dan gelmiş bir gariban olan Suheyb, siyah bir köle olan bir anne ile yoksul hurma satıcısı güneyli Arap bir babadan olan Ammar... Bunlar, İslâm devriminin önderinin âciz yakınlarıydılar, sahneden çekildiler ve büyük sahabeler, Abdurrahman b. Avf, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Hâlid b. Velîd, Talha, Zübeyr, Ebû Bekir, Ömer ve Osman ki hepsi cahiliye döneminde de eşraftan kimselerdi, hareketin önderliğini ele geçirdiler, topluma hükmetmeye başladılar ve siyasî bir grup oluşturdular.

İslâm'ın "sağa" doğru böyle aniden, şiddetli bir şekilde kayması –ki Sakife'de darbe benzeri seçimle başladı– Ebû Bekir zamanında sadece siyasî bir yöne sahipti.[54] Ömer zamanında, Müslümanların devletten maaş alması şeklinde ekonomik yönünü gösterdi. Hatta Peygamber'in hanımlarını bile "Hür ve cariye" diye iki sınıfa ayırdı. Peyamber'in hür hanımları buna itiraz edip ayrıcalık kabul etmediler. Osman döneminde bu kayma

[54] Bkz. Ek-1, İslâm'ın Muhafazakarlaştırılması ve Sağa Kayması

zirveye ulaştı. Toplumda sınıflar oluştu ve seçkinler mutlak hâkimler oldular. Ekonomik kaynaklar, savaş ganimetleri, İran Maveraünnehri'nden Afrika'nın kuzeyine kadar sayısız siyasî ve idarî tebaayı Medine rejiminin emrine veren İslâm'ın doğudaki ve batıdaki fetihleri Peygamber'in ashabını, mücahitleri, muhacirleri ve ensarı inanan devrimci partizanlardan, siyasetçilere, güç kudret ve servet adamlarına çevirdi ve çoğunlukla yoksul zahitler ve mücahitler olan adamlardan bir "hâkim tabaka"[55] oluşturdu. Milyonlarca Müslüman ve kâfirden fakir Medine'ye akan savaş ganimeti, zekat ve cizye şeklinde para seli, yeni bir "burjuvazi tabakası" meydana getirdi. Sadece İslâmî Medine'yi, Müslüman ümmeti, Uhud ve Bedir savaşları mücahitlerini değil, İslâm'ın muhtevasını, sosyal boyutunu ve nihayet dinî görüşü değiştirdi. İslâm'ı devrimci "ideoloji"den devlet dinine çevirdi. Sakife'de başlayan bu sağa kayma, çeyrek asırdan kısa bir sürede (Ali'nin evine çekildiği çeyrek asır. Siyasî zorlamalar onu İslâm tarihinin oluştuğu bu yıllarda çiftçilik yapmaya ya da evinde Kur'an'ı tedvin etmeye mecbur kılmıştı çünkü kendisi de tehlike altındaydı) öyle bir noktaya vardı ki İslâm'ın fikrî ve siyasî temsilcileri şunlardı: Muaviye, Peygamber'in sürgün ettiği Mervan bin Hakem ve Ka'bu'l-Ahbâr ki yeni Müslüman olmuş bir Yahudi din adamıydı ve şimdi Müslüman din adamı olmuştu. Peygamber'in halifesi –Osman– Kur'an'ın tefsirini ondan soruyor, Ali ve Ebuzer'in tefsirini doğru kabul etmiyordu!

Osman, İran şahının ve Bizans kayserinin yönetim sistemlerini örnek aldığı yeni siyasî ve ekonomik sistemini hoş göstermek için riyakârane davranışlar da sergilemiyordu. Belki bunun nedeni böyle bir davranışın o günlerde etkisinin olmayacağıdır. Çünkü hem halk, İslâm rejiminin nasıl olduğunu gözleriyle görmüştü, hem de Osman'ın sarayı İslâmî bir süs verilemeyecek kadar yüzsüzdü.

Osman, İslâm'da ilk kez ortaya çıkan bidatlerin eksik bir fihristidir. İlk kez lider unvanıyla sarayda oturuyor, ilk kez resmî mu-

[55] Bkz. Ek-1, 3. Halife Osman bin Affan Dönemi Servet Dağılımı

hafız alayı oluşturuyor, ilk kez özel meclis oluşturuyor, ilk kez kapıcı kullanıyor, ilk kez sıradan halk yığınlarıyla halife ilişkilerinde aracı kullanıyordu. Yine ilk kez Beytülmal (devlet hazinesi) halifenin emrine veriliyor, Beytülmal'in bekçisi mescide gidip Beytülmal'in sahibi olan halka, halife karıştığı için kilidi size verip istifa ediyorum, istediğinizi yapın diyor, ilk kez siyasî tutuklu ortaya çıkıyor, ilk kez bir Müslüman, halifenin yöntem ve davranışlarına karşı çıktığı için takibata uğruyor, ilk kez siyasî sürgün yaşanıyor, ilk kez bir kişi devlet tarafından işkence görüyor (Abdullah b. Mesud), ilk kez Kur'an siyasî demagoji aracı oluyor, ilk kez hükümdar halkın kaderini ele alıyor, yasal ve İslâmî sorumluluktan muaf tutuluyor, ilk kez ırk ve akrabalık bağı siyasal ve toplumsal ilerleme aracı oluyor, ilk kez tekelcilik siyaset sahnesinde halifeye bağlanıyor, bir makama gelmek için gereken takva ve İslâm, yerini yakınlığa ve siyasete bırakıyor, ilk kez sınıf sömürüsü, ayrımcılık, sermayecilik (hazine), aristokratlık ve seçkinlik, cahilî değerler, kabileci ruh, yaşlılık, servet, ırk, şahsiyetperestlik ve kabilecilik; İslâm kardeşliği, manevî değerler ve toplumsal eşitliğin önüne geçiyor, ekonomik ve hukukî ayrıcalıklar, takvada ve cihatta kıdemli oluştan, Peygamber'e yakınlık, Kur'an'a vukufiyetten ve şahsî liyakatten önemli oluyordu. "Hükümet" (Başkanlık) ruhu "İmamet" (Önderlik) ruhuna tercih ediliyor, muhafazakâr sistem devrimci harekete, dinî, insanî ve ekonomik tekelcilik; halkçılık, eşitlik ve İslâmî özgürlüğe tercih ediliyordu. Oysa İslâm'da sıradan bir insan bile toplumun siyasî kaderinde halifenin şahsı ve ashabın ileri gelenleriyle aynı ölçüde sorumluluk sahibiydi. Maslahatçılık hakikatten yana olmaya, siyaset mücadeleye, İslâmî slogan İslâmî hakikate, büyük ashab müminlere, sınıf ümmete, daru'l-hilafe mescide, kabileci eşrafiyet insanî haysiyete, eski cahiliye yeni devrime, bidat sünnete ve hülasa Ebu Süfyan'ın ehli beyti Muhammed'in ehli beytine galebe çaldı ve neticede Ali silahsızlandırıldı!

Ve Ebuzer! Ali'nin, Ebû Bekir'in seçiminde ve Ömer'in tayininde yenilmesine üzüntüyle tahammül etti. Şimdi her şey bambaşka bir mecraya kaymıştır. Zorbalık, altın ve hile, Peygamber'in hilafeti kılıfında, tevhidin güzelliğinin arkasına sığınarak

halkın –ki daima bu uğursuz üçlünün kurbanı olagelmişlerdir– karşısına dikilmişti. Ebuzer artık sessiz kalamazdı.

Ebuzer'in gerçekleştirdiği şeyin değeri sadece batıla karşı hakkı, küfre karşı dini, gaspçıya karşı hak sahibini ve nihayet bozulmaya karşı doğruluğu savunmasında değildir. Onun çehresini tüm devrimci ve mücahit çehreler arasında özel bir yere getiren şey, kesin teşhisi ve mücadeleyi doğru alanda yapmasıdır. Ebuzer doğru bir değerlendirmeyle tüm bozulmaların ana kaynağını buldu ve şunu gösterdi: Bu küfür, hak ve bozulma nedir? Neden kaynaklanmaktadır? Mücadelesinde genelleyici yöntemlere, müphem terimlere, ayrıntılara, zihnî konulara, hayalci, idealist, filozofça, bilgiçce, soyut, entelektüel ve duygusal hükümlere, arifane ve mütekellimane yöntemlere –ki sonraları İslâm toplumundaki çaba ve mücadeleler bu alana çekildi ve böylece iki temel şiar, "imamet" ve "adalet" düşüncelerden uzaklaştı– dayanmadı. Malulü, illet yerine koymadı. Nereden başlanması gerektiğini gösterdi, mücadelenin keskin tarafını nereye yöneltmek gerektiğini ortaya koydu; yanlış çatışmanın, ayrıntıyla ilgilenmenin düşmanla mücadeleyi düşmanın istediği yöne sürükleyeceğini, bu durumda zafer kazanılsa bile hiçbir derde çare olunamayacağını, düşmanın hiçbir zarar görmeyeceğini öğretti.

Ebuzer mücadelesinin temel çizgisini sınıfsal ayrıcalıkla adalet için mücadele olarak belirledi. Bu iki şiar, o kadar geniştir ki halife de onu ilan edebilir ve hilafetin propaganda araçları vesilesiyle yani minberler, mihraplar ve hâkim resmî İslâm'ın propagandacıları olan muhaddisler, mübelliğler, vaizler, müfessirler, fakihler, hâkimler işlerine gelecek şekilde tevil edebilirlerdi. (Nitekim Safevî Şiasında imamet, adalet, aşura, şehadet, gasp, velayet, va'dedilene iman vs. böyle olmuş ve sadece kalıbı kalmıştır. İçi boşaltılıp zehir, uyku ve hurafe ilacı doldurulmuştur). Bu yüzden Ebuzer, onun gibi çaba sarf edip İslâm'ı Ali ve Muhammed'in İslâm'ı yapmak için uğraşanlara bir ders de vererek Kur'an'a döndü ve şiarını Kur'an'dan aldı:[56]

---

56 Şeriati şehadetiyle sonuçlanan yaşamının olgunlaşma döneminde kaleme aldığı "Ali Şiası Safevî Şiası", kitabında kurumlaşmış ve yozlaşmış Şiiliği Safe-

"Altın ve gümüşü toplayıp Allah yolunda harcamayanlar var ya, (işte) onlara (sonraki hayat için) çok çetin azabı müjdele. Bu (toplanıp saklanan altının, gümüşün) cehennem ateşinde kızdırılıp onların alınlarının, böğürlerinin ve sırtlarının damgalanacağı gün, (bu günahkârlara:) 'İşte, kendiniz için topladığınız hazineler!' denecek, şimdi tadın bakalım, sarılıp sakladığınız hazinelerin (başınıza açtığı belanın) tadını!" (9/Tevbe Suresi 34-35)

Kenz (hazine), Farsça "genc" kelimesinin Arapçalaşmış ve masdar haline gelmiş şeklidir. Yani sermaye biriktirmek demektir. Altın ve gümüş sermayeciliği temsil eder. İnfak, "çukur" anlamına gelen "nefk" kelimesinden alınmıştır ki if'al babında ilk anlamının tersi bir anlam kazanır. Yani çukurun doldurulması. Açıktır ki burada kastedilen çukur, toplumda sermayecilik ve ekonomik sömürü sonucunda ortaya çıkmış olan hazinedir. Buradaki çukur, toplumsal yaşamdaki eşitsizliğin ve sınıfçılığın tabiî bir sonucudur. Allah yolundan kasıt, İslâmî terminolojide –Müslümanların terminolojisinde değil– insanların yoludur. Sosyal konulardan bahseden tüm ayetlerde Allah ve insan (itikadî değil) sosyal yönden birbirlerinin yerine geçerler. İslâm'ın rabbi kendine ait adak, kurban, koku, tütsü vs. istemez. Halka ait ve toplum için olan şey, Allah için olur. Allah'a güzelce borç verirseniz (64/Tegâbun Suresi 17), halka güzelce borç verirseniz demektir. Allah'ın yolu, Allah'ın malı, Allah'ın evi, Allah'ın hükmü, Allah'ın eli, Allah için, Allah'a doğru... Hepsi toplumda karşılık bulur. Halkın yoludur, halkın malıdır, halkın evidir "Halk için kurulan en önemli ev; tüm halklara bir hidayet kaynağı olan Bekke'deki kutlu evdir." (3/Âli İmran Suresi 96) Halkın yönetimidir, halkın elidir, halk içindir, halka doğrudur. Çünkü halk Allah'ın ailesidir ve böyle anlamayan, bu şekilde inanmak kendilerine zor gelen kişiler, diğer dinlerin kendi ilahları hakkında gösterdiği ilahî dünya görüşünün etkisindedirler.

Mücadele başlıyor.

Ebuzer Peygamber'in samimî ve yakın sahabisi makamındaydı.

vî Şiası olarak tanımlar. Dinin temelinin Kur'an merkezli olması gerektiğini de vurgular. (Fecr)

Bizzat Peygamber ona şu unvanları vermişti: "Sinesi dolup taşacak kadar ilim öğrenen kişi". "Ne mavi gökyüzü ne de kara toprak Ebuzer'den daha doğru sözlü birini görmemiştir". "Ebuzer'in hayâsı ve takvası Meryem oğlu İsa'nınki gibidir". "Ebuzer gökyüzünde yeryüzünde olduğundan daha meşhurdur!" "Ebuzer bu yeryüzünde ve toplumda yalnız yol alır, yalnız ölür ve kıyamet günü kabirler açılıp içindekiler grup grup haşrolunurken Ebuzer yalnız sahneye çıkar!"

Mescitte oturuyor, amel edilmesi terk edilmiş ayetleri, artık değinilmeyen, değinilmesinde sorun ve sıkıntı olan Kur'an'dan veya Peygamber'in hayatından bazı konuları peşpeşe halka açıyordu. Dönemin konusu –Osman zamanında– Kur'an'ın toplanması, tanzimi, hattının tashihi, bir nüsha çıkarılması ve bitmek bilmeyen kıraat, tecvid, noktalama bahisleri, keşmekeşler, tartışmalar, hassasiyetler, muhalefetler ve muvafakatlardır... Oysa Ebuzer Kur'an'da "sermaye" konusunu öncelemiş, sürekli sermaye biriktirenler ayetini ve hemen öncesindeki şu ayeti okuyordu:

"Ey iman edenler! Bilin ki Yahudi din bilginlerinin ve Hıristiyan din adamlarının birçoğu halkın mallarını haksızlıkla yerler ve Allah yolundan alıkorlar. Altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda harcamayanları elem veren bir azapla müjdele." (9/Tevbe Suresi 34)

Bu şekilde cephe almak karışıklığa sebep oluyordu. Halifenin kendisi Kur'an'ı toplayıp derlemekle meşguldü. Kur'an'a inananlar halifeye müteşekkirdiler, Kur'an'ın yâd edilmesi, halifenin de hayırla yâd edilmesini gerektiriyordu. Ebuzer'in Kur'an anlayışı halifenin eleştirilmesi, ona karşı öfke doğması, saldırıya ve kınamaya uğraması neticesini veriyordu. Öyle ki hilafet sisteminin sesi yükselmişti: Ey Ebuzer! Kur'an'da sadece "Din adamlarının halkın malını yemesi" ve "Mal toplayanlar" ayeti mi var?

Ebuzer biliyordu ki her dönemin bir sorunu, her neslin bir şiarı vardır. Kur'an'ı sadece "Mukaddes bir şey" olarak değil, "hidayet nuru" olarak görenler, "Günün ayetleri"ne yaslanmalıdır-

lar. Ebuzer cevap verdi: Hayret ediyorum! Halife beni Kur'an okumaktan men mi ediyor? Günün ayeti olan bu ayetin ardından –çünkü artık vahiy, tevhit inancı, putperestlik, kıyamet, ruhun ebediliği ve Muhammed'in peygamberliği konusunda bir sorun yoktu– Peygamber'in davranış ve sözlerini örnek gösteriyordu.

"Aylar geçiyordu ki Peygamber'in evinde yemek ateşi yanmıyordu. Peygamber'in evinde yemek çoğunlukla su ve hurmaydı. O, kendini açlıkla imtihan ediyordu ve çoğunlukla açlığa dayanmak için karnına taş bağlıyordu. Giyimi, yiyeceği ve evi biz Suffa ehline teselli veriyordu. Yersizdik, çoğu zaman açtık, içimizden bir grup her gece onunla yemek yerdi, ne zaman evinde yemek pişirilse, bizi misafir ederdi. Bu arpa unu ve hurmayla yapılan bir yemekti!"

"Hiçbir toplanmış mal yoktur ki sahibine ateş olarak dönmesin". Allah Rasulü'nün eşleri açlık ve zorluktan inliyor ve şikâyet ediyorlardı. Peygamber onlara ya dünyayı isteyin, sizi boşayayım ya da beni ve fakirliği kabul ediniz teklifini sundu.

Allah Rasulü'nün biricik kızı çok yoruluyor ve açlık çekiyordu. Peygamber en çok sevdiği varlıklar olan Ali ve Fatıma'nın kendilerine bir hizmetçi verme ricalarını kabul etmedi. Fatıma'nın yoksulluğuna ağladı; ama ona bir dinar bile vermedi.

Açıktır ki çok geçmeden zihinlerde sorular, sorular ve sorular canlanacaktır: Öyleyse neden halife Osman ipek giyiniyor? Daru'l-hilafe'de en leziz yemeklerle donatılmış sofralar kuruluyor? Öyleyse neden Abdurrahman b. Avf'ın malı yığıldığında minberdeki halifeyle halk arasında engel oluşturacak ve altın külçeleri miras paylaşımında baltayla kırılacak kadar çoktu? Öyleyse neden hilafet şûrâsında yer alan Zübeyr'in her gün çalışarak kazandıklarını ona getiren tam bin kölesi vardı? Öyleyse neden halifenin akrabası ve Şam Valisi Muaviye, Yeşil Saray'ı inşa ediyordu? Etrafındakilere, dalkavuklarına, şâirlere ve tüm yaptıklarını onaylayan âlimlere ve sahabelere dillere destan yardımlarda bulunuyordu. Öyleyse neden Allah'ın kitabına, Peygamber'in sünnetine, Ebû Bekir ve Ömer'in uygulamalarına sadık

kalacağını taahhüt eden Osman sadece Kayser'in ve Hüsrev'in sünnetine uyuyordu? Öyleyse neden? Öyleyse neden?

Günden güne seçkinlik, sömürü, yoksulluk, sosyal ve sınıfsal uçurumdaki genişleme artıyordu. Ebuzer'in propagandası da gittikçe yayılıyor, mahrumları ve sömürülenleri ayaklandırıyordu. Açlar Ebuzer'den öğrenmiştiler ki yoksullukları ilahî irade, önceden yazılmış, semavî bir kader değildi. Hazine'nin bir sonucuydu, hepsi bu...

Ne yapılmalıydı!

Zahit Ebuzer'e karşı hiçbir şey!

Onda, ne "alırız" diye tehdit edebilecekleri bir şey vardı; ne de "veririz" diyerek onu tatmin edebilecekleri bir şey istiyordu.

Ve hanımı, Ümmü Zer'dir onun. O da Peygamber'in ashabındandır ve kocasına, mücadeleci insanın tahammül etmesi gereken zorluk, züht ve yoksullukta eşlik ediyordu.

İslâm'ın var olduğu o günlerde kadın henüz "zaife"[57] olmamıştı! Şimdi hâkim durumda olan kutsal muhacirler ve Peygamber'in büyük ashabı karşısında dikkatli davranan, kendi sıkıntılarına ve onların sapmalarına tahammül eden mahrumlar cesaretlenmişlerdi. Osman tehlikeyi hissetti. Ne yapmalı? Medine'de hâlâ Peygamber'in hatırası var ve halk Ebuzer'i tanıyor. Onu Şam'a, Muaviye'nin yanına sürdü. Şam halkı İslâm'ı Ümeyye oğullarıyla tanımıştı. Muaviye, Ebuzer'e karşı daha rahat davranabilirdi. Muaviye Şam'da Bizanslıları taklit ederek Osman'dan daha seçkin bir hayat sürüyordu. Ayrımcılık, kirlilik, zulüm, İslâm sisteminin yok edilmesi, burada daha net ve daha küstahçaydı. Bugünlerde Muaviye Bizanslı ve İranlı mimarların yardımıyla Yeşil Saray'ını yapıyordu. Bu, saltanatın ilk sarayıydı. Görkemli ve güzeldi. Muaviye bu sarayın inşasını o kadar önemsiyordu ki çoğunlukla işçilerin ve mimarların başında bekliyordu. Ebuzer de her gün oraya gelip haykırıyordu:

[57] Kadınların zayıflığına ve güçsüzlüğüne işaret eden bir tür hakaret kelimesidir. (Çev.)

"Ey Muaviye, eğer bu sarayı kendi paranla yapıyorsan, israftır ve eğer halkın parasıyla yapıyorsan ihanettir!"

Muaviye tecrübeli ve çok iyi bir siyasetçiydi. Tahammül ediyor, bir yol bulmak için düşünüp duruyordu.

Bir gün Ebuzer'i evine davet etti. Haddinden fazla saygı ve iltifatta bulunmasına rağmen Ebuzer öfkeli ve sinirli çehresini azıcık olsun değiştirmeyince işi tehdide vardırdı:

"Ey Ebuzer! Eğer Osman'ın izni olmadan bir peygamber sahabisini öldürecek olsaydım, bu sen olurdun. Ancak seni öldürmek için Osman'dan izin almalıyım, Ebuzer bu iş seninle benim aramızı açıyor, sen yoksul ve alt tabakadaki insanları bize karşı ayaklandırıyorsun."

Ebuzer cevap verdi:

"Allah Rasulü'nün sünnetine uygun davranırsan, seninle bir sorunum olmaz. Yoksa hayatımın son nefesini de Peygamber'in bir öğretisini zikretmek için harcayacağım!"

Ebuzer'in propagandası yayıldı. İslâm'ı da kendilerine daha önce hâkim olan Bizans rejimi gibi tasavvur eden Şam halkı, yavaş yavaş İslâm'ın gerçek çehresiyle tanıştı. Adalet ve özgürlük dini, kalplerde imanın yanında ayaklanıyordu. Fakirlik ve mahrumiyeti dinle açıklayan mahrumlar, ilk kez Ebuzer'den şunu öğreniyorlardı:

"Ne zaman yoksulluk bir kapıdan girerse, din başka bir kapıdan çıkıp gider!"

Mescid henüz Allah'ın, halkın ve Ebuzerlerin evi ve mücadele karargâhıydı. Muaviye'nin orada hükmü yoktu. Mescitlerin Allah ve Allah'ın ailesinden –halk– boşalıp halifenin karargâhı ve onun mollasının mekânı olması, Ali'nin ölümünden sonradır. Mahrumlar şevk ve ümitle etrafında toplanıyorlar ve o insanlara "hak"la ikiz olan "hakikati", "adalet"le yoldaş olan "İslâm'ı" ve ekmeği de düşünen Allah'ı öğretiyor, uyuşturmak yerine tahrik ediyor, Yeşil Sarayı daha bitmeden viran olmakla tehdit ediyordu.

Muaviye onu Kıbrıs cihadına gönderdi. Eğer fetih gerçekleşirse Muaviye'nin gururu ve "İslâm'ın izzeti olacak!", eğer Ebuzer öldürülürse, elini onun kanına bulamadan zararından kurtulmuş olacaktır.[58]

Ancak Ebuzer sağ salim döndü. Gecikmeden cepheden mescide gitti ve işine tekrar başladı!

Muaviye, Ebuzer'in, kölelerin özgürlüğünü ve açların doyurulmasını ne kadar istediğini biliyordu. Bir köleye: "Eğer bu altın kesesini Ebuzer'e vermeyi başarırsan özgürsün!" dedi. Köle, Ebuzer'e gitti. Ebuzer kabul etmedi. Köle ne kadar ısrar edip yalvardıysa da Ebuzer tek bir cevap verdi: Hayır! Sonunda köle şöyle dedi: "Ey Ebuzer! Allah seni bağışlasın, bu parayı al, çünkü benim özgürlüğüm sana bu parayı vermektedir." Ebuzer cevapladı: "Evet ama benim de köleliğim bu parayı almaktadır!"

Hiçbir hile bu inatçı, cesur, zahit ve uyanık adama işlemedi. Sadece zor kullanmak kaldı. Muaviye Osman'a yazdı. Eğer Şam'a ihtiyacın varsa, Ebuzer'i buradan götür. Çünkü o yarayı eşeliyor. Patlama yakındır. Osman Ebuzer'i Medine'ye göndermesini emretti.

Onu tahta eğerli bir deveye bindirip birkaç vahşî köle gözetiminde Medine'ye gönderdiler. Muaviye yol esnasında Şam'dan Medine'ye kadar hiçbir yerde duraksamamaları emrini vermişti!

Medine'ye yaklaşıyordu. Yorgun ve yaralıydı. Şehrin kenarında Sel' Dağı'nın eteğinde Ali'yi gördü. Yanında Osman ve birkaç kişi daha vardı. Ebuzer haykırmaya başladı:

"Medine'yi büyük ve sonsuz ayaklanmayla müjdeleyin!"

Halife hiç kimsenin Ebuzer'den fetva sormaması emrini verdi; ancak Ebuzer'in fetvaları peşpeşe geliyordu. Şam'da gördüğü şeyler, onu daha kızgın ve mücadelede daha cesur kılmıştı. Ömer'in hilafet şûrâsının lideri Abdurrahman bin Avf öldü, al-

[58] Şia bu rejimde şu fetvayı verdi: Hak ve doğru imamın önderliği olmaksızın cihat yapılmaz.

tın ve gümüşten müteşekkil mirasını Osman'ın karşısına yığdılar. Ebuzer Osman'ın şöyle dediğini duydu: "Allah Abdurrahman'ı bağışlamıştır. İyi yaşadı ve öldüğünde arkasında tüm bu serveti bıraktı!"

Ebuzer öfkeyle Osman'ın evine yöneldi. Yolda gördüğü deve kemiğini kapıp yola devam etti. Osman'ın başına dikilip haykırdı: Sen, ardında bu kadar miras bırakan adama, Allah rahmet etmiştir mi diyorsun?

Osman yumuşakça cevap verdi: Ebuzer, zekâtını vermiş birisinin boynunda başka sorumluluk var mıdır? Ebuzer mal biriktirenler ayetini okuyup şöyle dedi: Burada söylenen şey, zekât değildir. Altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda infak etmeyenlerden bahsediliyor.

Ka'bu'l-Ahbâr –eski Yahudi din adamı– Osman'ın yanındaydı, şöyle dedi: "Bu ayet Müslümanlarla değil, Ehl-i Kitapla (Yahudilik ve Hıristiyanlık) ilgilidir".

Ebuzer bağırdı: Yahudizade! Bizim dinimizi bize mi öğreteceksin? Anan yasını tutsun!

Osman: Eğer bir adam zekâtını vermişse, kerpiçlerinin biri altından, biri gümüşten olan bir saray bile yapsa hakkıdır. Ardından Ka'b'a dönüp onun fikrini sordu. Ka'b: "Evet efendim, öyledir!" dedi. Ebuzer ona saldırdı. Ka'b, korkudan Osman'ın arkasına gizlendi. Halifeye sığındı. Sahne tamamdır! Tüm tarihin gösteri sahnesi! Bir tarafta altın, zorba ve hâkim din, Abdurrahman, Osman ve Ka'bu'l-Ahbâr ve ne kadar da belli! Temel altın! Zorba hami, din zorbanın sığınağında yönlendirici ve karşısında Ebuzer; sömürü ve istibdad kurbanı, tarihteki mahkûm dinin ve mazlum sınıfın tecellisi, Allah ve halk!

Ebuzer yalnız, silahsızlandırılmış ve mazlum. Ama yine de saldırgan. Ka'b'ı zorbanın sığınağında yakaladı ve deve kemiğiyle başına öyle bir vurdu ki kan aktı.

Osman: Ey Ebuzer, bize çektirdiklerin ne kadar da arttı, git buradan!

Ebuzer sordu: Ben de seni görmekten nefret ediyorum. Nereye gideyim?

– Rebeze'ye!

Peygamber'in sürgün ettiği Mervan b. Hakem, Ebuzer'in sürgününüyle görevlendirildi. Ali olayı duyunca sızlandı. Hasan, Hüseyin ve Akil'i alıp Ebuzer'e yoldaşlığa gitti. Mervan Ali'yi engellemeye çalıştı: "Halife Ebuzer'le yoldaşlığı yasaklamıştır." Ali kırbacıyla Mervan'ın isteğini reddetti ve Ebuzer'le Rebeze'ye kadar gitti. Rebeze, yakıcı çöl, susuz ve meskûn değil. Hacıların yolu üstünde. Hac mevsimi dışında kimse oradan geçmez. Orada bir çadır kurdu ve birkaç hayvanla yaşamını sürdürdü.

Aylar geçti. Yoksulluk arttı, açlık daha da küstahlaştı. Hayvanları tek tek telef oldu, Ebuzer'le ailesi çölün yalnızlığında ölümle yüzyüze geldi.

Kızı öldü, sabretti, "Allah yolunda saydı." Bir süre sonra açlık kurdu oğluna saldırdı. Sorumluluk duygusuna kapıldı. Medine'ye geldi. Osman'dan kestiği maaşını talep etti. Osman cevap vermedi. Eli boş döndü. Oğlunun cenazesi soğumuştu. Onu elleriyle defnetti.

Ebuzer ve Ümmü Zer yalnız kaldılar!

Yoksulluk, açlık ve yaşlılık Ebuzer'i çok zayıflatmıştı. Bir gün artık son anlarını yaşadığını hissetti.

Açlık zorluyordu. Ümmü Zer'e: Kalk, çölde dolaşalım, biraz ot bulup açlığımızı gideririz, dedi. Karı koca ne kadar aradılarsa da bir şey bulamadılar. Dönüşte Ebuzer tüm gücünü yitirdi. Ölümün gölgesi çehresine inmişti. Ümmü Zer ona seslendi:

– Sana neler oluyor Ebuzer?

– Ayrılık yakındır! Cenazemi yolun kenarına bırak ve yoldan geçenlerden defin işinde sana yardım etmelerini iste.

– Hacılar gitti. Kimse yoldan geçmez.

– Olsun! Kalk da şu tepeye çık, benim ölümümde birileri hazır olacak.

Ümmü Zer tepeden üç kişinin uzaktan geçtiğini gördü. İşaret verdi. Yaklaştılar.

– Allah sizi bağışlasın, burada bir adam ölüyor. Onu defnetmekte bana yardımcı olun, karşılığını da Allah'tan alın!

– O kimdir?

– Ebuzer!

– Peygamber'in dostu Ebuzer mi?

– Evet!

– Anamız babamız sana feda olsun ey Ebuzer!

Başına geldiler. Hâlâ yaşıyordu. Onlardan şunu istedi: Hanginiz devlet adamı, casus ya da askerse, beni gömmesin. Eğer benim ya da karımın bir parça kumaşı olsaydı, onunla kefenlenirdim.

Sadece ensardan bir genç serbest meslek sahibiydi. Şöyle dedi: Şu yanımdaki kumaşı annem örmüştür. Ebuzer ona dua etti ve o parçayla kendisini kefenlemesini istedi.

İçi rahatladı. Her şey sona ermişti. Gözlerini yumdu ve bir daha açmadı. Yoldan geçenler Rebeze çölünün sıcağında onu defnettiler. Ensarlı genç, mezarı başında durdu ve şöyle mırıldandı:

Allah Rasulü doğru söyledi.

"O yalnız yaşar,

yalnız ölecek

ve yalnız haşrolunacaktır."

Bir Kez Daha Ebuzer

İki yıl önce, "Bir Kez Daha Ebuzer"i Meşhed Edebiyat Fakültesi öğrencileri Rıza Dânişver, Dâryûş Ercümend ve İrec Sagirî üniversite salonunda sahneye koydular.

Sanatsal form, fikrî içerik ve aydınların kabulü olağanüstüydü.

Ve bu yıl, aynı gösteri, İrec Sagirî'nin yönetmenlik ve icrasında "Hüseyniye-i İrşad Sanat Grubu" işbirliğiyle Hüseyniye-i İrşad salonunda "umuma" arz edildi. Halkın kabulü heyecan vericiydi.

Bu vakıa, din, sanat ve toplum içinde, aydınlarla halk arasındaki kopuk ilişkinin bir bölümünün başlığıydı. Yüzyıl geç başlayan bir bölüm:

Mezhebimiz, "Taziye"yi uzaklaştıran eski örtüden sonra büyük "gösteri" sanatıyla ayrılıyor –öyle ki mezhebî ruh bu ikisini birbiriyle değiştiriyor– "Bir kez daha, Ebuzer"de bir kez daha bu yeni ve güzel elbiseyi giyip "sahne"ye çıkıyor:

Sanat, yeni yöntemle, yeni imkânlarla ve sanat dünyasının değerler sisteminde mezhebin yanına geliyor ve bu eski yoldaşıyla –köklü çabalar ve bu ikisini birbirinden nefret ettirecek geriliğe ve onun erbabına rağmen– yeniden tanışıp barışıyor.

Sömürünün sloganı "Halk tabakası için din" ve "Seçkinler için dinsizlik!" ve "sokaktaki" ile "üniversiteli" arasındaki duvarı örüyor, "aydın" ve "halk" Ebuzer'in davetinde eşit oluyor, sermayecilik karşıtı İslâm'ın sıratı müstakiminde bir şiar buluyorlar. Dindarlar, Ebuzer'den sınıf bilincini, aydınlar itikadî bilinci öğreniyorlar. Ve nihayet Hüseyniye-i İrşad büyük hedefi doğrultusunda, yani bu çağda dinin yeniden ortaya konması, çağın tüm imkânlarının dinî ruhu ve mektebi ihya etmesi ve onun kemalinin zirvesi olan İslâm; İslâm'ın tam anlamıyla kurtuluşu olan Ali Şiası yolunda büyük bir adım atıyor, canlı İslâm'ın ve adaleti esas alan Şianın çehresi olan Ebuzer'i bir kez daha bu çağın bilinçli neslinin duygu ve düşünce perdesinde tasvir ediyor.

Bu eseri, başlangıçtan sahneye konulmasına kadar –hem düşünceyi hem uygulamayı– üniversite öğrencileri ortaya çıkardı.

Başkalarına dayanmadan, onun bunun zorlaması olmadan! Hiçbir "el" karışmadan!

Bu büyük bir başarı! İman ruhuyla kültürü, tarihi ve değerleri temelinde ayakları üstünde "durabilecek" ve kendi ayaklarıyla "yürüyebilecek" hale gelmek için çaba sarfeden neslin ergenliğinin ve geleceğinin göstergesidir.

Bu heyecan verici karşılaşma, bir tasarıdan, bir düşünüşten ve karar verişten daha başarılıdır ve o, tüm bu başarıların kazanımı, "Rebeze sürgünlüğünde" ve "Ebuzer'in" büyük mesajında hem eski imanımızı anlatır, hem de bugünkü amaçlarımızı... Hem kültürümüzdür, hem tarihimiz, hem aşkımızdır, hem derdimiz.

Ve hem İslâmımızdır, hem Şiamız!

İslâm Peygamberi buyurdu ki:

"Allah Ebuzer'e rahmet etsin, yalnız yol alır, yalnız ölür ve yalnız diriltilir!"

Ne zaman?

"Kıyametin kıyamında!"

Ve yine "Her devrin kıyamında ve her neslin arasında!"

Ve şimdi "Bir kez daha, Ebuzer"dir ki tarihin sınırsız mezarlığında gömülü olan tüm çehreler arasında, bizim zamanımızda ve bizim aramızda "Yalnız diriltiliyor!"

Bir Kez Daha Ebuzer

Sahne

Sahne, Ebuzer'in ölüm sahnesidir. Rebeze'nin yalnızlığı. Çölün ateşler saçan güneşi.

Ebuzer bizim Promete'mizdir. Ne gökyüzünde ne de efsanede; yeryüzünde ve tarihteki Promete! Tanrılardan biri değil, Allah'ın dosdoğru kulu.

Ama mesajı Promete'nin mesajıdır. Tanrıların yeryüzündeki zulüm ve karanlıklarının elinden "Ateş Tanrısı" olmak ve onu insana, mahrum yığınlara, zulüm hilafetinin, cehalet ruhaniyetinin karanlığının, Osman'ın ve Ka'b'ın kurbanlarına bağışlamak!

Derler ki herkes ölüm anında tüm hayatını zihninde canlandırır ve bütün tiyatro da budur.

Rebeze, Ebuzer ve ölüm! Ve Ümmü Zer, Ebuzer'in ölümü esnasında birkaç kişiyi orada bulundurmak için Rebeze'yi terk eder ve bundan başka gördüğünüz şey Rebeze'de değil, ölüm anında Ebuzer'in hatırasında ve vicdanında geçmektedir. "Cündeb" ve "Ebuzer" arasındaki keşmekeş: Soruların doyurduğu susamış ve araştıran eski vücudu ile kendisini yeni bir doğuşta bulmuş olan doymuş ve olmuş vücudu.

Ve din ile din arasında savaş: Esirleştirici ve özgür kılıcı din. "Hapis" dini ve "Nur" dini.

Ve işkence: Teslis, üçlemenin darbeleri, açlık, cehalet ve zulüm. Üçü de bir sopayla.

Tevhid ve şirk savaşı!

Şirkin çabası: İnsanın, Ebuzer'in tesliminde siyah, çehresiz, tehdit ve zincir... Puta ibadet: Teslis putu.

İnsanın, Ebuzer'in çabası; kabul etmemek, isyan, özgürlük, kurtuluş!

Ve Ebuzer; açık ve gizli şirkin, cahiliye küfrüne, hilafet dinine hayır demenin kurbanı! Mazlum insanın özgür ve uyanık vicdanı: Halk!

Ve Ebuzer, şehit, şehadet: Tüm çağların, nesillerin ve cephelerin huzurunda.

Ve nihayet "Süreklilik, Habil'den Ebuzer'e, Ebuzer'den Hüseyin'e ve Hüseyin'den... Ahir zamana...

Kabil'den Osman'a, Osman'dan Yezid'e ve Yezid'den tâ ahir zamana...

Dicle ve Fırat aynı kaynaktandır ve Bağdat'ta birleşir:

Şattul Arab. Adı: İslâm!

Ama... sonuçta? Derya!

Söz budur ve yeter!

Hüseyniye-i İrşad Grubu

Bir Kez Daha Ebuzer

(Konferans)

Allah'a şükür ki ondan her ne istediysem
İsteğimin sonucunda mutluluğa erdim

Bu gece, 1300 yıllık İslâm tarihi boyunca Ali aşkını ve Ali hanedanını seçen milletimiz, bu çağda, tüm olumsuz şartlara rağmen dinlerini ve imanlarını, bu insanî ve ilahî birikimi, tarih boyunca şehadetlere ve işkencelere rağmen seçtikleri yolu koruma çabasında dindar aydınlar ve başlangıçtan beri –bu yolun esas, yöntem ve hedefleri doğrultusunda– bu çağa ve nesle karşı olan sorumluluğunu gerçekleştirme arzusunda olan bu müessese, kaç ay ya da yıldır taahhütte bulunmuş fertler olarak hayat çizgisinde ilahî kıvılcımı koruma mesajını üstlenen, bu özgürlük ve insanlık sancağını koruyan sizler için, bir öğretmen ve bir fert olarak –ki hem bu imanla sözleşme ve bağım var, hem de bu zaman ve gururumla, duygularımla bu toplum içinde varım– benim için büyük bir gecedir.

Şu an izlediğiniz bu geceki programdan daha büyük olan, Ebuzer'dir. Ali yolunun ve Ali İslâmı'nın en büyük ve belirgin çehresi ve aynı zamanda çağın ihtiyaçlarıyla ilgili en canlı çehresi olan bu adam –ki beşeriyetin uyanık vicdanının dünyada adalet ve ekonomik eşitlik için çaba sarfettiği çağdır ve aynı zamanda hem Allah'ı, hem hurmayı kapsayabilen bir imanı bulma çabasıdır–[59] Ebuzer'dir! Yalnız yaşayan, yalnız ölen ve yalnız diriltilecek olan adamdır. Ve bugünde, bu gecede bir kez daha sizin aranıza yalnız gönderilecektir. İslâm Peygamberi'nin tevhide çağırmasından üç yıl önce tevhidi bulan, Gıfâr kabilesinin yaşadığı Rebeze çölünün derinliklerinde, şirk cahiliyesinde fıtratıyla Allah'ı bulup İslâm'dan üç yıl önce bir olan Allah'a namaz kılan adam... İslâm Peygamberinin nübüvvetini ilanından sonra İslâm'ı kabul eden dördüncü kişiydi. Çünkü o, mesajı arıyordu ve tüm hayatını vahyi ve risaleti beklemekle geçirmişti. Onu

[59]Ekmek, aşk ve dini birbirinden ayırma çabalarının tersine.

Mekke'de Peygamber'in evine götüren kişi Ali'ydi. Bu on yaşındaki çocuk, Ebuzer'i Muhammed'e götüren kişiydi.

Ve oradan, Peygamber'in evinden çıktı. Eşitlik mesajı ve tevhidî imanı müşrikler arasında ilan etmek için Hira'dan inen Muhammed gibi Peygamber'in evinin bulunduğu Safa Tepesinden indi. Onun gibi, puthane haline gelen Kâbe'de putların karşısına dikildi: Putperestliği toplumsal şirk, sınıfsal çatışma ve ailevî seçkinlik haline getiren putperestlerin karşısına dikildi, yalnız, kimsesiz ve silahsız! Putlara ve putperestlere yontup taptıkları taşları kırmalarını haykırdı.

O, çağının İbrahim'i oldu. Şirk karşısında İslâm'ın ilk haykırışını gerçekleştirdi. Putperestler bu ilk isyan haykırışını kesmek çabasıyla başına üşüştüler. İşkence ettiler. Öldürmek kastıyla saldırdılar.

Ama iman, zorbalıkla susturulabilir mi? Sonraki gün aynı sahne ve sonraki gün yine aynı sahne! Sonunda Peygamber Ebuzer'in hayatından endişe duydu ve ona şu emri verdi: Gıfâr'a git ve kabilene hidayet mesajını ilet. Orada bekle! Açıktan mücadele merhalesi başladığında gel!

Mekke'deki adam yetiştirme ve kişisel mücadele merhalesi sona erince Müslümanlar Medine'ye geldiler. Toplumlaşma ve ümmetleşme merhalesi başladı.

Bu noktada Ebuzer Medine'ye doğru yola çıkar; azıksız, itibarsız, malsız ve akrabasız Medine'ye girer. Ama Medine şimdi aşk, iman ve mücadele şehridir. Burada aşkla, inançla ve mesajla yaşam sürdürülebilir. Halkın evi olan Allah'ın evine geldi. Mescidin suffasında –Peygamber mescidinin üstü kapalı kısmı– diğer suffa ashabıyla yaşamaya başladı: Ammarlar, Selmanlar... Cihad karşısında tereddüde düşürecek hiçbir şeyi olmayan adamlar. Hatta veda ve ayrılma esnasında azıcık da olsa tereddüde sebep olacak ev ve aileleri de yoktu. Yalnızdılar, akrabasızdılar, ailesiz, kimsesiz, her biri elinde kılıcı herkesten önce Bilal'in sesi duyulur duyulmaz cihada koşuyorlardı. Mücahid ordusu şehirden çıkmadan önce onlar en önde çıkıyorlardı. Barış zamanı ise

dua, ibadet, eğitim ve öğretimle meşguldüler. Yaşamı iman, risalet ve cihada feda etmişlerdi. Ve Ebuzer onlardan biriydi.

On yıllık Medine dönemi: Heyecan verici yıllar, ayrımcılığı ve karanlığı yok etme çabasıyla geçen yıllar... Putun kırılması ve cahiliyenin yok edilmesi için çalışılan yıllar. Bu yıllar Ebuzer'i, yalnız Ebuzer'i başarının ve zaferin doruğuna çıkardı. Ve sonra Peygamber göçtü.

Ansızın her yönden fırtına koptu:. Başı ezilmiş; ama hâlâ nefes alan bir yılana benzeyen cahilîye, şirk, seçkinlik, ayrımcılık, efendilik ve kölelik... Bencillik ve siyaset oyunu çabalarıyla yeniden ortaya çıkarak Medine'nin havasını ısıttı. Yine ayrımcılık, yine seçkinlik, yine büyüklük, yine ölüm ve yok oluş, Peygamber'in ve İslâm devriminin getirdiği değerlere başkaldırdı. Ve yine cahiliye isyanı ama bu sefer tevhid ve Peygamber sünneti elbisesiyle.

Bozulma başladı. Ali ilk kez eve çekildi. Ali'nin eve çekilmesi şundandı: Adalet, dinden ayrılmıştır. Din, adaletsiz kalmıştır; ama adaletin tecelligâhı eve çekilmiştir ve bellidir ki bundan sonra meydanda sadece zorba olacaktır. Artık adalet eve çekilmiştir. Sadece zahirî şekil ve haricî yarar vardır. Tehlike, hareketin genç olması gibi, Ali'nin susmasına ve tahammül etmesine neden olan etkenler, Ebuzer'in de susmasına sebep oluyordu. İkincisi geldi, yine suskunluk, yine tahammül! Üçüncüsü, Osman: İslâm'ı bir edepler ve zahirî ameller bütünü ve yeniden aristokrat idarenin bir vesilesi olarak gören bu mukaddes yaşlı adam, başa geçti.

Ali'nin Osman'a yenilgisi, Ebuzer'in haykırmasına neden oldu. Osman Ümeyyeoğullarından akrabalarına makamlar verdi. Adalet ve özgürlük için Müslüman olan halkın kaderi, tekrar İslâm'ın büyük, köklü ve kindar düşmanlarının, seçkin, ayrımcı ve şirk mensuplarının eline geçti. Bugün İslâm kılıfına bürünmüşlerdi. Ebuzer artık suskunluğu ihanet olarak görmektedir. Ancak haykırışında Mekke'de olduğu gibi yalnızdı. Medine'de de muhacir ve Peygamber'in büyük ensarı arasında yalnızdır. Osman'a ve altın düşkünlüğüne saldırdı. Yeni tabakaya, zekat

ve savaş ganimetleri sayesinde sahabe ya da halifenin yakınları adıyla altın düşkünü, yeni burjuvazi tabakası şeklinde bir grubun ortaya çıktığı Medine'ye saldırdı. Muhacir ve Ensar –Peygamber döneminde sadece imanları için savaşan ve zühtü önceleyen kişiler– şimdi binlerce mülk sahibi olmuşlar; Rey, İran, Bizans, Mısır ve Yemen gibi zengin yerlere sahipler ve yağma için en iyi kılıfa sahipler: Adı cihad, adı zekat! Ebuzer gördü ki halk bu kez tevhid adıyla (önceleri şirk adıylaydı) yine esir oluyor, yağmalanıyor ve aç bırakılıyor, belki de yüz yıllarca Müslümanları din adına yoksulluk, zillet ve köleliğe tahammüle götürecek bu hileye tahammül etmedi, haykırdı! Osman ona tahammül edemedi. Şam'a akrabası Muaviye'nin yanına gönderdi. Çünkü Muaviye Medine'den uzakta olduğu için daha rahat davranabilirdi. Ya satın alırdı ya tehdit ederdi ya da öldürürdü. Ali yenildiği ve tehlike arz etmediği için aynı zamanda halife de –Osman– Ümeyye oğulları hanedanının esiri olduğundan Muaviye artık hiçbir sınır tanımıyordu. Tüm istek ve arzusu Yeşil Saray'ı Bizans ve İran İmparatorlarınınki gibi inşa etmekti. Yeşil Saray'ı, Peygamber'den sonra saraylılık ve seçkinliğin İslâm'da tevhid adıyla ihyasının alameti kılmak için İran'dan ve Bizans'tan büyük müzisyenler, sanatkârlar ve mimarlar getirtmişti. O kadar mutluydu ki her gün işçi, mimar ve sanatkârların başına gelip işlerin nasıl gittiğine bakıyordu. Ebuzer de her gün Muaviye'nin yanına gelip halkın önünde haykırıyordu: "Ey Muaviye! Eğer bu sarayı kendi paranla yapıyorsan israftır; eğer halkın parasıyla yapıyorsan, ihanettir!"

Arapların dört dâhisinden birisi olan bu çok tecrübeli siyasetçi Muaviye şunu iyi biliyordu: O Ebuzer ki Peygamber'in sevdiğiydi, gözüydü. O Ebuzer ki Peygamber onun hakkında şöyle demişti: "Ebuzer gökyüzünde, yeryüzünde olduğundan daha meşhurdur." O Ebuzer ki "Hayâsı ve takvası Meryem oğlu İsanınki gibidir". O Ebuzer ki "Sinesini taşacak kadar ilimle doldurmuştur." Evet, bu Ebuzer kolay kolay korkutulamaz, belki satın alınabilirdi. Çünkü Peygamber'in büyük ve yakın sahabelerinin birçoğu bugün Yeşil Saray çevresindedirler. Bunlar Peygamber'in 23 yıllık risaletinin 10 yılı boyunca onun yanınday-

dılar. "Ebuzer, Ebu Hureyre'den daha mı büyüktür? O Ebu Hureyre ki devamlı Peygamber'in yanındaydı ve en büyük hadis râvisiydi. Bugün ise Abdullah b. Selam'ın karısına âşık olan Yezid için aracılık yapıyor. Peygamber'in büyük sahabisi, onun İslâmî ve insanî mesajını, Yezid için halkın karısını istemeye gidebilecek şekilde almışlarsa, Ebuzer neden satın alınamasındı? Köleyi gönderdi (Biliyordu ki Ebuzer'in imanı insanı özgürleştirmektir). Köleye şöyle dedi: Mescide, Ebuzer'in evine git ve ona de ki: Ey Ebuzer, bu keseyi halife gönderdi, onun şahsî malıdır! Eğer keseyi ona verebilirsen, özgürsün. Köle geldi. Ne yaptıysa Ebuzer keseyi almadı. Sonunda şöyle dedi: "Allah seni bağışlasın ey Ebuzer! Bu keseyi al. Çünkü benim özgürlüğüm senin bu keseyi almandadır." Ebuzer cevap verdi: "Benim köleliğim de bu keseyi almamdadır."

Mescitte oturup Ashabın ve Peygamber'in hayatını, İslâm'ın öncülerini, Peygamber'in o büyük sadeliğini, çabasını ve takvasını insanlara anlatıyordu. Hadis söylüyor, ayet okuyordu. Ama bunlar Ebuzer'in halk için yorumladığı ayet ve hadislerdi. Çünkü Muaviye ve Osman'ın minberleri de ayet ve hadis yorumluyordu. İnsanlar yoksulluklarının Allah'ın değil, Muaviyelerin isteği olduğunu, zilletlerinin Allah'ın dileği olmadığını anlıyorlardı. Çünkü Allah insanın izzetini ister. Eğer zelillerse bunun sebebi zilleti seçmeleridir.

Peşpeşe tekrar ediyor, peşpeşe hadis aktarıyor ve peşpeşe İslâm'ın esas ruhu ve temel yönü olan eşitliği, adaleti, zühdü, dünyada tevhidi, toplumda ve tarihte vahdeti halka anlatıyordu. Şam halkı İslâm'ı ilk olarak Muaviye'nin ve Ebu Süfyanların dilinden duymuşlardı. Ebuzer'in İslâm'ını ilk kez duyuyorlardı. Şam'da isyan belirtileri göründü. Muaviye Osman'a şöyle yazdı: "Eğer Şam'a ihtiyacın varsa, Ebuzer'i buradan al." Osman emir verdi: "Yarayı deşme! Halkla bir sorunun olmasın. Ebuzer'i tahta semerli bir deveye bindirip, onu anlayıp tanımayacak kölelerle Medine'ye gönder ve yolda hiç durmamaları emrini ver."

Ebuzer'i böyle getirdiler. Medine'ye yaklaştı. Ali, Osman ve birkaç kişi Sel' Dağı'nda oturuyorlardı. Ebuzer uzaklardan, Şam'-

dan geliyordu. Yorgun ve yara içindeydi; ama uzaktan Osman'ı görür görmez, haykırmaya başladı: Medine'yi büyük ayaklanmayla müjdeleyin. Ebuzer'in müjdelediği bu ayaklanma, bu devrim, Hicri 35. yılda gerçekleşti. Medine ayaklandı ve Osman'ı Ebuzer'in ölümünden üç yıl sonra yatağında öldürdü.[60]

Ebuzer Medine'ye geldi. Osman kimsenin Ebuzer'le konuşmaması ve ondan fetva sormamasını emretmişti. Ama Ebuzer'in fetvaları peşpeşe çıkıyordu. Bu kez Osman ona sordu: "Ne zaman bu isyanından ve bize düşmanlık yapmaktan vazgeçeceksin?" Ebuzer boğazını göstererek cevap verdi: "Bıçağı boğazıma dayayıp kessen bile ben son nefesimde yine hakkı söyleyeceğim. Çünkü benim ve tüm insanlığın önderi bana dedi ki: Ebuzer acı da olsa gerçeği söyle ve hiçbir kınayıcının kınamasından korkma! Halkın kanından oluşturduğun serveti halka dağıtırsan, bu işten vazgeçerim. Ben önderim Allah Rasulü'nden duydum ki, "Biriktirilen hiçbir sermaye yoktur ki kendini biriktirene afet kesilmesin!"

Ama hadis, ayet, konuşma ve Ebuzer'in haykırışlarıyla Osmanlar, Muaviyeler, Abdurrahman b. Avflar nasıl yola getirilebilirdi ki? Peygamber vahiy silahıyla bunu yapamadı. Bunlar vahiyden ve ayetten, bizzat halkı yağmalamak için bir araç olarak faydalandılar.

Ebuzer biliyordu ki susarsa, hile, sömürü ve zillet halkı bürüyecek. En azından ben haykırayım da halk nasıl bir şeye düçar olduğunu bilsin. En azından tevhidin güzel elbisesine bürünmüş aristokratlığı, zilleti ve putperestliği tanısınlar. Ebuzer bu yüzden mesajını iletiyordu. Bir gün, Ali'yi hileyle bertaraf edip Osman'ı Peygamber'in halifesi ilan eden şûrânın reisi Abdurrahman b. Avf'ın –Ömer'in seçtiği ve veto hakkı verdiği bu şûrâ reisi en büyük hakkı Osman'a verdi– öldüğünü ve servetini mescide getirdiklerini duydu. Abdurrahman b. Avf'ın serveti öyle bir yığın oluşturmuştu ki Osman'la camiye gelen halkın arasını kapatmıştı. Osman Peygamber'in minberinde "Allah Abdurrah-

[60] Ebuzer Hicri 32. yılda Rebeze'de vefât etti.

man b. Avf'ı bağışlasın, iyi yaşadı ve ardında bu serveti bıraktı." demişti. Ka'bu'l-Ahbâr da –Bugün Peygamber'in hilafet tahtındaki Osman'ın en iyi ve en yakın müftülerinden olan zelil din adamı– "Doğru söyledin ey Müminlerin emiri." demişti. Ebuzer bunu duyuyor. Yalnızdır. Hiçbir yardımcısı yoktur. Bilal, Şam'ın bir köşesine çekilmiş ve hiçbir yol bulamamaktadır. Ali, öyle bir zorunluluk ve hassasiyet içindedir ki haykırma ve isyan da onu ve İslâm'ı bir yere götürmez. Diğer Sahabe de bir grubu altınla satın alınmış, bir grubu maslahat için susmuş ve bir grup da kaçış yolunu yalnızlıkta bulmuş, halkın ve İslâm'ın kaderini düşünmeden Cennet'i elde etmek için ibadet, zikir ve bir köşeye çekilme yolunu tercih etmiştir.

Yalnız kalan Ebuzer haykırmalıdır. Aceleyle Osman'ın sarayına yönelir. Silahsızdır. Hakikati silah edinmiştir. Yolda bir deve kemiği bulur. Çok öfkelenmiştir. (Ebuzer batıla karşı mutlak öfkelidir, hakka karşı ise zahit, yumuşak ve şefkatlidir). Aceleyle ve tereddütsüz Osman'ın büyük sarayına girer: Osman ve yanında Ka'bu'l-Ahbâr. Haykırır: "Ey Osman sen, halk aç olduğu halde halkın servetini alıp biriktiren bu adamı Allah bağışlamış, ona hayır vermiş mi diyorsun? Allah'a sorumluluk mu yüklüyorsun?"

Osman: "Ebuzer, zekâtını veren kişi isterse bir tuğlası altından, biri gümüşten bir saray bile yapamaz mı?"

Ebuzer: *"Siz ey imana erişenler! Bilin ki hahamların, rahiplerin çoğu, insanların mallarını haksızca yiyip yutuyor ve (onları) Allah'ın yolundan alıkoyuyorlar. Fakat bütün o altın ve gümüşü toplayıp Allah yolunda harcamayanlar var ya, onlara çok çetin azabı müjdele".* (9/Tevbe Suresi 34) Bu ayet zekât vermeyenlerden bahsetmiyor. Zekât ve hatta daha fazlasını da vermiş olsalar, mal yığanlardan bahsediyor. Bunlara saldırılır."

Ka'bu'l-Ahbâr: "Bu ayetler başka dine mensup devletlerdeki ruhban ve büyüklerle ilgilidir, Müslümanlarla değil. Müminlerin emiri doğru söylemiştir, eğer bir kişi zekâtını vermişse, istediği şekilde yaşayıp mal biriktirebilir." der. Ebuzer öfkelenir. Elindeki kemikle Ka'b'a saldırır.

– Ey Yahudizade! Bize dinimizi mi öğreteceksin?

Ka'bu'l-Ahbâr Osman'ın arkasına sığınır. (Daha önce de değindiğim gibi, bu teslis her zaman vardır. Burada Abdurrahman altını, Osman gücü ve Ka'bu'l-Ahbâr şirke bulaşmış bozuk dini temsil eder. Üçü de birbirine dayanmıştır ve karşılarında Ebuzer; yalnız, saldırgan). Fakat önderi ona söylemişti: "Acı da olsa hakkı söylemekten çekinme!" Tereddüt etmez, Ka'b'a saldırır. Osman'ın arkasında elindeki kemikle Ka'b'a öyle bir vurur ki kan akar. Osman'ın tahammül gücü kalmamıştır: "Ebuzer bize çektirdiklerin ne kadar arttı? Git buralardan!"

Ebuzer: "Hiç kimse benim kadar seni görmekten nefret etmez. Nereye gideyim? Şam, Hicaz...?" Ebuzer'in sunduğu hiçbir yeri Osman kabul etmez: "Rebeze'ye git, sıcaklık, yalnızlık, sessizlik ve ölüm toprağına..." Ebuzer teslim olur. Peygamber'in sürgün ettiği ve şu anda Osman'ın veziri olan Mervan b. Hakem, Ebuzer'i ölüm sürgününe götürmekle görevlendirilir. Ali, olayı duyunca sakalları ıslanıncaya kadar ağlar. Hasan, Hüseyin ve Akil'i alarak Ebuzer'e yol arkadaşlığı yapmaya gider..Mervan engel olmak ister. Ali öfkeyle Mervan'ın bineğini kamçılar. Mervan, Ali'yi kızgın görünce kaçıp efendisine sığınır. Ali, Hasan, Hüseyin ve Akil'le birlikte Ebuzer'i Rebeze'ye kadar götürür. Veda anı gelmiştir. Ebuzer Rebeze'de yalnız kalmalı ve sevgilileri, örnekleri, imamları, önderleri ve İslâm adaletinin tecelligâhları Ali, Hasan ve Hüseyin geri dönmelidirler. Yaşlı gözlerle Ali, Hasan ve Hüseyin'i izler. Ali veda anında şunları söyler:

"Ebuzer onlar senin ihtiyaç duymadığın şeyden korkuyorlardı. Sen ise onların inanmadığı şeyden korkuyordun. Ebuzer, hakkı söylemekten korkma ve bil ki gittiğin yol Allah yoludur." Vedalaşırlar. Ali çocuklarına da amcalarıyla vedalaşmalarını söyler. Hasan, Hüseyin ve Akil de vedalaşıp geri dönerler. Ebuzer, eşi Ümmü Zer'le birlikte yalnız kalmıştır. Peygamber'in sahabisi olan Ümmü Zer tüm sıkıntılarda ve neticede tüm övünçlerde, Ebuzer'in Ebuzer olmasında ortaktır. Ebuzer, Ümmü Zer, oğlu ve kızları kalır. Beytülmal'den maaşı kesilmiştir. Ebuzer'in birkaç koyunu vardır ve ailesini onunla geçindirir. Açlık sıkıştırır,

bir süre sonra kızı açlıktan ölür. Açlık oğluna da saldırır. Burada Ebuzer sorumlu olacağı endişesine düşer. Bu endişeyle oğlunun ölümünü engellemek için tekrar Medine'ye gider. Osman'ın huzuruna gelir. Der ki: "Osman, Peygamber'in bana verdiği, ama haksızlıkla kestiğin hakkımı ver, ona ihtiyacım var!" Osman cevap vermez. Osman'ın yanındakilerden biri, Peygamber'in sevgilisi olan; ama şimdi çölün tozu, toprağı ve açlığın çehresinde göründüğü bu yaşlı adama acır ve "Senin 500 koyunun ve birkaç hizmetçin benim yanımdadır." der. Ebuzer adama bakmadan öfkeyle der ki: "Koyun ve hizmetçiler senin olsun, ben sana ve sahiplerine muhtaç değilim." Gerçi netice alamamıştır; ancak oğlunun ölümüne karşı vicdanî sorumluluğunu yerine getirmiştir. Eli boş Rebeze'ye döndüğünde Ümmü Zer'in oğlunun başında ağladığını görür. Oğlu ölmüştür. Ebuzer burada önderin şu sözünü hatırlar: "Ey Ebuzer! Allah yolunda iki oğlunu verip de sabreden kişiye asla ateş dokunmaz." Ümmü Zer'e bunu "önder"den duyduğunu ve kendilerinin de burada çocuklarını Allah yolunda verip sabrettiklerini, dolayısıyla da Muhammed'in müjdesini verir. Ebuzer sakinleşir. Kendi elleriyle Rebeze bağının güllerini koparıp oğlunun soğumuş bedenini içine koyar. Bir babanın şefkatli elleriyle yüzünü örter ve Allah'a yönelerek dua eder: "Ey Rabbim! Onun bir hakkı vardır. Senin de onun üzerinde hakkın vardır, babası olarak benim de onun üzerinde hakkım vardır. Ey Rabbim! Ben onun üzerindeki hakkımdan vazgeçtim, sen de kendi hakkından vazgeç. Sen bağışlamaya benden daha layıksın." Artık Ebuzer ve Ümmü Zer kalmıştır. Açlığın pençesindeki Ebuzer Ümmü Zer'e der ki: Kalk, biraz dolanalım! Belki bir parça ot buluruz da açlığımızı gideririz. Birlikte aramaya koyulurlar. Hava fırtınalıdır. Sanki dünya bu faciaya öfkelenmiştir. Ebuzer'in ayakta duracak takati kalmamıştır. Dönüşte kanatları kırılmış şahin gibi Ümmü Zer'in kollarında bayılır. Bu şefkatli eş ağlamaya başlar. Ebuzer kendine gelip onu sakinleştirerek şöyle der: "Ey Ümmü Zer, Peygamber benim de içinde olduğum üç kişiye birimizin çölde öleceğini söylemişti. Diğer ikisi şehirde öldüler. Peygamber'in bahsettiği kişi benim. Beni burada bırak, şu tepelere çık. Belki

birileri buralardan geçer de benim kefenlenmem ve defnimde onlar sana yardım ederler." Ümmü Zer ümitsizce konuşur: "Ey Ebuzer, burası hac kervanlarının yoludur. Şu an hac mevsimi değil, kimse buradan geçmez." Fakat Ebuzer birilerinin ölüm esnasında bu çölde başında olacağından emindir. Yine Ümmü Zer'den tepeye çıkmasını ister. Ümmü Zer ümitsizce Ebuzer'in isteğini yerine getirir. Tepeye gider. Uzaklarda üç kişinin yol aldığını görür. Onlara işaret eder ve onlar da aceleyle gelirler.

– Ne var Ey Allah'ın Kulu?

– Kardeşlerim, burada kocam öldü. Kefenleme ve defin işinde bana yardım edin de ödülünüzü Allah'tan alın.

Kimdir, derler. Cevap verir: Peygamber'in dostu Ebuzer! Bu üç ya da dört kişi Ensardan Osman'ın görevlileriydi. Aceleyle Peygamber'in sevgili dostu Ebuzer'in yanına gelirler. Ebuzer hâlâ hayattadır. Şöyle der: Hanginiz Osman'ın çalışanı, askeri ya da casusu iseniz beni kefenlemeyin ve defnetmeyin. Eğer bir parça kumaşınız varsa kefen olarak bana verin. Eğer benim ya da karımın bir kumaşı olsaydı, size ihtiyacımız olmazdı; ama yok işte. Bir genç, galiba Malik b. Eşter der ki amca bende annemin ördüğü bir kumaş var. "Beni sen defnet ve bu parçayla kefenle." Veda eder, gözlerini yumar. Bu üç kişi onu Rebeze çölünde defnedip kabri başında saygıyla dikilirler. Ensarlı genç: Ey Ebuzer, sen haksızlığı gördün ve susmadın. O kadar haykırdın ki canını hakikat ve Allah yolunda feda ettin. Ey Ebuzer, huzur içinde yat, sen sadece ilahî mesajı ilettin. Allah Rasulü doğru söylemiştir; "yalnız yaşar, yalnız ölür ve yarın yalnız diriltilir" hem kıyametin kıyamında, hem her çağın kıyamında.

Vesselam!

EKLER

Ek-1

İslâm'ın Muhafazakarlaştırılması ve Sağa Kayması

Sakife darbesiyle başlayan İslâm'ın sağa kayması ve aslından uzaklaşması, ondan faydalananların uyanıklığıyla şekillenip şiddetleniyordu. İbn Haldun dikkatle gösteriyor ki Ömer'in amacı "Padişahlığın temel olarak reddi değildi". Muaviye de Muhammed b. Ebû Bekir'e –birinci halifenin oğlu– verdiği cevapta olayı bütünüyle aydınlatıyor. Muhammed b. Ebû Bekir'in mektubu ve Muaviye'nin cevabı Mesudi'nin "Murucu'z-Zeheb" adlı kitabında aşağıdaki şekilde yer almıştır:

"Ali, Kays. b. Sad b. Ubade'yi Mısır valiliğinden alıp yerine Muhammed b. Ebû Bekir'i atadı. Muhammed Mısır'a varınca Muaviye'ye şu mektubu gönderdi:

"Muhammed b. Ebû Bekir'den sapık Sahr'ın oğlu Muaviye'ye! Allah kudretiyle her şeyi yarattı. Mahluku yaratmaya muhtaç değildi. Ancak onları kulluk yapmaları için yarattı. Sapıklık ve hidayeti, bedbahtlık ve iyiliği sundu. Onların arasından Muhammed (sav)'i seçip vahiy verdi. Müjdeleyici ve korkutucu elçi olarak gönderdi. Onu kabul edip teslim ve tasdik eden ilk kişi kardeşi ve amcaoğlu Ali b. Ebu Talip idi. Gayba iman etti ve onu herkese tercih etti. Bütün varlığıyla onu tehlikelerden korudu, düşmanları ile savaştı, dostlarıyla dost oldu. Gece gündüz açlıkta ve korkuda yanında oldu. Öncelik hakkı kesinleşti. Peygamber'in takipçileri arasında onun dengi yoktu. Görüyorum ki sen ona karşı üstünlük peşindesin. Ancak sen işte busun ve o tüm insanlardan daha iyiniyetli, çocukları herkesten üstün, eşi herkesten iyi ve halaoğlu herkesten yukarıdadır. Kardeşi Mute'de kahramanlık yapmıştır, amcası Uhud'da şehitlerin öncüsü olmuş, babası Allah Rasulü'nün (sav) hamisiydi. Ama sen mel'un oğlu mel'unsun. Sen ve baban Peygamber'le ahitleşmenize ihanet ettiniz. Her zaman Allah'ın nurunu söndürmeye çalıştınız. Bu yolda gruplaştınız, mal biriktirdiniz, kabileleri ona karşı ayaklandırdınız. Baban bu yolda öldü ve sen onun yerine geçtin.

Sana sığınan artakalmış nifak grup ve önderleri bu sözlerimin şahididir. Ali'nin şahidi –ki onun fazileti ortadadır– Allah'ın fazlını gösterdiği Ensar ve Muhacirin onunla olmasıdır. Hakkı ona uymak ve bedbahtlığı ona karşı çıkmak olarak görüyorlar. Yazıklar olsun sana! Nasıl kendini onunla bir tutuyorsun? O Allah Rasulü (sav)'nün varisi, torunlarının babası ve ilk takipçisidir. Herkesten çok ona yakındı. Peygamber onu kendinden bilmiştir. Ama sen onun düşmanı ve düşmanının oğlusun. Yapabildiğin kadar bu dünyada haksızlığını yap, Âs'ın oğlu seni sapıklığında ilerletsin, senin müddetin dolmuş ve hilen işe yaramaz olmuştur. Sonucun kime ait olduğunu anlayacaksın. Bil ki rahmetinden ümidini kestiğin Allah, seni gözetliyor ve sen onun hakkında böbürlenmişsin! Selam hidayete tâbi olanadır!"

Muaviye ona şu cevabı yazdı:

"Sahr'ın oğlu Muaviye'den babasını kınayan Muhammed b. Ebû Bekir'e! Mektubunu aldım, Allah'ın kuvvet ve kudretinden bahsediyordu, Allah buna layıktır ve Allah Rasulü'nden (sav) bahsetmişsin. Diğer sözlerin kendi zaafın ve babanın tahkir edilmesidir. Ebu Talib'in oğlunun faziletini, geçmişini Peygamber'e yakınlığını korku esnasında onun cansiperâneliğini anlatmışsın. Beni ayıplamak için yazdığın şeyler senin değil, başkalarının faziletidir. Ben bu faziletleri senden alıp başkalarına veren Allah'a hamd ederim. Ben ve senin baban Ebu Talib'in oğlunun fazilet ve hakkını biliyorduk. Allah, Peygamber (sav) ile olan vaadini gerçekleştirip onu yanına alınca, baban ve Faruk, Ali'nin hakkını alıp ona karşı çıkan ilk kişiler oldular. Bu konuda ortak görüşteydiler. Onu biate zorladılar. Kabul etmeyince baskı uyguladılar. Büyük kasıtları vardı. O zaman biat edip teslim oldu. Ancak onlar hiçbir işlerine Ali'yi ortak etmediler. Onların üçüncüsü Osman da aynı yolu sürdürdü. Sen ve dostun onu eleştirdiniz. Sonunda günahkârlar ondaki velayete tamah ettiler. Siz ona karşı ayaklandınız ve düşmanlık ettiniz. Sonunda arzunuza kavuştunuz. Ey Ebû Bekir'in oğlu, yaptıklarına dikkat et, ayağını yorganına göre uzat! Sen sabırlı, hiçbir olaya teslim olmayan ve kimsenin derinliğine ulaşamayacağı dağ gibi birisiyle karşı

karşıyasın. Baban onun yolunu açmış ve yönetimini sağlamlaştırmıştır. Eğer bizim yaptığımız doğru ise, baban bu hükümeti aldı ve biz onun ortaklarıyız. Eğer baban bunu yapmış olmasaydı, biz de Ebu Talib'in oğluna karşı çıkmaz, teslim olurduk. Ama gördük ki baban bizden önce ona böyle davranmıştır, biz de babana uyduk. Öyleyse ayıplamak istiyorsan babanı ayıpla ya da bu işleri bırak!"

3. Halife Osman bin Affan Dönemi Servet Dağılımı

Osman zamanında, onun vesilesiyle servet biriktiren fertlerin bir kısmının isimleri ve mallarının bir bölümü aşağıda verilmiştir. Bu kişilerden bazılarının yönetimde de parmağı vardı. Bu isimlere geçmeden önce şu nokta hatırlatılmalıdır: Araplar İslâm'dan önce ve İslâm döneminde dinar ve dirhemle alışveriş yapıyorlardı. Dinar altın, dirhem gümüştü. Altın dinar 4,55 gram (kısa bir süre sonra 4,25 gram) civarındaydı.[61] Bir dinar on dirhemdi. Bazen değeri on üç veya on dokuz dirheme çıkıyordu.[62] Eğer söz konusu dönemin (Osman döneminin) parasının değerini üçüncü yüzyılın parasının ölçüsüyle alırsak, (Cafer b. Kedeme'nin Hicri 225. yılın maliye hesaplarına göre) altı ton arpa ve buğday karışımı 30 dinar ve 200 kilo buğdayın fiyatı bir dinardır.[63] Bu değerden ve bir dinarın en fazla 15 dirhem olacağından yola çıkarak Osman'ın ve çevresindekilerin servetlerini ölçebiliriz. Aynı şekilde zikredilen bu rakamlar şu iki noktayla da karşılaştırılabilir:

"Hastalığından önce Peygamber'in biraz parası vardı. Hastalanınca bunu müstahaklara vermesi için Ali'ye gönderdi. Bir rivayete göre bu para 6 ya da 7 dinardı.[64]

"Bazen öyle oluyordu ki Ali'nin üzerinde bir kadifeden başka bir şey olmuyordu. Öyle ki kışın soğuktan titriyordu. Bir ara kılıcını pazara götürüp sattı. Bu konuda şöyle dedi: Eğer alışveriş

[61] Farsça Ansiklopedisi: Dinar.

[62] İslâm Medeniyeti Tarihi, Corci Zeydan, c.1, s.101.

[63] İslâm Medeniyeti Tarihi, Corci Zeydan, c. 2, s. 246 ve 282.

[64] İslâm'ın Sabahı, Zerrin Kub, s. 51, Siretü'l-Halebiye 2/390'dan aktarma.

yapacağım dört dirhemim olsaydı, bu kılıcı satmazdım".[65]

Ve şimdi Osman'ın grubundan bazıları:

Mervan bin Hakem

Mervan, Osman'ın müşaviri ve tüm işlerini gören kişiydi. Ermenistan fethedildiğinde Osman oranın humusunu Mervan'a bağışladı. Buna ek olarak Fatıma'nın (a) miras hakkı olan ve Ebû Bekir'in ondan aldığı "Fedek"i Mervan'a verdi. Ondan sonra da ona yüz bin dirhem bağışladı. Afrika'nın humusu Medine'ye geldiğinde, Mervan onu beş yüz bin dinara satın aldı. Ancak Osman bu miktarı da ona bağışladı.[66]

Hakem bin Âs

Bu şahıs, İslâm'ın düşmanlarından ve Peygamber'in kendisinden uzaklaştırdığı kişilerdendi. Osman onu Medine'ye getirtti. Osman'ın yanına girdiğinde elbiseleri paramparçaydı. Oradan çıkınca ipek giysiler giymişti ve Osman yüz bin dirhem de ona bağışlamıştı.[67]

Haris bin Hakem

Osman, Peygamber'in yoksullara vakfettiği Medine'deki Vaki Pazarını Haris b. Hakem'e bağışladı. Zekât olarak Medine'ye gönderilen develerden bir kısmını ona verdi. Osman'ın kızıyla evlendiğinde kayınpederi önceden verdiklerine ek olarak yüz bin dirhem daha bağışladı. Kazae Valiliğinin sadakalarını da ona verdi. Bu şekilde onun geliri üç milyon dirhemi aştı.

Ebû Süfyan

Osman, Mervan'a yüz bin dirhem verdiği gün, yüz bin de Ebu Süfyan'a bağışladı.

Ümeyye Oğulları

Osman, Peygamber'in Müslümanların hayvanlarının otlak yeri olarak tayin ettiği Medine çevresindeki otlakları Ümeyyeoğulla-

[65] İslâm'ın Sabahı, s. 111.
[66] Corc Cordak: İmam Ali (a) İnsanlık Adaletinin Sesi.
[67] Adaletin huzurundaki halife (Yakubi Tarihi'nden aktarma).

rının hayvanlarına tahsis etti. Yine Irak'tan gelen malı Ümeyyeoğulları arasında paylaştırdı.[68]

Abdullah bin Halid

Abdullah b. Halid b. Used Emevi Osman'dan yardım istedi. Osman ona dört yüz bin dirhem verdi.[69]

Abdullah b. Sarh

O, Osman'ın sütkardeşi ve Mısır Valisiydi. Osman Mısır'dan Tanca'ya kadar Müslüman toprağı olan tüm Afrika'nın savaş ganimetini onun emrine verdi. O, Müslüman olmadan önce müşriklerin başlarındandı ve bir kez daha mürted oldu ve....![70]

Sad b. Ebu'l-Âs

Osman ona yüz bin dirhem bağışladı.[71]

Talha

Osman, Talha'nın iki bin altın dinar ve elli bin gümüş dirhem borcunu Beytülmal'den ödedi! Mesudi'nin dediğine göre Kûfe'de yaptırdığı saray 300 yıl sonra bile Daru'l-Talhateyn adıyla biliniyordu.

Talha'nın tarım geliri sadece Irak'taki Kinas nahiyesinde günlük bin dinardı. Mesudi'ye göre Sarah nahiyesinde bundan daha fazladır. Medine'de de Osman'ın evinin karşısında alçı, tuğla ve sac ağacından[72] bir saray yapmıştı.[73]

Zübeyr

Osman, Zübeyr'e altı bin altın dinar verdi. Bu parayla ev yapıp kiraya verdi. Medine'de on beş, Basra'da iki, Kufe ve Mısır'da birer evi vardı. Mesudi'nin naklettiğine göre Zübeyr Osman zamanında bin köle ve bin cariyeye sahipti. Elli bin dinar ve bin

[68] Cordak: Ali (a), Adaletin huzurundaki halife.

[69] Muhammed Ali Halili: Ali'nin (a) Hayatı, İbni Esir, El-Kamil.

[70] İbni Esir, El-Kamil, c. 3, s.143, Hulefa s. 219.

[71] Adalet Huzurunda Halife, s. 220.

[72] Sac Hindistan'da yetişen siyah bir ağaç türü. Toprakta çürümez.

[73] Cordak: c. 5, s.146, İbni Haldun, Mukaddime, c.1, s. 403, Hulefa s. 229.

at miras bırakmıştı.[74]

Abdurrahman b. Avf

Abdurrahman b. Avf geniş evlere sahipti. Her bir ahırında yüz at vardı. Toplam bin at, bin deve ve onbinlerce koyun sahibiydi. Nakit serveti de üç milyon dinarın üzerindeydi.[75]

Zeyd b. Sabit

Zeyd, ardında o kadar altın ve gümüş miras bırakmıştı ki Mesudi'nin naklettiğine göre, onları baltayla kırıyorlardı. Bunun yanında birçok mala sahipti. Mal mülkünün değeri yüz bin dinarı buluyordu. Arkasında Yüz bin dinar da nakit para bıraktı.[76]

Ya'lâ bin Münebbih

Öldüğü zaman beş yüz bin dinar serveti vardı. Yoksullardan da oldukça fazla alacağı vardı.

Sad b. Ebî Vakkas

Akik'te yüksek tavanlı bir ev yaptı. İçine geniş bir toplantı salonu da yaptı.[77]

Osman'ın katledilmesinden sonra onun mal varlığı konusunda şöyle demişlerdir:

Yüz elli bin altın dinar, bir milyon gümüş dirhem özel hazinedarının elindeydi. Huneyn (Mekke ve Taif arası) ve Vadi el-Kura'daki (Medine yakınlarında) ve diğer yerlerdeki mal varlığı iki yüz bin dinar idi. Bunun yanında arkasında bin deve, birçok at bıraktı. Beytülmal'in mücevherleri Osman'ın kızlarının boynundaydı. Halk bu duruma itiraz edince, Osman sinirlendi ve minberde şöyle dedi: "Biz ihtiyaçlarımızı Beytülmal'den karşılıyoruz. Bundan rahatsız olanların burnu yere sürünsün."

Osman Medine'de kapıları ar'ar (ardıç) ve sac ağacından olan büyük bir ev yaptı.[78]

[74] Cordak: c. 5, s.147, İbni Haldun, Mukaddime, c.1, s. 403, Hulefa s. 229.
[75] Cordak: c. 5, s.146, İbni Haldun, Mukaddime, c.1, s. 403, Hulefa s. 229.
[76] Cordak: c. 5, s. 146, İbni Haldun, Mukaddime, c.1, s. 403, Hulefa s.229.
[77] İbni Haldun, c.1, s. 404.
[78] İbni Haldun, c.1, s. 403, Cordak, c. 5, s.147 ve 162, Hulefa... sayfa 230.

Ek-2[79]

3. Halife Osman Dönemindeki Sınıf Uçurumu

Büyük servet sahibi aristokratlar zümresi ile fakirlik ve yoksulluktan bunalmış olan savaşanlar sınıfı da önemlidir.[80]

Osman b. Affan'ın ve valilerinin tutumları geniş halk kesimleri tarafından sert tepkiyle karşılanmış, Şair Abdurrahman b. Hanbel el-Cumahî, Mervan b. Hakem'e haksız yere 'humus'tan yüksek meblağda para verdiği için şu mısralarla Osman b. Affan'ı hicvetmiştir:

"Bütün insanların Rabbı olan Allah'a andolsun ki Allah hiçbir şeyi başıboş bırakmadı. Lâkin sen bizim için bir fitne olarak yaratıldın ki ya biz seninle müptela olalım yahut da sen bizimle. İki emin şüphesiz bize yolun aydınlık olanını beyan ettiler ki hidayet ondadır. Hile ile hiçbir dirhemi almadılar. Ne de bir dirhemi arzularına göre harcadılar. Hallbuki sen kulların hakkı olan beşte biri (humusu) Mervan'a verdin. Öyle ise senin gayen çalışanlardan ne kadar uzak".[81]

Osman b. Affan, mezkur şiirden ötürü Abdurrahman el-Cumahi'yi Hayber kalesinin zindanlarına attırdı.[82]

656 yılında halk ayaklanması sonucu katledilen Osman b. Affan, geride toplam 500 bin dinar (altın) ve 5 milyon dirhem (gümüş) para, 1000 deve, Huneyn ve Vadi el-Kurra'da köyler, çiftlikler,[83] başta Medine ve diğer vilâyetlerde ise mülkler, bahçeler ve kuyular bıraktı.[84]

[79] Dr Ali Şeriati'nin verdiği EK-1'deki bilgiler genellikle İran baskılı eserlere dayanmaktadır. Türkiye'li okuyucu için rahatça ulaşabileceği kaynaklara dayanarak İslâm tarihçisi Bekir Yakıştıran'ın yaptığı bir araştırmadan ilgili bölümleri sizlere sunuyoruz. (Çev.)

[80] Hasan İbrahim Hasan, İslâm Tarihi, c. 2, s. 30, Kayıhan yayınları, İstanbul.

[81] İbn Kuteybe, el-Meârif, s. 133, İbn Abdilberr, el-İstiâb, c. 2, s. 415.

[82] İbn Hacer el-Askalani, el-İsâbe c. 2, s. 395.

[83] Mesudi, Murûcu'z-Zeheb, c. 2, s. 367, İbn Kesir, el-Bidaye, c. 7, s. 313.

[84] Belazurî, Fütûhu'l-Büldan s. 506, Hasan İbrahim Hasan, İslâm Tarihi, c. 1, s. 337, Kayıhan Yayınları, İstanbul 1985.

Kendine yaptırdığı 'Zevra' ismindeki sarayı taş ve kireçten yaptıran Osman, bu sarayın kapılarını da servi ve ardıç kerestesinden yaptırdı.[85]

Osman, nefis ve pahalı yemekler yer, dişlerini altın teli ile bağlatır ve değerli elbiseler giyerdi.[86] Ayrıca o, has ekmek unundan ekmek yer ve her akşam sofrasında bir kuzu bulundururdu.[87] Saç ve sakalına 'safran' çiçeğinden yapılma boya sürerdi.[88]

Gerçek mesleği bezzazlık olan[89] ancak çok mal biriktirme tutkusuna sahip olanlardan biri de Abdurrahman b. Avf (ölm. 653)'dir. Geride 100 at, 1000 deve[90] ve 10 bin koyun bırakan Abdurrahman b. Avf'ın[91] malları arasında büyük bir altın kütlesi vardı ki baltalarla parçalanabildi; onu parçalayan işçinin elleri balta tutmaktan nasırlandı.[92] Abdurrahman'ın, dul kalan dört eşten her birine, terekesinin sekizde birinin dörtte biri verildi ki bu da 80 bin dinar tutuyordu.[93] Bir ara Abdurrahman'ın buğday ve yiyecek yüklü 700 binekten oluşan kervanı Medine'ye girdiğinde kargaşa çıkmıştı.[94]

Erkeklere haram olmasına rağmen Abdurrahman b. Avf sürekli ipekli gömlek giyerdi. Bir gün Ömer b. Hattab, üzerindeki ipekli gömleğin cebine elini sokarak yırtmıştır ve ipekli gömlek giydiği için onu kınamıştır.[95]

Mesleği bezzazlık olan[96] Talha b. Ubeydullah (ölm. 656)'ın

85 İbn Kesir, el-Bidaye, c. 7, s. 252, H. İbrahim Hasan, İslâm Tarihi, c. I, s. 337.
86 İbn Kesir, el-Bidaye c. 7, s. 313.
87 H. İbrahim Hasan, İslâm Tarihi, c. I, s. 337.
88 İbn Kesir, el-Bidaye, c. 7, s. 313, Ebu'l-Fida, el-Muhtasar fi Ahbari'l-Beşer, c. I, s. 237.
89 İbn Kuteybe, el-Meârif s. 409.
90 İbnü'l-Esir, Usdu'l-Gâbe, c. 3, s. 145.
91 Mesudi, Murûcu'z-Zeheb, c. 2, s. 368.
92 İbnü'l-Esir, Usdu'l-Gâbe, c. 3, s. 145, İbn Kesir, el-Bidaye, c. 7, s. 271.
93 İbnü'l-Esir, Usdu'l-Gâbe, c. 3, s. 145.
94 İbn Kesir, el-Bidaye, c. 7, s. 270.
95 M. Yusuf Kandehlevi, Hayatu's-Sahabe, c. 2, s. 530, Divan yayınları, İstanbul 1980.
96 İbn Kuteybe, el-Meârif, s. 409.

günlük varidatı 1000 dirhemdi.[97] Osman b. Affan'dan 700 bin dirhem karşılığında bir çiftlik satın alan Talha'nın,[98] Basra ve Kufe'de yüksek meblağda gelir getiren çiftlikleri vardı ki bu çiftliklerden yıllık 400 bin ile 500 bin dinar arasında, Serât bölgesinden de 10 bin dinar gelir elde ederdi.[99]

Talha'nın, taşınır ve taşınmaz mal olarak bıraktığı toplam servet ise 30 milyon dirhemdir.[100] Bir rivayette de Talha'nın, deri sığırından yapılmış içi altınla dolu 100 torba altın bıraktığı zikredilir.[101] Sürekli, parmağına kırmızı yakuttan yüzük takan Talha b. Ubeydullah,[102] Cemel savaşında öldürüldüğünde parmağında ayrıca bir de altın yüzüğünün bulunduğu görüldü.[103]

Esas mesleği kasaplık olan[104] Zübeyr b. Avvam (ölm. 656), dönemin tanınmış bankeriydi. Şöyle ki insanlar paralarını getirip Zübeyr'e teslim eder, o da bu parayı ticarî amaçla başka alanlarda çalıştırırdı.[105] Bu nedenle Zübeyr'in, merkezi Medine olmak üzere İskenderiye, Kûfe ve Basra'da ticarî şirket şubeleri vardı.[106] Ayrıca Zübeyr'in Medine'de on bir, Basra'da iki, Kufe ve Mısır'da ise birer evi,[107] Gâbe'de de geniş çiftlikleri bulunmaktaydı.[108]

Nakit olarak geride 75.600.000 dirhem para bırakan Zübeyr'in 1000 erkek kölesi ve 1000 kadın cariyesi vardı[109] ki bu kölelerin tümü kendisine haraç öderlerdi.[110]

97 Mesudi, Murûcu'z Zeleb c. 2, s. 368, İbn Kesir, el-Bidaye, c .7, s. 401.
98 İbn Sa'd, Tabakat, c. 3, s. 220.
99 İbn Sa'd, Tabakat, c. 3, s. 221-222.
100 İbn Sa'd, Tabakat, c. 3, s. 222.
101 İbn Sa'd, Tabakat, c. 3, s. 222.
102 İbn Kuteybe, el-Meârif s. 160.
103 İbn Sa'd, Tabakat, c. 3, s. 220.
104 İbn Kuteybe, el-Meârif, s. 409.
105 İbn Sa'd, Tabakat, c. 3, s. 108.
106 İbn Sa'd, Tabakat, c. 3, s. 110.
107 İbn Sa'd, Tabakat, c. 3, 6. 108.
108 Yakut Hamevi, Mucemu'l-Buldan, c. 4, s. 182.
109 Mesudi, Murûcu'z-Zeheb, c. 2, s. 368, Ahmet Emin, Fecrü'l İslâm, s. 151.
110 İbn Kesir, el-Bidaye, c. 7, s. 404-405.

Sürekli altın yüzük takan[111] Sa'd b. Vakkas (ölm. 675), Medine'ye on mil uzaklıkta Akik denilen yerde lüks bir köşk inşa etmişti.[112] Saçını ve sakalını siyaha boyayan Sa'd b. Vakkas,[113] miras olarak geride 250.000 dirhem nakit para ile çok sayıda köy ve çiftlik bıraktı.[114]

Osman b. Affan'ın maliye bakanı olan Ya'la b. Ümeyye (ölm. 659) öldüğünde, halktan alacağı ile birlikte toplam olarak 800.000 dinar (altın para) mirasçılarına bırakır.[115] Bu adam Cemel Savaşında (656) İmam Ali'ye karşı savaşan asilere (Aişe, Talha ve Zübeyr'e) parasal destek verir ve bu savaş için 600 deve ile 600.000 dirhem parayı Aişe'nin emrine verir[116] ki İmam Ali, Cemel Savaşına katılan Ya'la için "Parası en çok olan insanla savaş." buyurur.[117]

665 yılında ölen Zeyd b. Sabit, o kadar çok altın ve gümüş bırakır ki onları keserle kırma mecburiyeti hâsıl olacaktır.[118]

Ebu Bekir b. Ebi Kuhafe'nin kızı Aişe (ölm. 678) gayrimenkul mülk satışlarıyla uğraşır ve köle ticareti yapardı.[119]

Sefahat Kenti Suriye

İlk halife Ebu Bekir b. Ebi Kuhafe'nin desteğiyle Suriye'ye yerleşen Yezid b. Ebi Süfyan (ölm. 634), burada muhteşem ve müreffeh bir hayat sürer.

Yezid'in ölümünden sonra Ömer b. Hattab tarafından Şam valiliğine atanan Yezid'in kardeşi Muaviye b. Ebi Süfyan (ölm. 680)

111 İbn Sa'd, Tabakat, c. 3, s.143.

112 İbn Kuteybe, el-Meârif s. 169.

113 İbn Sa'd, Tabakat, c. 3, s. 149, İbn Kesir, el-Bidaye, c. 7, s. 372

114 İbn Sa'd, Tabakat, c. 3, s. 149, İbn Kesir, el-Bidaye, c. 7, s. 372

115 Mesudi, Murücu'z-Zeheb c. 2, s. 368.

116 İbn Kesir, el-Bidaye c. 7, s. 372.

117 İbn Kuteybe, el-Meârif, s. 189.

118 Bk. Mesudi, Murücu'z-Zeheb, c. 2, s. 368, Ahmet Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiya ve Tarihu'l-Hulefa, c. I, s. 387, 417, Ahmet Emin, Fecru'l-İslam, s. 151.

119 Bk. Nabıa Abbott, Hz. Muhammed'in Eşi Ayşe, s. 197, Yurt Kitap Yayınları, Ankara 1999.

ise Kisraî bir hayat sürdürmenin yanı sıra, çok mal biriktirerek servet ve zenginliğini aşırı derecede artırır.[120] Hatırlatmak gerekir.ki Şam, asırlardan beri sefahat kenti olmuş, Bizanslılar, düşkün oldukları bütün sefih sefahatları bu kentte icra etmiştir.

Osman b. Affan, iktidarı ele geçirince (644-656) Muaviye, artık bir Bizans hükümdarı gibi davranır, çılgınca israfta bulunur, uşak ve hizmetçi kullanmada tamamen Bizans'ı taklide koyulur, bazı köy ve çiftlikleri pervasızca mülkiyetine geçirir.[121] Arapların tarımla uğraşmalarını ve tarla, çiftlik sahibi olmalarını yasaklayan Ömer b. Hattab'ın bu sıkı kuralını bozan ilk kişi Muaviye olmasına rağmen[122] Ömer, ona hesap sorma cesaretini gösteremez, üstelik ona, aylık bin dinar (altın para) maaş verir ki bu, günümüzün parasıyla külliyatlı bir meblağ tutmaktadır.[123]

Kuş tüyünden elbiseler giyen Muaviye'nin[124] mülkiyetinde ayrıca değişik bölgelerde arazi parçaları bulunmaktaydı. Örneğin Şam ile Vadi el-Kura arasında yer alan Belka'da Kubbeş adlı bir çiftliği vardı.[125] Yine Muaviye, Vadi el-Kura'da Yahudilerden arazi satın almış ve buraları ektirmişti.[126] Ayrıca Vâsıt çiftlikleri vardı ki bu çiftliklerin yıllık geliri beş milyon dirhemi aşıyordu.[127]

Muaviye, büyük bir servet ve varidata sahip olduğu halde, yine de akla gelmedik entrika ve dayatmalarla her fırsatta halkın avucundaki parayı gasp etmeye çalışırdı. Örneğin Mihrican ve Nevrûz gibi belirli günleri bile istismar ederek hediye adı altında halktan para toplardı ki bu meblağ yıllık on milyon dirhemi aşardı.[128]

[120] Ahmet Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiya ve Tarihu'l-Hulefa, c. 1, s. 418.

[121] Corci Zeydan, İslâm Medeniyeti Tarihi, c. 2, s. 25.

[122] Bk. Neşet Çağatay, İslâm Tarihi, s. 378, TTK. Yayınları, Ankara 1993.

[123] Şibli Numani, Bütün Yönleriyle Hz. Ömer ve Devlet İdaresi, c. 2, s. 56, Çağ Yayınları, İstanbul 1979.

[124] İbn Kesir, el-Bidaye, c. 8, s. 237.

[125] Belazuri, Fütühu'l-Buldan, s. 184, Kültür Bakanlığı Yay.

[126] Belazuri, Fütühu'l Buldan s. 50.

[127] Belazuri, Fütühu'l-Buldan, s. 416, 419-420.

[128] Yakubi, Tarihu'l-Yakubi, c. 2, s. 218.

Aynı şekilde Muaviye, mücahitlerin canlarını ortaya koyarak elde ettikleri ganimetlere bile göz dikti ve Horasan bölgesi el-Eşel dağlarında kazandığı savaştan, çok miktarda ganimet ele geçiren Hakem b. Amr el-Gifarî'ye (ölm. 671) bir mektup göndererek ganimetlerin içindeki altın ve gümüşleri askerler arasında paylaştırmadan kendisine göndermesini, diğer malların ise askerler arasında taksim edilmesini emretti.[129] Hakem b. Amr ise Muaviye'ye gönderdiği cevabî mektupta onu, Allah'a isyan etmekle suçladı ve şöyle dedi: "Allah'ın Kitabı (Kur'an), senin emrinden önce gelir. Zira Kur'an, senin mektubundan önce bana ulaştı. Senin bu isteğin, ganimet ayetinin (Enfal:41) uygulanmasına aykırıdır."[130]

Ashaptan olan Hakem b. Amr el-Gıfârî, Allah'ın emrine uymanın bedelini, Horasan zindanlarına atılarak ödedi[131] ve burada şehit oldu.[132]

[129] İbnülesir, el-Kamil, c. 3, s. 476.

[130] İbn Kesir, el-Bidaye, c. 8, s. 84.

[131] İbn Kesir, el-Bidaye, c. 8, s. 84.

[132] Halife b. Hayyat, Tarihu Halife b. Hayyat s. 129

Ek-3

Hz. Osman Dönemi'ni değerlendiren bazı tarih kaynakları ve araştırmaları listesi:

1. İbnü'l Esîr, el Kâmil Fi't Tarih Tercümesi, Bahar Yay. İst. 1989, 12 Cilt.

2. Taberi, Tarih-i Taberi Tercümesi, Sağlam Yay. İst. 1995, 4 Cilt.

3. İmam Ali b. Ebi Talib, Nehcü'l-Belaga, Çeviri ve Şerh: Abdülbaki Gölpınarlı, Ensariyan Neş., Tehran, 1989/ Der Yay. 1993.

4. Ebu'l A'la el-Mevdudi, Hilafet ve Saltanat, Hilal Yay. 1966.

5. Doç. Dr. İbrahim Sarıçam, Emevî-Haşimî İlişkileri, T. Diyanet Vakfı Yay. Ank. 1997.

6. Prof. Dr. Ahmet Akbulut, Sahabe Dönemi İktidar Kavgası, Birleşik Yay. 1997.

7. İrfan Aycan, Saltanata Giden Yolda Muaviye b. Ebî Sufyan, Ankara Okulu Yay. Ank. 2003.

8. Adem Apak, Hz.Osman Dönemi Devlet Siyaseti, İnsan Yay. 2003.

9. Abdülbaki Gölpınarlı, Tarih Boyunca İslâm Mezhepleri ve Şiîlik, Ensariyan Neş. Tahran, 1989.

10. Abdullah Aydınlı, Ebuzer el-Gıfâri Maddesi, TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 10, s. 266.

Ali Şeriati Avrupa'dan döndükten sonra hapiste. (1963)